

**SOCIETATEA DE ȘTIINȚE ISTORICE
DIN ROMÂNIA**

FILIALA CÂMPINA

ANUAR

NR. 6/MMXV

2015

Coordonator: Prof. dr. GHEORGHE RÂNCU

Redactori/referenți: Bîlgă Gheorghe, Brezeanu Marius, Ciupală Alin, Dulă Marian, Focșa Mădălin-Cristian, Furdui Eliza, Furdui Ioan, Gheorghe Mariana, Luncă Gheorghe, Meleacă Nicolae, Modoianu Gheorghe, Moga Petru, Pascu Gabriela, Pascu-Nica Ștefana, Pătrașcu Dinu Mihail, Râncu Gheorghe, Stanciu Gheorghe, Vasile Elena, Vâlcu Victoria, Zaharia Marius.

Tehnoredactare: Mădălin-Cristian Focșa, Marius Brezeanu, Sorin Milea

Editura: Casa Municipală de Cultură „Geo Bogza”, Câmpina

Foto coperta 1: Muzeul „Iulia Hașdeu”

Foto coperta 2: Casa memorială “Nicoalaie Grigorescu”

Tipografierea și tirajul Anuarului/2015 au fost realizate prin Karta-Grafic, Ploiești cu sprijinul financiar al CONSILIULUI LOCAL și al PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI CÂMPINA și Parohia Sf. Nicolaie din Slobozia.

Notă:

Îi rugăm pe colaboratorii noștri, actuali și viitori, să-și redacteze comunicările/articolele în conformitate cu normele științifice în vigoare.

Responsabilitatea pentru conținutul fiecăruia dintre articolele publicate revine exclusiv autorului sau autorilor acestuia. Colegiul de redacție atrage atenția cititorului, că temele abordate, maniera de redactare, cercetarea întreprinsă, calitatea informației istorice, veridicitatea înscrisului, tehnica de redactare, posibilele compilații ca și calitatea limbajului aparțin în exclusivitate fiecărui autor.

Redacția

ISSN: 2069-2277

SUMAR

<i>Introducere</i>	p.5
Bîlgă, Gheorghe: <i>Telega, într-o sursă istorică inedită</i>	p.11
Brezeanu, Marius: <i>Clubul „MINERUL“ din Filipeștii de Pădure</i>	p.33
Ciupală, Alin: <i>San-Stefano – Cum se câștigă un război și se pierde o pace</i>	p.36
Dulă, Marian: <i>Străzi cu nume de eroi și veterani de război din Municipiul Câmpina</i>	p.50
Dulă, Marian: <i>Unități militare dislocate în vreme, în Municipiul Câmpina</i>	p.58
Focșa, Mădălin-Cristian: <i>Câmpina în harta Specht (1791)</i>	p.67
Furdui, Eliza: <i>Scurtă istorie a artei tiparului</i>	p.79
Furdui, Ioan: <i>Alba Iulia - scurt istoric</i>	p.83
Gheorghe, Maria, Mariana: <i>Arnold Daghani / Arnold Corn (1909, Suceava - 1985, Hove, Marea Britanie)</i>	p.90
Luncă, Gheorghe: <i>Relații spirituale româno-italiene de la începuturi până în secolul al XX-lea</i>	p.101
Meleacă, Niculae: <i>Marea invazie mongolă în Europa (1236 - 1242) și efectele ei asupra teritoriilor din spațiul carpato-danubiano-pontic</i>	p.130
Modoianu Cristina, Modoianu Gheorghe: <i>Familia boierilor Câmpineanu în documente din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea</i>	p.136
Moga, Petru: <i>Conferința lui Iuliu Popper din 1891</i>	p.155

- Pascu, Gabriela: *Autoritățile românești din Câmpina în timpul Primului Război Mondial, 1916-1918 (extras din viața cotidiană la Câmpina în timpul primului război mondial 1916-1918)*..... p.186
- Pascu-Nica, Ștefana: *Detenția femeilor pe teritoriul Moldovei și Munteniei până la instaurarea regimului comunist - legislație și închisori* p.216
- Pătrașcu, Mihail Dinu: *“Primii pași” în geopolitică și geostrategie*..... p.248
- Râncu, Gheorghe: *Contradictoriul prinț al stepelor: Timur Lenk* . p.253
- Stanciu, Gheorghe: *Boieri și boiernași din zona Breaza-Ocina-Bezdead în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*..... p.304
- Vasile, Elena: *Charles de Gaulle, un Napoleon al secolului al XX-lea*..... p.333
- Vâlcu, Victoria: *Din istoricul Universității “ Alexandru Ioan Cuza “ – Iași (anii primului război mondial)* p.337
- Zaharia, Marius: *Câmpina la începutul secolului al XX-lea (1900-1914)*..... p.343

INTRODUCERE

Conștiința (conștiența), privită din perspectivă psihologică este starea de recunoaștere a sinelui ca individ diferit față de ceilalți. Ca o componentă a vieții, și doar la om, conștiința este cea mai complexă și mai abstractă formă de organizare a materiei (teoria evoluționistă) sau componentă a spiritului absolut (teoria creaționistă). Ca „produs” al întregii chimii a organismului uman, conștiința de sine apare ca rezultat al sinapsei dintre axoni și dendrite, în limbajul reacțiilor fizico-chimice ce au loc la nivelul celor două emisfere cerebrale.

De la conștiința de sine și până la cea a raportării la marea comunitate (popor, națiune) a apărut și s-a dezvoltat istoria, ca o succesiune de fapte și evenimente apărute în interdependența și comunicarea dintre indivizi. De la individ la marele grup, traversând toate domeniile existenței umane: economic, social, politic, ideologic, cultural și religios s-au născut însușirile popoarelor, experiența și mentalul, progresul ca și regresul epocilor revolute. Defectele, ca și calitățile se transmit ca un soft, program indus până la subconștient generațiilor următoare.

Psihologia românilor apare, ca o însumare a tuturor celor ce ni s-au întâmplat din trecut și până astăzi, prefigurând și configurând viitorul. Cu cât mai surprinzător este, astăzi, să descoperi că ceea ce știi și conștientizezi s-a mai spus cândva. Este și cazul lui Dumitru Drăghicescu, care în a sa lucrare „Din psihologia poporului român”, editată în 1907, scria că în natura sufletului românesc s-au instalat: „pasivitatea, rezistența defensivă, resemnată, pasivă, supusă, înfrântă, lipsa de energie ofensivă”(1). Psihologia românului trecută prin spectrul analitic de către B.P.Hașdeu, D. Gusti, O. Densușianu, N. Iorga, Gh. Brătianu, C-tin Rădulescu- Motru și mulți alții până astăzi, configurează ceea ce crede românul despre sine, despre însușirile sale malefice, dar și despre cele benefice, superlative.

S-au mai conturat, în demersul istoric românesc, răbdarea, îngăduința, modestia timidă, cumințenia versus încălcarea regulilor societale, înțelepciunea preventivă, dar lipsită de acțiunea energizantă, într-un ciclu repetabil al resemnării. De la autohtonism la modernism și protocronism românul a fost analizat și tratat ca un pacient la care patologia sa n-a fost, întotdeauna, urmată de „rețeta vindecătoare”.

Biologi și geneticieni, totodată, Spencer Wells și Kenneth Kid reliefau că mulți dintre noi știm cine ne sunt bunicii, iar alții chiar și

străbunicii, „mai departe însă pătrundem pe tărâmul întunecat și misterios al istoriei” (2), și că zestrea noastră genetică – luată ca individ – face ca într-un interval de 500 de ani, fiecare să însumeze informații ale ADN de la cca. un milion de rude anterioare. De la psihologia individului la cea a colectivului nu mai este decât un pas. Popoarele, ca și indivizii se caracterizează prin fenotipuri ce dau însușiri psihologice comune, dar diferite de la o etnie la alta. Generațiile își transmit genetic, prin tradiție, prin educație și cultură, modul de a gândi, de a întreprinde și de a finaliza propriile gânduri și acțiuni.

Privind din perspectiva teoriei straturilor pentru etnogeneza românească conchidem că, deși suntem indo-europeni de rasă occidentală, avem apucături și obiceiuri orientale. Chimia sufletului românesc este rezultatul unei interesante și complexe combinații ieșită din sinteza daco-romană, peste care s-au așezat și interferat influențele străine (adstratul etnic și lingvistic). Sunt românii un popor de sinteză? Iată o întrebare la care este greu de dat un răspuns. Sunt astăzi popoare, națiuni pure? Răspunsul este categoric NU. Opțiunea prooccidentală a românilor, atât pentru veacul al XIX-lea, ca și după 1989 n-a adus după sine și renunțarea la obiceiurile orientale. I-am da aici dreptate istoricului Lucian Boia, care afirma că: „Românii nu sunt nici occidentali, nici orientali” (3). Acest interesant melanj (n.n.) dă spiritului românesc: originalitate, rezistență temporală, dar și bipolaritatea dintre bine și rău. Laboratorul în care s-a zămislit psihologia românească n-a fost rezultatul vreunui experiment – chiar dacă, la începuturile modernității s-a vorbit despre proiecte ale unui stat dacic – cât, mai degrabă, produsul manierei în care poporul român s-a integrat în complexul raport dintre intern și internațional.

Demersul nostru – eseistic – nu își propune să vină cu răspusuri, care, încă, în 2015, nici nu pot fi date. De 25 de ani România se află, paradoxal, în aceeași tranziție, și aceasta pentru simplul fapt că opțiunea noastră nu este clară, omogenă. După cele trei dictaturi din secolul trecut și de după „despărțirea” de comunism, românitatea începutului de mileniu trei nu acționează ca un organism unitar, copiind diverse modele occidentale, dar rămânând prudentă și autohtonistă în „hainele” specifice Orientului.

Un fapt este, însă cert, un popor nu poate fi împărțit în dihotomia bun sau rău, deci, implicit și poporul român. El trebuie să părăsească palierul naționalismului – depășit, deja, de occidentali, ca de altfel, și pe cel al izolaționismului autohtonist, al diplomației „în genunchi”, așteptându-i pe alții să decidă în locul său. Societatea civilă trebuie să

devină câmpul, sera roditoare pentru cultura viitoarelor generații. Investiția în capitalul uman este soluția cea mai avantajoasă, atât în plan spiritual, cât și material pentru un popor.

În rândurile următoare ne propunem să prezentăm diverse ipostaze despre români, gânduri și cugetări, mentalitate și trăsături psihologice:

* România a intrat în Uniunea Europeană nepregătită în domeniul justiției și al corupției, finanțe, educație și respectul față de lege. Acum plătește pentru aceste greșeli;

* Parlamentul și Consiliul Europei consideră România o țară coruptă;

* Pentru român, „fie pâinea cât de rea – tot i-o fură cineva” (Ion Creangă);

* Românului îi ia ceva timp până se apucă de treabă, dar când se apucă, îndată se lasă (Ion Creangă);

* „Egalitatea nu există decât în matematică” (Mihai Eminescu);

* Surdul este persoana care nu vrea să asculte decât ce spune el;

* Cele mai obositoare zile sunt acelea în care n-ai făcut nimic;

* Românul se culcă flămând și se trezește dator;

* „Ce poți face astăzi lasă pe mâine, că poate nu mai este nevoie”;

* „Nu ne este frică de muncă pentru că știm să ne ferim de ea”;

* Comparăte cu ceilalți, ca să te cunoști pe tine însuși;

* Românul nu este optimist, nefiindu-i caracteristică o cultură politică participativă și voluntaristă;

* Între sărăcie și lux, între opulență și supraviețuire s-a interpus șmecheria, devenită atât de proverbială la români;

* Românul trebuie să învețe: să renunțe la mită, la șpagă; să empatizeze cu celălalt; să respecte legile și regulile; să învețe decența, bunul simț, toleranța; să devină voluntar. „A fi mare nu-i mirare, a fi om e lucru mare”;

* Cultura obișnuinței apare la frontiera dintre: credință - cunoaștere, cultura proprie – civilizație, hedonism – stoicism, politicianism – profesionalism, drepturi – răspunderi, individ – societate;

* Românul este bine văzut de european la capitolul creație, nivel de inteligență, creativitate și adaptare în răbdare.

* Un internaut comentează pe rețelele de socializare: „Nu lucrează în weekend, dar nici în zilele care se termină în „i” (adică cele de luni, marți, miercuri, joi, vineri)” (4);

La trăsăturile comportamentale specifice românului am mai putea enumera:

- preocupările cotidiene sunt doar pentru sine, față de ceilalți – indiferență;
- societatea civilă are doar două – trei manifestări anuale;
- în afara țării românul se integrează repede, joacă după reguli, dar în interior, la el acasă, regula nu există;
- spiritul de observație al românului este unul din cele mai dezvoltate din Europa;
- potențialul său în viziunea EUROSTAT este: cognitiv, învățare rapidă, implicare moderată până la indiferență, adaptabil și răbdător, neîncrezător, autoevaluându-se cum ar vrea să fie și nu cum este în realitate;
- în ordine, românii îi simpatizează pe americani, germani, englezi, francezi, japonezi, chinezi etc., iar la urmă pe ruși și maghiari.

Interesante sunt și particularitățile specifice tânărului, elevului, în ultimă instanță:

- copilul este tatăl omului adult;
- lăudăros față de propriile sale acțiuni;
- este depresiv și angustat de buzunarele sale goale;
- este vânător de note, dar cu un efort energetic cât mai scăzut;
- este reactiv verbal și fizic;
- se plictisește singur cu manualele închise;
- este capabil de rezultate foarte bune, dar când este evaluat apelează la teoria conspirației;
- când se îmbracă – crezi că este mai mult dezbrăcat;
- elevul este cea mai bună investiție pentru viitor;
- el caută și solicită afecțiunea, dar cine să i-o ofere: familia, școala, prietenii, societatea?;
- „cine-i harnic și muncește are tot ce vrea, cine-i leneș și chiulește are tot așa”;
- în timp ce unii „beau” din fântâna cunoașterii, alții fac doar „gargară”;
- a înțelege ce crezi că știi este mai important decât ce știi;
- școala are ca obligație fundamentală să-l învețe pe elev să învețe. Pot școala și profesorul?;
- relația profesor – elev trebuie bazată pe parteneriatul în reciprocitate, în contextul în care „omul de la catedră” trebuie să devină un model, să-și recâștige încrederea elevilor săi;
- după 1989 învățământul românesc a rămas cantonat în aspectul informativ și nu în cel formativ, pragmatic și integrator;

- Haosul este mai bun decât ordinea, întrucât este mai bine organizat.

Ca produs al societății adulte, tânărul copiază pe omul matur. Școala românească, din punct de vedere instituțional, este supusă presiunilor economice, social-politice, culturale și religioase, de la fluxul de intrare în sistem și până la cel de ieșire. Cine nu știe învață. Cine știe îi învață pe alții. Cine nu învață și nu știe - conduce pe alții, administrează! Paradoxul este că elevul învață cu aceeași lehamite, cum îl învață uneori familia, alteori profesorul sau cum îl duce mintea.

La testul „PISA” elevii români evaluați ocupă locul 45 din 64 de țări. Vinovații, posibil identificați, ar putea fi: profesorul, elevul, familia și de ce nu, întreaga politică educațională postdecembristă. Marea problemă a profesorului de astăzi, nu este predarea în sine (fie cu creta, fie cu tehnologia informatizată), cât mai ales aceea de a-l învăța pe elev cum trebuie să învețe. Câți dintre profesori au această calitate? iată o întrebare la care și în 2015 este greu de răspuns. „Dascălul” de la catedră trebuie să aibă autoritatea profesională: științifică, metodică și pedagogică, dar, totodată, și puterea de a se impune. Tripla calitate însumată la profesor este aceea de a fi în același timp: scenarist, regizor și actor. Fără doar una dintre ele, „piesa” educațională nu are efect. Fără aplauze!

Când profesorul nu se consumă la clasă, pe sine însuși, el este ca o lumânare stinsă. Cine mai încurajează pe părinți, ca ai lor copii să devină profesori, chiar dacă statisticile indică, după medici, pe profesori, ca a doua categorie socio-profesională din România? Ce ne va rezerva viitorul, va fi o problemă a întregii societăți românești.

Addenda:

Apariția Anuarului 2015 al Filialei Câmpina a S.Ș.I.R. a fost posibilă, ca și în anii precedenți, prin implicarea colaboratorilor noștri tradiționali, iar în plan financiar prin sprijinul acordat de Consiliul Local și de Primăria Câmpina, prilej cu care ne simțim obligați să le mulțumim.

Ședințele Societății de Științe Istorice se desfășoară la Casa Tineretului din Câmpina, în Sala de Consiliu, de la ora 9,30, de regulă în ultima zi de vineri a fiecărei luni. Tematica intervențiilor este rezultatul cercetărilor și a studiilor efectuate, în planul istoriei locale, naționale și universale, completate contributiv de alte domenii ale culturii. Calitatea conținuturilor, concluziile și punctele de vedere susținute aparțin în exclusivitate fiecărui autor.

Oct. 2015

*Președinte al Filialei Câmpina a S.Ș.I.R.,
Prof. Dr. Râncu Gheorghe*

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. Drăghicescu, Dumitru, Din psihologia poporului român, Ed. Vivovia, 2013, p. 448.
2. Wells, Spencer, Omul. O aventură genetică, Buc., Ed. CD Press, 2009, p. 42-43.
3. Boia, Lucian, Istorie și mit în conștiința românească, Ed. Humanitas, Buc., p. 245.
4. Multe aprecieri, gânduri, proverbe au fost preluate de la diverși autori români, de pe rețele de socializare (marele anonim?), implicit puncte de vedere personale.

TELEGA, ÎNTR-O SURSĂ ISTORICĂ INEDITĂ

*Prof. Gheorghe Bilgă
Colegiul Spiru Haret - Ploiești*

Prima monografie a comunei Telega a fost realizată de profesorul Stoica Teodorescu, în anul 1926. În argumentul acestei lucrări, distinsul autor spunea că preocuparea față de studiile locale (în 1924 publică și *Monografia orașului Câmpina*) e resimțită ca pe o datorie față de profesiunea avută, aceea de dascăl de istorie și geografie. Un om cu o asemenea pregătire n-ar trebui să fie numai cercetătorul *speculativ al generalităților, ci trebuie să umble și să cerceteze viața românească trecută și actuală, precum și regiunea sau locul unde s-a efectuat și se efectuează această viață*(1). Cu alte cuvinte, un îndemn pentru descoperirea istoriei locale, care *este o datorie pentru tot românul și în special pentru noi luminătorii satelor, care avem puțină pregătire în privința aceasta* (2). Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Câmpina, încurajează constant astfel de inițiative, drept urmare, majoritatea membrilor încearcă să aducă în prim-planul cercetării lor teme de istorie locală.

Descoperirea tainelor trecutului localității natale, Telega, s-a situat în centru preocupărilor noastre din ultima perioadă, provocând o dependență greu de explicat. Unică în denumire, pe tot cuprinsul României, Telega s-a aflat în vârful extracției de sare din Țara Românească, prin vechile ocne, iar mai apoi prin salina Doftana; de asemenea, a fost centrul detenției românești prin ocnele și închisoarea Telega (cei mai mulți condamnați pe viață se aflau aici), iar mai târziu prin cel mai modern penitenciar al acelor vremuri, Doftana. Propaganda comunistă, făcută prin muzeul Doftana și prin cele două plăci aniversare de la Zorile și Buștenari, este un exemplu clasic al unor astfel de practici. Nu în ultimul rând, Telega s-a găsit în vârful goanei după «aurul negru» prin bogatele zăcăminte din zona Buștenari, Grăușor, Călinet.

Remarcând interesul nostru față de istoria localității, și bucuroasă că a descoperit pe cineva cu *preocupări care țin de suflet și nu de cele materiale*(3), dna Eufimia Georgescu ne-a dăruit materialul (în manuscris), care stă la baza acestui articol. Este vorba de o lucrare de absolvire (din anul 1943 sau 1944), a clasei a 8-a normală, realizată de Popescu D. Mihail(4), numită *Monografia Comunei Telega*. Are 31 de

pagini, de scriere dictando, cu cerneală neagră. Evaluatorul, care a făcut unele însemnări și corecții gramaticale cu roșu, a dat nota «8». Ele nu au fost trecute în articolul de față, deoarece nu erau decât unele sugestii pentru autor, fiind nesemnificative pentru lucrare, ca izvor istoric. Ștampila albastră, destul de neclară, din stânga-sus a primei pagini conferă autenticitate lucrării. Cu greu s-au putut descifra anumite litere, mai ales în cercul din interior. Pare a fi a *Subinspectoratului Plaiului Câmpina*.

Lucrarea a ajuns, nu se știe cum, în posesia învățătorului Georgescu Antonie (1908-1994), tatăl generoasei donatoare. Conștient că poate cineva, vreodată, se va folosi de acel material, l-a păstrat în condiții destul de bune și numai trecerea multor ani a făcut ca unele cuvinte să fie dificil de descifrat. Pregătirea dumnealui i-ar fi permis să continue lucrarea, fiind învățător în Telega între anii 1955-1970, la școlile generale nr. 1, 2 și Doftana, dar anumite referiri antibolșevice l-au făcut să păstreze materialul pentru timpuri mai bune. La pagina 23 se văd urmele unei intervenții ulterioare, cu o cerneală de altă nuanță, care acoperă câteva cuvinte referitoare la unii ofițeri telegeni ai Armatei Române, participanți la războiul antibolșevic. Dealtfel, materialul a mai fost supus unei atenții ulterioare, prin faptul că sunt unele sublinieri cu creionul, fie ca o recomandare, fie pentru a marca anumite erori. La pagina 5, acolo unde sunt prezentate cifrele demografice, pe lateral sunt refăcute adunările pentru a se scoate în evidență o greșeală. Însumarea diferitelor categorii de populație nu corespunde cu numărul total al *sufletelor*, corect 7.804 în loc de 7.814, cât a adunat proaspătul absolvent. Ca o comparație, la recensământul din 2011, comuna Telega avea 5.523 de locuitori, și asta în situația în care, începând cu 1968, Telega s-a reîntregit, pentru că în perioada 1923-1968, Buștenari a constituit o unitate administrativă separată. Astăzi, comuna Telega are în componență satele: Telega - reședința comunei, Bosâlcești, Buștenari, Doftana, Melicești și Țonțești(5).

Pentru publicarea manuscrisului au fost operate mărunte corecturi gramaticale și de punctuație. Au fost păstrate, însă, unele uzanțe lingvistice ale autorului pentru a nu pierde aerul deosebit al epocii în care a realizat lucrarea. S-au făcut unele adnotări, acolo unde s-a considerat necesar, pentru o mai bună înțelegere a acestei valoroase surse istorice. Unde nu s-a putut descifra un cuvânt, sau un pasaj, s-au introdus în text semnele [...].

Dincolo de valoarea istorică, lucrarea impune cititorului o stare de bună dispoziție, mai ales atunci când sunt prezentate aspecte ale

modernizării: *Din vechiurile jocuri românești se mai păstrează: ca la Breaza, mușamaua, brâulețul, chindia, nuneasca, dar și acestea jucate numai de oameni mai în vârstă, pe la câte o nuntă. Tineretul joacă numai dansuri moderne... Cu unele excepții, fetele au o conduită demnă. Se observă însă la ele o tendință de lux exagerat, căutând să copieze în port pe orășeni. Ori aspecte legate de gospodăria: Din cele 1746 de gospodării, 1500 au closete din lemn în stare bună, în opoziție cu locuințele care nu aveau deloc, sau care aveau superficiale împrejmuiri „în fundul curții”; casele aerisite cu trei, patru camere, din care aproape toate erau cu dușumea, una fiind întrebuințată de „casă mare”. Grajdurile, igienice în cele mai multe cazuri, pe jos pardosite cu scânduri și cu pereții tencuiți, erau așezate în imediata apropiere a caselor și uneori chiar lipite de acestea. Șoproanele ținute în curățenie... Și multe asemenea referiri care ne introduc în atmosfera comunei Telega din prima jumătate a secolului al XX-lea.*

Lucrarea se termină cu trei imagini lipite, decupate din monografia profesorului Stoica Teodorescu. Chiar dacă a mai rămas prinsă doar *Harta văii Telega și împrejurimi*, explicațiile adiacente celorlalte două, ne arată ce fusese acolo: *O gură de ocnă veche din Telega de sus spre cătunul Melicești și În stânga dealul Mărtin și în dreapta dealul Cipăroaie*. O finalizare parcă neîmplinită, subliniată și de evaluator. Iată că, lucrarea vede, în sfârșit, lumina tiparului, spre liniștea unor gânduri rămase în mintea autorului și a tainicilor păstrători ai acestui manuscris. Mulțumiri tuturor!

Monografia Comunei Telega.

Popescu D. Mihail

cls. a 8-a Normală

Introducere:

În rândurile ce urmează mă voi strădui să redau dezvoltarea satului Telega în trăsăturile lui specifice, socotindu-l ca o așezare temeinică în mijlocul celorlalte așezări din împrejurimi. Pentru a putea ajunge la aceasta voi căuta să pun în lumină diferite serii de factori, din a căror întâlnire rezultă înfățișarea actuală a satului. Poporul românesc împânzește cuprinsul țării, încă din primele vremuri ale viețuirii sale milenare pe acest pământ, sub forma așezării sale de „sate”. Satul, sfatul satului și bătrânii lui au țesut și țes pânza etnico-geografică și cea etnico-socială a neamului nostru. Aceste trei elemente principale sunt păstrătoarele și continuatoarele neamului, sufletului, credinței, limbii, portului, artei și cântecului, precum și a tot ce este românesc. Pentru că

marea masă a neamului o formează satele acestea trebuie cercetate cu deosebită atenție. Cunoașterea viețuirii noastre în trecut și în prezent pe plaiurile mândrei noastre țări este o datorie pentru tot românul și în special pentru noi luminătorii satelor, care avem puțină pregătire în privința aceasta. Aceste cercetări sunt ocazii de pătrundere mai adâncă în viețuirea satelor noastre de la care se poate spera totul într-un viitor cât mai apropiat. Viața actuală a obștii satului părănd condiționată de trecut, într-o largă măsură, în alcătuirea acestei lucrări ne-am orientat după documentele culese de la bătrâni.

Condițiuni geografice.

Comuna Telega este așezată în partea de Nord a județului Prahova, într-o regiune deluroasă. Administrativ depinde de plasa Câmpina, cu reședința în orașul Câmpina. Comuna este formată din patru sate: Telega-Centru, Telega-Vale, Telega-Doftana și Telega-Melicești, acest din urmă sat este situat la 5 km spre Nord, iar celelalte se țin lanț, încât nu pot face distincție unde se termină unul și unde începe celălalt. Limitele între ele sunt determinate de parohii și de circumscripții școlare.

Comuna se învecinează la Nord cu satele Brebu și Pietriceaua, la Sud cu Mislea și Urleta, la Est cu Buștenari și Boșilcești, la Vest cu orașul Câmpina, de care se desparte prin râul Doftana. Este așezat aproape în întregime pe valea râului Telega zis și Sărata, care în timpul verii aproape seacă.

Această vale, nefiind așa întinsă, a individualizat pe toată întinderea ei, aproape de la izvor și până în preajma câmpiei, numai o singură obște de oameni, care, și ei pătrunși de această caracteristică geografică, și-au zis încă din vechime Telegeni. Valea devine accesibilă așezărilor omenești prin omogenitatea versanților ei, prin lărgime și lungime, începând cam din dreptul Câmpinei până la Mislea, pe o distanță de aproximativ 7 km, având aspectul unui bulevard cu ambele trotuare ocupate de case înșirate de o parte și de alta a râului, care trece liniștit printre ele. Valea văzută în ansamblul ei se poate despărți în trei părți: Telega de Mijloc, Telega de Jos și Telega Centru. Această vale nu are nicio legătură în dreapta și-n stânga ei cu niciun alt sat, ci numai în partea sudică comunică cu satele Mislea, Scorțeni, Bordeni etc. Deoarece valea este foarte lungă și îngustă, înșiruirea așezărilor s-a efectuat strict pe ambele maluri ale ei. Cum, printr-o necesitate firească aceste prime nuclee etnice de la prima așezare au trebuit să aibă primele începuturi de biserică, și cum comunicația nu se poate face de-a lungul văii, se înțelege ușor cum fiecare parte: de sus, de mijloc, de jos, a căutat

să se determine prin biserică cu preotul ei, și celelalte de natură materială.

Pentru comunicație este șoseaua județeană, ce vine de la Câmpina, traversează albia râului Doftana, urcă versantul de Apus al dealului, trece prin Telega-Doftana și Telega de Sus, pentru ca în cele din urmă să o ia spre Buștenari. În afară de șoseaua județeană mai sunt și alte drumuri comunale, unul pornește din centrul Telegii de Sus și o ia spre M. Z. (miază-zi n.n.), ducând spre Mislea-Bordeni. Alt drum pornește tot din centrul Telegii și merge spre M. N. (miază-nord n.n.) ducând spre cătunul Telega-Melicești. Șoselele sunt pietruite, iar podurile în bună stare. În comuna Telega se găsește și o gară ce are același nume, fiind legată prin cale ferată normală de halta Câmpinița și gara Câmpina. Pe această cale ferată, se transportă mai mult lemne de foc. Satul mai are încă numeroase drumuri nepietruite și uliți.

Afară de râul Doftana, ce înconjoară comuna în partea de Vest, și râul Telega (Sărata), comuna Telega este înconjurată și de dealuri: la Est dealul Măceșul și Butoiul, la Vest Ciobul, iar la N-V Rotunda și Mărtin. Pe râul Doftana, deși are un debit mic de apă, se transportă lemne din creierul munților Baiului, unde e și izvorul apei, până la stația Telega. Satul este alimentat cu apă din acest râu, cu ajutorul pompelor și conductei. În afară de pompele instalate pe traseul conductei se mai găsesc puțuri publice și particulare, zidite din piatră, scoțându-se apa cu roata cu lanț. În dealul Mărtin se găsește un izvor(6) cu apă potabilă, captat pentru alimentația Telegii de Sus. Pe una din văile dealului Cipăroaia, se găsește un izvor(7) cu apă de pucioasă, recomandată pentru stomac.

Versanții de E și V, la suprafață, sunt formați din roci argiloase. Subsolul este format din masive întinse de sare, fapt care explică și exploatarea sării la 2 ocne ce se făcea înainte vreme. Astăzi nu se mai exploatează sarea. Unele izvoare de apă își au sursa în straturile vecine blocurilor de sare, iar altele chiar înăuntrul gurilor de ocna, care, umplându-se până la suprafață, au dat naștere lacurilor sărate. Sunt șase(8) lacuri de felul acesta. Unul din aceste lacuri(9) a fost amenajat ca baie sărată, prevăzută cu instalațiile cele mai moderne, unde mulți suferinzi de reumatism își caută sănătatea. Versantul de Răsărit, vecin cu satul Buștenari este presărat cu sonde, ce produc din abundență țigeci.

În ceea ce privește clima, primăvara este temperată, cu ploi mai abundente în lunile martie și aprilie. Vara clima-i tot temperată, căzând ploi puține în acest anotimp. Iarna nu este prea aspră, prin faptul că Telega este înconjurată de dealuri înalte. Fiind așezat ca într-o căldare,

satul este ferit de vânturi. De la un timp secetele sunt cam dese. Dealurile din împrejurimile Telegii sunt acoperite ici, colo, cu păduri ce sunt proprietatea locuitorilor. În general, pământul este propriu pentru plantarea pomilor roditori. O parte din terenuri este ocupată de fânețe naturale și artificiale. O alta, mică de tot, pentru agricultură. În 1941, terenurile comunei au fost cultivate în felul următor: 243 ha porumb; 24 ha grâu de toamnă; 8 ha lucernă; 23 ha ovăz; 4 ha dughie (plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze alungite și ascuțite la vârf, cu flori dispuse în spice, cultivată ca plantă de nutreț; părâng n.n.); 4 ha fasole; 120 ha fasole prin porumb; 2 ha ceapă; 120 ha pruni; 11 ha viță indigenă. În ceea ce privește producția animală, ea se prezintă astfel: cai 129, iepe 19, boi 178, mânzați 51, viței 81, vaci 418, mânzate 43, capre 58, oi 2607, berbeci 124, porci 518, păsări diferite 8290, stupi 92.

Condițiile biologice.

Registrele primăriei, păstrate în regulă de la înființarea juridică a comunei, ne permit să ne orientăm ușor asupra evoluției mișcării populației. Comuna Telega se compune din 1746 gospodării, 1548 case, cu un număr de 7814 (corect 7804 n.n.) suflete, din care 2547 bărbați, 1738 femei, tineri între 12-20 de ani: băieți 468, fete 521, copii sub 12 ani: băieți 1012, fete 1518. Contribuabili agricoli: 1231, profesioniști 400. După statistica din ultimii 10 ani, reies următoarele:

Nr. crt.	Anii	Nașteri	Morți	Căsătorii
1.	1931	265	111	49
2.	1932	274	230	59
3.	1933	247	187	57
4.	1934	246	122	61
5.	1935	262	109	90
6.	1936	265	115	79
7.	1937	223	129	58
8.	1938	236	120	89
9.	1939	212	89	40
10.	1940	220	142	50
11.	1940 (sic)	183	97	42

În medie, se nasc pe an 263 copii, 127 morți, 67 căsătorii, 4 divorțuri, 48 concubinajuri, 5 adopții, avorturi deloc. Aproape toți locuitorii Telegii sunt români, afară de o familie turcă, alta germană, alta ungară, una franceză, una italiană și câteva familii de țigani. Sunt de

religie creștină ortodoxă cu excepția câtorva capuri de sectanți (advențiști și tudoriști(10)). Tipul constituțional al locuitorilor este pignic, șaten, ochii căprui, bărbații rezistenți, trec peste 70 de ani, femeile în majoritate sunt prolifiche, multe din ele cu 5-7 copii, cele mai prolifiche sunt din familiile: Ghica Moldoveanu, Ion Oancea, Ghiță Milea Vasilescu, care au peste 10 copii. Prea puține familii n-au copii și acestea, de remarcat, din rândul intelectualilor. Familiile care n-au copii din primii ani, iau de suflet unul, în credința că le va da Dumnezeu și lor unul. Copiii sunt în majoritate frumoși, isteți, curați și bine îngrijiți și în ceea ce privește școala, grija de a le da învățătură, îi preocupă mult pe părinți. Recrutările pentru serviciul militar dau rezultate frumoase, deoarece prea puțini dintre tineri sunt amânați sau scutiți. Tinerii sunt recrutați îndeosebi la vânători de munte, artilerie și geniu.

Locuințele în majoritate sunt frumoase, igienice și încăpătoare. Fiecare casă are trei, patru camere, din care aproape toate sunt cu dușumea. De obicei, una din camere este întrebuințată de „casă mare”. Majoritatea locuințelor sunt din lemn sau cărămidă cu temelie din piatră și acoperite cu tablă sau țiglă. Curțile sunt pietruite. Toate casele au același stil, cu tindă deschisă, ferestrele potrivit de mari, cu geamuri care se deschid în fiecare dimineață. Fiind un sat de deal, cu locuri prielnice pomiculturii, cereale și legume se fac prea puțin, încât sătenii cumpără cu toții de la morari și cerealiști. Porumbul, deși se consumă în cantitate mare transformat în mămăligă, cazurile de pelagră nu sunt prea numeroase. O parte din locuitori procură pâinea din orașul Câmpina, iar o mică parte își face în casă. Cuptoare speciale pentru copt pâinea nu există în sat. Din cele 1746 de gospodării, 1500 au closete din lemn în stare bună. Grajdurile, de asemenea, igienice în cele mai multe cazuri, pe jos pardosite cu scânduri și cu pereții tencuiți, sunt așezate în imediata apropiere a caselor și uneori chiar lipite de case. Gospodăriile n-au platforme pentru gunoi. Gunoiul este lăsat singur în grămadă să putrezească. Șoproanele sunt ținute în curățenie. Multe gospodării au fântână în curte. Nici uneia nu-i lipsește grădina de legume și cea de pomi.

În comună există circumscripție medicală cu personal format din: un medic, un agent sanitar, o moașă. Circumscripția medicală are un dispensar medical unde se dau consultații gratuite de două ori pe săptămână, marțea și sâmbăta. În cursul anului 1942, s-a dat populației nevoie un număr de 5096 de consultații. Deosebit de acest dispensar, în comună se mai găsește un dispensar al Ministerului Muncii, pentru lucrătorii din întreprinderile industriale și petroliere ale regiunii. La

acest dispensar, condus de medicul circumscripției Telega, dr. Filip Țopa, s-au dat 5625 de consultații în cursul anului 1942. Bolile epidemice care au bântuit mai des în comună în perioada 1 ianuarie - 31 decembrie 1942 sunt: 105 cazuri tuse convulsivă, 1 caz scarlatină, 1 caz erizipel (boală infecțioasă și contagioasă datorată unui streptococ, care se manifestă prin inflamarea și înroșirea unei porțiuni delimitate a pielii, localizată cel mai adesea la față și la membre; brâncă, orbalț n.n.), 81 cazuri gripă, 24 varicelă, 1 dalac (boală molipsitoare a vitelor, transmisibilă și omului, manifestată prin abcese pulmonare, gastrointestinale, și prin simptome de colaps; antrax n.n.), 7 cretini. Boli sociale: 18 cazuri tuberculoză, 7 cazuri sifilis, 76 cazuri pelagră, 148 cazuri gușă, 1 caz cancer. Bolnavii grav din comună sunt internați la spitalele din Câmpina.

Asistența publică: În comună există o „Subfilială națională de Cruce roșie” și o societate de binefacere „Mila creștină”. Ambele societăți sunt puse în slujba ajutorării familiilor eroilor, bolnavilor și a celor nevoiași din comună. Ele mai dau asistență și elevilor săraci de la școlile primare din comună. Prin îngrijirea învățătorilor de la școlile locale s-au înființat cantine școlare, unde primesc hrană caldă un număr de peste 100 elevi, orfani de război și copii de mobilizați. Aceste cantine asigură hrana zilnică pe tot timpul anului școlar prin contribuții benevole în numerar și alimente de la persoanele binevoitoare din comună.

Condiții istorice(11).

Denumirea satului, spun unii bătrâni că ar veni de la Teleguță (1.Căruța mică, cu două roți, care servește la transportul persoanelor sau al unor poveri ușoare. 2.Cotigă, la plug n.n.), alții o pun în legătură cu numele primului descălecător pe aceste plaiuri, cu numele de Telegă, de unde și satul lui Telegă, i s-a zis Telega. De exemplu numele moșului Albu a dat forma Albești.

Fapt precis este că în mai multe hărți din arhiva Academiei Române, se găsește trecut numele de Tiliga (o singură dată când apare cu acest nume n.n.) și Telega. Numele satului apare de prima dată în 7 Ghenarie (ianuarie n.n.) anul 1588, când Mihnea al II-lea Turcul donează unei mănăstiri din București ocna de sare de la Telega. Ocna Telega, pomenită în 1588, presupunea și satul Telega. Amândouă mergeau mână în mână, ajutându-se, și dezvoltarea ulterioară a ocnei se reazimă pe formațiunea puternică a satului, cum și firească era ca ocna să ia ființă într-o așezare omenească, căci prin munca omului se promovează orice activitate legată de bogăția satului și subsolului unui ținut. În ceea ce privește rostul locuitorilor telegeni față de exploatarea

ocnei, putem spune că ei formau grosul lucrătorilor și cărăușilor. Prin urmare, cam de la 1588 satul își dăinuiește viața alături de ocna de sare. Satul își baza viețuirea, în parte pe ocna dar avea și resursele sale de existență, cărăușia, livezile vestite cu pomi, fabricatul țuicii, vitele.

Putem dovedi că satul Telega a existat ca așezare statornică, încă din 1562(12), când pentru prima oară o parte din acest sat se învrednicește să fie dăruit mănăstirii Mărgineni de Pătrașcu Voievod. Acest domn, în 1562, a dăruit mănăstirii Mărgineni ca să-i fie satul Telega tot, cu toate hotarele, pentru că este a Mănăstirii bătrână și dreaptă moșie de baștină, însă și cu vama de sare. În 1604 Radu Șerban dă tot mănăstirii ca să fie tot satul Telega cu tot venitul și cu vama de sare. Același lucru îl face și Brâncoveanu printr-un hrisov cu data de 7210 (1702) - „ca să-i fie mănăstirii toată moșia satului Telega ot Sud Prahova”.

Așadar pomenirea documentară a ocnei Telega în 1588 și prin ușoară interpretare a aceluiași document încă din 1568, concordă perfect de bine și cu menționarea satului Telega. Era firesc că ocna trebuia să ia ființă într-o așezare omenească, căci prin munca omului se promovează orice acțiune, legată de bogăția satului sau subsolului unui ținut oarecare. S-a ajuns la concluzia că satul și ocna apar împreună. Când se va fi întins această moșie a satului, dacă în această moșie donată mănăstirii va fi fost cuprins întregul sat sau numai o parte; dacă această stăpânire mănăstirească continuă sau nu de la 1562, rămâne să se lămurească cu timpul. În anul 1702, Cornilie, egumenul mănăstirii, simțindu-și moșia strâmtorată, cere lui Vodă Brâncoveanu 6 boieri hotarnici care să caute și să adeverească toată moșia Telegii, din partea Băneștilor, pe unde au fost semnele și hotarele bătrâne.

Boierii hotarnici dimpreună cu alți megieși și oameni buni, după împrejurul locului, împreună și cu sluga Măriei-Sale lui Vodă, anume Tănase Vistierul, s-au adunat cu toții la Zisu și Sorocul la Telega. Și-au convocat acolo pe toți oamenii din Telega și Bănești și le-au cerut „carte de ocolniță a moșiei” ca să adeverească pe unde sunt hotarele și semnele cele vechi. Telegienii și Băneștenii n-au carte de hotărnicie ca s-o înfățișeze, încât boierii hotarnici nu află nicio carte la dânșii pentru hotarul lor, și n-au putut alege moșia Telegii, care este a sfintei mănăstiri, și le-au dat carte de blestem a Vlădichei, ca să spună cine ar ști dreptul, ca să nu facă vreo fățarie (duplicitate, falsitate, fățarnicie n.n.). Bănăștenii n-au vrut să ia jurământ și noroc că cinstiții bătrâni din Telega pe anume: Ieremia Goșu, Ștefan Albului, Unchiașu Dumitru, Vlad Chiosea Chiosea, I. I. Goșu, I. Stan al Pârului, cu toți sătenii au

primit cartea de jurământ și în felul acesta s-a limpezit. După mărturisirea telegenilor hotarul se determină astfel: Pornește din dreptul Băneștilor, din râul Doftana, drept spre Răsărit, prin izvorul sărat, în scursura Doftănețului atinge merii îmbulziți, Vârful Piscului, Curătura Surdului, Plaiul Hoților, apoi o ia înspre Nord până în plaiul Strâmbenilor, după aceea întoarce spre Apus, atinge Poiana lui Ciortan și ajunge în dreptul Brebului, de aici apucă plaiul în jos spre Sud de Brebu, prin vârful Rotundeii și coboară pe picior în jos și dă în gura Lupii (râu ce desparte Brebu de Telega n.n.) și ajungând în Doftana o apucă pe ea în jos până în hotarul Băneștilor.

Ocolința (hotărnicie) odată făcută se înmânează egumenului Cornilie, ca să aibă a stăpâni această moșie cu bună pace. Pe lângă oamenii cinstiți din Telega care au depus jurământ conștient despre adevăratul hotar și cei șase boieri, mai depun mărturii și: Mahailă logofăt, un Răducanu postelnic, egumenul Rafailă ot Brebu și în fine popa Mihai ot Telega. Moșia astfel determinată se pare că, cuprindea în sine tot satul Telega. Dacă moșnenii satului Telega au avut sau nu pământul lor înăuntrul acestei delimitări, hotărnicia stabilită nu arată. În 1845 între moșnenii telegeni și Mănăstirea care voia să considere tot satul clăcași, se ivește un proces care dă câștig de cauză telegenilor. Pentru anul 1702 există numai un sat Telega, în 1810 două sate și în 1860 trei sate. Nu se poate preciza la ce biserică a slujit popa Mihai, pentru că din nefericire cele trei biserici ale satului nu-și au nici una pisană. Afirmarea că în 1702 există o singură Telegă; deci nu se făcuse o descălecare. În 1810 există două Telegi, cea de sus cu hramul Sf. Voievozi și cea de jos cu hramul Buna Vestire, care în 1900 a devenit cea de mijloc, prin înființarea celei de jos cu hramul Sf. Nicolae. Astfel se poate preciza că nucleul începător îl formează Telega de Sus, iar prin descălecare se formează și celelalte.

Și astăzi se văd urmele ocnei de sare prin prezența a mai multor lacuri sărate, amenajate ca băi. Încă din vechime ocnele constituiau un monopol al veniturilor domnești, care erau exploatare prin cămărași sau arendare. Domnitorii dăruiseră mănăstirii moșia, nu și locul de unde se extrăgea sarea. Dezvoltarea ocnei este în dependență de a satului. Satul și-a rezervat viața zilnică sub raportul economic și administrativ pe această instituție domnească și, la rândul ei, cămărășia ocnei se baza în valorificarea veniturilor sale pe colaborarea locuitorilor. În dese rânduri vedem cum oamenii apelează la cămărășie, pentru legalizarea actelor de vânzare, sau pentru a li se face dreptate. Tunsuli, în istoria Valahiei din 1774, ne relatează că sarea se scotea din trei ocne: Ocna Mare-Vâlcea,

Telega-Prahova, Slănic-județul Săcuieni, și că prețul unei ocale era o para. El numește satul Telega-Ocna, Telega, și spune că este o casă de boieri cu două fabrici de gudron (petrol) și o salină. În genealogia Cantacuzinilor din 1774, în capitolul VI, la descrierea județului Prahova, se spune că în acest județ se află ocna Telega cea mai însemnată de unde se scoate sarea cea mai curată.

Domnitorul, dând dreptul la peste 40 de mănăstiri să-și aibă a lua un număr de bolovani (100 kg unul) de sare, pe tot anul, cu bună seamă că și locuitorii satului vor fi avut și ei profit din transportarea bolovanilor cu căruțele la fiecare mănăstire, ce era obligată să și-o ridice de la gura ocnei. Din adresa lui Sergie Lascarov, ne putem forma o idee precisă despre înfățișarea ocnei Telega în 1807, când întrebând Divanul, i se răspunde că: Ocna Telega este așezată pe pământul Mănăstirii Mărgineni, căreia i se dă drept dijmă pe tot anul 1.100 de taleri și 1.200 oca sare și tot în această adresă Divanul arată că toată sarea câtă se scoate de la ocna se taie de oameni rânduiți într-adins care se numesc „ciocănași” (tăietori), cărora li se plătesc 7 parale de bolovan și mertic de sare. Sarea se comercializează de „măglași” (supraveghetori) cărora li se plătesc taleri-parale 8, dându-li-se și mertic. Mai erau și pângarii, care scoteau sarea din ocna cu burdufuri din piele de bivoli, legate de otgoane groase (funie grosă și lungă, îmbibată, de obicei, cu gudron n.n.) ce se trăgeau pe scripete afară, cu caii. Slujba lor nu era năpristan (necurmată), ci numai când era trebuință atunci slujeau. În anul 1794, domnitorul Moruzi Alex. scrie o carte acestora de la Ocna Mare, în care le spune: „Veți avea firește carele a tăia pe zi câte trei bolovani de sare pe măsură, ce este după vechiul obicei”. În cartografia sec. XVIII satul și ocna se confundă. Nici n-ar trebui să se creadă că ocna era o așezare deosebită și satul alta, când am văzut că ea avea nevoie de ciocănașii și măglașii satului și încă din 1747 avea un cămărăș. În 1702, Brâncoveanu îi numește pe telegeni moșneni și abia în harta anului 1863 se găsește trecut „Telega moșnenească”, când ocna tindea spre desființare. Locuitorii de pe moșia mănăstirii nu mai plăteau bir și dijmă, mănăstirea se obligase ca în schimbul lucrului pentru tăiatul sării necesară ei, să renunțe la plata birului și dijmei.

La rândul lor, telegeni aveau obligațiunea de a lucra încontinuu la tăiatul sării pentru cămărășie, de la care am văzut că se înfrupta îndeajuns mănăstirea. După cum se va vedea, numai o parte din telegeni erau clăcași de drept ai mănăstirii, iar altă parte erau moșneni. Aceasta din urmă reiese din vânzările de pământ semnalate în acte de vânzare, adiate (testament n.n.) și foi de zestre. Astfel în 1782 avem o vânzare de

„niște pruni din susul satului”, făcută de Popa Nițu ot Telega, lui Moinea Găgeanu, pentru prețul de 5 taleri și jumătate, bani gata pe care mi i-a dat deplin în mâna mea la care iscălesc ca martori: Matei Vătaf, Petru Vătaf, Drăgușin Vătaf și un Ionașcov - Paharnic, a căror iscălitură constituia un fel de autentificare publică. Acest Popă Nițu este martor și scrie în 1785, o înzestrare de zestre a femeii Maria Lăzăroaie, pentru fiica sa Voica. O înzestrează cu: două rochii, una albă și alta roșie, un brâu roșietic, patru ii noi, cinci mărimi de brâu, una sapă, un sac, o masă și o poiană „La plopi”. Toader ginerele adeverează în însemnarea de zestre că primește: o casă, o sapă, un topor, un sac, o căldare mare, un anteriu (haină lungă preoțească încheiată cu nasturi de sus până jos; haină lungă purtată de boieri și lăutari n.n.), o giubea (haină lungă și largă din postav, adesea căptușită cu blană, purtată de boieri, preoți și în unele locuri de țărani n.n.) și o poiană cu pruni. În 1801 popa Nicolae ot Telega (pomenit în 1810 ca sin „Preot [...n]” în Telega de Sus) a scris o adiată și este martor. Radu Odoiasă, a lui Stoichi Odoi din Telega, lasă cu sufletul său o adiată și anume: Grădina cu pruni, jumătate a Neagului, jumătate a lui Gheorghe, pentru ca să nu se iște ceartă între ei. Martorii megieși care mai jos se vor iscăli pe nume sunt: Măinea Pârcălabul, Brașov Grădinaru, Vlad Sbarna, Dumitru Brașov, Popa Nicolae ot Telega.

Deoarece parte din vânzări se făceau înainte de împărțire frățească și cum atunci, ca și acum, în urma înzestrării copiilor cu bunuri, se întâmplă câteodată ca ei să nu fie recunoscători, sau chiar batjocoritori față de părinții lor, se recurge la judecată înaintea domnilor cămărași de aici de la Ocna Telega. Acești cămărași, boieri de rang social, erau socotiți ca un fel de îndrumători și diriguitori ai satului, la care se apela de atâtea ori. Judecata făcută de cămărași, mânați de spiritul împăciuitoare, cunoscători într-o largă măsură ai oamenilor, proprietăților, în neînțelegerile mărunte, vor fi avut partea lor de contribuție în facerea dreptății și în potolirea mâniilor omenești inerente tuturor vremurilor.

Am văzut că în toate adiatele și foile de zestre, printre lucrurile rămase de zestre găsim numai decât livezile de pruni și căldările de rachi. Era și firesc ca în această regiune semimuntoasă singura avere de mare valoare să fie acestea rămase. Rachiul, această producție proprie a satului, atunci ca și acum, ținându-se seamă că satul era vizitat de oameni care au lucrat la extracțiunea sării, găseau în el o consumație sigură. Interesant este întrebuintarea și accepțiunea cuvântului „moșie” care pe acea vreme avea un înțeles mai redus decât cel de azi. În 1831 Gh. Dumitrache dă fiului său, una casă cu moșia de dinaintea cășii, pân

mărul hăl creț, pân muchea dealului și pân zarzăr. Deasemeni, curios este faptul cum se determină suprafața prin „unitatea de muncă cu brațele”. Pârcălabul Stan Ținteanul dă fiicei sale printre altele și o poiană de fân „de o cositură de 6 oameni”. Între iscăliturile martorilor foii de zestre, care au făcut onoare pârcălabului este și un Ignat Soldatul. Acest soldat făcea parte din cei care păzeau la Ocnă pe condamnații la muncă silnică sau vremelnică, întrucât ocna Telega fusese orânduită a fi și loc de ispășirea pedepsei pușcăriașilor, de întreținerea cărora se îngrijea cămărășia.

Ocârmuirea județului Prahova, în 1833, cu adresa Nr. 64, pune în vedere subcârmuitorului Plaiului Prahova, de care depindea Telega, să dea supraveghere politicească și în locul caraulei militarești, să-și întrebuițeze dorobanți, și-i pune în vedere ca pentru paza ocnei și temniței Telega, să înfățișeze un număr de 90 dorobanți de prin satele din cuprinsul aceluia plai. În 1831, Regulamentul organic fixează un regulament al temnițelor în care arată: temnița de la Telega avea două despărțituri; una pentru cei cu vini mai mici, iar alta pentru osândiții la ocnă pentru toată viața. Soarta acestor condamnați era numai de a tăia sare din adâncul pământului lipsit de soare și lumină. De aici numele de ocnaș. În timpul cât lucrau în ocnă, trebuiau să fie bine păziți de garda permanentă. Arestaților li se plătea munca, întocmai ca și celorlalți lucrători; a treia parte din produsul muncii lor era destinată întreținerii lor, iar restul de două treimi se capitaliza liberându-li-se la terminarea pedepsei fiecăruia. Numărul arestaților mărindu-se de la an la an și producându-se evadări, pe lângă garda din dorobanți, stăpânirea trimite în 1836 roata treia de infanterie în număr de 120 oameni cu soldă 30 lei lunar, sub comanda Paracicului (praporcic, sublocotenent n.n.) Caciturov. Această ocnă a Telegii continuă să fie exploatată până în anul 1872, când este părăsită și se deschide Salina Doftana tot în satul Telega. Această salină este organizată sistematic și în 1883 este pusă în legătură cu orașul Câmpina și restul țării prin cale ferată. La mică depărtare de Salina Doftana, în 1897 se construiește un penitenciar model pentru munca silnică a celor condanați. (Astăzi penitenciarul este complet dărâmat de cutremur(13) și nu mai are decât vreo 50 deținuți cu condamnări sub un an). Vechile guri de ocnă părăsite, având nămol și iod au fost amenajate ca băi. Apa este foarte bună pentru bolnavii de reumatism, încât satul Telega a devenit stațiune balneo-climaterică, mult căutată de vizitatori în timpul verii.

Raporturile între locuitori și mănăstire.

Am văzut că în anii 1562, 1604, 1702, domnii dăruiseră mănăstirii Mărgineni moșia Telegii, nu însă și locul de unde se extrăgea sarea, acesta fiind domnesc. Din cantitatea de sare exploatată anual, domnii dăruiau sfințelor mănăstiri și bisericilor, în toți anii un mertic de sare și pentru că ocna era așezată pe moșia Telega, dăruită de domni mănăstirii Mărgineni i se dădea acesteia drept dijmă pe tot anul, bolovani unul (din zece n.n.) și a 3-a parte din sarea mărunță, iar în 1803 pe lângă dijmă mai primea 1.100 taleri anual, fără ca să plătească ciocănașilor tăiatul și scosul sării, întrucât ei se aflau șezători pe moșia sfintei mănăstiri și erau scutiți de dijmă și de clacă. Prin acest fapt se născuse pentru o parte din telegeni obligațiunea de a lucra încontinuu la tăiatul sării, refuzând lucrul în ocna ei trebuiau de drept să devină birnicii și clăcașii mănăstirii. O altă parte din locuitori nevrând să exercite meseria atât de periculoasă de ciocănași, vor fi trebuit să plătească dajdia legală anuală. Când vreunul din locuitori nu putea să plătească, atunci se cerea scutire sau iertare. Pentru anul 1840, din 677 familii care se găseau în satul Telega, se scade un număr de 34 clăcași care s-au găsit nevolnici și nedestoinici a plăti claca de 70 lei anual. Între 1702-1834 mănăstirea își ia dijma legiuită de la ocna și venitul moșiei, fără însă a avea dreptul de a lua clacă și dijmă din diferite produse ale locuitorilor aflători pe moșie. În 1834, mănăstirea ridicând pretenții de a lua clacă și dijmă de la toți locuitorii telegeni, aceștia fac plângere la Stăpânire, care ajunge în dezbaterea sfatului extraordinar, care îndatorează legal pe locuitorii telegeni la plata clăcii, potrivit poruncilor de la Departamentul trebilor dinăuntru și al visteriei.

Locuitorii telegeni nemulțumiți de această stare, pornesc proces contra mănăstirii și în 1840 prin sentința Judecătoriei Prahova se desparte chestiunea în litigiu în două părți: chestiunea Telegii de Sus și a Telegii de Jos. Dă deplină dreptate celor din Telega de Jos scoțându-i de sub obligațiunile de clacă și dijmă către mănăstire. De asemenea scoate de sub aceleași obligațiuni fiscale și pe cei din Telega de Sus în baza obligației de a munci la ocna, cum și munciseră până acuma pentru dijma de sare ce lua mănăstirea de la cămărășia ocnei. Pentru aflarea adevărului, judecătoria admite proba cu martori în număr de 13 din satele vecine care sunt supuși la jurământ prin cartea de blestem dată de Sf. Mitropolie în fața cucernicului protopop Popa Radu din Câmpina și a delegatului judecătoriei Petrache Bârsescu, venit pentru cercetare. Aceștia delimitează moșia mănăstirii din Telega de Sus și moșia moșnenilor din Telega de Jos stăpânită totdeauna de către moșnenii

telegeni fără a plăti cuiva plată sau a da dijmă măcar un ban până în anii trecuți, când au fost împilați de mănăstire a plăți clacă. Sentința judecătorească este: și ca atare reclamații telegeni sunt moșneni cu veche stăpânire pe partea de moșie Telega de Jos, ce s-au dovedit că este în afară din Telega de Sus - partea mănăstirii cea cuprinsă în semnele ocolniței a șase boieri rânduți de Vodă Brâncoveanu în 1702 fără să rămână cuvânt mănăstirii la toate pretențiile ei. Iar pentru pretențiunea locuitorilor din Telega de Sus, că sunt și ei „moșneni” - tot aceeași sentință îi obligă să-și caute drepturile lor moșnenești prin judecată aparte, care se și pornește de locuitori prin vechilul Costache Telegescu. La ce rezultat s-a ajuns nu se poate preciza, însă lucru cert este că locuitorii Telegii de Sus au plătit clacă și au dat dijmă din produsele muncii lor până la 1859.

Rușii, în anul 1810, fac o catagrafie a Eparhiei Ungro-Vlahiei, din care aflăm că județul Prahova era cu mult mai mic ca cel de astăzi și avea o plasă „Plaiul Telegii” pe partea stângă a Prahovei, care cuprindea 15 sate cu 979 case, 4042 suflete. Români, 582 țigani, 8 biserici de zid, 7 din lemn, 25 preoți, 10 egumeni. Întreaga Telegă avea 368 case, 1410 suflete, 2 biserici, 4 preoți. Telega avea deci mai mult de o jumătate (corect o treime n.n.) din numărul caselor și sufletelor din întreaga plasă. Ocna Telega a fost elementul care a determinat ocupația locuitorilor pe o distanță destul de mare și a asigurat pâinea zilnică la mulți dintre ei. Am văzut cum conducătorii ocnei, cămărașii, erau îndrumătorii satului și la ei se apela pentru atâtea nevoi omenești. Așa vedem că ei veneau în ajutorul nevoilor satului, vânzările și cumpărările de moșii, erau dictate și căpătau întăririle legale de la cămărași. Din 1851 zapisele încep a fi legalizate și de Sfatul satului prin aleșii săi. Pe măsură ce ne apropiem de anul Unirii Principatelor, organizarea administrativă se înfiripează, satul se numește „comună”, compusă din mai multe sate, un organ administrativ constituit „primăria”, în frunte cu primarul pe care îl avem în zilele noastre. În 1859, Sfatul satului Telega, compus din 4 deputați, legalizează spre a-și avea temeiul „vânzarea unui loc lui Drăghici Baba”. Satul Telega prin deputații (consilierii) sfatului său, îndeplinește din ce în ce mai mult rostul administrativ care începe să se manifeste ca o putere constituită, tinzând spre forma de astăzi. Ei întăresc prin iscălitura lor și pecetea satului, răvașe (act, adeverință, bilet, cerere, chitanță, document, dovadă, epistolă n.n.), zapise, foi de zestre, ispase (gloabe, amendă n.n.) și adiate. Natural că această autoritate trebuia să fie și plătită din bugetul comunei de vreme ce o bună parte din timp îl

întrebuințează pentru rezolvarea atâtor chestiuni inerente unei așezări omenești de însemnătatea Telegii.

Astfel, avem posibilitatea de a cunoaște și retribuiția trimestrială ce o primea întreaga organizație administrativă a comunei Telega, pe trimestrul Ghenarie-Iulie 1864. Într-adevăr, vedem că bugetul Telegii în acest an este de lei 14, parale 22. Acum să vedem cât s-a cheltuit pe trimestrul Ghenarie 1864: 1 leu - leafa scriitorului, 15 parale - leafa pârcălabului, 17 parale - leafa membrilor, 3 lei și 11 parale - leafa vătășeilor, 9 parale - leafa străjerilor de zi, 5 parale - cheltuieli de cancelarie, 4 parale - condicele trebuitoare consiliului, 1 leu și 10 de parale - străjerii de noapte, 15 parale candidatului (primar), 5 parale cheltuiala cancelariei pe 1863. Începând cu 1865, facem cunoștință cu primarul care în jilțul primăriei sale, legalizează acte de vânzare după cererea făcută de locuitori prin petiție. Pentru anul 1868 cunoaștem primar pe Gh. Bilașcu, care legalizează un act de vânzare lui D. Constantin. Alcătuirii dicționarului geografic în 1897 ne dau informațiunea că Telega era compusă din 4 cătune: Bosâlcești, Buștenari, Melicești și Telega, că locuitorii se ocupă cu transporile sării prin județele de la câmp și că agricultura nu se face și că Telega este cea mai populată comună din Plaiul Prahovei. Satul Buștenari s-a dezlipit de Telega în aprilie 1923 și de la această dată comuna Telega se compune din Telega propriu-zisă și dintr-un cătun răzleț Melicești.

Manifestări culturale.

Educația și instrucția se face în cele 4 școli primare și una industrială de ucenici. Școala primară Nr. 1 Telega-Centru înființată în anul 1906. Școala primară Nr. 2 Telega-Vale, înființată în anul 1910. Școala primară Nr. 3 Telega-Doftana înființată în anul 1920. Școala primară Telega-Melicești, care a fost înființată în anul 1923. Toate, afară de cea din Melicești, care a fost complet dărâmată de cutremur, au local propriu și locuință pentru director. Localurile au săli prevăzute cu pereți din uși, încât atunci când au loc serbări culturale devin spațioase și deci mai încăpătoare pentru publicul asistent. Populația școlară după recensământul anului 1941, se prezintă astfel:

	5-7 ani	7-14 ani	14-16 ani
Școala Nr. 1	82 b 63 f	290 b 312 f	135 b 101 f
Școala Nr. 2	84 b 80 f	342 b 338 f	179 b 234 f
Școala Nr. 3	38 b 41 f	88 b 92 f	-
Școala Nr. 4	33 b 28 f	48 b 55 f	-

În aceste școli predau 16 învățători și învățătoare și o maestră. Oamenii își dau seama îndeajuns de rostul binefăcător al învățaturii de carte și trimit regulat copiii la școală. În sat sunt foarte puțini tineri care nu știu carte. Pe lângă școala primară Nr. 1, mai funcționează un curs seral pentru ucenicii industriali cu 31 elevi în anul I, 26 în anul al II-lea și 17 în anul al III-lea. Învățământul la acest curs este predat de: 1 profesor, 1 inginer, 1 învățător și 1 preot. Elevii acestui curs fac practică în atelierele mecanice și de tricotaje din localitate.

Culturale.

Fundația culturală „Regele Mihai I” are ca reprezentant în comună, un cămin cultural, înființat în anul 1935 și în fruntea căruia se găsesc Preotul Th. Georgescu ca președinte, învățătorul Dumitru Crețu ca director, dr. Filip T. Țopa, prof. Al. Samoilă, prof. Tănase Tudose, farmacist Dionisie Adamovici și alții. Căminul cultural este înzestrat cu o bogată bibliotecă, care numără 2615 volume cărți, cercetate mai mult de tineretul satului. Până în prezent din rândurile fiilor satului s-au ridicat: 5 profesori 5, învățători 8, doctori 2, farmaciști 2, preoți 2, pianist 1, ofițeri 5, din care 3 ([...](14), un căpitan și un locotenent) au căzut în luptele contra bolșevicilor [...](15)1941, licențiați 5, studenți 9 și bacalaureați 6.

Arta - portul național.

Costumele naționale, fote, ii, ce se lucrează în sat în stil mic, sunt neîntrecute. Păcat însă că frumosul port național a dispărut aproape cu desăvârșire. La aceasta a contribuit apropierea față de orașul Câmpina de o parte, iar pe de alta industria petrolieră ce a început să ia avânt și în regiunea comunei Telega. Rar vezi câte un bătrân cu ițari, cămașă și pieptar, dar și aceștia numai la zile mari. Costumele naționale, doar elevii școalelor primare și tineretul, cu ocazia sărbătorilor naționale, le îmbracă. Cum și în trecut a existat tendința de îndepărtare de la o viață rustică, este și firesc ca satul să sufere influența târgurilor din împrejurimi și să înlocuiască obiceiurile, portul etc. cu obiceiuri orășenești ca: dansuri moderne, nunta la salon, port orășenesc, cântece de mahala etc. Din vechiurile jocuri românești se mai păstrează: „ca la Breaza”, „mușamau” (numele unui dans popular vioi, jucat de perechi în cerc n.n.), „brăulețul”, „chindia” (numele unui dans popular asemănător cu sârba n.n.), „nuneasca”, dar și acestea jucate numai de oameni mai în vârstă, pe la câte o nuntă. Tineretul joacă numai dansuri moderne. Se observă că din vechiurile obiceiuri, n-a mai rămas aproape niciunul, fiind toate înlocuite cu altele împrumutate. Ritmul vieții telegenilor în ceea ce privește adaptarea formelor de viață orășenească,

este foarte precipitat. O revenire la obiceiurile vechi cu toată truda ce s-ar depune, cred că este zadarnic a se face.

Manifestări religioase.

În sat există patru biserici, din care trei în funcțiune și una în curs de terminare. Satul este împărțit în două parohii: Telega I și Telega II. Locuitorii sunt de religie creștină-ortodoxă, cu excepția câtorva cazuri de sectanți (advențiști și tudoriști). În număr mare nu frecventează decât la sărbătorile mai mari. În genere locuitorii sunt credincioși. În comună este organizată și „Oastea Domnului”. În fiecare casă există icoană și candelă. Mulți locuitori citesc cărți și reviste religioase. Morții sunt înmormântați în cimitirele din jurul bisericilor respective. În Telega-Centru pentru slăvirea eroilor telegeni s-a ridicat un frumos monument(16) „Regele Ferdinand I” pe ale cărui pancarte stau scrise numele eroilor căzuți în 1916-1918.

Manifestări morale-juridice.

Moralitatea generală a sătenilor este satisfăcătoare. Cu unele excepții, fetele au o conduită demnă. Se observă însă la ele o tendință de lux exagerat, căutând să copieze în port pe orașeni. Numărul concubinilor și al divorțurilor este mic. Tinerii se poartă cu respect față de bătrâni și autorități. Crimele sau alte delictе sunt foarte rare.

Manifestări administrative și politice.

În sat există primărie, post de jandarmi, secție de jandarmi, percepție, circumscripție medicală cu dispensar, 2 școli, bancă populară și cooperativă de consum precum și un oficiu poștal și unul de telefoane. Până în noiembrie 1940 a existat și penitenciarul special „Doftana”. În urma cutremurului de pământ din 9-10 noiembrie, din cauza așezării lui, penitenciarul a fost complet dărâmat. În prezent se mai găsește o baracă improvizată ca închisoare cu un număr de 50 deținuți și 12 gardieni.

Locuitorii sunt supuși legilor și autorităților, sunt liniștiți și se conformează în totul ordinelor, ordonanțelor ce li se aduc la cunoștință, prin primărie și presă. Au respect pentru bunul public. Sunt conștințioși obligațiunilor către stat, județ și comună, iar în ce privește apărarea patriei răspund în mod demn.

Manifestări economice.

Telega, după cum am arătat la cadrul istoric, este un sat de moșneni ce face parte din satele care, ca situație materială, stau bine. Locuitorii își câștigă existența mai mult din munca în fabrici, schelele petroliere, cărăușie, meserii, și fac și foarte puțină agricultură. Comuna, inclusiv satul Melicești, are o întindere de 2098 ha, cultivată în felul următor: 313 ha teren arabil; 406 ha fânețe naturale; 198 ha pășuni; 11

ha vii indigene; 197 ha livezi cu pomi; 220 ha păduri; 223 ha clădiri și curți; 510 ha neutilizabil. În anul 1942 au fost cultivate 333 ha, din care 243 ha porumb, iar restul astfel: 24 ha grâu de toamnă; 8 ha lucernă; 23 ha ovăz; 4 ha dughie; 4 ha fasole; 120 ha fasole prin porumb; 2 ha ceapă; 120 ha pruni; 11 ha viță indigenă. Producția recoltată nu poate face cerințelor de peste an, populația trăind mai mult cu procurarea celor necesare din comerț. Proprietatea cea mai mică din sat este a săteanului Ion Stomircă (300 m.p.) loc de casă, iar cea mai mare a locuitorului Ion N. Bucătaru (70 pogoane). Comuna nu are islaz comunal suficient pentru vitele sătenilor, așa că locuitorii își pasc vitele mai mult prin grădini.

Industrie - comerț.

Datorită așezării sale geografice, partea de Apus a satului, numită Doftana, situată pe marginea râului cu același nume, dispune de o mică industrie, în plină activitate: Ateliere de dărăcit lână și puiă = 2. „Moștenitorii Bucătaru” are un lucrător și lucrează 50 kg în 24 ore. „Gh. Ciupală” are 5 lucrători și lucrează 12 kg în 24 de ore. Fabrici de tricotaje: „Bucătaru & Bistriceanu” produce 120 perechi în 24 ore; ateliere de croitorie = 9; ateliere de cismărie = 12; mori de măcinat = 6, cu forță hidraulică = 3, cu forță mecanică = 2. Exploatarea petrolifere: aurul negru atrăgând atenția capitaliștilor spre binele comunei, observăm că și pe teritoriul ei au pus în funcțiune mai multe întreprinderi petroliere dintre care: Steaua Română, Concordia, Prahova, Duplex, Petrolumina, Petrolul, Frăția, Comerțul petrolului, Columbia, Ing. Melinescu, Sporul, H. Melicov, Exploatarea Areta, Exp. ing. Roșca, Dacia Română și multe altele.

Instituții economice.

Pentru ușurarea aprovizionării locuitorilor și pentru a se veni în ajutor sătenilor cu credite necesare, s-au înființat: Banca populară „Plaiul Telega” cu 362 societari, 4.000.000 capital, depuneri 3.000.000 lei. Anual se împrumută cca 250 săteni cu sume ce variază de la 1.000 până la 10.000.000 lei. Capitalul cooperativei = 396.777 lei, dividendul pe 1940 = 52.220 lei. Această instituție economică este binevenită în timpul de față, având în vedere greutatea cu care se face aprovizionarea populației și specula la care se dedau negustorii din localitate.

Concluzii generale.

Am văzut că așezarea atât de temeinică și superioară tuturor comunelor dimprejur, se datorește într-o largă măsură ocnei, care, potrivit rostului ei, îi va fi creat și satului un renume și surse de existență, cu mult superioare celorlalte sate mai depărtate. În trecut,

bogăția subpământeană a creat și o meserie, tăiatul bolovanilor de sare și căraușia, care creaa mai din belșug sudoarea frunții, față de astăzi când omul este auxiliarul mașinii, din ce în ce mai mult. Bogăția subsolului era completată cu cea a solului, livezile de pomi, fânețele și vitele. Ambele bogății au ridicat satul, au mărit populația, de vreme ce se observă progresul vădit și simțitor în tot timpul dezvoltării satului. Atunci când mănăstirea Mărgineni a încercat să le încalce drepturile, Telegeanul s-a arătat o fire independentă, dârză și demnă în procesul purtat. Telegenii, având câștig de cauză, continuă mai departe rostul vieții lor [în] strânsă dependență de posibilitățile traiului zilnic.

Prin părăsirea ocnelor din Telega, s-ar fi părut că Telega merge spre declin. Dimpotrivă, satul își duce viața rezumându-se numai la sursele proprii de existență și numai într-o mică măsură și pentru scurt timp își mai va fi legat soarta de salina Doftana. Toată munca se îndreaptă spre altă bogăție a pământului, „țițeiul”. N-a trecut mult timp și iată că-l vedem pe Telegean, că se afundă cu sapa și hârlețul în mână în fundul puțului de păcură din regiunea Buștenarilor, a Câmpinei și chiar pe teritoriul Telegii. Mai apoi, îl vedem conducător al motoarelor, cu mașini pocnitoare alături de sonda nesățioasă și sorbitoare a lichidului negru din adâncul pământului, încât se vede: sondor, chirovnic, sau petrolist, parcă de când lumea. Căraușii și-au înlocuit la căruțele lor osiile de lemn cu cele de fier, iar inima căruții au lungit-o după nevoie, ca să poată transporta materialele necesare de la o schelă la alta.

Telegenii sunt mândri că-s moșneni și stăpâni pe întreg pământul comunei lor. Circa $\frac{3}{4}$ din suprafața de pământ a Telegii este concesionată diferitelor societăți petroliere, pe preț de nimic. Concesionarii acestor terenuri petrolifere cu sonde în producție în majoritate sunt străini de localitate. Majoritatea personalului muncitor o formează, însă, telegenii.

Telega este una din comunele ce fac cinste județului, fiind una din cele mai fruntașe comune. Școlile, bisericile și celelalte instituții, prin reprezentanții lor, se străduiesc mult la ridicarea nivelului moral-cultural. Râvna cu care se lucrează în direcția aceasta, își arată roadele la timp. Nici tendința de a da cultură superioară fiilor, nu le lipsește Telegenilor. Unii își trimit copiii la liceele teoretice, alții la școlile de meserii, alții la cursurile profesionale de ucenici. Ținând seama și de faptul că Telega este o stațiune balneo-climaterică în imediata apropiere a Câmpiniei și că este legată de restul țării prin cale ferată, oricine și-ar putea da seama că Telega este o comună cum rar întâlnești în cuprinsul

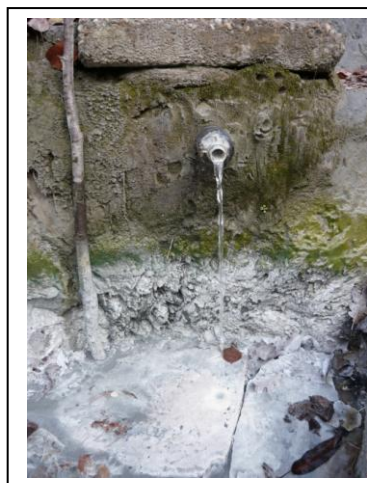
țării. Deci Telega fiind una din așezările temeinice și sănătoase din cuprinsul țării, este un sat reprezentativ. Din cele expuse aici se poate vedea destul de bine trecutul satului în diferitele lui faze de dezvoltare.

Note:

1. Stoica Teodorescu, Monografia comunei Telega, Tipografia «Gutenberg», Câmpina, 1926, p. 3.
2. Mihail Popescu, Monografia comunei Telega (manuscris), p.1.
3. Corespondența avută cu dna Eufimia Georgescu pe mail, primit în data de 25 februarie 2015.
4. Despre autor, până în acest moment, nu avem informații suplimentare.
5. https://ro.wikipedia.org/wiki/Comuna_Telega,_Prahova.
6. Este vorba de Fântâna de la Mărtin, prezentă și într-o carte poștală a începutului de secol XX, astăzi secată și aproape dărâmată. Acum câteva decenii toți locuitorii care mergeau la muncă în acea zonă se aprovizionau cu apă de acolo.
7. Sub această denumire este cunoscut izvorul de apă sulfuroasă printre telegeni. În anul 2014 dealul s-a surpat și amenajarea rudimentară a dispărut cu totul. Apa iese și astăzi la suprafață, dar cu foarte multe impurități.
8. Astăzi nu mai există decât patru lacuri (Luca, Mocanu, Stavrică și Palada).
9. Este vorba de lacul Luca, ulterior s-a mai amenajat și lacul Palada.
10. Este vorba de un cult neoprotestant, al creștinilor după Scriptură.
11. Acest capitol are la bază lucrarea monografică a profesorului Stoica Teodorescu.
12. Acesta este anul când apare pentru prima dată în documente. Printr-o atestare indirectă satul Telega exista în a doua jumătate a secolului al XV-lea.
13. Este vorba de cutremurul din noiembrie 1940.
14. Acest mic pasaj este acoperit cu o cerneală de altă nuanță, probabil după instaurarea comunismului pentru a nu crea neplăceri.
15. Și acest pasaj este acoperit, s-a putut descifra doar „bolșevicilor” și „1941”.
16. La momentul redactării articolului monumentul a fost demolat pentru a face loc altuia.



Izvorul de apă sulfuroasă, noiembrie 2013





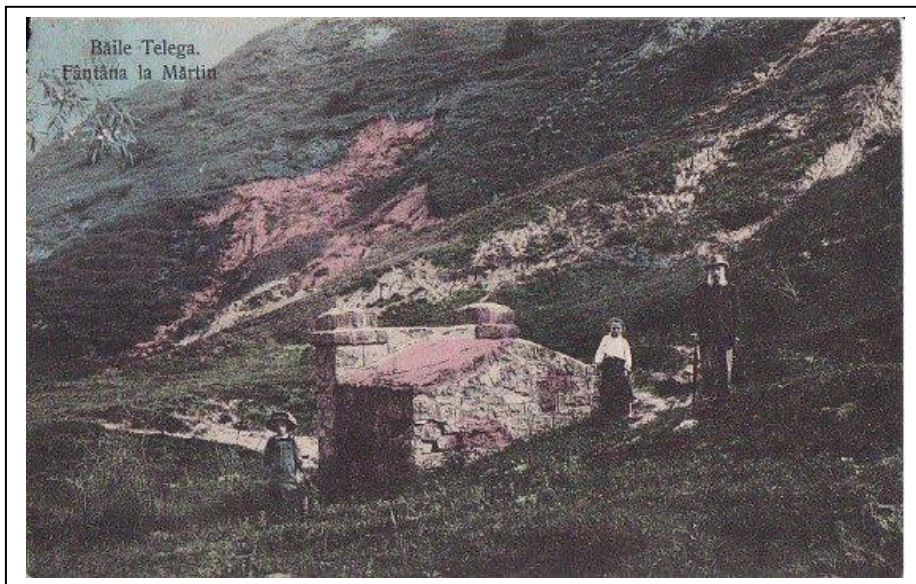
Carte poștală cu antetul exploatării Petrolifere „Areta”-Telega Călineș, 1937



Femei în port național venite la Băile Telega, 1921



Turiști și localnici la Băile Telega, 1919



Fântâna Martin la început de secol XX

CLUBUL „MINERUL“ DIN FILIPEȘTII DE PĂDURE

*Prof. Marius Brezeanu
Liceul Teoretic - Filipeștii de Pădure*

Dezvoltarea industriei miniere din zona Filipeștiului de Pădure, în genere după 1949, a contribuit la creșterea populației din localitate. Dacă în 1930 localitatea număra 4777 de locuitori, în 1956 numărul acestora a ajuns la 9426, o dublare, practic, a numărului populației. Această explozie demografică a fost determinată de venirea unor tineri din Moldova și Transilvania la muncă în mina deschisă în localitate, fiind atrași de salarii mari și de faptul că nu se cerea prea multă școală.

Această forță de muncă a trebuit cazată. În acest scop s-au confiscat casele cu mai multe camere, cum a fost cazul proprietarului Leonida Stănescu, căruia i s-a confiscat terenul și imobilul compus din 3 corpuri de clădire dintre care unul avea 10 camere la parter și trei camere la etaj, prin decizia emisă de Ministerul Minelor și Petrolului din 1950, fiind necesare pentru: „*bunul mers al activității Întreprinderii și pentru cazarea muncitorilor*“⁽¹⁾, ori s-au construit așa-numitele colonii muncitorești cum a fost „orașul minier“. Au început, mai târziu, construcția blocurilor de locuințe din centrul comunei, Filipeștiul dobândind un aspect de orașel.

Muncitorii, pe lângă asigurarea cazării, mesei și locului de muncă trebuiau și responsabilizați în privința muncii și a politicii partidului de la guvernare, PMR, în noua ordine politică, instituită după 1947, dar și atrași în activități de recreare și petrecere a timpului liber. În acest scop s-a hotărât înființarea Clubului „Minerul“. În 1952 s-a luat decizia de constituire a acestui club, sub coordonarea „*tovarășului Stoica Ion, care ... începând cu luna martie 1952 veți fi încadrat în Bugetul Sindicatului pe 1952 și plătit de noi ca Director de Club*“⁽²⁾. După o serie de cursuri de calificare și perfecționare în acest domeniu al „cluburilor“, domnul Ion Stoica a deținut funcția de director al clubului până în 1992, dumnealui fiind cel care a pus bazele materiale ale clubului și s-a implicat în crearea și desfășurarea activităților pe secții și domenii. Acest club a funcționat până în 1994, când au început să fie desființate diferitele secții, să fie înstrăinate diversele corpuri de clădiri, să dispară materialele, instrumentele și echipamentele din dotare. A urmat și el curba descendentă înregistrată de mineritul din localitate de după 1989.

La început clubul a funcționat în casele lui Staicu Chiriță, ce vor fi expropriate în 1959. De la jumătatea anilor '60 clubul a funcționat într-un sediu nou construit ce cuprindea săli de repetiții pentru diversele formații artistice, săli pentru diverse cursuri de inițiere sau perfecționare, o sală de spectacole cu 500 de locuri, o sală ce putea servi ca local de „bal/discotecă“ sau proiecții de filme. De altfel, Clubul „Minerul“ avea în subordine și filiala din colonia muncitorească Orașul Miner, unde funcționa o sală de proiecție cinematografică.

Primele cursuri ținute au fost cele de alfabetizare și cele de propagandă. Treptat aria de activități ale clubului s-a extins și a cuprins formații artistice de muzică ușoară și populară, brigăzi de teatru și umor, formații de dans popular și modern, corul de muzică cultă, orchestra de muzică ușoară. Au urmat cursurile de stenodactilografie, de artizanat, de inițiere în limbile străine, radioamatori etc. Cursurile erau predate de profesori, învățători, ingineri ai minei etc.

Cea mai impresionantă activitate, în anii '70-'80 a avut-o formația de dansuri populare și de soliști „Datina“ a clubului „Minerul“ din Filipeștii de Pădure, ce a reușit, după obținerea a numeroase premii mai întâi pe ramură, apoi în cadrul festivalului „Cântarea României“, pe plan județean și apoi pe plan național, să ajungă să susțină spectacole de „gradul 0“, adică în fața conducătorilor României de atunci, Nicolae și Elena Ceaușescu, la Sala Palatului, în cadrul festivalului „Cântarea României“. De asemenea a reușit să susțină spectacole pe scene din Olanda și Franța, unde a cunoscut un succes extraordinar. Formația de dans popular interpreta dansuri și cântece din diverse zone folclorice, o parte din costumele sale fiind create pe plan local în atelierul de artizanat din cadrul „Clubului“(3).

Pe scena de la sala de spectacole au evoluat de-a lungul anilor nume cunoscute în lumea artistică a vremurilor de atunci: Maria Tănase, Maria Ciobanu, Maria Dragomiroiu, Benone Sinulescu, Margareta Pâslaru, Gabi Luncă și Ion Onoroiu, Mirabela Dauer, Maria Udrică etc., de multe ori sala fiind neîncăpătoare pentru spectatorii ce doreau să-și vadă vedetele de atunci.

Tot pe această scenă evoluau și formațiile locale, prezentând momente artistice inspirate din realitatea muncii în subteran, sau a faptelor reprobabile din viața de zi cu zi, dar și spectacole folclorice și de muzică cultă.

În sala de proiecție s-au difuzat atât filme artistice ale vremii, cât și filme realizate de oameni ai muncii din cadrul Exploatarea miniere, mai ales cu privire la munca în subteran, la normele de protecția securității

muncii. Aceste filme au participat la concursurile și festivaluri cinematografice pe ramură unde au obținut diverse premii.

Activitatea directorului clubului, domnului Ion Stoica, a fost recunoscută până la cel mai înalt nivel de Partid și Stat, dumnealui primind diverse ordine și medalii pentru munca depusă. Astfel, în 1971 a primit medalia „A 50-a aniversare a Partidului Comunist Român, pentru merite în activitatea de partid și în opera de construire a socialismului“(4). În 1972 i s-a conferit medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii, pentru merite deosebite în opera de construire a socialismului“(5). În 1984 a fost decorat cu Medalia Comemorativă: „A 40-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă“, acordată pentru: „contribuția deosebită adusă la înfăptuirea politicii Partidului Comunist Român“(6).

În concluzie putem afirma că pe lângă activitatea de propagandă, inerentă regimului comunist al vremii, Clubul „Minerul“ a avut și un rol educativ, atât în plan spiritual, prin activitățile artistice desfășurate: piese de teatru, dansuri, proiecții de filme etc., cât și în plan material prin secția de creație artizanală. De altfel în primăria localității lucrează absolvenți ale cursului de stenodactilografie desfășurat la Clubul „Minerul“.

Note:

1. Arhiva personală a domnului Stoica Ion, fost director al Clubului „Minerul“, decizia nr. 489/30.08.1950.
2. *Ibidem*, decizia nr. 111/18.03.1952
3. Fotografii și chiar un pliant pentru o prezentare a formației în Olanda, mi-au fost puse la dispoziție de domnul Stoica Ion, fost director al Clubului Miner
4. Arhiva personală a domnului Stoica Ion, fost director al Clubului „Minerul“, Brevet al Consiliului de Stat, nr 137/1971.
5. *Ibidem*, Brevet al Consiliului de Stat, nr. 480/1972
6. *Ibidem*, Brevet acordat prin Decret Prezidențial nr. 168/1984.

SAN-STEFANO – CUM SE CÂȘTIGĂ UN RĂZBOI ȘI SE PIERDE O PACE

Muzeograf Alin Ciupală

Moto: “Cred că foarte rar se va întâmpla ca o țară, după terminarea cu bine a unui războiu, să se afle într-o situație mai proastă ca înainte și să fie silită a mai da ceva din puținul ce are aliatei sale pe care a sprijinit-o cu toate puterile în momentul critic”.

(Carol I, scrisoare către Prințul de Coroană al Imperiului German, 11 februarie 1878)

Căderea Plevnei și capitularea întregului corp de armată condus de Osman-Pașa a fost momentul care marchează începutul sfârșitului pentru războiul ruso-româno-turc. În ianuarie 1878, generalul Gurko obține o victorie strălucită la Filipopol, zdrobind o armată de 40.000 de soldați conduși de Suleiman-Pașa. Turcii se retrag în munți și aruncă tunurile în prăpăstii. Cazacii au recuperat 110 tunuri, armata otomană fiind de acum practic lipsită de artilerie.

La 8 ianuarie, g-ralul Strucov ocupă Adrianopolul fără luptă. Corpul de Vest al armatei române era reunit în jurul Vidinului. Acest corp era format din divizia a IV-a a g-ralului Anghelescu, divizia I-a a col. Lecca și divizia a II-a a g-ralului Cerchez, plus o brigadă de roșiori și un regiment de călărași. Sfârșitul campaniei fiind aproape, Ministrul de Externe Kogălniceanu, avertizat de atitudinea ambiguă a g-ralului Gorceakov în privința Basarabiei de Sud, pe care rușii o revendicau, începe o serie de demersuri diplomatice. Kogălniceanu însărcinează pe adjunctul diplomatic din Paris, Callimaki-Catargiu, să contacteze pe ambasadorul turc din Franța și să încerce să convingă Turcia să recunoască imediat independența Principatelor, împiedicând astfel Rusia să mai ceară la tratativele de pace Basarabia, care ar fi devenit astfel provincie a unei țări independente și aliate a Imperiului Țarist, și nu teritoriu turcesc cum considera diplomația rusă.

Ion Ghica, care avea mulți prieteni în Anglia, este trimis în misiune specială la Londra ca să tatoneze dacă România poate conta pe sprijinul guvernului englez în această chestiune. La 11 ianuarie 1878, Carol I primește de la Marele Duce Nicolae o telegramă menită să liniștească temerile guvernului român: “Eu nu propun turcilor decât bazele esențiale de pace care mi-au fost recomandate din Petersburg și în

cari interesele României n'au fost uitate. În caz că vom ajunge să încheiem armistițiul, îți voi face îndată cunoscut dispozițiunile, precum și punctele pe cari trupele Tale vor trebuie să le ocupe. În ceea ce privește amănuntele condițiilor de pace și ale negocierilor viitoare, adresează-te la Petersburg; eu nu le cunosc. Nicolae”.

Kogălniceanu înmânează agentului diplomatic rus din București un memoriu în care formulează poziția guvernului român: “România a declarat război Înaltei Porți și și-a anunțat astfel independența la 10 Mai 1877. Armata română a intervenit în război la cererea comandamentului și apoi a guvernului rus, formulată de Prințul Gorceakov. Pe câmpul de bătălie și-a făcut datoria obținând importante succese, cum reiese din discursurile Împăratului Alexandru și documentele oficiale. Statutul de aliată în război nu trebuia să fie retras la tratativele de pace”.

Guvernul român a trimis la Kazanlâc pe col. Arion, să participe la negocierile de armistițiu și la cele de pace. În paralel cu demersurile ministrului de externe se desfășurau și acțiuni militare pe frontul de la Vidin, unde corpul de vest al armatei române concentra 15.460 de infanteriști, 2000 roșiori și călărași și câteva baterii de asediu cu 84 de tunuri. La asediul Vidinului, trupele românești s-au remarcat din nou. Satul Smârdan, după un atac la baionetă, a fost cucerit casă cu casă. Reduta din satul Hinova a fost ocupată cu Regimentul 9 Dorobanți cu pierderi mari. La 15 ianuarie a început bombardarea Vidinului cu 148 de tunuri. În timp ce pe frontul Vidinului mor sute de soldați români uciși în lupte, dar și din cauza epidemiei de tifos care izbucnise cu virulență, pe frontul diplomatic România pierdea orice șansă să păstreze Basarabia de Sud, negăsind niciun sprijin din partea marilor puteri.

Interesantă, pentru analiza corectă a situației, este scrisoarea expediată la 11 ianuarie din Sigmaringen, de către Carol Anton fiului său: “Acum, când te vei fi odihnit în București de oboselile fizice, trebuie să fi sosit pentru tine oboselile morale de cari te plâng cu mult mai mult; doar trebuie să stai la socoteală și la luptă cu cantități necunoscute și nu se poate prevedea niciodată rezultatul final (...). Rusia singură își cunoaște scopurile, pentru a căror împlinire a sacrificat 100.000 de oameni. Eu cred că la Berlin nu se știe azi cu precizie ce linie de conduită politică trebuie să se țină în caz când Puterile mari nu vor ajunge la o învoială pacinică. Cei d'acolo se agață încă de alianța celor trei imperii a cărei definițiune mai lămurită o așteaptă lumea de luni de zile, căci cu neegalitatea intereselor dintre cele trei State, nu e de admis că există vreo învoială pozitivă. Chestiune neatârării României și a dreptului său de Stat de sine stătător pare hotărâtă în favoarea sa, căci

nu e niciun mijloc de a se anula fapte săvârșite. (...) Dacă Rusia va stărua ca să ia îndărăt Basarabia, pentru ca astfel să distrugă și ultima urmă a păcii din Paris, aceasta ar fi o calamitate pentru România înlăuntru pentru că, cu tot războiul său victorios, ea trebuie să sufere o micșorare de teritoriu, în afară pentru că scopul urmărit de sforțările Germaniei și Austriei, pentru libertatea Dunărei, ar rămâne iluzorii. Așteptăm cu grijă extraordinară preliminările păcii. Dacă Rusia va putea să se modereze, adică dacă e îndestul de tare să nu țină seama de impulsurile distructive interne, atunci în primăvară ar putea să vină și pacea în țară; însă vor trebui multe discuții până să auzim sunând clopotele păcii. Armata germană a entuziasmată de tine și prin urmare de România. Am primit un număr de scrisori și telegrame de felicitare cu privire la tine și inima mi-e plină de mândră bucurie (...)"

Trimișii români la curțile europene trimiteau știri rele pentru speranțele guvernului. G-ralul Prinț Ghica, după întrevederea cu Împăratul Alexandru și Cancelarul Gorceakov, telegrafia la Petersburg: "Deși a adus toate argumentele pentru dreptul d'a lua parte la negocierile de pace, n'a primit altceva decât asigurarea formală că Rusia va păzi interesele României, îi va asigura independența și o va despăgubi cu prisos de sacrificiile ce a făcut, dându-i Dobrogea. Însă e cu neputință ca România să ia parte la negocierile de pace, ca parte contractantă, deoarece Europa nu i-a recunoscut încă independența. Până ce un congres european va face aceasta, cade Rusiei datoria de a reprezenta interesele României. La congresul care se va ține, România va putea să trimită o delegație consultativă".

Prințul Calimaki Catargiu raporta de la Paris o convorbire cu ambasadorul rus Prințul Orlov: "Prințul Orlov a zis că de Isamil și de împrejurimile lui se leagă amintiri de lupte glorioase, amintiri scumpe fiecărui rus și că Rusia, la Congresul de la Paris, mai cu greu s'ar fi învoit la cedarea acestui petec de pământ decât la distrugerea întregii sale flote. Împăratul Alexandru personal pune mare preț pe dezlegarea acestei chestiuni și poate că ea a fost una din cauzele hotărâtoare ale războiului".

Din Viena, I. Bălăceanu anunța că guvernul austriac e de părere că guvernul român s-a și înțeles cu cel rusesc în această privință. Se pare că între Viena și Petersburg există o înțelegere deplină în ceea ce privește Basarabia.

La 17 ianuarie, g-ralul Prinț Ion Ghica telegrafiază din nou din Petersburg că țarul și cancelarul său l-au anunțat formal de intenția lor de a lua înapoi partea de sud a Basarabiei. În schimb, România va primi

Delta Dunării și Dobrogea până la Constanța. Guvernul rus motiva că această parte a teritoriului din Basarabia n-a fost cedată la Paris României ci Moldovei, după ce a fost răpită Rusiei printr-un tratat ale cărui hotărâri nu mai sunt în vigoare. Pentru Rusia e o chestiune de demnitate națională și de onoare redobândirea acestui teritoriu, preciza Ion Ghica.

Cancelarul Gorceakov adresează ministrului român de Externe un mesaj cu unele note aproape amenințătoare: “Majestatea Sa Împăratul crede că a sosit momentul de a lămuri oarecari chestiuni de cari am avut ocazia să vorbesc pe scurt cu Excelența Voastră în vederea păcii viitoare. În acest scop, Augurul meu Stăpân trimite la București pe adjutantul de câmp, g-ralul conte Ignatiev. El vă va expune vederile cabinetului imperial. Excelența Voastră cunoaște deja direcțiunea lor generală. Știe că noi dorim să facem pentru România tot ce ne va fi cu putință pe terenul diplomatic. Însă se știe că d’asemenea avem de apărut interese și drepturi asupra cărora nu putem sta la îndoială. Ceea ce așteptăm de la guvernul român este o apreciere justă și rațională a situației sale și a situației noastre. Numai pe această cale se pot perpetua tradițiunile care unesc România cu Rusia. Țara d-voastră le datorește tot trecutul său și cred că ea va găsi în ele și pe viitor sprijinul său cel mai solid”.

Concluzia era evidentă: România datora Rusiei tot trecutul său și în viitor Rusia era cel mai puternic sprijin dacă prevederea miniștrilor români va domina pasiunile de partid și nemulțumirile opiniei publice. O scrisoare asemănătoare a primit și domnitorul Carol de la împăratul Alexandru: “Cred că România va găsi în această înțelegere, pe viitor ca și în trecut, cea mai bună garanție de siguranță și prosperitate a sa. Alexandru”.

Ca să-l facă pe Carol I să renunțe la atitudinea sa intransigentă în privința Basarabiei, la un dîneu, contele Ignatiev, în timpul unei conversații lejere, face o aluzie la posibilitatea ca Principele Carol să ocupe și tronul Bulgariei și își exprima părerea că miniștrii români sunt mult mai puțin intransigenți pentru schimbarea Basarabiei cu Dobrogea, decât Carol I personal. Sosirea g-ralului Ignatiev la începutul lui ianuarie 1878 în București era mai mult o misiune de consolare decât o solie de pace și colaborare. Propunerea vagă de a se oferi lui Carol I și un tron în Bulgaria era mai mult o tatonare, o posibilitate între multe altele pentru o domnie asupra unei țări care nu primea decât un regim de autoguvernare și nu o independență deplină. Această uniune personală, o

domnie peste două țări diferite ca statut politic, nu l-a atras pe domnitorul român care, ezitând să se pronunțe, a cerut timp de gândire.

Din Berlin, prin Ion Câmpineanu, Carol primește un mesaj de felicitare, dar nu promisiuni de sprijin de la Prințul de Coroană al Germaniei. “Berlin, 17 ianuarie 1878. Dau ministrului tău Câmpineanu aceste rânduri de mulțumire pentru scumpa ta scrisoare din 6 ianuarie, lăsând pe el să-ți raporteze verbal despre rezultatul convorbirii avute cu mine. Expunerea sa clară și sinceră, despre starea de ofensare a spiritelor din România; despre îngrijorarea d’acolo pentru un tratament prost din partea Rusiei, m-a făcut să-nțeleg grija lui adâncă despre viitorul vostru. Vei înțelege cu toate acestea că nouă, momentan, ne este imposibil să ieșim din stricta noastră neutralitate și trebuie să așteptăm ca într-un congres Puterile mari să fie chemate și de a-și da părerea. Numai dacă nu s’ar încheia o pace falsă care să aducă un nou război. Nespun de mult m’am bucurat de tine când am aflat ce măreață a fost serbarea intrării tale în țară. Să dea Dumnezeu ca acest război, pentru tine atât de strălucit și glorios, să însemne o fază a întăririi autorității și puterii tale în România. M’am simțit nespun de fericit când Împăratul mi-a spus că Ți-a conferit Ordonul «Pour le Merite», pe care cu adevărat l’ai meritat întru totul. Repet aici că sunt nespun de mândru că a fost dat unuia din familia noastră să fie rugat cu stăruință de ruși ca să le dea ajutor și că, la momentul hotărâtor în fața Plevnei, lumea a trebuit să vorbească de o armată ruso-română”.

La 19 ianuarie, Marele Duce Nicolae îl anunță pe Carol de încheierea unui armistițiu. Împuțerniciților români nu li s-a dat voie să ia parte la nicio dezbatere. Peste câteva zile, după ce prezidase Consiliul de miniștri care analizase situația, Domnitorul răspunde fostului său aliat: “Am primit depeșa în care Alteța Voastră Imperială îmi anunță încheierea armistițiului. Înainte de toate vă felicit din adâncul inimei, precum și pe valoroasa armată imperială pentru succesele strălucite. Îmi pare foarte rău că nu s-a ținut seama la Petersburg de rugămintea noastră ca delegatul român să participe la încheierea armistițiului în calitate de reprezentant al unei națiuni beligerante și aliata. Aceasta pune guvernul meu într-o situație foarte grea în fața țării. Făcând rezervele mele în fața acestei excluderi nemeritate, voi da ordin să se pregătească ocuparea Vidinului și a Belgradjicului și voi ține ca amanet aceste cetăți și celelalte orașe pe malul Dunărei până la plata cheltuielilor de război și a despăgubirilor pe care Turcia le datorește României. Carol”.

În țară, pretenția Rusiei asupra Basarabiei a provocat valuri de nemulțumiri. În Cameră și Senat se cerea ca românii să-și apere cu

armele integritatea teritoriului. Deputatul Vernescu a propus o moțiune în mai multe puncte: “Având în vedere că integritatea României este garantată de Puterile mari; Având în vedere că însăși Rusia prin Convențiunea de la 4 aprilie 1877 a garantat încă o dată această integritate, deoarece art. 2 al Convenției zice: «Spre a nu se naște pentru România nici o greutate sau pericol din trecerea armatei rusești, guvernul M.S. Împăratul tuturor Rușilor se obligă să mențină drepturile politice ale Statului român și să aibă grijă ca ele să fie respectate conform legilor țării și tratatelor; deosebit de asta, guvernul M.S. Împăratului se obligă să mențină și să apere integritatea actuală a României». Considerând marile sacrificii și chiar sacrificii de sânge pe cari le-a făcut țara pentru păstrarea posesiunilor și confirmarea independenței sale; Considerând că o Românie independentă și omogenă corespunde tot atât de mult intereselor întregii Europe, Adunarea declară că e hotărâtă să mențină inviolabilitatea teritoriului României și să nu permită înstrăinarea nici unei părți din acest teritoriu sub nici o condiție și contra nici unei compensații teritoriale”. 93 de deputați au votat-o în unanimitate și același vot unanim s-a exprimat și la Senat pentru moțiunea Vernescu.

Două telegrame expediate de la Petersburg și Adrianopol au făcut ca această hotărâre a parlamentului să nu poată fi înlățuită. G-ralul Ghica anunță de la Petersburg că din ultimele întrevederi cu Cancelarul Gorceakov reiese că rușii vor cele trei județe cu orice preț, iar dacă România se va împotrivi, nu va mai primi nicio o compensație teritorială, Rusia fiind decisă în acest caz, ca și în 1812, să ceară Turciei acest teritoriu, deoarece întreaga Românie este încă o parte a întregului Imperiu Otoman și cedarea Basarabiei de Sud să fie socotită în compensație pentru despăgubirile de război datorate de turci.

Colonelul Arion, trimis să ia parte la tratativele pentru pace de la Adrianopol, anunță că, u toate eforturile sale, “preliminariile pazei au fost încheiate fără participarea României”.

Într-un articol al proiectului de tratat s-a prevăzut că România va dobândi independența și o despăgubire care va fi fixată la Conferința de pace. Domnitorul Carol încerca să-și asigure pe plan extern sprijinul Curților imperiale de la Viena și Berlin, însărcinându-l pe Ion Brătianu cu aceste tatonări diplomatice. Carol I scrie Împăratului Wilhelm I, la 28 ianuarie 1878, o lungă scrisoare cu multe argumente solide în sprijinul poziției sale în chestiunea Basarabiei de Sud și solicită sprijinul împăratului, care avea un cuvânt greu de spus în cadrul alianței dintre Rusia, Austria și Germania: “Mă adresez încrezător Majestății Voastre

în momentul când, după un război sângeros, încep negocierile de pace și se ridică pentru noi o chestiune grea pe care n' o mai credeam cu putință, după trecerea armatei mele în Bulgaria. Tratatul prin care se regulează trecerea armatei rusești prin România ne garantează integritatea teritoriului. Acesta a fost singurul lucru ce am cerut noi Rusiei, pe când în schimb țara a făcut tot ce i-a stat în putință spre a înlesni înaintarea și operațiunile armatei rusești. Mare a fost deci surprinderea noastră când g-ralul Ignatiev, în trecerea sa prin București, ne prezintă chestiunea înapoierii celor trei districte basarabene către Rusia, punându-ne în vedere o compensațiune pe malul drept al Dunărei. Într'o scrisoare a împăratului Alexandru pe care dânsul mi-a adus-o, afacerea nu e direct menționată, ci în trăsături generale se indică reglarea diferitelor chestiuni. Am atras atențiunea g-ralului Ignatiev asupra marei greutate și ar întâmpina în țară o reglare de fruntarii și am scris în același timp împăratului Alexandru, care n'a vorbit niciodată cu mine despre această afacere, rugându-l să dispună ca guvernul său să găsească altă soluțiune prin care opinia publică să nu fie prea tare jignită. Îndrăznesc să sper că Majestatea Voastră nu-mi va refuza caldul Său interes în acest moment critic, căci nu pot să ascund Majestății Voastre că emoțiunea prin această pretenție a Rusiei a ajuns în cel mai înalt grad și cu mare greutate mai pot opri spiritele ațâțate de la espresii și fapte violente. Se și fac imputări că de ce guvernul meu, la trecerea peste Dunăre, n'a cerut din nou Rusiei asigurarea integrității teritoriului nostru. Mi s-a părut mie atunci mai cavaleresc să intru în acțiune fără condițiuni și să nu întrebuițez pentru tocmeală momentul când roata războiului era nefavorabilă armatelor rusești. Azi, ca și atunci, sper încă în caracterul nobil al Împăratului Alexandru; el va părăsi desigur o idee a cărei executare ar fi de mic folos pentru Rusia; care pe mine și pe țara mea ne-ar pune în cea mai penibilă situație. Majestatea Voastră să judece cu indulgență că m-am adresat Majestății Voastre în această afacere; am ținut însă de datoria mea să fac totul spre a înlătura o vătămare a intereselor țarei mele. Cu fermă încredere în interesul și dragostea ce Majestatea Voastră mi-a arătat întotdeauna, mai cu seamă în momentele cele mai serioase rămân..."

În opoziție cu atitudinea fermă a domnitorului și a premierului I.C. Brătianu, ministrul de Externe, Kogălniceanu, dispus spre compromisuri, trimite g-ralului Ghica, agentul diplomatic la Petersburg, pe 29 ianuarie 1878, o depeșă în care îi scria: "Încercați a vă informa ca din partea d-voastră și fără a angaja guvernul român, dacă Rusia ar fi dispusă în cazul retrocesiunii Basarabiei, de a ne face să obținem pe

lângă gurile Dunărei și Dobrogea, teritoriul cuprinzând Silistra și Mangalia. Această linie de demarcație ar fi mai dreaptă, având în vedere marele număr de români care locuiesc în jurul Silistrei”.

Carol Anton, preocupat ca întotdeauna de problemele ivite la tratativele de pace, îi scria, la 8 februarie 1878, fiului său: “Mai mult ca oricând sunt cu mintea lângă tine din cauza crizei grele ce-au biruit în acest moment dinastia română și Țara Românească. Când te aflai peste Dunăre în fața Plevnei, eram mai puțin îngrijorat decât acum, căci în capul unei armate viteze, chiar și prințul unei țări mici poate înfrunta situațiile cele mai rele, pe când în luptele de la masa verde, el e totdeauna în primejdie d’a fi biruit. Dar acest lucru explicabil că Rusia ar vrea să se curețe de toate urmările tratatului de la Paris, nu e de priceput însă ca dânsa să voiască a impune o umilință unei țări care a ajutat-o cu credință și cu stăruință atât cu averea, cât și cu sângele său. Atitudinea Camerei române contra pretenției Rusiei d’a i se înapoia Basarabia dunăreană, încorporată la România printr-un tratat solemn, a fost demnă, însă n’a putut să exercite decât o presiune morală, pentru că o rezistență materială ar fi o imprudență. După cum stau azi lucrurile, România n’are nicăieri speranță de sprijin. Prin urmare Rusia va izbândi tot ce vrea și fiecare va găsi explicabil că România, spre a căpăta recunoașterea independenței sale și din partea Rusiei, se va supune soartei sale neevitabile. Teritoriul neproductiv al Dobrogei nu răsplătește desigur pierderea Basarabiei; totuși Dobrogea cu Constanța d’împreună se poate primi, deoarece dobândirea acestui port la Marea Neagră va fi poate de cea mai mare importanță pentru viitorul comercial al României. Pentru tine este vorba acum numai d’a eși cu onoare și întărit din criză, independent înlăuntru și mai cu seamă afară, emancipat de orice protectorat...”

Într-un ritm intens, schimbul de scrisori continuă și din ele culegem cele mai veridice informații care fac din această corespondență un prețios izvor pentru istoria independenței. Spicuim din altă scrisoare interesantă a domnitorului către tatăl său, Carol Anton: “Trăim într’o emoțiune și o grijă care ar putea să doboare și pe cei mai tari. Sunt copleșit de treburi și am suferit aproape mai puțin de oboselile și lipsurile groaznicului război, decât de necazurile d’acum. Chestiunea Basarabiei a provocat aici o emoțiune colosală. În protestele noastre trebuie să evităm tot ce ar putea să ofenseze pe Rusia. Cu toate acestea, eu personal am spus lui Ignatiev că mă scandalizează intențiunea Rusiei d’a răpi o parte din teritoriu aliatai sale și că, compensația pe care vrea să ne-o dea face prea mică impresie asupra mea. Cât despre

independentă, ne-am câștigat-o cu sângele nostru și n’o datorăm nimănui decât nouă înșine. După această convorbire cu Ignatiev, am atras prin scrisoare atențiunea Împăratului Alexandru și după câteva zile pe a Împăratului Wilhelm asupra situațiunii mele grele și a emoțiunii ce domnește în țară: n’am primit nici un răspuns. Acum câteva zile tinerii mari-duci au trecut pe aici și au dejunat la noi: după plecarea lor am trimis Împăratului o depeșă pe care am încheiat-o cu acest cuvânt: «Contez pe Majestatea Voastră în aceste momente grele». A doua zi am primit un răspuns cordial care se termină astfel: «Dumnezeu să ne vină în ajutor spre a evita noi complicațiuni». După acest cuvânt, situația nu pare deloc îmbucurătoare. Eu sunt convins că războiul e definitiv terminat, însă negocierile și conferința se vor târăgăna atât de mult, încât luni de zile o să trăim în nesiguranță. În ce privește chestiunea noastră, cred că nu trebuie să ne facem iluziuni. Rusia ne va lua cele trei districte basarabene, cu învoirea tacită a Europei; eu însă voi întrebuița până la urmă toate mijloacele, mai cu seamă pe lângă Împăratul Alexandru, care n’a rostit încă ultimul său cuvânt în această afacere. Cei din Petersburg sunt furioși în contra noastră deoarece nu se așteptau la o rezistență așa energică din partea noastră. Silințele noastre momentane sunt îndreptate asupra grabnicei și completei curățiri a țării de trupele rusești... Am cerut prin note identice recunoașterea independenței noastre atât Turciei, cât și celorlalte Puteri mari. Nu știu de ce Puterile întârzie de a o proclama...”

Pe 12 februarie 1878, trupele române au ocupat Vidinul și g-ralul turc Isset-Pașa a invitat la masă pe toți ofițerii români. G-ralul Manu a încheiat un acord pentru predarea cetății evitând orice dezordini. Trupele otomane au eliberat și Belgradjicul și armata română a ocupat și această fortăreață. Avangarda rusească a primit ordin să înainteze spre Constantinopol și să ocupe San-Ștefano.

Populația bulgară, cu preoții în frunte, a ieșit în întâmpinarea românilor la Vidin, iar trupele turcești înșirate ca la paradă au dat onoruri militare. Marele Duce Nicolae și g-ralul Ignatiev intrau pe 12 februarie în San-Ștefano.

Prințul Carol, mândru de succesele militare și de bravura prin care tânăra sa armată și-a demonstrat valoarea, este însă supus la mari îndoieli și nemulțumiri legate de felul cum evoluau tratativele penzru pace. El scrie Prințului de Coroană al Germaniei, de care era legat printr-o veche prietenie, o lungă epistolă în care face o lucidă analiză: “În situații grele nu poate cineva să-și pună întotdeauna speranța în credința prieteniei, iar în politică, această credință lipsește cu

desăvârșire. Cred că foarte rar se va întâmpla ca o țară, după terminarea cu bine a unui războiu, să se afle într-o situație mai proastă ca înainte și să fie silită a mai da ceva din puținul ce-l are, aliatei sale pe care a sprijinit-o în momentul critic. Se adeverește și de astă dată trebuința, pentru oricine, d'a nu lucra în politică după sentimente, ci numai după calcule (...). Purtarea guvernului rus m'a pus într-o situație penibilă în fața țarei și ne face această imputare: De ce, în momentul când vi s'a cerut ajutorul n'au pus condițiuni? Noi însă am purtat un război nu pentru Rusia, ci pentru noi înșine, spre a sigila cu sângele nostru proclamarea independenței noastre și nu am crezut că e bine să ne legăm prin nici un tratat, dând astfel a se recunoaște că nu așteptăm regularea pozițiunii noastre de Stat numai de la Rusia, ci de la Europa întregă; de altfel prin tratatul pentru trecerea armatei rusești prin țară ni se asigura integritatea teritoriului.

La Adrianopol s-a uitat cu totul că noi suntem aliați și că fără căderea Plevnei, ar fi fost imposibilă trecerea Balcanilor. Armistițiul s'a încheiat fără nici o considerație pentru noi. Negocierile pentru pace se conduc fără ca noi să fim întrebați de dorințele noastre. Compensația de teritoriu care ni se indică peste Dunăre poate fi pentru noi de un folos economic, însă de nici unul politic. (...) E în interesul Germaniei și Austriei să ne păstreze rolul de păzitori ai gurilor Dunărei. G-ralul Ignatiev ne-a spus că Turcia va trebui să ne cedeze gurile Dunărei. Din contră, Dobrogea a fost cedată Rusiei prin tratatul de la Adrianopol și Rusia va face în urmă schimbul cu noi. Avem de gând să ne retragem în curând trupele noastre din Bulgaria spre a arăta că noi n'avem nimic a face peste Dunăre și că lăsăm cu încredere regularea afacerii noastre în mâinile Europei.

Azi am primit o depeșă de la Marele Duce Nicolae, din San-Ștefano, prin care mă roagă să amân pentru câteva zile ocuparea Vidinului. Din fericire am putut să-i răspund imediat că trupele mele au și intrat în cetate, unde au fost cordial primite atât de turci cât și de bulgari. În același timp, noi am ocupat și cetatea Belgradjicului, înconjurată de stânci colosale. Ar fi o mare fericire dacă Rusia ar fi înlănțuită de Germania printr-o legătură de recunoaștere, pentru ca astfel să-i fie aliată în viitor. Cred că nici pentru Germania aceasta n'ar fi fără valoare, deoarece România va conlucra într-o zi la transformarea lucrurilor în Orient. Eu doresc dar să datorim Germaniei păstrarea Basarabiei (...)"

La 17 februarie 1878, Mihail Kogălniceanu raportează Domnitorului că după depeșele venite la Ministerul de Externe, "nici

Franța, nici Austria, nici Germania nu voiește să ia o inițiativă în favoarea românilor”. Cum era previzibil, Rusia victorioasă, cu trupele oprite la porțile Constantinopolului, se grăbește să semneze la San-Ștefano tratatul de pace. G-ralul Ghica, reprezentantul român la Petersburg, anunță în țară că va urma un congres la Berlin sub președinția Contelui Bismarck, care a primit această sarcină la rugămintea Cancelarului Austro-Ungariei, Conte de Andrassy. Opinia publică din România se pronunță cu hotărâre contra articolelor Tratatului de la San-Ștefano, care priveau Basarabia. Agentul diplomatic de la Berlin, Vârnăv-Liteanu, anunță că Germania, din considerație pentru Rusia, care-i este prietenă, nu va lua nici o inițiativă pentru România. Din Paris, Calimachi-Catargiu, care a trimis memorii în chestiunea Basarabiei ministrului francez de externe și ambasadorului englez, anunță că Franța, binevoitoare României, nu poate fi scoasă din rolul ei pasiv.

Guvernul român a luat cunoștință de textul Tratatului de la San-Ștefano printr-un exemplar din “Jurnal de Sankt Petersburg”. În articolul V, singura clauză referitoare la România: „Sublima Poartă recunoaște independența României, care-și va căuta dreptul la o despăgubire ce rămâne a se dezbate între cele două părți”. În articolul XIX se specifică despăgubirea de 410.000 ruble ce are a se plăti Rusiei, care în starea de strâmtorare financiară a Turciei, e transformată în cesiuni teritoriale și anume: „Sangeacul Tulcei, adică districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Kostendje (Constanța) și Medgidia, precum și insulele Dunărei și Insula Șerpilor”. Rusia neavând dorință de a anexa acest teritoriu, nici insulele Dunării, își rezervă facultatea de a schimba pe partea din Basarabia, desprinsă de la teritoriul rusesc prin Tratatul de Pace de la 1856, mărginită la miazăzi prin talvegul Brațului Chilia. „Chestiunea împărțirii apelor și a pescuitului va trebui să fie regulată de o comisiune ruso-română în termen de un an de la ratificarea tratatului de pace”.

Urmărind atent evenimentele și împărțind cu fiul său toate grijile pentru problemele României, Prințul Carol Anton îi scrie acestuia la 24 martie 1878: „Simpatiile întregii opinii publice sunt pentru tine și țara ta și constatarea asta este singura noastră mângâiere (...) Pierderea Basarabiei trebuie să fie considerată neevitabilă. Nici o mână nu se mișcă pentru România. Protestul tău e pe deplin îndreptățit, însă va răsună în pustiu. Cu toate astea, el are o greutate morală și nu poate fi îndestul de energic de accentuat. O împotrivire cu armele ar fi o sinucidere”.

La Petersburg, Cancelarul Gorceakov avertiza pe g-ralul Ghica că dacă guvernul român va contesta și articolul privind retragerea trupelor rusești prin România, Împăratul deja supărat pe atitudinea în chestiunea Basarabiei, și-ar pierde răbdarea. Împăratul va ordona ocuparea României și dezarmarea armatei române.

Domnitorul Carol a dictat ministrului Kogălniceanu următorul răspuns: „O armată care a luptat la Plevna în fața lui Alexandru al II-lea poate să se bată până va fi nimicită, dar nu se va lăsa dezarmată”. Domnitorul Carol își expune pozițiile asupra încordatei situații politice în scrisoarea expediată tatălui său pe 29 martie 1878: „Îmi păstrez, totuși, întreg curajul, deoarece a, izbutit să câștig pentru România o situație ce nu poate fi indiferentă Europei. Orientul se află în fața unei noi crize din care țara mea, după cum bine tu zici, n’o să iasă fără nici un folos, mulțumită atitudinii mele energice. Azi rușii au uitat bunele noastre servicii care au fost hotărâtoare pentru operațiunile lor, ba chiar în zilele din urmă m-au amenințat cu dezarmarea! Am făcut să se știe la Petersburg că aceasta nu va fi cu puțință fără rezistență. Deocamdată iau toate dispozițiunile spre a concentra armata mea în Oltenia, unde poate fi pusă în execuțiune, de va fi nevoie, declarația ce am dat la Petersburg. Am speranțe și sunt ferm convins că o să izbutesc a fonda la Dunărea de Jos un stat solid cu o armată bună și care să atragă tot interesul Europei”.

Felicitându-l pe fiul său, cu ocazia aniversării din 8 aprilie, Carol Anton, experimentat om politic, cunoscător al problemelor internaționale și al celor românești, pledează pentru moderație și găsirea unui modus vivendi cu Rusia: „Invadarea României de trupele rusești ar trebui să fie desaprobată de Europa în modul cel mai serios, pentru că ea nu înseamnă o amenințare numai pentru România, tocmai pentru asta, tăcerea Puterilor pare a fi o prevestire că România nu trebuie să conteze pe unirea Europei și pe ridicarea ei contra Rusiei. Deși pare neîndoios că viteaza armată română nu mai are a se teme întru nimic de armata rusă, totuși concentrarea ei în Oltenia e o măsură înțeleaptă, căci în fața atitudinii Rusiei trebuie să se evite orice întâlnire și atingere a armatelor celor două țări, tot așa după cum scânteia trebuie ținută departe de vasul cu pulbere. Așadar, precum am spus, procedarea Rusiei a avut neprețuitul rezultat d’a scoate România din izolarea și uitarea în care se afla. Se ocupă acum lumea mai mult de România decât de soarta Turciei și aceasta e un câștig moral (...). Te sfătuiesc să faci acest sacrificiu pe care îl cere situația actuală a Europei. Acesta e singurul mijloc spre a eși dintr’o situație pe care fricoșii ar numi-o disperată (...). Să protestați și să cedați, acesta e lucrul cel mai înțeleptesc”.

Ca să fie bine stabilit că nici Domnitorul Carol, nici colaboratorii săi, nu pot fi acuzați că nu și-au luat măsurile de prevedere când au încheiat alianța cu perfida Rusie, reproduc un dialog între șeful guvernului român, Ion Brătianu și Cancelarul Gorceakov, când s-au întâlnit la reședința de vară a Țarului Alexandru la Livadia, palatul de vară al țarilor din Crimeea, în septembrie 1876. Cancelarul Gorceakov s-a arătat plin de bunăvoință și și-a exprimat nădejdea că România va avea o atitudine prietenoasă și va oferi tot ajutorul necesar în timpul războiului. Ion Brătianu a replicat: „De aceea am sosit aici, ca să stabilim relațiunile pe care le dorim. Mai ales trecerea armatelor rusești în România trebuie s'o prevedem și cum se cuvine să regulăm condițiunile printr-un tratat”.

Cancelarul Gorceakov: „Tratat cu dumneavoastră? Dar pentru ce? Oare este pentru prima oară când oștile rusești străbat Principatele Unite? Și la urma urmelor nici nu puteți să încheiați tratat, fiind dumneavoastră nu sunteți stat independent și dacă ar fi să încheiem un tratat, ar trebui să-l încheiem tocmai cu puterea în contra căreia mergem”.

Ion Brătianu: „Noi, dacă nu puteți face tratat, ne vom opune la trecerea dumneavoastră”.

Gorceakov: „Vă veți opune? Dar dacă vă veți opune vă vom zdrobi”.

Ion Brătianu: „Nu mă îndoiesc că ne veți zdrobi. Dar totuși ne vom opune și vom vedea dacă va conveni Rusiei, care merge să libereze Creștinătatea din Orient, să zdrobească primii creștini pe care-i întâlnește în calea sa!”

În chestiunea Basarabiei, dialogul dintre cei doi a fost plin de ambiguități din partea ministrului Rusiei.

Ion Brătianu: „Dar eu sunt îngrijorat că dumneavoastră voiți să reluați Basarabia. Care vă sunt intențiunile?”

Gorceakov: „Mie nu-mi place să răspund, mie îmi place să fiu ghicit”.

Ion Brătianu: „Fiindcă vă place să fiți ghicit, eu cred că v'am ghicit. Am ghicit că dumneavoastră aveți intențiuni rele cu privire la Basarabia”.

Gorceakov: „Dar cum se poate! Apoi, Basarabia nu este consacrată prin tratate? Și credeți că nu vom respecta tratatele?”

La 4 aprilie 1877 s-a smuls Cancelarului rus semnătura pe Convenția care garanta „integritatea României”. Principiul fusese câștigat, rămânea însă respectarea lui. România, vecină cu această mare

putere imperială, care împinsă de curentul panslavist aflat în plină dezvoltare dorea să-și extindă stăpânirea și asupra popoarelor din Balcani, a trebuit să joace un rol îngrat într-un scenariu conceput cu dibăcie de guvernul imperial.

Pacea de la San-Ștefano, consfințind expansiunea rusească în sud-estul european, a nemulțumit marile puteri europene. Anglia și Austria interveniseră pentru a revizui tratatul de pace, amenințând chiar cu războiul. Ulterior, Austria primind Bosnia și Herțegovina, iar Anglia asigurându-și comunicațiile cu India prin anexarea Insulei Cipru, nu au mai avut motiv de confruntare cu Rusia. Cauza României era pierdută, cei 9.000 km ai Basarabiei de Sud nu mai prezentau interes pentru marile puteri.

Delegații noștri la Congresul de la Berlin, deschis la 15 iunie 1878, s-au dus să apere o cauză pierdută. România a vrut să se constate că în privința Basarabiei a cedat numai înaintea forței. În chestiunea Dobrogei, România n-a voit să primească acest teritoriu drept compensație, ci ca o restabilire a unei vechi stăpâniri și drept o consacrare a interesului puterilor europene de stabilitate la gurile Dunării. Hotarul Dobrogei a fost trasat în defavoarea noastră din cauza vrăjmășiei imperiului rusesc. Problema Cadrilaterului a rămas deschisă de la 1878 până la 1913.

Acest schimb de epistole, culese din „Memoriile Regelui Carol I”, vol. XVIII și din alte surse, redă perfect un capitol de istorie, care a marcat profund viitoarea politică externă și sistemul de alianțe fundamentat de Regele Carol pe principiul „decât să mai câștigăm un război aliați cu rușii, mai bine pierdem alături de germani”. Marele rege își justifica alegerea spunând că rușii niciodată nu vor respecta angajamentele luate, în schimb germanii ne asigurau că în caz de conflict cu imperiul țarist, ne vor înapoia întreaga Basarabie, răpită de ruși în două rânduri.

Frământările și decepțiile regelui, tensiunea din parlament, indignarea opiniei publice din țară, au rămas mărturie felului în care românii au câștigat ultimul lor război cu turcii, dar au pierdut pacea cu Europa.

STRĂZI CU NUME DE EROI ȘI VETERANI DE RĂZBOI DIN MUNICIPIUL CÂMPINA

*Colonel (r) Marian Dulă
Asociația Cultul Eroilor „Regina Maria” – filiala Câmpina*

1. **Strada Sg. Maj. Erou Grigore Nicolae.** Nume atribuit prin Decretul Nr. 130 al Consiliului de Stat al RSR. 14 apr. 1971. Erou căzut în războiul antihitlerist născut în zona Câmpina.

2. **Strada Slt. Erou Bogdan Vasile.** Atribuirea numelui s-a facut prin Decretul Nr. 130 al Consiliului de Stat al RSR. 14 apr. 1971. Erou căzut în războiul antihitlerist născut în zona Câmpina.

3. **Strada Slt. Dumitrescu Viorel.**

Sublocotenentul Dumitrescu H. Viorel a făcut parte din Regimentul 20 Dorobanți/Divizia 4 Infanterie. S-a născut în anul 1914, în comuna Atârnați, județul Teleorman. Părinții, Hariton și Ioana s-au ocupat de creșterea și educarea celor trei băieți ai familiei. Ultimul domiciliu, înainte de plecarea pe front l-a avut în orașul Câmpina..

Viorel Dumitrescu a absolvit facultatea de drept din București și a devenit funcționar la Garda Financiară. A urmat cursurile Scolii de ofițeri de rezervă, pe care a absolvit-o cu gradul de sublocotenent. La mobilizarea din anul 1941 a fost încadrat în Regimentul 20 Dorobanți Teleorman.

La 26 aprilie 1941 se căsătorește, în Câmpina, cu Teodora Pandele, care locuia pe str. Griviței la nr. 38. Tânăra familie a locuit pe strada I.C. Brătianu, la numărul 154. Luna de miere a fost foarte scurtă, deoarece a trebuit să se prezinte la Regiment.

În luna septembrie 1941 Regimentul 20 Dorobanți pleacă pe front. În primele zile ale lunii iulie 1942, alături de întreaga divizie, trece la atac. Ritmul ofensivei este susținut deoarece în față erau unități motomecanizate nemțești și românești. Lupte crâncene s-au dat pentru cucerirea localității Orelka.

La 23 decembrie 1943, prin Decretul Regal Nr. 3315, Regele Mihai conferă Ordinul Militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a, Drapelului Regimentului 20 Dorobanți <Teleorman> „Pentru actele de bravură săvârșite de ofițerii, subofițerii și trupa acestui regiment, pe timpul operațiunilor întreprinse între 1 mai și 31 august 1942, în luptele de la

Orelka. De aceeași bravură au dat dovada în ofensiva de la Doneț, în defensivă pe Oskol”.

Sublocotenentul de rezervă Viorel Dumitrescu a fost rănit într-una din luptele de pe Don. Cu toate îngrijirile date de personalul medical, a decedat, la numai 28 de ani, în Spitalul Diviziei 4 Infanterie, la 11 august 1942, orele 17.00, decesul fiind constatat de medicul Regimentului 20 Dorobanți, sublocotenent Popescu Corneliu. Datele sunt consemnate în Extractul de moarte cu nr. 96/1942 al Regimentului 20 Dorobanți, trimis cu adresa nr. 29258/1942, la Starea Civilă Câmpina. Ofițer al Stării Civile de război fiind sublocotenent Dumitrescu Mircea.

Mormântul sublocotenentului Viorel Dumitrescu nu este de găsit în zona unde a dus lupte înaintea morții, probabil fiind înmormântat într-o groapă comună. Soția Teodora i-a făcut loc de veci în parcela eroilor din cimitirul orașului, de pe strada Bobâlna.

4. Strada Col. Haralambie Săvulescu.

Colonelul Haralambie Săvulescu s-a născut în Câmpina, la data de 12 decembrie 1917. A absolvit liceul în anul 1936, la Câmpina, luând bacalaureatul la Ploiești.

După absolvirea liceului s-a înscris la Școala Militară de Ofițeri de Artilerie din Timișoara, pe care a absolvit-o printre primii, la 25 iulie 1939, când a fost avansat sublocotenent și repartizat la Regimentul 33 Artilerie din Oradea, din Divizia 18 Infanterie Oradea, în funcția de șef Secție Artilerie la bateria a 4-a. La data de 15 decembrie a fost mutat la Regimentul 39 Artilerie din Târgu Mureș, aparținând de Divizia 20 Infanterie. În anul 1940 a urmat Școala Pregătitoare de Artilerie, în Dealul Spirii la București, fiind coleg cu Regele Mihai I.

La data de 23 iunie 1941 a îndeplinit prima misiune de observare din Basarabia, avându-l pilot pe celebrul aviator Horia Agarici.

Prin mutarea escadrilei în Crimeea, la sfârșitul anului 1941, sublocotenentul Săvulescu a participat la atacurile Sevastopolului, până în vara anului 1942. Din iulie 1942 Haralambie Săvulescu a participat la sprijinirea trupelor de vânători de munte de sub comanda generalului Avramescu, în luptele din Kuban.

Pentru comportarea curajoasă în timpul luptelor, în luna august 1942 a fost decorat cu ordinul „Coroana României”, în grad de cavaler, având Brevetul 2824 din 22.09.1942.

În luna septembrie 1942 a fost mutat, cu Escadrila 16 Observație, la Kotelnicovo, lângă Stalingrad, pentru urmărirea trupelor ruso-sovietice, care veneau din Asia în Europa, în scopul pregătirii

contraofensivei. În iarna anului 1943 locotenentul Săvulescu, împreună cu ceilalți luptători din aviație, s-a retras pe jos, până la Zaporoje, întrucât avioanele au fost distruse la sol, de către tancurile sovietice. De la Zaporoje s-au înapoiat cu trenul, la Buzău, la 10 ianuarie 1943. În vara anului 1943 ofițerul a urmat un curs de comandanți baterie de artilerie, în Germania la Relik Warnemunde, la Marea Baltică.

După capitularea Germaniei locotenentul Săvulescu a fost numit comandant de Baterie în Regimentul 10 Infanterie din Focșani, care era dislocat la Cluj.

În anul 1947 a fost avansat căpitan și mutat la Regimentul 62 Artilerie din Șimleul Silvaniei, în funcția de ajutor șef de stat major pentru operații, apoi comandant de divizion. În anul 1951 a fost mutat la Ineu, în Regimentul 126 Artilerie, din Divizia de Cavalerie Oradea, în funcția de comandant divizion. Aici a fost avansat la gradul maior, în anul 1952.

În anul 1954 maiorul Săvulescu a fost mutat la Divizia 86 Infanterie Caransebeș, în funcția de locțiitor al șefului spatelui (logistică).

La data de 1 decembrie 1955, împreună cu un lot de 3.000 ofițeri, maiorul Săvulescu a fost trecut în rezervă. Prin această decizie i s-a făcut o mare nedreptate. Ca o reparație morală, în anul 1991 a fost avansat, în retragere, la gradul de locotenent-colonel și apoi, în anul 1992, la gradul de colonel.

Colonelul Haralambie Săvulescu a decedat la data de 7 octombrie 2004, fiind înmormântat în cavoul familiei din Câmpina.

5. Strada G-ral Ioan Stoica – veteran de război, decedat la 03.07.2003. Decorat cu Ordinul Militar „Mihai Viteazu”, clasa a III-a. Cetățean de Onoare al municipiului Câmpina.

Ion M. Stoica s-a născut la data de 15 martie 1915 în frumoasa localitate Provița de Jos, Județul Prahova într-o casă, gard în gard cu primăria, ca unic fiu al familiei petrolistului Stoica. Copilăria a fost frumoasă, iar școala primară a absolvit-o în localitatea natală. Liceul Militar l-a urmat la Târgul Mureș (un an) și la Mănăstirea Dealu.

Și-a început cariera militară cu gradul de sublocotenent (la data de 1 iulie 1937).

În cursul carierei militare a îndeplinit funcțiile de comandant de secție artilerie (1937-1941) în Regimentul 30 Artilerie Chișinău, subordonat Diviziei a 15-a Infanterie, comandant de Baterie Artilerie în Regimentul 30 Artilerie, subordonat Diviziei 21 Infanterie Galați.

A participat la campanii militare, începând cu înăbușirea rebeliunii legionare din București (ianuarie 1941); în Est – de la Țiganca (pe Prut) până la Dalnik (zona Odessa), perioada 21 iunie 1941 – 16 octombrie 1941; în Vest, până în Cehoslovacia (septembrie 1944 – mai 1945), fiind rănit ușor la plămânu drept (13 martie 1945).

Au urmat alte trepte în carieră: Școala pregătitoare de Ofițeri Infanterie în București, Școala de Ofițeri Artilerie în Timișoara (1937), Cursul perfecționare în București (1941), Institutul Politehnic București (doi ani) la fără frecvență, specializare-inginer topometru.

La absolvirea Școlii Militare fusese repartizat la Regimentul 30 Artilerie Chișinău. Regimentul s-a redislocat dincoace de Prut, după Dictatul de la Viena, în apropiere de Galați. Începutul războiului l-a găsit în Basarabia, în satul Țiganca, de lângă Fălciu. Infanteria avea nevoie de susținere, așa că imediat în spatele „iepurilor de câmp” au trecut Prutul ei, artileriștii.

Sublocotenentul Stoica fusese numit comandant de baterie. În luptele crâncene, regimentul pierduse patru căpitani deodată. Erau pe dealul Epureni, la Țiganca.

Când au scăpat de-acolo și-au continuat înaintarea spre inima Rusiei. N-au ajuns decât la Odesa. Era greu de trecut pe aici. Rușii săpaseră adăposturi în șanțuri adânci. N-au putut fi biruiți decât prin încercuire. De fapt „Odesa n-am cucerit-o; Odesa a căzut. Rușii s-au retras pe mare”.

După Odesa, s-au întors în țară, în refacere. În țară, adică la Bolgrad, în Basarabia („în țară” înseamnă și Basarabia). Însă Basarabia însemna chiar mai mult pentru Ion Stoica, fiindcă de-acolo era originară cea cu care s-a căsătorit atunci, în anii războiului, regretata sa soție.

Întoarcerea armelor l-a surprins pe Ion M. Stoica la Ploiești, unde se afla într-o nouă refacere de trupe. A stat aici vreo 10 zile, înainte să fie trimis pe Frontul de Vest. A luptat la Carei. A ajuns apoi până la Praga. Acolo era pe 9 Mai, la încheierea păcii. Două săptămâni a făcut apoi pe drumul spre casă. Pe jos. „Acasă” a însemnat la momentul acela Botoșani.

Ion M. Stoica a primit cea mai importantă decorație de război: Ordinul Militar „Mihai Viteazul”, clasa a 3-a, din 4 mai 1945. Iată cum sună textul regal: Dorind a răsplăti meritele Locotenentului Stoica M. Ioan, din Regimentul 30 Artilerie, „Pentru curajul deosebit și spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă în luptele pentru forțarea Tisei la Vencsella cu primele elemente ale infanteriei, ca observator înaintat, prin intervenția personală contribuie la respingerea contraatacului

inamic și menținerea capului de pod” Noi îi Conferim Ordinul Militar „Mihai Viteazul” cu spade, clasa a III-a, cu spade. Drept care îi dăm acest brevet subscris de Noi și investit cu regescul Nostru sigiliu. Dat în București la 12 aprilie 1945. Nr. 1494. Cu acest Decret au fost decorați 19 generali și ofițeri activi și de rezervă. Locotenentul Stoica M. Ion se găsește la numărul curent 12.

Nicio ceremonie n-a marcat atunci acordarea ordinului. Astfel, cu atât mai mult, peste vreme, la vârsta de 88 de ani, cu câteva zile înainte de a părăsi această lume, a fost impresionant de festivitatea în care i s-a pus pe umeri mantia mult visată. Acordarea ordinului, în 1945, chiar dacă însoțită de o totală discreție, a fost apogeul carierei lui Ion Stoica. O carieră care a traversat cel de-al Doilea Război Mondial, din prima până-n ultima zi în care armata română a fost combatantă.

A fost trecut în rezervă în anul 1946, în Garnizoana Botoșani și s-a stabilit în Garnizoana Câmpina; aici a fost avansat în rezervă la gradul de maior (25 octombrie 1965), locotenent-colonel (17 octombrie 1994), colonel (17 aprilie 2000) și general de brigadă în retragere (8 noiembrie 2002).

Generalul Ion M, Stoica a fost căsătorit și a avut o fiică. După trecerea în rezervă a lucrat în calitate de inginer proiectant în industria petrolului, în Câmpina, până în anul 1976, când a ieșit la pensie.

6. Alea Erou Oncioiu Petre. Decizia nr. 73 a Consiliului Județean Prahova, din 16.04.1993. Anterior, strada se numea Micșunelelor.

Oncioiu Petre s-a născut la 25.02.1935, în Câmpina, județul Prahova. A fost de profesie șofer și tinichigiu auto la UM 0865 Câmpina. Calitate: Erou Martir, Data morții: 23 decembrie 1989, Locul morții: Aeroportul Otopeni, în camionul militar pe care-l conducea., Cauza: Împușcat, ciuruit de gloanțe

Camionul pe care-l avea în primire a fost primul din coloana de trei autocamioane ce transportau militari către aeroportul Otopeni. În autocamionul pe care-l conducea a transportat patru ofițeri, din care doi în cabină, doi în platforma și 24 de militari în termen. Dintre aceștia, 16 au fost împușcați: 11 pe când se aflau în platformă și cinci omorâți după coborârea din autocamion.

7. Strada Lt. Col. Erou Oprescu Adrian. Numele a fost atribuit prin Decizia nr. 131 a Primăriei Județului Prahova, din 22.03.1990.

Oprescu Adrian s-a născut la 12.05.1946, în Câmpina, județul Prahova.

În timpul evenimentelor din decembrie 1989 era maior la UM 01437 Târgoviște, apoi a fost înaintat la gradul de locotenent-colonel post-mortem.

În dimineața zilei de 23 decembrie a venit de la Târgoviște cu un camion ca să aducă muniție la aeroport. A venit ca însoțitor de transport în Aeroportul Otopeni. A fost chemat pentru că unitatea de la aeroport nu avea muniție de ajuns. A intrat de pe DN1, pe șoseaua ce duce la aeroportul militar. Deși au intrat pe lumină, s-a tras în autocamion.

A murit la 23.12.1989, către orele 9.00. Oprescu Adrian a fost împușcat în cap și în trunchi. Împreună cu el au murit șoferul și trei soldați însoțitori. Au fost pur și simplu măcelăriți. Pe drumul către aeroportul militar, pe partea stângă este o cruce pe care se află scrise numele lor.

Oprescu Adrian are calitatea de Erou Martir.

8. Strada Slt. Erou Puiu Sorin.

Puiu Sorin s-a născut în Câmpina, la 25.10.1970. Părinții, Ana și Ștefan, au avut doi băieți: Marius, născut în 1967, și Sorin. Părinții s-au ocupat de creșterea și educația lor, i-au îndrumat în viață, oferindu-le ce e mai bun.

Sorin a urmat cursurile primare și generale la Școala Generală nr. 2, din centrul orașului. A fost la clasa B, unde dirigintă era profesoara de limba franceză, doamna Pop. După absolvire, împreună cu alți colegi, Sorin s-a înscris la Liceul Industrial nr. 1 din Câmpina.

În ultimii doi ani de liceu, 1987/1988 și 1988/1989, a făcut parte din clasa XII M1, specializarea Mecanic motoare cu combustie internă.

În primăvara anului 1989, până la terminarea liceului, a fost recrutat de Centrul Militar Județean Prahova. În luna octombrie a fost încorporat, în baza pregătirii ca parașutist sportiv, la Unitatea Militară 01842 Titu (Boteni), împreună cu un camarad din comuna Cornu.

La Unitatea Militară 01842 Titu (Regimentul 64 Parașutiști) a fost încadrat la Compania Antitanc, urmând să se instruiască pe aruncătoarele antitanc AG 9. Sorin Puiu a fost un camarad bun, demn, modest.

La Regimentul 64 Parașutiști s-a dat alarma în după amiaza zilei de duminică, 17 decembrie 1989. Militarii au trecut la paza cazărzii.

Căpitanul (mai târziu maiorul) Gheorghe Boeru, șeful grupului de parașutiști care a acționat la Palatul Republicii și la hotelul „București” relatează, în revista „România Pitorească” nr. 2 din 1990, următoarele:

„... Am venit cu elicopterele la Otopeni. Ordinul de luptă l-am primit când eram în aer. Era în 22 decembrie. Trebuia să ocupăm Palatul Republicii, de unde începuse să se tragă asupra poporului.

.... Când am pătruns în Palat a căzut primul dintre noi, răpus de o lungă rafală de mitralieră. Soldatul Sorin Ștefan Puiu, un om minunat, inteligent, un ostaș exemplar.

Sâmbăta, 30 decembrie 1989, după ce părinții au fost preveniți de reprezentantul unității, sicriul cu trupul lui Sorin a fost adus în Câmpina cu un autocamion militar, însoțit de garda de onoare. Sorin fusese rănit, la cap, de cel puțin două gloanțe. A fost dus la Spitalul Militar Central și operat la craniu. A fost împușcat pe 22 decembrie, seara, iar pe 26 decembrie i s-a eliberat certificatul de deces. După deces a fost adus în cazarmă unde, împreună cu cei zece parașutiști decedați la Televiziune, au fost pregătiți de înmormântare. S-a luat măsura de a fi transportați fiecare la domiciliul său, spre a evita aglomerarea de oameni în suferință și cu multe întrebări, la sediul unității militare.

Duminică, 31 decembrie, Sorin a fost înmormântat în Cimitirul Eroilor. Strada Eroilor s-a umplut de lume: rude, prieteni, vecini, colegi de liceu, colegi de serviciu ai părinților. Cortegiul a străbătut orașul în plânsetele și lacrimile celor care-l însoțeau pe ultimul drum pe Sorin Puiu.

Au mai existat străzi cu nume de eroi, acum desființate:

Str. Soldat Erou Anca Marin. Nume atribuit prin Decretul 130 al Consiliului de Stat al RSR. 14 apr. 1971.

Anca Marin s-a născut în anul 1920, în apropiere de Câmpina.

El a făcut parte din Grupul Specialități Moto II, din Câmpina. A decedat la 25 august 1944, ora 20.00, la vârsta de 24 de ani..

Pe Anca Marin îl găsim în tabelul cu persoanele decedate din Câmpina ca Erou căzut în războiul antihitlerist născut în zona Câmpina.

Str. Căpitan Epure, actuala str. Muncii.

Str. Colonel Poenaru, din 1941. Din 1949 și-a schimbat denumirea în str. Petőfi. S-a mai numit și Fundătura Rosetti.

Str. Maior Petrovici.

Petrovici Dumitru s-a născut la Câmpina, în anul 1909. A locuit, împreună cu familia pe strada I.C. Brătianu, nr. 58, colț cu strada Tudor Vladimirescu, peste drum de Rafinăria Steaua Română. Casa a fost bombardată de aviația anglo-americană în 1944.

A avut gradul de căpitan activ. Fiind comandantul Bateriei a 2-a, a participat la lupte pe teritoriul Ucrainei și Rusiei sovietice. Fratele Alexandru, sublocotenent de rezervă în război, povestea că într-o acțiune de luptă bateria comandată de căpitanul Dumitru Petrovici a fost nevoită să lupte în fața infanteriei proprii, împotriva prevederilor regulamentelor de luptă. Artileria sovietică executa foc asupra bateriei, iar artileria germană trăgea asupra pozițiilor artileriei rusești. Artileriștii români au scăpat, dar cu pierderi, din capcana în care căzuseră singuri.

S-a jertfit eroic la Kogarlâc. A fost avansat post-mortem la gradul de maior. A fost declarat Erou câmpinean mort pe câmpul de luptă în al Doilea Război Mondial.

Petrovici Dumitru a fost decorat cu Crucea de Fier și post-mortem cu Steaua României cu spade și panglică de Virtute Militară.

Strada Maior Petrovici din Câmpina a primit numele eroului câmpinean în 1941. Această stradă, din 05.10.1948, și-a schimbat denumirea în Maxim Gorki, apoi în Vasile Alecsandri.

Str. Voevod Stoianovici, actuala str. Atelierelor.

Stoianovici Voevod a decedat la data de 08.02.1942.

A făcut parte Batalionul 3 Vânători de Munte, cu gradul de soldat. A fost avansat la gradul de Fruntaș. Stoianovici Voevod a fost declarat Erou câmpinean mort pe câmpul de luptă în al Doilea Război Mondial.

Str. Lt. Tănase Flamaropol, anterior anului 1942 se numea Vârful cu Dor. La 05.10.1946 a luat denumirea str. Mușcelului.

Tănase P. Flamaropol, s-a născut în 1905. A decedat la 5 septembrie 1941, având gradul de sublocotenent de rezervă și vârsta de 36 de ani.

A făcut parte din Regimentul 2 Vânători de Gardă Nr. 9.

Sublocotenentul de rezervă Flamaropol Tănase a fost declarat Erou câmpinean mort pe câmpul de luptă în al Doilea Război Mondial.

Str. Lt. Dumitru Rainovici, din 1941 până la 05.10.1948, când a luat denumirea Rezervoarelor.

Rainovici Dumitru s-a născut în 1912, la Câmpina. A făcut parte din Regimentul 1 Grăniceri, Bat. 36 M.D. a avut gradul de Sublocotenent rezervă.

A decedat la 5 octombrie 1941 ora 8:30, la Vasilofka, județul Odessa, în Spitalul de campanie Nr. 15, la vârsta de 29 de ani.

Rainovici Dumitru a fost declarat Erou câmpinean mort pe câmpul de luptă în al Doilea Război Mondial.

UNITĂȚI MILITARE DISLOCATE ÎN VREMI, ÎN MUNICIPIUL CÂMPINA

*Colonel (r) Marian Dulă
Asociația Cultul Eroilor „Regina Maria” – filiala Câmpina*

Regimentul 2 Transmisiuni

La data de 24 ianuarie 1932, Inspectoratul General al Geniului, prin Ordinul nr. 334, în conformitate cu Înaltul Decret, nr. 497/1932 și cu Ordinul Marelui Stat Major, Secția I-a, nr. 4.338 și 965/1932, dispunea înființarea Regimentului 2 Transmisiuni Câmpina. Tot în acea perioadă s-au cumulat și batalioanele de transmisiuni din Regimentele 1, 3 și 4 Pionieri. Conform: Arhivelor Militare Române, Fond *Comandamentul Trupelor de Transmisiuni*, Inventar S/474/24.02.1981, Curent 1/1932, p. 13-14 și Dosar F.N., Curent 1/1932, p. 13 și 23.

Din presa vremii: „În Câmpina a luat garnizoană, din Februarie, Regimentul 2 Transmisiuni, pus sub conducerea d-lui lt. col. Gh. Zaharescu. Prin aceasta s-a schimbat cu mult și în bine, aspectul vieții „capitalei petrolului”.

Comanda Regimentului 2 Transmisiuni și Batalioanele 1 și 2 au fost cazate în clădirea principală a fostei fabrici de bijuterii, iar Batalionul 3 în clădirea societății „Steaua Română”. Școala de radiotelegrafiști a fost dislocată într-o clădire a primăriei din Câmpina. Ordinul Marelui Stat Major, nr. 8.640. din 27 martie 1933, a dispus dislocarea regimentului de la Câmpina la Iași. La 1 aprilie 1933, Regimentul 2 Transmisiuni a fost mutat la Iași în cazarma Regimentului 1 Căi Ferate. În această cazarmă s-a instruit și apoi a participat la campaniile militare din est și vest, asigurând legăturile fir și radio ale unităților militare cu care a cooperat. Conform Arhivelor Militare Române, Fond *Regimentul 2 Transmisiuni*, Inventar S/2.185, Dosar 9, Curent 42/1932, p. 106.

În baza Ordinului nr. 51.620, din 30 iunie 1946, Regimentul 2 Transmisiuni a primit ordin să se mute din Garnizoana Alexandria - unde se stabilise după participarea la război - la Câmpina. Conform, Idem, Dosar F.N., Curent 1417/1946, p. 3 și Dosar F.N., Curent 1.427/1946, p. 27.

Mai târziu, respectând Ordinul Marelui Stat Major, Secția I-a, nr. 51.716, din 17 august 1948, regimentul a fost dislocat din Garnizoana Câmpina la Someșeni-Cluj, în cazarma Regimentului 5 Artilerie Antiaeriană. Conform: Arhivelor Militare Române, Fond *Regimentul 4 Transmisiuni*, Inventar S/2.193/23.04.1983, Dosar 284, Curent 416/1984, p. 36 și 77.

Regimentul 1 Infanterie Ușoară “Principele Carol”

Prin Ordinul Marelui Stat Major, nr. 8.640 din 27 martie 1933, s-a dispus dislocarea Regimentului 2 Transmisiuni de la Câmpina la Iași.

Cităm din ziarul „Strada”: „În locul Regimentului 2 Transmisiuni, care se va muta la Iași, va lua garnizoană în Câmpina, Regimentul 1 Infanterie Ușoară din Făgăraș, de sub conducerea d-lui colonel Praporgescu.

Sâmbăta 29 aprilie 1933.”

Regimentul a fost încartiruit într-o perioadă în clădirea Fabricii de Bijuterii a contesei Martha de Blome. Clădirea cu două etaje a adăpostit comandamentul și subunitățile. În 1941 clădirea a fost sediul unei unități militare moto-mecanizate. Într-o clădire de peste drum, în cartierul „Lăutarilor”, era amenajat arestul unității, iar într-o altă încăpere era depozitul de muniții.

Regimentul 1 Infanterie Ușoară defila, la fiecare 10 mai, dar și cu alte prilejuri, pe Bulevardul Elisabeta, azi Bulevardul Culturii, prin fața oficialităților locale și a cetățenilor orașului Câmpina.

Regimentul a fost comandat de colonelul Barbu Fălcu și în anul 1941 a plecat la campaniile militare de pe frontul din Est.

Școala de ofițeri de rezervă, Câmpina

În Câmpina a funcționat, între 1936 și 1940 Școala de ofițeri de rezervă.

Șeful școlii a fost căpitanul de vânători de munte, Constantin Brăilov (inginer, viceprimar al orașului Câmpina, din 1938 până în 1940).

În anul 1940, Școala a executat o aplicație în teren. Școala a coordonat, înainte și în timpul războiului, pregătirea „premieră” a tinerilor câmpineni.

Grupul (Batalionul) Specialități Moto

Începând cu luna iulie 1941, în cazarma de la intrarea de sud în municipiul Câmpina, care a aparținut și Centrului de Instrucție și Perfecționare Transmisiuni, a fost dislocată și s-a instruit până în anul 1942 – când a plecat pe front – unitatea motomecanizată, comandată de colonelul Benedict. Din această unitate militară a făcut parte și Salcu Ion, sublocotenent de rezervă, devenit, ca veteran de război, colonel. Consiliul local Câmpina i-a acordat titlul de Cetățean de Onoare. În Batalionul Specialități Moto s-au instruit mulți câmpineni, unii dintre ei dându-și viața pe front.

Pompierii

La 28 decembrie 1900 în Câmpina funcționau 5 sergenți și un sergent major de pompieri; în 1925 pompierii militari câmpineni erau deja constituiți în secția Cazarma „13 septembrie”, iar în 1950, documentele atestă prezența unei Companii de pompieri la Câmpina.

La 1 mai 1998 Compania își schimbă numele în Detașamentul de pompieri Câmpina.

Regimentul de Pompieri german

A avut sediul în partea de sud a cartierului Broaște, al orașului Câmpina, vis-a-vis de Școala Primară. Pe clădirea fostei școli este o placă pe care se află înscris:

„Această școală s-a construit în anul 1923

Al IX-lea an de glorioasă Domnie a

M.S. Regelui Ferdinand I, fiind:

I.I.C. Brătianu Prim Ministru

Dr. C. Angelescu Ministru Instrucției Publice

Șpirea N. Sorescu Prefect

Ioan Grigorescu Revizor școlar

Ștefan Dobrescu Primar

Petre I. Georgescu Învățător

Cu concursul Dlui Vasile P. Sasu

Ministrul Industriei și Comerțului”.

Regimentul a funcționat din 1941 până în 1944 și a avut misiunea stingerii incendiilor produse la instalațiile petroliere și Rafinăria „Steaua

Română”. S-a remarcat în timpul bombardamentelor din 1 august 1943, mai și august 1944.

Terenul și clădirile au aparținut, după război, autobazei IRTA – Ateliere de reparații, garaje. Astăzi aparțin firmei SC Fildas SRL, societate cu capital privat.

Unitate de refacere, germană

Unitatea a funcționat între anii 1941 și 1944. În cartierul Slobozia, în livada de nuci, germanii au încartiruit o structură militară, departe de front, protejată suficient de bine și dotată corespunzător. Pe acel loc, acum este strada Nucilor, lângă biserica Sf. Nicolae. În câteva barăci din lemn erau amenajate dormitoare, băi, infirmeria și spații de recreere. Militarii germani, pentru un anume timp, își refăceau capacitatea de luptă, primeau corespondență de acasă, iar unii trimiteau colete cu alimente ce se găseau pe piața românească.

Divizia 5 Apărare Antiaeriană, germană

În 1940, odată cu venirea trupelor germane, în vederea pazei și apărării antiaeriene a obiectivelor de importanță strategică din zona petroliferă a Văii Prahovei, castelul Voila devine comandamentul Diviziei 5 AA, germană.

În anii 1940-1944 la Castelul Voila a fost instalată o unitate germană, care avea misiunea de a organiza apărarea antiaeriană a Câmpinei. În acest scop, nemții au construit barăci care, în fapt, există și astăzi. Dealul Voila și împrejurimile Câmpinei erau împânzite de tot felul de baterii antiaeriene, de toate calibrele: 20 mm Gustloff, 37 mm Rheinmetall și 88 mm Krupp. Se spunea că nici Berlinul nu dispunea de o apărare antiaeriană atât de puternică precum cea din Valea Prahovei. Explicația e simplă : trebuiau păzite cu orice preț sutele de sonde, precum și Rafinăria din Câmpina care, așa cum s-a spus, era cea mai mare rafinărie din Europa. (prof. Alexandru Palaghiță, Monografia Spitalului Voila).

Divizia dispunea în Centrele Sensibile Câmpina, Florești, Băicoi, Țintea de Regimentul 202 AA, cu punctul de comandă la Florești, care avea în componerea sa 12 baterii de artilerie foarte, grele și ușoare și 2 baterii de proiectoare, un batalion de transport în satul Urleta, un Regiment de Pompieri în Păulești, numeroase formațiuni auxiliare destinate exploatarea industriale și subunități înarmate.

La Câmpina, în afara comandamentului dispus în Castelul construit de prințul Dimitrie Barbu Știrbei, divizia mai dispunea de Bateria 6/156 cu cele patru secții ale sale, atelierele specializate în reparația autovehiculelor, mașini unelte și alte servicii auxiliare, în clădirile de la intersecția ce desparte drumul ce duce din cartierul Broaște către Castelul Voila și drumul ce duce către localitatea Lunca Mare (așa-numitul „Boulager”). În oraș exista un Regiment de Apărare Pasivă, iar în partea de sud a cartierului Broaște, era un Regiment de Pompieri, peste drum de fosta Școală Primară.

Comandamentul Diviziei 5 AA s-a instalat la începutul lui septembrie 1940. A fost comandat de colonelul Gerlacht, din septembrie 1940 până în ianuarie 1941. A urmat generalul Seyfert, din ianuarie 1941 până în vara anului 1942. Aviația anglo-americană se dezvoltase numeric și calitativ, așa că pericolul ei era îndreptat și asupra Văii Prahovei. Din vara anului 1942 a fost adus, cu mari insistențe, din Germania, colonelul Kuderna, cel mai mare specialist german în amplasarea mijloacelor strategice de artilerie AA. Era cel mai vechi în grad, în vârstă de 48-50 de ani, un bărbat de talie înaltă, format la școala rigidă a militarismului prusac, admirator al lui Bismark și al lui Hitler.

Teritoriul castelului Voila a fost înconjurat cu gard de sârmă ghimpată, au fost luate măsuri sporite de pază și au fost instalate plăci cu inscripții privind „accesul și fotografiatul interzis”.

Regimentul 202 Artilerie Antiaeriană, german

Regimentul 202 Artilerie AA, cu punctul de comandă la Florești, era în componerea Diviziei 5 Artilerie AA.

Regimentul avea în componere: 12 baterii de artilerie AA foarte grele, grele și ușoare și două baterii de proiectoare, un batalion de transport, în satul Urleta, un regiment de pompieri la Păulești, numeroase formațiuni militare destinate exploatării industriale și subunități de gărzi înarmate.

Bateria 6/156 de 37 mm Rheinmetall

Secția I: Râpa Mare, cartier Slobozia. Împreună cu o Baterie de proiectoare, în perimetrul denumit „Dealul Mare”, zona în care, în prezent, se află sera municipiului Câmpina.

Secția a II-a: Amplasare pe dealul cu Vârful Drăgăneasa. Se mai văd și astăzi urmele depozitului de muniție ale celor două baterii de artilerie antiaeriană de la Vârful Drăgăneasa și Vârful Poiana.

Secția a III-a: Terasa Cornu, Pod Cornu

Secția a IV-a: lacul Peștelui, Turnătorie.

Regimentul 9 Artilerie Antiaeriană, român

Punctul de comandă al Regimentului 9 Artilerie Antiaeriană Român era la Urleta.

În Centrul Sensibil Câmpina erau dispuse următoarele forțe, la 1 august 1943:

- Bateria 47 Tunuri 88 mm Krupp, la Bănești.

- Bateria 48 Tunuri 88 mm Krupp, pe înălțimea Malu Mare, în Cătunul Slobozia. Între „Râpa mare”, situată pe malul estic al terasei râului Doftana, reprezentând o alunecare de teren destul de extinsă și strada „Din sus” (actuala Str. Izvoarelor), erau amplasate două secții de tunuri grele „Krupp” de 88 mm, cu radiolocator și o baterie de proiectoare.

- Bateria 49 Tunuri 88 mm Krupp, pe Muscel, cu 1 secție română, 1 secție germană.

- Bateria 50 Tunuri 88 mm Krupp, Vf. Poiana, Pițigaia. Dispusă pe înălțimile situate la nord-vest de gara Câmpina și la vest de calea ferată Câmpina – Breaza.

Școala de Poliție

În clădirea Scolii de Subofițeri, construită în parcul „Dr. Istrati”, după război s-au instruit subunități în cadrul Regimentului 1 Securitate pentru ca în anul 1949 să ia ființă aici Centrul de instrucție pentru trupele de securitate. După ce în anul 1952 suferă niște lucrări de extindere și renovare (prin decretul 232/1952 se ia de la cetățenii din jur un teren de 387.370 m p), își reduce activitatea, urmare și a restrângerii misiunilor trupelor de securitate de prindere și capturare a unor elemente dușmănoase, astfel că, între anii 1954–1956 figurează doar ca centru de instrucție a unei companii de securitate din Brigada Securitate.

Ca urmare a separării Ministerului Securității Statului (ulterior Consiliul Securității Statului) de Ministerul Afacerilor Interne, conform Hotărârii Consiliului de Miniștrii, nr. 1.909, din 9 septembrie 1968, au luat naștere două unități: Școala Subofițeri Miliție și Centrul de Instrucție Transmisiuni.

Astăzi, în această cazarmă, își desfășoară activitatea Școala de Subofițeri de Poliție “Vasile Lascăr”, unitate școlară de referință pentru învățământul românesc (MAI).

Centrul de Instrucție și perfecționare Transmisiuni Câmpina

Datorită așezării sale geografice, la confluența râurilor Prahova și Doftana, “vamă” pe o comunicație importantă, beneficiară a bogățiilor dealurilor subcarpatice, între care petrolul a jucat un rol principal, orașul Câmpina a fost “căutat” și nevoit să găzduiască de-a lungul istoriei pe mulți din cei care au râvnit la binefacerile ei. Evident, trecerea acestora a lăsat “urme” de diferite feluri, unele dintre ele “vizibile” și azi. Între acestea se înscriu o parte din clădirile celor două unități ale Ministerului de Interne: Școala de Subofițeri de Poliție “Vasile Lascăr” și Centrul de Instrucție și Perfecționare Transmisiuni.

Guvernul României, dorind să-și asigure resursele petroliere din zonă, a întreprins măsuri pentru protecția sondelor petroliere și a instalațiilor de prelucrare a țițeiului, existente în orașul Câmpina și în împrejurimi. Astfel, au fost construite cele două cazărmi, folosite în anii 1940-1945 pentru încartiruirea unor unități militare, care au participat la războiul pentru reîntregirea neamului românesc și pentru apărarea antiaeriană împotriva bombardamentelor anglo-americane. Clădirile actualei școli de subofițeri au fost realizate integral în acea perioadă. Cazarma Centrului de Instrucție și Perfecționare Transmisiuni încorporează o clădire construită în anul 1931, pentru cazarea unui escadron din Regimentul 1 Roșiori (care a participat la apărarea terestră a sondelor petroliere din zonă) și clădirile construite în anii 1935-1940, pentru Regimentul 1 Infanterie Ușoară “Principele Carol”, comandat de colonelul Barbu Fălciu, care în anul 1941 a plecat la campaniile militare de pe frontul din Est.

Începând cu luna iulie 1941, în această cazarmă a fost dislocată și s-a instruit până în anul 1942 – când a plecat pe front – unitatea motomecanizată, comandată de colonelul Benedict. În perioada anilor 1942-1944, în această cazarmă s-au perindat mai multe unități germane, începând cu primul regiment de tancuri german venit în România și continuând cu alte unități militare românești și germane, care veneau aici pentru refacere.

Cazarma a fost folosită de către unitățile militare sovietice, în perioada 23 august 1944-1946, iar apoi de către Regimentul 2 Transmisiuni (1946-1948), din care o parte a fost dislocată la Someșeni-Cluj și o altă parte la Vaslui, constituind Regimentul 4 Transmisiuni.

În actuala cazarmă a Școlii de Agenți de Poliție, construită în parcul “Dr. Istrati”, după război, s-au instruit unități din armata sovietică și din armata română. În anul 1948, în această cazarmă s-au instruit

subunități din Regimentul 1 Securitate, iar din anul 1949, Centrul de Instrucție Securitate, care s-a înființat aici. Din anul 1954 până în anul 1956, tot în aceeași locație și-a desfășurat activitatea și Centrul de Instrucție Securitate – redus la efectivele unei Companii de Securitate – din Brigada de Securitate București.

La data de 3 martie 1956, Centrul de Instrucție Dorohoi împreună cu o companie de la Fălticeni au fost dislocate la Câmpina, constituind Centrul de Instrucție al Securității din Câmpina.

În vara aceluiași an, în urma măsurilor impuse în mod deosebit de consilierii ruși a avut loc o masivă restructurare a trupelor de securitate din ministerul de interne. Astfel, începând cu data de 30 iunie 1956, mai multe centre de instrucție au fost desființate, cadrele fiind mutate, în parte, iar majoritatea au fost trecute în rezervă. În cadrul Centrului de Instrucție Câmpina s-au luat aceleași măsuri, în cazarmă menținându-se un număr restrâns de cadre pentru întreținerea acestora. În perioada iunie-august 1956, în cazarmă a fost mutată de la Giurgiu, Școala de Șoferi a Ministerului de Interne, fiind numit comandant căpitanul Nicolae Ghibu.

Evenimentele din toamna anului 1956 din Ungaria au condus la concluzia că unele centre de instrucție nu trebuiau desființate. Printre acestea se afla și Centrul de Instrucție de la Bârlad, care pregătea telegrafști și telefoniști pentru trupele de securitate. Drept urmare, în cadrul Școlii de Șoferi Câmpina s-a constituit o companie de transmisiuni al cărei comandant a fost numit căpitanul Fogorășanu. În primăvara anului 1957, s-au luat măsuri de reorganizare a unității, care cuprindea: o companie de transmisiuni cu un efectiv de circa 300 de oameni, pentru pregătirea radiotelegrafiștilor și telefoniștilor, la care se mai adăugau circa 90 de oameni pentru pregătirea electromecanicilor, necesari deservirii grupurilor electrogene; patru companii pentru pregătirea șoferilor; o companie de instruire a sanitarilor și bucătarilor, cu efective dislocate de la celelalte unități; un pluton școală pentru pregătirea ofițerilor de transmisiuni.

La data de 23 august 1958, unității i s-a decernat drapelul de luptă, pe care era înscrisă denumirea în clar “Școala Specialiști Câmpina”.

De la acea dată și până în 1968, activitatea unității s-a desfășurat în cele două cazărmi, existente în Câmpina, pregătind transmisioniști, șoferi, bucătari și sanitari, instruind subunități ale brigăzii de securitate București, care erau detașați aici în perioade de câte trei luni, precum și ofițeri de securitate transmisiuni și auto.

În anul 1968, prin reducerea efectivelor de șoferi și ca urmare a apariției nevoii de a se construi o școală de subofițeri pentru Ministerul de Interne, cazarma din parcul "Dr. Istrati" a fost cedată Școlii de Subofițeri Miliție din Câmpina.

Rămasă cu o singură cazarmă și cu o singură companie pentru instruire, detașată de la Orăștie, unitatea a suferit o nouă transformare, ca urmare a separării Ministerului Securității Statului (ulterior Consiliul Securității Statului) de Ministerul Afacerilor Interne. Conform Hotărârii Consiliului de Miniștri, nr. 1.909, din 9 septembrie 1968, au luat naștere două unități: Școala Subofițeri Miliție și Centrul de Instrucție Transmisiuni.

Prin Ordinul nr. 5.192, al președintelui Consiliului Securității Statului, din 1 august 1970, s-a mai înființat o companie pentru pregătirea transmisioniștilor la Sinaia. Doi ani mai târziu, în luna martie 1972, cele două unități de transmisiuni s-au unificat, fiind dislocate în Câmpina. Sarcina de bază a unității a constituit-o pregătirea militarilor transmisioniști pentru trupele de securitate. De asemenea, unitatea pregătea ofițeri în rezervă, bucătari (până în anul 1986) și șoferii necesari trupelor de securitate (până în anul 1989).

Începând cu anul 1990, după Evenimentele din decembrie 1989, cărora le-a dat cel mai greu tribut de sânge, unitatea, devenită Regiment de Transmisiuni, a trecut în structura Jandarmeriei Române cu aceeași sarcină de bază – pregătirea transmisioniștilor. Din anul 1997, unitatea poartă denumirea de Centrul de Instrucție și Perfecționare Transmisiuni. Pentru rezultate constant bune și foarte bune obținute de-a lungul anilor de existență în procesul de instrucție, concursuri sportive și aplicativ-militare, unitatea a primit titlul de "Unitatea de Frunte", numeroase cupe, diplome și medalii.

Unitatea s-a aflat în plin proces de reformă, având numeroase sarcini și obiective: formarea ofițerilor și subofițerilor de transmisiuni pentru arma jandarmi, prin specializarea în armă și pregătirea pentru prima funcție a absolvenților școlilor militare de ofițeri și subofițeri; perfecționarea succesivă a ofițerilor și subofițerilor de transmisiuni din jandarmerie pentru niveluri ierarhice superioare; formarea și pregătirea ofițerilor de rezervă, specialitatea transmisiuni; formarea și pregătirea ulterioară a militarilor transmisioniști necesari unităților de jandarmi.

CÂMPINA ÎN HARTA SPECHT (1791)

Mădălin-Cristian Focșa
Licențiat în geografie, Câmpina

Geografia și istoria sunt științe strâns legate între ele, deși aparent atât de diferite. Cum observa plastic Elisée Réclus, „*geografia este o istorie a spațiului, iar istoria – o geografie a timpului*”. Astfel că, la limita dintre ele, a apărut de timpuriu o ramură fascinantă: geografia istorică. În spațiul românesc, fondatorul acesteia a fost savantul Ion Conea (1902-1974), părintele toponimiei și geopoliticii românești, totodată profesorul de geografie al MS Regelui, în „Clasa Palatină” din anii '30.

Un alt mare geograf, Vintilă Mihăilescu, a fost primul care a analizat(1) o importantă sursă cartografică, ce luminează multe aspecte de geografie istorică pentru spațiul dintre Dunăre și Carpați. Este vorba despre o hartă a Țării Românești de la finele veacului al XVIII-lea, foarte precisă și bogată în informații pentru epoca ei, ceea ce îi dă o mare valoare documentară.

Adusă la Biblioteca Academiei Române înaintea Primului Război Mondial de un istoric român ce a găsit-o în arhivele militare (*Kriegsarchiv*) de la Viena(2), harta nu a fost până acum studiată extensiv. Lipsește o analiză generală a ei, care să ia în considerare realitățile reprezentate în relația lor cu alte surse documentare din epocă. Mai ușor se pot face studii în acest sens pe plan local, analizând doar o localitate sau o zonă restrânsă. O secțiune cu mare parte din teritoriul de azi al județului Prahova a și fost publicată într-o lucrare recentă de excepție(3), fără a se intra în detalii. În ceea ce privește spațiul local al Câmpinei, care interesează mai mult cititorii Anuarului, până în prezent nu s-au publicat cercetări în această direcție. Articolul

-
1. Vintilă Mihăilescu, *Harta austriacă din 1791*, în Buletinul Societății Regale Române de Geografie, București, 1928, pp 366-372.
 2. Nicolae Docan, *Memoriu despre lucrările cartografice privitoare la războiul din 1787-1791*, comunicare susținută la Academia Română pe 28 Mai 1912 și publicată în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, București, 1912 – despre harta Specht, vezi pp 34-38 din Memoriu.
 3. Călin Hoinărescu, Manuela Hoinărescu, *Habitatul rural tradițional prahovean*, Restitutio Edit, Ploiești, 2013.

de față încearcă să umple un gol, și invită la inițiative similare pentru alte zone din Plaiul Prahovei(4).

Contextul în care a fost realizată această hartă, cunoscută îndeobște drept *Harta Specht*, este dat de avântul economic al epocii moderne în Europa. În vreme ce peste ocean era ales primul președinte american, în Anglia începuse revoluția industrială. Franța trecea și ea prin mari prefaceri: căderea Bastiliei dăduse tonul Revoluției care avea să influențeze atât de mult noile mentalități europene. În centrul continentului, marea putere era Austria Habsburgilor. Ridicată pe ruinele Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, Austria ajunge ea însăși un imperiu la începutul secolului al XIX-lea. În capitala Viena, se stingea chiar în anul apariției hărții noastre, marele geniu al muzicii W.A.Mozart.

Austria stăpânea în spațiul românesc Marele Principat al Transilvaniei(5), împărțindu-și sferele de influență cu celelalte două mari imperii din zonă, Otoman și Rus. Principatele dunărene - suzerane turcilor, având domni fanarioți - erau deseori teatru de război, iar armatele austriece și rusești(6) profitau de perioadele de ocupație pentru a cunoaște și studia sistematic aceste teritorii. Așa se face că în timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1787-1792, topografii austrieci, care aveau mare experiență în lucrări cartografice(7), au primit misiunea de a face măsurători pe teren pentru o hartă cât mai exactă a principatului dintre Carpați și Dunăre, creată mai ales în scopuri militare.

În acel război s-au dat lupte nu foarte departe de Câmpina, care era de multă vreme un târg bine încheșat; cele mai apropiate au fost la Sinaia. Acolo, în iulie 1788, domnitorul Nicolae Mavrogheni, supus turcilor, a asediat cu succes un contingent austriac ce ocupase mânăstirea, mărturiile relatând că lăcașul cantacuzin a avut de suferit și

-
4. Subunitate administrativă a județului, existentă în epocă, ce cuprindea bazinele superioare ale Prahovei și Prahoviței (devenită apoi Provița), precum și întreg bazinul Doftanei; în vremea realizării hărții se numea chiar Plaiul Câmpinei, după târgul de reședință.
 5. Momentul de care ne ocupăm este unul semnificativ și pentru soarta națiunii române din Ardeal: la 1784 avusese loc răscoala lui Horea, iar în 1791-1792 frunțașii ardeleni trimiteau împăratului austriac celebrele memorii „Supplex Libellus Valachorum”.
 6. Prin Pacea de la Iași (1792), imperiul țarist ajunge pentru prima oară la Nistru, vecin cu țara Moldovei.
 7. În 1787 se încheiase marele proiect al Ridicării Topografice Iozefine, rezultând hărți detaliate ale întregului imperiu, inclusiv pentru o fâșie consistentă de teritoriu dincoace de granița din Carpați.

a rămas pustiu pentru o vreme. Doi ani mai târziu, armata austriacă a ocupat Țara Românească; în septembrie 1790, odată cu armistițiul, au fost declanșate și lucrările de cartografiere care ne interesează, făcute sub comanda ofițerului de stat major Friderich Specht – cel care va da numele convențional al hărții. Lucrările au durat un răstimp destul de scurt, până în mai 1791, ceea ce arată eficiența militarilor habsburgi, dar și contextul restrictiv, care a limitat uneori precizia cartografierii sau bogăția informației.

Harta rezultată a fost conservată în două exemplare. Unul dintre ele a rămas până în prezent în colecția de hărți a „Kriegsarchiv” – cea mai mare arhivă militară din Europa centrală, azi secție a Arhivelor de Stat ale Austriei. Cel de-al doilea se află, de mai bine de un secol, la Biblioteca Academiei Române din București(8). Cele 111 foi de hartă, fiecare cu dimensiunile de 71,5 x 48,5 cm, desenate și colorate de mână, în tehnica acuarelei, pe hârtie groasă, se păstrează în colecțiile Cabinetului Hărți. Există și o anexă a hărții, formată din trei mari tomuri in-folio în limba germană, cu rubrici completate manual; aceasta se află separat, la Cabinetul Manuscrise(9). Titlul original al hărții este, în traducere, următorul: *Harta militară a Valahiei Mici sau Austriece și a celei Mari, care se compune laolaltă din 394 secțiuni și a fost ridicată geometric și trecută pe curat în timpul armistițiului dintre Imperiu și armata turcă, din Septembrie 1790 până la sfârșitul lunii Mai 1791, de către ofițerii Marelui Cartier General, sub direcția lui Specht. Această hartă este reducerea la jumătate a hărții 1:2000 zoli vienezi și cuprinde 108 foi – cu nota Raiaua Brăilei n-a fost ridicată din cauza armistițiului(10).*

Harta are o mare valoare documentară. Pentru Țara Românească, nicio altă sursă cartografică din epocă nu se poate compara cu ea, în primul rând datorită detalierei neobișnuite – scara fiind de 1:57.600(11). Abia după jumătatea secolului următor vor apărea hărți la scări similare. Principalele caracteristici ale ei sunt: exactitate mare, bogăție a detaliilor de geografie fizică și umană, reprezentare îngrijită a pădurilor, drumurilor și așezărilor – cuprinde peste 2800 sate, inclusiv pe cele temporar părăsite(12). La informațiile pe care ni le aduce harta se

8. Nicolae Docan, op.cit., p.38.

9. Sub cota Mss. German 1.

10. Cf. traducerii din articolul citat, al lui Vintilă Mihăilescu.

11. Nicolae Docan, op.cit., p.35.

12. Pentru o analiză generală mai amănunțită a caracteristicilor geografice ale hărții, vezi V. Mihăilescu, op.cit.

adaugă uneori prețioase detalii aflate în rubricile descriptive ale fiecărei localități din hartă, din tomurile anexe, puțin studiate până acum. Rubricile sunt: depărtarea în ceasuri de la așezările vecine; poziția localității; prezența clădirilor solide; a pădurilor și/sau tufișurilor; a fânețelor, bălților și mlaștinilor; a iazurilor și heleșteelor; a râurilor și pâraielor; felul căilor de acces (drumuri de căruță, poteci de mers călare și pe jos); prezența munților, dealurilor și colinelor; alte observații(13).

Ne vom îndrepta atenția către zona Câmpinei, aflată în foaia nr.69. Putem lesne observa relieful deluros, reprezentat prin hașuri, în contrast puternic cu câmpia plată aflată la sud și cu terasele râurilor. Se distinge imediat culmile dealurilor subcarpatice și fruntea teraselor, astfel că harta e o unealtă ideală pentru o lecție de geomorfologie, orientarea fiind foarte ușoară. Vegetația e diferențiată pe categorii: observăm că în câmpia dinspre Ploiești existau porțiuni întinse cu tufișuri sau păduri rare, de luncă. Tufișurile aveau o mare extindere pe terasa Urletei și în depresiunea Mislea-Podeni, unde azi se află păduri mature sau terenuri agricole. Cu excepția dealurilor Țintea-Găgeni, pe atunci complet lipsite de pădure deasă, Subcarpații erau bine împădușiți. Rar apar dealuri fără pădure, în jurul satelor mai mari, cum e cazul întregului deal ce domina satul Cornu, numit însă pe hartă ...*Muscheello*(14)! Existau chiar și vii întinse, pe pantele sudice ale unor dealuri precum cele de la Bordeni și Țintea. Drumurile brăzdau câmpul în toate direcțiile, însă numai cel al văii Prahovei este mai puternic conturat – semn că era drumul de căruță principal(15). De-a lungul Prahovei și Doftanei se văd ușor terasele largi pe care apar localități. Ele erau complet despădurite; lipseau și tufișurile – semn că erau folosite de locuitori ca islaz de pășunat sau terenuri agricole. Enumerăm aici localitățile figurate pe aceste terase, de la nord la sud: *Kimpu Breaza* (azi pe acel loc se află cartierul Capu Câmpului al orașului Breaza); *Breaza* (nucleul orașului de azi, din zona bisericilor); *Cornu*; la vest *Mon.Brebu* și *Brebu*(16); apoi *Vojlle* (este,

13. Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), Mss. Germ. 1, vol. II, p.286 (am folosit traducerile: N.Docan, op.cit. - 1912 și pr. Petru Moga, mss. - 2015).

14. Ceea ce ne face să ne punem întrebarea dacă nu cumva s-a făcut confuzie cu adevăratul deal despădurit, Muscelul câmpinean (parțial aflat astfel și în prezent, spre deosebire de dealul Cornului, azi mai mult împădurit).

15. El fusese făcut de geniștii austrieci pe la 1737, și reparat tot de aceștia odată cu războiul din 1787-1792, ocazie cu care s-a deschis în premieră și linia de poștă cu cai de pe valea Prahovei.

16. Pe atunci două sate bine individualizate: primul ar corespunde azi cu satul Brebu Megieșesc, iar al doilea (desenat pe marginea terasei pârâului Lupa) cu satul Brebu Mânăstirii; azi sunt separate doar de strada de acces la mânăstire.

din câte știm, cea mai veche atestare documentară a cartierului Voila/Broaște !) și bineînțelele *Kimpina*.

Alte puncte de interes din apropiere: satul Bănești, întâlnit în hartă sub forma coruptă *Paidestie*(17), care figurează și cu vechea vatră din lunca de la confluența Prahovei cu Doftana; peste deal(18) satul Telega, mult întins pe vale ca și azi (scris *Okna Dellega*); peste valea Prahovei, *Pojana*, unde vedem figurată doar mănăstirea-cetate ridicată cu un veac în urmă – nu apare și satul din jur, care abia se înfiripa, însă dealul este deja despădurit. În valea Proviței sunt desenate doar câteva gospodării, fără nicio denumire. Există și câteva toponime mai dificil de descifrat datorită suprapunerii cu reprezentarea umbrită a relieful împădurit(19).

Așadar, pe terasa Câmpinei, bine delimitată în hartă de văile Prahovei, Doftanei și Câmpiniței, harta Specht figurează doar două așezări: târgul Câmpina(20) și satul Voila. Alte două localități, menționate în documente atât înainte cât și după epoca hărții, lipsesc din ea, dovedindu-i lacunele. Este vorba despre satul Câmpinița(21), pe locul căruia apar desenate totuși niște gospodării fără toponim, și satul Slobozia - complet ignorat de autorii hărții, deși documentele epocii îl menționează des. Astfel, dacă apelăm la câteva dintre sursele documentare imediat anterioare hărții Specht, vom constata că în 1774 sunt recenzate(22) târgul Câmpina și satul Slobozia, care apar apoi și pe hărțile cartografilor Schmidt (1788), Ruhedorf (1788), Schütz (1789) sau Jakob (1790)(23). După apariția hărții Specht, următoarea sursă documentară este catagrafia bisericilor și preoților din eparhia mitropolitului Ungrovlahiei în anul 1810(24). Aceasta aduce o informație în plus, târgul Câmpina fiind împărțit în două mahalale,

-
17. Denumirile trecute în hartă și în anexa ei erau bineînțelele denaturate de austriecii neobișnuiți cu fonetica localnicilor; alte exemple apropiate: *Praova* = Prahova, *Toftana* = Doftana, *Gogorestie* = Cocorăști.
 18. E vorba de dealul Ciobu, care apare în hartă despădurit în mare parte.
 19. Studiarea lor se poate face dacă se obține o imagine la rezoluție mare de pe foaia de hartă din Cabinetul Hărți (BAR). Copii digitale - la rezoluție medie - ale foilor hărții Specht sunt disponibile pe internet din martie 2015.
 20. La rubrica din anexa hărții, aferentă Câmpinei, este scris „poștă și târg” (vezi și nota 15).
 21. Vezi Ion Dedu, *Așezări prahovene*, Ploiești, 2007, p.54.
 22. În Catagrafia rusească a Țărilor Române – Arhivele Naționale, serviciul Arhivelor Istorice Centrale, București (în continuare SANIC), fond Microfilme Rusia, rola 299.
 23. Accesate pe internet - www.oldmapsonline.org (octombrie 2015).
 24. BAR, Cabinetul Manuscrise, Doc.Ist. 2 / CMXVII, ff 34-37.

Câmpina Vistierului și Câmpina Stolnicului, fiecare cu biserica ei, alături de satul Slobozia. Hărțile lui Dirwaldt (1810) și Fried (1811) confirmă cele două localități. O nouă catagrafie rusească, cea fiscală din 1811, menționează în plus un cătun nou, desprins din mahalaua Câmpina Vistierului, numit Osebiți(25).

Să revenim la ceea ce deslușim pe platoul Câmpinei în harta Specht. Drumul principal al văii Prahovei traversează terasa de la sud la nord, trecând prin mijlocul târgului Câmpina, nu înainte de a se uni cu cel care vine dinspre Târgșor și Filipești. Din drumul Prahovei se desprind alte trei drumuri secundare, care legau târgul de mănăstirea Poiana, de satul Cornu, continuând pe culmi spre munte, și de satul Voila, de unde continuă fie spre ocna Telega sau pe valea Doftanei prin Brebu, fie pe culmea dealului către munte. Despre drumuri găsim următoarele mențiuni în rubricile anexei(26): la Câmpina - *străzi proaste*, iar la Voila - *până la Brebu sunt drumuri de căruță bune, dar mai departe, în munți, poteci de mers călare și pe jos*. Alte observații privesc râurile Prahova și Doftana, care puteau fi *trecute cu piciorul doar în anumite locuri*; la relief se menționează *munți înalți și prăpăstioși, care nu pot fi deloc trecuți cu piciorul* – formularea trebuie înțeleasă în contextul în care hărțile erau făcute în special pentru a servi deplasărilor de coloane militare. Mai putem observa foarte bine în hartă valea orientată est-vest, în care se află două lacuri, ușor de identificat cu lacurile Curiacul(27) și Bisericii, vale ce desparte târgul de platoul nordic. O vâlcea care taie adânc platoul se observă și în zona Voila, pe direcție nord-sud, cu vărsare în Doftana – însă relieful de azi e mult diferit. Harta ar putea fi un indiciu că Lacul Peștelui nu era încă format în 1791. Un element inedit sunt cele patru ochiuri de apă figurate la sud-est de târg, cam în zona Păcuri de mai târziu(28), care ne duc cu gândul la batalele din epoca petrolului.

Reprezentarea târgului Câmpina în harta Specht este cea mai detaliată de până în secolul al XIX-lea(29). Observăm că suprafața

25. SANIC, fond Microfilme Rusia, rola 89 (*Liste de recensământ agricol și al populației din județul Prahova*).

26. BAR, Cabinetul Manuscrise, Mss. Germ. 1 (traducere din limba germană – pr. Petru Moga, mss, 2015).

27. Acesta are pe hartă un mic afluent dinspre nord-est, care poate fi vâlcea împădurită ce coboară în prezent dinspre str. Constantin Istrati.

28. Din anul 1799 va apărea în documente satul Păcureți, pe moșia Câmpina Stolnicului.

29. Localități vecine precum Breaza și Brebu au șansa de a avea reprezentări chiar mai detaliate, la scara 1:28.800 (datând din anii 1773-1774), deoarece fuseseră incluse

așezării nu era prea mare în raport cu platoul, dar dacă o comparăm cu cea a Ploieștilor din aceeași hartă, vom constata că era aproape la fel de mare ca reședința județului(30). Poziția târgului, imediat la sud de cele două lacuri menționate, corespunde cu partea cea mai veche a orașului, arătată și de hărțile din veacul următor. Drumul principal șerpuia printre gospodăriile având curți largi, care par în general aliniate la stradă. Dacă numărăm simbolurile roșii ce reprezintă case, vom găsi 32 – însă nu ne putem baza pe numărul acestor mici puncte roșii ca fiind o recenzare obiectivă a gospodăriilor, atâta vreme cât sursele documentare din epocă(31) arată oricum că târgul avea peste 100 case.

Avem totuși în desenul târgului niște repere peste care nu se poate trece ușor: două biserici, figurate cu simbolul respectiv de culoare roșie: una mai proeminentă, aflată la drumul mare, și alta mai mică spre est, pe drumul secundar ce merge la Voila. Vom încerca să le identificăm în cele ce urmează, conștienți că istoria veche a Câmpinei se confundă cu istoria lăcașurilor sale de cult, la fel ca în multe alte cazuri din spațiul autohton.

Catagrafia bisericilor din 1810 pomenește tot două biserici, ambele de zid: cea din mahalaua Vistierului purta hramul Sfinții Voievozi, iar cea din mahalaua Stolnicului avea două hramuri: Sf. Gheorghe și Sf. Dimitrie(32). Prima dintre ele este fără doar și poate cea desenată în hartă mai aproape de Lacul Bisericii, și se afla cel mai probabil pe locul actualei biserici „de la lac”, ce păstrează același hram. Poziția celeilalte ne ușurează identificarea: este vorba despre lăcașul vechi ce se afla pe locul actualei biserici „de la brazi”. Faptul că drumul mare spre Brașov trece în hartă pe la apus de ea, nu trebuie să ne mire: știm că în vechime strada principală a orașului urma un traseu prin actuala stradă Golești, pe la vest de biserică.

Comparând cu documentele din epocă ce fac mențiuni despre aceste biserici, identificarea devine certă. Profesorul Stoica Teodorescu demonstrează în monografia sa legătura dintre bisericile actuale și vechile lăcașuri menționate în catagrafia din 1810, precum și în alte documente. Anterior hărții Specht, există istoria scrisă prin anul

– spre deosebire de Câmpina – în Ridicarea Topografică Iozefină (zona de graniță).

30. BAR, Cabinetul Hărți, Harta Specht, foaia 70.

31. Spre exemplu, catagrafia rusească a Țărilor Române din 1774 (vezi nota 22) sau catagrafia bisericească din 1810 (vezi nota 24).

32. Stoica Teodorescu, *Monografia orașului Câmpina*, Câmpina, 1924, p.71.

1776**(33)**, și care menționează la Câmpina „monastirea Câmpina și o biserică” – deci tot două lăcașe de cult. Care dintre ele să fi fost însă mănăstirea ? Cartea generalului von Bauer din 1778 nu ne ajută prea mult – el pomenește la Câmpina doar o „biserică de piatră”**(34)**. Găsim însă informații prețioase într-un amplu hrisov domnesc din 6 noiembrie 1780**(35)**, care pune capăt unui lung proces pentru averi ale boierilor locali din neamul Câmpineanu. Actul îl pomenește pe un boier pe nume Radu Câmpineanu, care trăise în prima jumătate a secolului al XVIII-lea și murise în puterea vârstei; el fusese văr primar cu marele vornic al Țării Românești Pantazi Câmpineanu**(36)**. Acest Radu Câmpineanu ctitorise**(37)** în Câmpina o mănăstire „cu han, cu chilii de piatră, cu cârciumă de piatră, cu 15 pogoane dă vie, cu dobitoace”; este menționată și o pivniță pe care „au stricat-o și au coprinsu locul în zidul mănăstirii”**(38)**. Hrisovul atestă că lăcașul cu hanul său făcuse obiectul unei danii către mănăstirea Mislea – prin urmare cercetări viitoare în arhive care au legătură cu această cunoscută mănăstire, ar putea aduce mai multă lumină și în problema originii ctitoriei boierilor Câmpineni de acum trei secole.

Mănăstirea pomenită în 1776 și 1780 este confirmată 11 ani mai târziu chiar de anexa descriptivă a hărții Specht, care la rubrica numită *Clădiri trainice* menționează în târgul Câmpinei „o mănăstire cu ziduri de incintă”, precum și „case boierești și mai multe clădiri trainice”**(39)**. Iată așadar de ce în hartă biserică respectivă e desenată mai mare, deși nu are simbolul clasic de mănăstire întărită, așa cum vedem la Poiana – aceasta poate și datorită faptului că nu era prea veche sau cunoscută.

La numai câteva luni de la încheierea ridicărilor topografice, baronul prusac Karl von Götze, colonel în armata austriacă, ce îndeplinise diverse misiuni militare și diplomatice pe parcursul armistițiului, trece prin Câmpina la înapoierea în imperiu. El a lăsat un jurnal de călătorie cu referiri la târgul nostru, așa cum l-a găsit în 14-16

33. Atribuită banului Mihai Cantacuzino, publicată la 1806 în grecește, la 1863 în românește și citată de Stoica Teodorescu în 1924 (p.57).

34. Cf. Stoica Teodorescu – op.cit, p.58.

35. *Acte judiciare din Țara Românească 1775-1781*, București, 1973, pp 930-935.

36. Mort în 1777, Pantazi a fost proprietarul moșiei Câmpina, menționat ca atare de catagrafia rusească din anul 1744 (vezi nota 22).

37. Deducem aceasta din formularea „*au mai avut tată-său* [e vorba de Radu Câmpineanu], pasajul referindu-se la fiica acestuia] *făcută o mănăstirioară...*” (*Acte judiciare...*, p.931).

38. Ibidem, p.932.

39. Vezi nota 26.

decembrie 1791; ce i-a atras mai mult atenția a fost „o mănăstire cu totul devastată”(40). Exprimarea ambiguă a întregului pasaj ne-ar putea face să bănuim că el a făcut o confuzie cu mănăstirea Sinaia, aflată și ea în ruină în urma asediului din iulie 1788; situația era similară și la mănăstirea Poiana. Mai probabil ar fi însă ca lăcașul pomenit de colonel la Câmpina să fi fost chiar mănăstirea cu han din târg – oricum nu schitul de alături, din Slobozia, cum hazardat propune nota editorilor. Așadar, e foarte posibil ca la numai câteva decenii de la ridicare, lăcașul Câmpinenilor să fi suferit deja stricăciuni mari. Acestea puteau fi datorate fie vreunui incident din timpul cantonării aici a trupelor lui Mavrogheni în vara lui 1788, fie altor motive legate de război.

Din aceeași perioadă avem două mărturii și pentru cealaltă biserică din târg, de lângă lac: una epigrafică, pe clopotul vechi al bisericii, din anul 1790/1793(41), și alta paleografică – o însemnare pe o carte de cult, datată 1793, care numește lăcașul „biserica cea bătrână ot Câmpina”. O sintagmă similară fusese folosită și de un document din anul 1747(42), așa încât putem trage concluzia că ambele biserici figurate în harta Specht sunt indirect atestate documentar în prima jumătate a veacului al XVIII-lea.

Cele două lăcașe au fost mai mult ca sigur afectate serios de cutremurul din 14 octombrie 1802 – cel mai puternic seism din istoria spațiului românesc(43). Mărturiile epocii relatează că multor biserici din țară le-au căzut turlele, mișcarea pământului durând peste două minute. Prin urmare, puținele clădiri de zid ce le va fi avut târgul Câmpina în deceniile de renaștere națională de la începutul veacului al XIX-lea, au avut nevoie de ample refaceri; este poate unul dintre motivele pentru care toate cele trei biserici vechi pe care le știm azi în oraș sunt defapt reconstrucții din perioada adoptării Regulamentului Organic. Cu toate acestea, cel puțin biserica mănăstirii a rămas funcțională; dovadă că în 1808, în ea era înhumat la loc de cinste

40. *Călători străini despre Țările Române*, vol.X, partea a II-a, București, 2001, p. 1031 (paragrafele notate 895-898a).

41. Din câte știm inscripția nu este publicată, la ea făcând vagi referiri Silviu-Dan Cratochvil în *Monografia orașului Câmpina*, Casa de Cultură a orașului Cîmpina, 1990 (p.38), precum și istoricul afișat la biserică, inclus în albumul *Protoieria Câmpina*, București, 2013.

42. Stoica Teodorescu, op.cit., p.164.

43. Alt mare cutremur a mai avut loc în 1838, dar la acea dată bisericile fuseseră deja reconstruite din temelii.

stolnicul Constantin Lupoianu(44) – probabil rudă apropiată a Mariei Lupoianca, fiica presupusului ctitor pomenit în 1780. Începând cu catagrafia bisericească din 1810, lăcașul este tot mai des menționat ca biserică de mir, și devine cunoscut îndeobște ca „biserica de la han”(45). Făcând o analogie cu alte cazuri din orașele Munteniei, ne putem imagina că hanul respectiv era înglobat în incinta ce înconjura biserica; păstrând proporțiile, va fi arătat deci la fel ca unele hanuri celebre din Capitală: Șerban-Vodă, Zlătari, Sf.Ioan Grecesc. Se cunoaște faptul că ultimele părți din incinta înconjurătoare – deși nu neapărat cele originale – au rezistat până în anii 1880-1885, o fotografie din epocă arătându-ne clopotnița cu intrare boltită, aflată în fața bisericii(46). Pe latura de sud a curții mai există și azi un vechi zid, mascat de tencuiala modernă. Curtea și biserica nu au fost niciodată cercetate arheologic, așa că pământul ascunde încă mistere.

Numele vechi al lăcașului nu trebuie însă uitat. Mai multe surse din ultimii ani „fanarioți” pomenesc „mănăstirea Lupoienilor”: istoricul grec Dionisie Fotino în 1818(47), călătorul rus Ignatie Iakovenko în 1821(48), dar și o însemnare locală pe o carte de cult. Se numea așa fiindcă de timpuriu ea trecuse în proprietatea acestor boieri, de vreme ce fiica lui Radu Câmpineanul se măritase cu un Lupoian. Din nefericire pentru istoria Câmpinei, Mănăstirea Lupoienilor a fost o ctitorie relativ recentă, mai mult un lăcaș de curte boierească, așa că nu există prea multe informații despre ea, cum avem despre mănăstiri mai cunoscute din apropiere, precum Sinaia sau Poiana. Totuși secolul al XVIII-lea nu a fost chiar sărac în documente, și cercetări viitoare ne pot dezvălui noi informații. Bibliotecile și arhivele ascund încă multe comori neluate în seamă – așa cum este și această minunată hartă Specht, care așteaptă să fie studiată mai mult(49).

44. Piatra tombală vizibilă azi în pronaosul bisericii „de la brazi” este mai nouă, cea originală aflându-se sub pardoseală, ca și o alta mai veche, datând se pare din anul 1692 (!), despre care nu s-au publicat încă indicii mai clare – vezi *Monografia...* lui S.D.Cratochvil, 1990, p.37.

45. Stoica Teodorescu, op.cit., p.198.

46. BAR, Cabinetul Stampe, carte poștală cu titlul „Câmpina – Biserica Catedrală”.

47. Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei...*, București, 1859, tomul III, p.155.

48. *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, vol.I, București, 2004, p. 833.

49. Harta Specht (sursa: BAR, Cabinetul Hărți) a fost publicată pe internet recent (vezi nota 19), putându-se descărca pe coloane ce cuprind mai multe foi aliniat pe verticală, scanate la 120-130 dpi. Adresa este <http://www.limes-transalutanus.ro>. Există și planuri de geo-referențiere a hărții, pentru a fi adăugată unui alt proiect ce

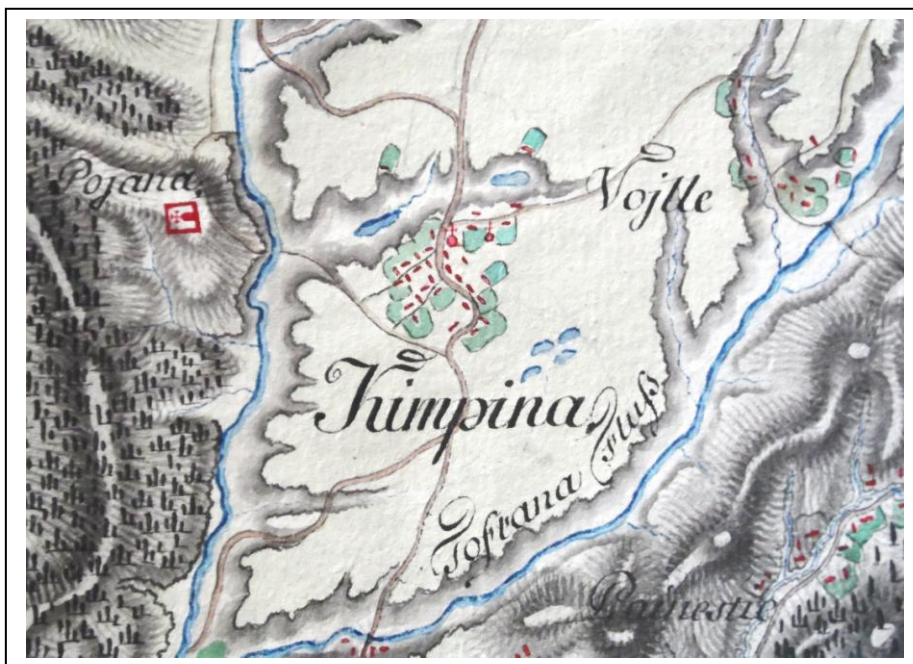
Am surprins așadar, pornind de la studierea hărții, o mică secvență de istorie locală din zorii epocii moderne. Departe de a fi complet, demersul poate deschide gustul pentru noi direcții în cercetare, care să ne îmbogățească, în fond, identitatea.

Bibliografie

- *** *Acte judiciare din Țara Românească 1775-1781*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1973.
- *** *Călători străini despre Țările Române*, vol.X, partea a II-a, Ed. Academiei Române, București, 2001.
- *** *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, vol.I, Ed. Academiei Române, București, 2004.
- *** *Cutremurul din 1802 (România)*, Wikipedia (accesat în 2015).
- *** *Militärische Beschreibung der Grossen Walachey*, sectio 126-261 (BAR, Mss. Germ. 1, vol. II).
- *** *Protoieria Câmpina*, Ed.Basilica, București, 2013.
- *** <http://mapire.eu/en> (portal de internet realizat printr-un proiect științific internațional, unde sunt publicate hărțile istorice austriece).
- *** www.oldmapsonline.org (colecție de hărți vechi publicate pe internet la rezoluții grafice decente).
- Boamfă, Ionel, *Geografie istorică, note de curs*, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2010.
- Cosmeanu, Marius, *Noua mașină a timpului: o hartă din 1864, prima pe care e scris „România”, accesibilă în format Google Map*, în *România Liberă* (suplimentul Aldine), 16 Mai 2014 – accesat pe internet, octombrie 2015.
- Dedu, Ion R., *Așezări prahovene. Repere istorice*, Societatea „Ploiești – Mileniul III”, Ploiești, 2007.
- Docan, Nicolae, *Memoriu despre lucrările cartografice privitoare la războiul din 1787-1791*, extras din *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tomul XXXIV, Librăriile Socec & comp, C. Sfetea și Librăria Națională, București, 1912.
- Fotino, Dionisiu, *Istoria generală a Daciei, sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesci și a Moldovei*, Imprimeria Națională a lui Iosef Romanov et Companie, Bucuresci, 1859.

valorifică pe internet - cu maximum de exigență științifică, inclusiv cu suprapunere peste imaginea actuală din satelit - toate seriile de ridicări topografice austriece: <http://mapire.eu/en>.

- Gold, Michai, *În munții Sinaei, Rucărului și Branului: călăuză practică și descriptivă a munților și localităților coprinse între ei*, Institutul de Arte Grafice "Carol Göbl", București, 1910.
- Mihăilescu, Vintilă, *Harta austriacă din 1791*, în Buletinul Societății Regale Române de Geografie, tom XLVII, Tipografia Cartea Medicală, București, 1928 (pp.366-372).
- Paveleț, Irina, *Documentație istorică privind orașul Câmpina, județul Prahova*, în „P.U.G. Municipiul Câmpina, Documentație obținere aviz C.N.M.I.” (Primăria Mun. Câmpina, Biroul Agricol).
- Popescu-Spineni, Marin, *România în izvoare geografice și cartografice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- Stoicescu, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, Mitropolia Olteniei, 1970.
- Teodor, Eugen S., *Harta Specht*, în pagina de internet a proiectului „Limes Transalutanus”, 2015 (în octombrie 2015, accesibil la adresa <http://www.limes-transalutanus.ro/documentare.html>).
- Teodorescu, Stoica, *Monografia orașului Câmpina*, Tipografia Gutenberg, Câmpina, 1924.



Fragment din foaia 69 a Hărții Specht, cu platoul Câmpinei (foto M. Focșa, 2015)
Sursa: B:A:R., Cabinetul Hărți

SCURTĂ ISTORIE A ARTEI TIPARULUI

*Prof. Eliza Furdui,
Școala Gimnazială - Mărginenii de Jos*

Apariția și dezvoltarea tiparului în Europa reprezintă unul dintre cele mai importante capitole din dezvoltarea omenirii. La peste 530 de ani de la descoperirea tiparului, astăzi cartea a devenit, dintr-un – odor scump și rar – care valora moșii, un obiect necesar omului în activitatea zilnică.

Descoperit de Johannes Gutenberg în Germania, tiparul ajunge în sud-estul Europei, în lumea ortodoxismului, în părțile Serbiei de astăzi încă din perioada primelor incunabule în jurul anului 1493(1).

Cu toate că în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, în Moldova au existat condițiile necesare introducerii artei tiparului, prima tiparniță de pe teritoriul românesc a fost înființată abia în anul 1508 de domnul Țării Românești, Radu cel Mare(2). Ieromonahul Macarie, tipograful primelor cărți muntenege a devenit și tipograful primelor trei cărți apărute în Țările Române. Continuându-și activitatea literară în limba slavonă bisericească, folosind literele chirilice, el tipărește în preajma scaunului domnesc de la Târgoviște prima sa carte: - Liturghier – în anul 1508. Urmează apoi –Octoiul– tipărit în anul 1510, iar în anul 1512 tipărește –Evanghelia– cu care se încheie activitatea primei tipografii de pe teritoriul românesc(3).

Destinate nu numai românilor, dar și bulgarilor și sârbilor, primele tipărituri românești au circulat pe teritoriul ortodox unde limba slavonă a fost folosită în biserică. Primele cărți tipărite apar ca o necesitate culturală, politică și socială, servind nevoile apărării statului și ocrotirii credinței față de expansiunea otomană. Acest important act de cultură a fost patronat de domnia Munteniei Radu cel Mare, iar mai târziu Mihnea Voievod(4).

Arta tiparului va contribui în secolele următoare la propulsarea științei și tehnicii, dar înainte de toate, la evoluția limbii și literaturii românești cu ajutorul căreia se va potența conștiința națională la români.

Calea tiparului fiind deschisă de ieromonahul Macarie și de Radu cel Mare, a fost nevoie de alți 30 de ani pentru ca meșterii tipografi să pornească teascurile officinelor tipografice în Țările Române. După acest prim hiatus, în tiparul românesc apare Filip Moldoveanu, primul meșter care a tipărit în limba română. Activitatea sa se desfășoară la Sibiu în

oficina patronată de tipograful sas Lucas Trapoldnes. I se atribuie trei cărți:

- Catehismul românesc -1544,
- Tetraevanghelul slavon – 1546.
- Tetraevanghelul slavono-român -1551-1553(5).

A doua jumătate a secolului al XVI-lea este marcată de personalitatea Diaconului Coressi. Tipograf, cărturar, susținut de domnul Țării Românești, Pătrașcu cel Bun, Coressi a monopolizat prin Brașov, timp de 25 de ani, tiparul cărților românești din Transilvania. Ucenicii lui s-au răspândit și în alte centre din Transilvania, ducând cu ei meșteșugul pe care l-au exercitat cu mult succes. Discipolul lui Coressi, Diaconul Lorinț tipărește în Alba Iulia între anii 1578-1580. Diaconul Coressi a tipărit și în Sebeș (1580), iar în Orăștie tipărește fiul lui Coressi, Șerban cu Marien Diacul –Palia– prima traducere a Testamentului Vechi în anul 1582(6).

De la sfârșitul secolului al XVI-lea până în anul 1635 intervine un alt hiatus în tiparul românesc. Însă după această a doua întrerupere urmează o perioadă de efervescentă tipografică în care vor apărea lucrările de bază ale literaturii românești vechi. Patronii acestora: Vasile Lupu, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, iar în Transilvania Gabriel Bethlem și Gabriel Rakozy s-au preocupat de viața spirituală a românilor, punând bazele unui învățământ de nivel european(7).

Totodată au patronat activitatea tipografică din care iese la iveală întregul fond de carte prezent mai târziu în bibliotecile medievale românești. Spicuim dintre cele mai de seamă opere:

- Pravila de la Govora – 1640, în care apare și o ediție dedicată românilor din Transilvania;
- Varlaam, carte de învățătură românească, Iași, 1643, cu o impresionantă circulație la toți românii;
- Îndreptarea legii, Târgoviște, 1652;
- Biblia, București, 1688(8).

Un loc de seamă între acestea îl ocupă cărțile bălgrădene începând cu anii 1639-1640 până la 1702: Noul Testament (1648), Psaltirea (1651), Kiriakodromion (1699)(9).

Apărute cu cheltuiala domnitorilor, mitropoliților și a unor slujbași ai bisericilor, cărțile românești de secol al XVII-lea reprezintă rezultatul unui efort comun al diferitelor categorii de intelectuali (mitropoliți, călugări, dieci, protopopi și popi). Unii dintre ei au învățat meseria tipografică pe care au susținut-o în folosul națiunii.

În Transilvania situația istorică nu corespundea curentului național unitar exercitat de stat și de biserică, ca și în Țara Românească și Moldova, unde tipărirea cărților nu a suferit influențe din afară.

Având un spijin declarat de la cele două instituții din Țările Române în tiparul din Transilvania intervin și influențe calviniste, maghiarizate.

Politica absolutistă a principilor transilvăneni a menținut în afara vieții politice și culturale pe români, deși constituiau majoritatea locuitorilor.

Dar din cauza contribuției ei economice și militare, în cadrul sistemului politic al Principatului și datorită permanentelor și multiplelor legături, pe care românii transilvăneni le-au întreținut cu frații din Țara Românească și Moldova, principii calvini au fost nevoiți, la cererea repetată a mitropoliților Ardealului să acorde în spiritul reformei o serie de privilegii, inclusiv accesul la cultură prin școală și cărți tipărite în limba poporului. Era în fond un aspect al politicii absolutiste de răspândire prin biserică și școală, ambele pe baza cuvântului tipărit a calvinismului în rândul populației românești. Așadar, aceasta este o măsură suplimentară, dar deloc secundară, de consolidare a regimului cu interesante consecințe pentru evoluția culturală a supușilor.

Pe de-o parte, politica editării de carte a fost folosită prin intenția de a da românilor șansa unor lecturi pe înțelesul tuturor. Dar pe de altă parte s-a demonstrat în mod clar prozelitismul religios. Tipografia de la Alba Iulia este un exemplu grăitor pentru această influență religioasă, care avea drept scop principal deznaționalizarea românilor din Transilvania prin cultură. Majoritatea mitropoliților Bălgradului, prin diplomație și politică au reușit să stăvilească aceste încercări, alții însă ajungând în cealaltă extremă au renunțat de multe ori la convingerile lor culturale și naționale.

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea se întrevede din cercetarea producției tipografilor o lărgire a orizontului livresc, a sferei interesului cultural al cititorilor români. Pe lângă cărți de cult încep să apară, cu toate că modeste sub raport cantitativ, dar valoroase prin purtarea lor de convingere, cărți cu teme laice, cărți populare, manuale școlare. Amintim dintre acestea:

- Floarea Darurilor, apărută la Snagov în 1700, o carte cu implicații spirituale în viața zilnică a lectorilor;
- Carte pe scurt, apărută la Bălgrad în 1685;
- Bucoavna, apărută la Bălgrad în 1699, care este primul abecedar în limba română(10).

Note:

1. E. Mârza, D. Dreghici, Carte românească veche în județul Alba, p. 16.
2. Idem.
3. A. Flacon, Universul cărților. București, 1979, p. 156.
4. E. Mârza, D. Dreghici, op.cit., p. 16.
5. H. Matei, Cartea un călător milenar, București, 1976, p. 201.
6. E. Mârza, D. Dreghici, op.cit., p. 17
7. E. Mârza, D. Dreghici, op.cit., p. 17.
8. Ibidem, p. 18.
9. Idem.
10. E. Mârza, D. Dreghici, op.cit., p. 19.

ALBA IULIA - SCURT ISTORIC

*Prof. Ioan Furdui,
Directorul Școlii Gimnaziale Măgureni*

Alba Iulia este un adevărat “ muzeu în aer liber”, poate, cel mai încărcat de istorie dintre localitățile României. Fie că s-a numit Apulum, Bălgrad, Gyulafehervar, Weissenburg, orașul Alba Iulia a jucat un rol foarte important în istoria românilor.

Numeroase izvoare atestă, înainte de a ne fi fost transmis numele său prin documente istorice scrise, existența pe acest teritoriu și în împrejurimile lui imediate a unor așezări preistorice datând din mileniul al V-lea î.H.. În partea de nord a orașului s-a descoperit o importantă așezare neolitică (5000-1900 î.H.), care a fost locuită de triburi de păstori și agricultori. În numeroase puncte de pe teritoriul orașului - La vii, Platoul romanilor - au fost scoase la iveală obiecte din epoca bronzului (1700-1000 î.H.).

Demnă de menționat este și cetatea de pământ din epoca fierului, descoperită pe înălțimile din stânga Mureșului, la Teleac (4 km spre nord-est de Alba Iulia). Această cetate, datată pe la jumătatea mileniului I î.H. este fortificată cu valuri de pământ și șanțuri, înglobând un teren de aproape 30 ha. Aici, pe cursul mijlociu al Mureșului, a fost, probabil, un centru tribal tracic de seamă. O ramură a tracilor va atinge în curând un apogeu politic, social și economic al acestor locuri și aceștia sunt dacii. Ei pun bazele unei așezări puternice -Apoulon - ce se va impune mai târziu.

În jurul castrului întemeiat de romani, au luat naștere două orașe cu numele de Colonia Aurelia Apulensis și Colonia Nova Apulensis(1). În secolul al II-lea î.H. Ptolemeu, în lucrarea sa “ Geographyca “, amintește printre cele 40 de localități mai importante din Dacia și de Apoulon, din zona centrala Transilvaniei(2). Legiunea a XIII-a Gemina cantonată aici ridică un puternic castru, centru politic, administrativ și militar. Împăratul Septimius Severus ridică așezarea pe prima treaptă în ierarhia orașelor romane. Continuitatea poporului român în acest spațiu este dovedită de vestigiile arheologice, cimitire, tezaure monetare și de rotunda baptisteriu în stil bizantin din secolul al IX-lea, descoperită sub pardoseala Bisericii romano-catolice(3).

Orașul Alba Iulia a devenit unul dintre cele mai importante centre urbane din Regatul Ungariei în perioada dinastiei Arpadiene. După ce

conform tradiției, Papa Silvestru al II-lea i-ar fi trimis regelui Ștefan I al Ungariei o coroană de aur cu nestemate, iar în ianuarie 1001 o scrisoare de binecuvântare, prin care îl recunoștea oficial ca rege creștin al Ungariei, politica de stat ungar bazat pe creștinim a recăpătat o nouă forță. Chiar dacă tatăl lui Ștefan, voievodul Géza a fost deja creștin și a inițiat reformarea statului după modelul feudal, Ștefan I a fost cel care a făcut posibilă emanciparea față de marile puteri europene. În acest context a avut loc eliberarea ordonanțelor regale prin care a fost stabilită structura administrativă și religioasă a țării, în urma căreia la Alba Iulia a fost stabilită reședința episcopală(4).

Între anii 997-1006 Ștefan a reușit să unească în jurul său întregul popor maghiar, nu înainte de consumarea unui violent conflict armat, care a opus proaspăt unsul rege (25 decembrie 1001) Ștefan cel Sfânt și pe Gyula cel Tânăr. Alba Iulia a fost capitala principatului Transilvaniei (1542-1699), după ce în prima fază a depins de episcopul Transilvaniei. Din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, după dispariția Regatului ungar în urma înfrângerii suferite în fața trupelor otomane la Mohacs (1526), Transilvania devine tributară Porții, bucurându-se însă de o deplină autonomie internă. Și-a putut astfel continua nestânjenită dezvoltarea culturală(5).

Din numele neoaș românesc de Alba au derivat apoi și celelalte denumiri ale orașului: Gyulafehérvár (în limba maghiară) și Weissenburg (în limba germană).

În prima lor năvălire în Transilvania ungurii se lovesc aici de „ducate” stăpânite de duci locali sau de cnezi. La început de secol al XI-lea, Bălgrad-Alba devine iarăși centrul politic al unei formațiuni statale feudale, iar în aceeași perioadă populația locală, peste care au venit ungurii, era deja menționată în documentele vremii sub numele de români sau valahi.

Alba Iulia a fost menționată în documente pentru prima oară în anul 1177, când localitatea era deja cetate regală. În 1276 orașul apare în documente cu numele de Bălgrad (orașul alb). Pe ruinele unei vechi biserici romanice s-a construit o catedrală în stil gotic, care va fi modificată amplu în secolele următoare, ajungând astăzi un monument de artă de mare interes turistic și istoric.

Alba Iulia a avut parte de condiții bune de dezvoltare până în anul 1241, dată la care are a fost grav afectată în urma invaziei tătare, una dintre cele mai cumplite devastări pe care le-a suferit acest oraș(6).

Din 1576, când pe tron se urcă Ștefan Bathory, voievodul dintre 1571 și 1575, devenit acum principe, dar și rege al Poloniei, situația la

curtea transilvană se schimbă radical. În final de epocă renașcentistă, plină de acerbe confruntări între Reformă și Contrareformă, dar și de presiunea puterii otomane, la curtea de la Alba Iulia domnește o adevărată dinastie de principii „apuseni” – Bathoreștii.

Palatul principilor Transilvaniei, inițial unul episcopal, a fost refăcut din temelii de către Ioan II Sigismund (1540-1551, 1556-1571). Bathoreștii au fost cei care i-au dat strălucirea. Primul, în ordine cronologică, Ștefan Báthory, l-a refăcut în stil italian. El și-a legat numele și de alte construcții, cum ar fi podul peste Mureș și apeductul din palat. Iar nepotul său, principele Sigismund (1581-1597, 1598-1599, 1600-1601) s-a remarcat și el prin mici adaosuri. În 1590 a cerut să fie reconstruită orga catedralei, distrusă în timpul confruntărilor religioase din 1566.

La 1 noiembrie 1599 Mihai Viteazul a intrat în Alba Iulia, realizând unirea politică a Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești sub cărmuirea sa. Cheile orașului i-au fost înmânate de episcopul Demetrius Napragyi, cel care a devenit cancelar al Transilvaniei în timpul lui Mihai Viteazul.

La 7 octombrie 1698 a avut loc la Alba Iulia Sinodul de Unire cu Biserica Romei, sinod prezidat de mitropolitul Atanasie Anghel.

În 1784 s-a desfășurat răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care a fost înăbușită de trupele austriece. La data de 27 decembrie 1784 Horea și Cloșca au fost prinși și întemnițați la Alba Iulia. Un tribunal special instituit de împăratul austriac Iosif al II-lea i-a condamnat la moarte prin zdrobirea cu roata. La 28 februarie 1785, pe “Dealul Furcilor” din Alba Iulia, în fața a peste 5 000 de iobagi români, Horea și Cloșca au fost zdrobiți cu roata(7).

În 1866 și 1875 la Alba Iulia au avut loc importante adunări generale ale “Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” (Astra). Primul ei președinte a fost mitropolitul Andrei Șaguna, iar vicepreședinte Timotei Cipariu.

În perioada mișcării memorandiste (1892-1894) orașul era considerat “centrul agitației valahe”. Impresionante manifestări ale luptei pentru libertate și unitate națională au avut loc mai ales în zilele procesului de la Cluj.

Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România a fost proclamată la 1 decembrie 1918 prin Declarația de la Alba Iulia.

Încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria a avut loc în data de 15 octombrie 1922 în fața Catedralei Încoronării, act care a

simbolizat unirea tuturor provinciilor istorice ale României sub sceptrul aceluiași monarh.

La 6 mai 1928 a fost organizată de Partidul Național-Țărănesc, în cadrul unei vaste campanii de răsturnare a guvernului liberal, o adunare la care au participat circa 100.000 de cetățeni.

În anul 1933 orașul nord-italian Alessandria a donat orașului Alba Iulia o copie a "Statuii Lupoacei" ("Lupa Capitolina"), ca semn al moștenirii culturale latine comune. La data de 13.04.2007 a avut loc inaugurarea oficială a „Pieței Alessandria” în Alba Iulia, în care este amplasată statuia „Lupa Capitolina”, ca simbol al înfrățirii dintre Alba Iulia și Alessandria(8).

În urma reformei administrative din 1968 orașul a devenit municipiu. La 1 decembrie 1990, la Alba Iulia s-a sărbătorit pentru prima oară ziua națională a României.

CETATEA

Cetatea din Alba Iulia a fost ridicată între 1714-1738, după planul arhitectului Giovanni Morando Visconti, la inițiativa împăratului Carol al VI-lea de Habsburg. Proiectul a fost realizat sub conducerea generalului Stefan de Steinville, iar mai târziu sub coordonarea generalului Weiss, în proiectul căruia cetatea se numea "Fortificația capitală de la Alba Iulia din Principatul Transilvaniei" (9). La fel ca și în cazul altor construcții foarte mari, realizate destul de rapid (24 de ani), ridicarea cetății "Alba Carolina" a avut nevoie de o armată de muncitori. Aproximativ 20 000 de iobagi au muncit la construirea perimetrului zidurilor, care măsoară 12 km. Aspectul stelar cu șapte colțuri, specific Vauban, înseamnă totodată șapte bastioane uriașe care pot fi observate și azi. Ele poartă numele pomenite în documentele de atunci: Eugeniu de Savoia, Sfântul Ștefan, Trinitatea, Sfântul Mihail, Sfântul Carol, Sfântul Capistrano, Sfânta Elisabeta. Între acestea, Bastionul Trinității este cel mai mare, măsurând lungimi de 116-135 m(10).

Zidurile cetății sunt un fel de gigant roșu, alcătuit din milioane de cărămizi, pietre de carieră sau piatra ruinelor cetății romane. La bază, grosimea unui zid atinge trei metri, îngustându-se la vârf unde se înregistrează 1,20 m. Zidurile sunt sprijinite pe contraforturi interioare pentru a stopa împingerile de pământ. Toată cetatea reprezintă cel mai important ansamblu de plastică figurativă barocă din Transilvania și drept un unicat în arhitectura militară europeană. Sculpturile decorative ce împodobesc atât zidurile, cât și porțile, prezintă o varietate impresionantă de motive mitologice. Cetatea are în total 6 porți realizate

de sculptorii: Johann Konig, Johann Vischer, Giuseppe Tencalla. Poarta I se află la urcarea în cetate în extremitatea estică, având forma unui arc de triumf împodobit cu statui și basoreliefuri, atrăgând privirile prin albul curat de piatră cioplită. Prezintă interes rafinamentul inspirat din mitologia antică și dominat de statuile zeităților Venus și Marte. Arcul de triumf este prevăzut cu trei deschideri, iar sculpturile înălțate deasupra arhitravei încadrează stema Casei de Austria (vulturul bicefal cu sabie și sceptru). Poarta a II-a a fost distrusă în perioada interbelică, astfel că reconstituirea ei a depins fundamental de arhiva de fotografii-document. În 2009 poarta și-a redescoperit demnitatea vechii înfățișări, cu atlanți, lei, coloane și efegii(11). Poarta a III-a este cea prin care se face intrarea propriu-zisă în fort, fiind cel mai important ansamblu sculptural al întregii cetăți. În mijlocul curtinei formate de bastioanele Sf. Eugeniu și Sf. Capistrano, este monumentală, impresionând prin ornamentația sculpturală (de inspirație mitologică), ce atinge exuberanța rococo-ului. Panourile de la exterior și interior sunt inspirate de contextul politico-militar al epocii în care a fost construită cetatea. Astfel, la est, poarta e încoronată de statuia ecvestră a împăratului Carol al VI-lea, din ordinul căruia a fost ridicată fortificația. La stânga și la dreapta statuia este încadrată de grupuri sculpturale cu turci striviți sub copitele calului, iar în soclul statuii există o temniță cunoscută drept "celula lui Horea ", temnița sa reală aflându-se în zidul cetății. Stema Austriei apare și aici, încununând această operă barocă.(12) Poarta a IV-a este realizată tot în stilul baroc între cele două catedrale. Această poartă asigură ieșirea spre Platoul Romanilor. Poarta se sprijină pe doi atlanți, redați în aceeași manieră ca și la Poarta a III-a cu basoreliefuri întruchipând trofee, fanioane și steaguri cu însemnele lui Carol al VI-lea de Habsburg, precum și stema Austriei.

Celula lui Horea este o atracție pentru turiști. În tradiția locală celula lui Horea se află în Poarta a III-a a cetății la baza statuii lui Carol al VI-lea. În realitate temnița respectivă este o celulă-simbol, ca și cea de la baza Obeliscului (ambele amenajate la inițiativa Asociației Astra, în 1937, în cinstea eroilor martiri Horea, Cloșca și Crișan). Adevăratele spații de detenție ale celor trei conducători, înainte de tragerea lor pe roată au fost următoarele: sub Poarta a III-a (Horea), sub Poarta a IV-a (Cloșca), în corpul de gardă din latura vestică a cetății (Crișan)(13).

CATEDRALELE

Așezate una lângă alta ca două cetăți, cele două catedrale sunt monumente simbol ale orașului Unirii. Catedrala ortodoxă este numită și

catedrala “ Încoronării “ sau “ a Reîntregirii “. Reprezintă simbolul spiritual al Unirii tuturor românilor. A fost construită în perioada 1921-1922 după planurile arhitectului Gheorghe Ștefănescu și s-a remarcat drept gazda unui eveniment istoric crucial: încoronarea suveranilor României Mari, regele Ferdinand și regina Maria la 15 octombrie 1922. Stilul preluat de la biserica domnească din Târgoviște, ține de romantismul artei românești a secolului al XIX-lea. Ridicat în formă de cruce greacă închisă, edificiul te întâmpină cu pridvor deschis, spațios, iar interiorul abundă de motive decorative brâncovenești, la care se adaugă rafinamentul frescelor lucrate de Costin Petrescu în spiritul iconografiei tradiționale. La stânga și la dreapta intrării se află portretele celor doi suverani ai țării, încoronați în catedrală, evidențiind valoarea națională a edificiului. Ansamblul religios este dominat de cei 58 m înălțime ai turnului clopotniță, terminat în formă de cupolă, sprijinită de coloane, prin care se pătrunde în curtea palatului(14).

Catedrala romano-catolică “ Sfântul Mihail “ este cea mai valoroasă operă de arhitectură medievală din Transilvania. A rămas singurul edificiu din cetate care și-a păstrat destinația inițială de locaș de cult, fiind la fel de vechi ca Notre Dame din Paris. Unică prin sinteza stilurilor sale (romanic, gotic, renescentist, baroc) catedrala adăpostește și sarcofagul lui Iancu de Hunedoara. Totul a început odată cu stabilirea episcopiei romano-catolice a Transilvaniei, în secolul al XI-lea la Alba Iulia, moment în care s-a impus ridicarea unei biserici catedrale. Au avut loc construcții succesive și restaurări în urma numeroaselor invazii tătare, diferențe temporale putând fi observate atât în structura cât și în ornamentația celor trei nave ale bisericii, prin îmbinarea formelor romanice târzii cu cele gotice timpurii. Portalul vestic este realizat în stil gotic timpuriu, lucrare a pietrarului francez Johannes din Saint Die, aceasta fiind doar una dintre acțiunile de refacere a catedralei după pârjolul din 1277, în care au pierit peste 2000 de localnici care se refugiaseră înăuntru(15).

MUZEUL UNIRII

Reprezintă una din marile opere ale arhitecturii romantice, construită între 1851-1853, remarcându-se mai ales prin plastica rafinată a fațadelor. Cuprinde 100 de încăperi, are trei nivele, purtând numele de Clădirea Babilon (la origine avea destinație militară). Ca instituție s-a deschis în 1888, trecând prin diverse trepte de evoluție, unele favorabile, altele nefaste.

De la primele acțiuni ale „Societății de istorie, arheologie și științe naturale din județul Alba” la activitatea remarcabilă a custodelui Adalbert Cserni și la perioada înfloritoare sub conducerea lui Ion Berciu, la declinul generat de intervenția politicului, după 1948 muzeul a schimbat sedii și politici culturale(16).

Este unul din cele mai vestite muzee din țară, ca patrimoniu și prestigiu științific. Itinerariul începe cu epoca paleolitică, parcurge timpurile străvechi până la era dacică, stăruiește asupra vremurilor romane, apoi străbate evul mediu, răscoala lui Horea, războiul de independență, Marea Unire și cele două războaie mondiale.

SALA UNIRII

În sala unirii a fost semnat la 1 decembrie 1918 Actul Unirii tuturor românilor. În sala principală se găsesc documentele unirii, steagurile purtate de delegațiile sosite la Alba Iulia, biroul avocatului orădean Aurel Lazăr la care a fost redactată proclamația de autodeterminare a românilor transilvăneni (12 octombrie 1918). În alte încăperi ale clădirii există o expoziție permanentă de etnografie. Expoziția este deschisă de aproximativ 50 de ani, de când imobilul Cazinoului Militar (construit între 1898-1900) a trecut în administrarea Muzeului Unirii(17).

Note:

1. ro.wikipedia.org/wiki/Alba_Iulia.
2. ***Catedrala Reînțregirii din Alba Iulia, p. 3
3. Idem
4. ro.wikipedia.org/wiki/Alba_Iulia.
5. ro.wikipedia.org/wiki/Alba_Iulia.
6. www.descopera.ro/descopera-alba/13017632-intre-istorie-si-legenda-orasul-alba-iulia
7. I. Mocean, I. Cengar, Județul Alba, Editura Sport-Turism, București, 1980, p.47
8. ro.wikipedia.org/wiki/Alba_Iulia.
9. F. R. Tileagă, Județul Alba-ghid turistic, Alba Iulia, 2011, p.32
10. Idem.
11. F. R. Tileagă, op.cit., p. 36.
12. Idem.
13. Ibidem, p.37.
14. F. R. Tileagă, op.cit., p. 38.
15. F. R. Tileagă, op.cit., p. 40.
16. Ibidem, p.41.
17. F. R. Tileagă, op.cit., p. 42.

ARNOLD DAGHANI / ARNOLD CORN (1909, Suceava - 1985, Hove, Marea Britanie)

*Prof. Dr. Maria Mariana Gheorghe
Colegiul Național „Mihai Viteazul” - Ploiești / Inspectoratul Școlar Prahova*

Urmând, în timp, mai multe cursuri pe tema studierii predării Holocaustului în școlile din România, am asistat la o prezentare a d-nei Lia Beniamin referitoare la „Destinul creatorilor de artă în contextul Holocaustului,, și am considerat că informațiile aflate pot fi o temă de studiu interesantă pentru toți cei ce abordează tematica Holocaustului și nu numai. Pe parcursul expunerii, ne vom permite și câteva sugestii metodologice, necesare în cadrul orelor de curs sau pentru un opțional cu tematica Holocaustului.

Pentru început, vom face trimitere la legislația specifică anilor 1940, cum ar fi Decretul – lege din 9.09.1940, conform căruia tot personalul evreiesc de la teatrele naționale sau particulare a fost exclus fără nici o excepție. S-au făcut atunci liste nominale cu actori, artiști, compozitori, peste 1000 de discuri au fost topite, iar la scurtă vreme au urmat să fie excluși și artiștii care erau căsătoriți cu evrei sau cei care trecuseră la creștinism după 9.08.1940.

Dintre numele mari de creatori de artă din România din prima jumătate a secolului al XX-lea, care au resimțit efectele legislației antisemite, pot fi amintiți : Felix Aderca, Victor Brauner, Ilarie Voronca, Tristan Tzara, Mihail Sebastian, I. Iser, Marcel Iancu, Aurel Mărculescu, Arnold Daghani ș.a.

Arnold Daghani s-a născut la Suceava, în Bucovina aflată sub stăpânirea austro-ungară, la 22 februarie 1909, pe numele adevărat Arnold Corn, într-o familie tradiționalistă de evrei, vorbitori de limbă germană, fiind al șaptelea copil. Va opta , mai târziu, pentru varianta (dagan în limba ebraică înseamnă corn; până în 1958, când familia emigra în Israel unde, din eroarea unui funcționar, numele îi era transformat în Daghani, mai adaugă un h, în 1959, semnându-se de atunci, Arnold Daghani). Tatăl său, Victor Corn era importator de produse manufacturiere.

Încă din copilărie, Arnold a dat dovadă de talent la desen, însă familia l-a îndrumat spre studii de comerț. În perioada 1926-1927 a urmat studii libere de pictură și a frecventat Academia Regală din München, dar nu și-a finalizat studiile. După stagiul militar, în 1930 s-a

mutat la București, unde a lucrat ca funcționar la o companie de comerț intern și extern, făcând traduceri, el fiind un cunoscător al limbilor germană, franceză și engleză. În 1940 s-a căsătorit cu Ana Rabinovici (Nanino), originară din Piatra Neamț, care avea și ea studii absolvite la Paris. După cutremurul din 1940, care le-a distrus casa și după ce a rămas șomer din cauza legislației antisemite promulgate de regimul antonescian, s-au mutat la Cernăuți, care se afla sub control sovietic și părea mai sigur la momentul respectiv pentru soții Corn. La scurt timp, au fost deportați pentru muncă forțată în Transnistria, ajungând în lagărul de exterminare de la Mihailovka. Soții Corn au trăit în condiții mizerabile, greu de imaginat, și au muncit la cariera de piatră Ladâjin și la construcția drumului Durchgangstrasse IV. Talentul artistic al lui Daghani a fost remarcat de ofițerii naziști, care îl solicitau să le facă portrete și, ulterior, a fost trimis să realizeze un mozaic pentru locuința unui ofițer german dintr-o localitate vecină, Gaisin. Pe 12 iunie 1943, cu numai cinci luni înainte de exterminarea tuturor evreilor din lagăr, familia Corn a reușit să evadeze. Au traversat înot râul Bug, având asupra lor ascuns într-un tub de metal cca. 50 lucrări și jurnalul pe care apoi le-au cusut în căptușeala hainei soției. Au ajuns incognito la ghetoul Berșad, județul Balta din Transnistria administrată de autoritățile române. De aici, au fost eliberați prin intervenția Crucii Roșii Internaționale. Peste câteva luni, toți cei care se aflau în lagărul nazist, inclusiv țăranul care i-a ajutat să fugă, au fost împușcați.

S-au repatriat la București în 1944 și a început să publice fragmente din „Jurnalul din lagăr”; Jurnalul despre cele 11 luni petrecute în Transnistria, a apărut în 1947, la Editura SOCEC, sub titlul „Groapa e în livada cu vișini” și era însoțit de cele 50 de planșe: desene prin care Daghani a documentat vizual și cu texte experiența lagărului, în special aspecte umane ale acestui coșmar. Cartea a fost reeditată în anul 2004 de Editura Hasefer București.

În perioada următoare, Daghani pictează intens, dar refuză să accepte arta militant-comunistă și refuză să intre în Uniunea Artiștilor Plastici din România până în 1957. Deși până la urmă devine membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, nu reușește să expună, fiind nevoit să predea lecții de pian și de limba engleză. În această perioadă dificilă o cunoaște pe Daniela Miga (1917-1999), artistă și poetă de religie creștină. Între cei doi începe o frumoasă și durabilă prietenie, susținută, după plecarea din România, printr-o îndelungată corespondență vreme de 23 ani. Se apropie de creștinism și expune în 1958 la Patriarhie o serie de lucrări cu caracter religios. Totuși,

expoziția este deschisă numai pentru prelați și nu pentru publicul larg. Nu mai poate suporta rigorile impuse de realismul socialist și în decembrie 1958 Daghani părăsește România, stabilindu-se în Israel. La plecare îi lasă Danielei Miga câteva sute de lucrări.

În anul 2009 istoricul și criticul de artă Florica Cruceru din Constanța, a publicat în editura Europolis din Constanța această corespondență obținută direct de la Daniela Miga, în volumul „Daghani, Scrisori către Daniela”.

La plecarea din România, pictorul mărturisea: „Trebuie să mă gândesc la momentul când trenul a plecat din gară cu toată viteza. Asta a fost propria mea înmormântare”. Daghani pleacă în Israel împreună cu soția, dar nu reușește să se acomodeze. Expune puțin, lucrează mai mult fără să vândă. Lucrează vitralii și icoane pentru biserici catolice și ortodoxe. De aceea, este învinuit de orientare către ortodoxism și bizantinism în opera sa. În 1960 părăsește Israelul, din cauza indiferenței și a ostilității pe care o resimte în jur. Artistul și soția sa devin apatrizi până în 1983, când obțin cetățenie britanică. În peregrinările lor trec pe la Neapole, Roma, Milano, Zürich și Paris. Se stabilesc la Vence, în sudul Franței, unde vor rămâne până în 1971. Aici, pictorul îl cunoaște pe Marc Chagall, autorul vitraliilor celebrei capele, însă nu se înțeleg. Daghani părăsește cultul mozaic, devenind protestant.

Dintr-o scrisoare trimisă prietenei sale, Daniela Miga, rezultă că, dacă ar fi rămas în România ar fi trecut la religia ortodoxă. Petre Comarnescu îi sugerează la un moment dat să se întoarcă în România, dar acest lucru nu mai era posibil. “Ești unul dintre cei mai umani artiști, în cel mai bun înțeles al acestei noțiuni și sunt foarte interesat de noile tale idei” îi scria Comarnescu în una dintre scrisori.

Între 1971-78, soții Daghani se stabilesc la Jona, în cantonul St. Gallen din Elveția, iar din 1978 se mută la Hove, în Sussex, Marea Britanie unde va trăi până la sfârșitul vieții. Trăiește în sărăcie, dar lucrează fără încetare desene, pictură în ulei, sculpturi în diverse materiale, vitralii. La Brighton, luxoasă plajă din apropierea Londrei, destinată cu precădere high-life-ului, are loc, între 4-24 mai 1984, prima sa expoziție retrospectivă cu peste 500 de lucrări. Recunoașterea a venit târziu, când artistul era bolnav și internat într-un sanatoriu din Hove, de unde a cooperat cu organizatorii pentru selecționarea operelor din expoziție și catalog. Institutul de Artă Contemporană din Londra s-a implicat în organizarea mării retrospective a operei sale, incluzându-l pe Arnold Daghani în galeria marilor artiști ai secolului al XX-lea. Acum pictorul Arnold Daghani se bucură de o notorietate internațională.

Expoziția sa organizată în 1988 la New York, la galeriile Morin-Miller, a fost prelungită la cererea iubitorilor de artă din metropolă. În România există peste 1.000 de lucrări semnate de artist. În 1992, Carola Grindea, executor testamentar al lui Daghani, a donat Muzeului Național de Artă din București 500 de lucrări, iar Muzeului de Artă Constanța alte 200. În opera lui Daghani, se întâlnesc, în afară de teme biblice, naturi statice, nuduri, lucrări din lagăr, autoportrete.

În concluzie, pictorul Arnold Daghani a trăit 76 ani, din care aproape 50 ani a trăit și creat în România. În Anglia există cca. 4000 lucrări, iar în România există cca. 1000 de lucrări.

Se impune recunoașterea și în România a valorii recunoscute internațional a pictorului Arnold Daghani și includerea acestuia în galeria marilor pictori români. De asemenea, se poate studia în cadrul orelor de istorie sau la opționalul de Istoria evreilor, fie doar prin simpla prezentare a biografiei, a vieții unui evreu din România secolului al XX-lea, trăitor sub mai multe regimuri, pe care le-a redat în manieră proprie prin text și culoare și fiecare lucrare ar putea fi analizată împreună cu elevii și stabilite concluzii referitoare la epocă/perioade istorice.

Creția artistică a lui Daghani cuprinde foarte multe genuri și stiluri: expresionism, suprarealism, constructivism, colaje pop. Artistul a experimentat multiple mijloace de expresie plastică. Întreaga operă a lui Arnold Daghani este o reflecție a spiritului liber. A fost preocupat îndeosebi de o tematică umanistă, cel mai adesea introspectivă. S-a inspirat din propria memorie, și-a rescris mereu dramele, fără să-și plângă suferința. Dezumanizarea suferită în lagărele celui de al Doilea Război Mondial reprezintă un laitmotiv, aproape obsesiv, al creației sale. A fost urmărit de amintirea chinurilor din tinerețe, a avut revelații mistice privind religia creștină și a încercat permanent să înțeleagă natura umană. Remarcabil este faptul că în aceste lucrări Daghani a evitat să deseneze momente de violență crudă, inspirându-se din scene cotidiene din viața din lagăr, care demonstrează că, în ciuda tuturor chinurilor la care au fost supuși, evreii au reușit să-și păstreze vie demnitatea și speranța până în ultimele clipe. Foarte introspectiv, se autoportretează adesea reușind să construiască imaginea unui visător naiv care trăiește permanent la limita dintre realitate și fantezie. Pentru elevii de la un liceu cu profil de artă, lucrările pot fi analizate și sub aspectul artistic.

În 1943, în lagărul Berșad de la Mikhailowka Daghani a realizat în secret peste cincizeci de desene și acuarele, completate cu texte,

formând un jurnal fragmentar scris și vizual. Aceste lucrări, numite ulterior de Daghani „scene de gen” conțin portrete, interioare din lagăr, scene cu deținuți la rugăciunile de seară, la locul de muncă, pe drum, la cariera de piatră etc. Remarcabil este faptul că în aceste lucrări Daghani a evitat să deseneze momente de violență crudă, inspirându-se din scene cotidiene din viața din lagăr, care demonstrează că, în ciuda tuturor chinurilor la care au fost supuși, evreii au reușit să-și păstreze vie demnitatea și speranța până în ultimele clipe. Deși nu a putut să expună public în România comunistă, Arnold Daghani a lucrat intens până la plecarea din România, în 1958. Printre lucrări se numără nuduri, portrete și compoziții abstracte, adesea cu trimiteri la arta populară românească sau la opera compozitorului George Enescu, pe care l-a admirat foarte mult. Daghani se remarcă printr-o sensibilitate aparte a liniei, printr-o finețe neobișnuită a expresiei, fapt ce a dus la compararea sa cu Matisse sau Picasso. Petre Comarnescu afirmă: „Linia lui Arnold Daghani este pentru mine de aceeași sensibilitate, finețe și forță ca și linia din cele mai bune desene ale lui Picasso”.

În această perioadă Daghani s-a dedicat unor studii și desene focalizate asupra oamenilor obișnuiți, țărani veniți să vândă mâncare în oraș și muncitori de pe stradă. El nu a vrut să-și prezinte personajele ca pe niște eroi ai sistemului comunist, ci doar să le surprindă în simplitatea vieții lor, încercând să găsească dimensiunea spirituală a fiecărei existențe (Deborah Schultz). Stilul de desen al „Nudului așezat” (tuș), amintește de stilul lui Henri Matisse la care forma este redusă la un număr limitat de linii. „Temnița roșie” (flowmaster) este un desen în același stil și reprezintă o alegorie a pușcăriilor comuniste care s-au umplut cu intelectuali, care își plâng libertatea și demnitatea pierdută. În desenul „Țăran” (tuș și laviu) Daghani descrie un țăran român care poartă mustață, o pălărie și o vestă caracteristice. Atitudinea lui demnă și expresia facială îi dă un aer puternic și încrezător. În inscripția de sub desen scrie "Miercuri, 31 decembrie 1958, la ora 12 am plecat de pe teritoriul român, ca un tânăr "newly poor" (proaspăt sărăcit), indicând neliniștile sale despre modul în care va fi viața în "lumea liberă".

Lucrarea „George Enescu: Rapsodia română”, reprezintă portretul abstract al compozitorului român George Enescu (guașă și ulei pe carton, 1958). Tabloul pare să transmită culoare, energie și muzică. Daghani a făcut multe lucrări pe teme muzicale, inclusiv desene de compozitori și muzicieni, precum și lucrări abstracte, bazate pe muzică. Desenul „Preot” (laviu) face parte din lucrările expuse la Palatul patriarhal în 1958. În prezent lucrarea se află la Muzeul Colecțiilor din

București. Lucrarea exprimă trăirile și frământările lui Daghani în problema religiei. Desenul „Sf. Mina și Sf. Victor” (guașă și ulei pe carton) este un exemplu bun al sensibilității religioase a lui Daghani. El era interesat de identitatea sa religioasă. Pe părinții lui îi chema Mina și Victor și în această lucrare el face legătură cu sfinții cu același nume.

În perioada 1960-1970 Daghani a realizat numeroase desene, picturi, colaje, ilustrații pentru cărți în manieră modernistă, abordând teme ample sociale, politice și religioase. Lucrările din această perioadă reflectă schimbările din viața contemporană, schimbări în morală, în curente, în modă, în literatură, în muzică.

Daghani a făcut, în toată perioada creației sale artistice, numeroase autoportrete în care ilustrează zbaterile sale pentru a-și impune arta sa, în încercările nereușite de integrare în diverse comunități artistice prin care a trecut. În autoportrete se vede pe sine ca un Don Quijote împotmolit la granița dintre realitate și ficțiune. În „Autoportret cu capul bandajat” (1958) se înfățișează ascultând o lucrare de J. S. Bach în mi major, cu o privire concentrată, vădit îngrijorată sub lentilele ochelarilor dar, în același timp, îndârjită, hotărâtă să lupte. Știa parcă ce va avea de înfruntat în anii următori. Mobilitatea liniei, fluenta ei, bandajul din jurul capului, contribuie la întărirea sentimentului de neliniște, pe care-l degajă lucrarea.

În „Omul cu ghinion” se înfățișează călare, cu pălărie tip Napoleon, cu imaginea lui Don Quijote pe piept, un personaj inocent, care a urmat visele. El s-a identificat cu "omul cu ghinion", sugerând că nici cariera lui nu a mers bine din cauza soartei fără noroc. În „ Autoportret cu oglindă magică” (1974), în care spatele oglinzii reflectă o mască, combină desenul cu un text - colaj cu resturi din ziare, în care exprimă dezamăgirea față de nereceptarea artei lui în Jona, Elveția.

În „Autoportret ca Sfântul Ioan Botezătorul” (1964) se reprezintă pe sine ca Sf. Ioan Botezătorul, cu capul pe o farfurie. El este mâncat cu furculiță și cuțit de către un bărbat cu părul negru de identitate necunoscută. Pe partea de jos a foii scrie în limba franceză: "L'Institut me mangerait bien à la broche" (Institutul mă va mânca fript). Desenul se referă la anxietățile lui Daghani referitoare la recunoașterea lui și la dificultățile cu instituțiile de artă ale comunității artistice de la Vence din Franța care nu l-a acceptat .

De asemenea, a realizat multe portrete ale unor personalități care l-au impresionat sau cu care s-a întâlnit: de la Rembrandt, Vermeer,

Ingres și Picasso la Mondrian, Beardsley, Ernst, Matisse, Fernand Léger, Tristan Tzara .

Experiențele sale privind anti-semitismul și munca forțată i-au sugerat lui Daghani ideea că suferința evreilor este înrudită cu suferința lui Christos. Pentru el părea logic să-l folosească pe Isus ca un simbol al prejudecății istorice continui împotriva rasei evreiești. Într-o serie de desene și litografii, fig. 19-22, el folosește tradiționalele opriri de pe Drumul Crucii pentru a exprima martiriul și suferința lui Christos. El folosește diferite poziții ale mâinilor în raport cu crucea sau alte elemente arhitecturale și texte scrise de mână, ca simboluri pentru a reprezenta momente ale martiriului lui Christos.

În perioada 1978 – 1985 Daghani a realizat o serie de cărți - obiect de artă, în care cuvintele sunt scrise de mână, mai degrabă decât tipărite (colaje), fiind astfel mai ușor corelate cu imaginile. El a folosit cărțile ca un mod de exprimare pentru gândurile sale despre artă și viață. A utilizat diferite tehnici: foi legate cu spirale, cărți existente cu pagini anexate, foi volante grupate în mape. Toate cărțile sunt creații manuale, unice.

Prima carte - obiect realizată a fost cartea lui Jean-Pierre Jouve „Le Monde Desert” (Lumea pustie) ediția din 1960 care conținea un număr de pagini goale. Samuel Damian, fostul director al Forumului Cultural Francez din Tel Aviv i-a sugerat artistului că ar putea să umple paginile goale cu gândurile sale și cu desene. Daghani a umplut paginile goale și alte pagini separate cu portrete, nuduri și compoziții abstracte și texte care nu se referă direct la conținutul cărții . A schimbat și titlul în: „ ... et le monde bizarre, peuplé par le locataire dans ce livre (... și lumea bizară, populată de chiriaș în această carte)”, pe care l-a lipit peste titlul original al cărții. În cele două pagini alăturate, inițial goale, Daghani a desenat o combinație bizară : în stânga o imagine cu trei doamne bătrâne, în negru, care merg la biserică, pe un fundal cu vopsea de aur, care este combinată cu imaginea din dreapta cu un nud feminin, realizat cu cerneală albă pe un fond negru. Daghani scrie: „Totul este atât de vag, ca în lumea reală; cu cât este mai vag, cu atât ești mai sigur că vei găsi motivul pentru care se întâmplă toate lucrurile”.

În cartea –obiect „Scale” (Scara) Daghani separă textul și imaginea, adică sunt fie pagini, fie numai pagini cu text, fie pagini numai cu imagini. El numește această tehnică "colaj diarian" . Pe copertă este un autoportret cu fața divizată într-un profil și o imagine frontală. O dimensiune muzicală este introdusă în nota de sub titlu de pe prima pagină, care descrie cartea ca "o succesiune de lucrări executate

într-un mod ascendent și descendent, tonul (sunetul) fiind stabilit de circumstanțe”.

Cartea conține pagini în care artistul își descrie activitățile zilnice sau își descrie stările sufletești și alte pagini care conțin imagini figurative cu muzicieni sau imagini abstracte. Cartea poate fi văzută ca un jurnal al anilor 1960 în care artistul își înregistrează în scris și în imagini viața și ideile din perioada respectivă fără modificări ulterioare.

În ultima parte a vieții Daghani creează: desene, pictură în ulei pe hârtie (din lipsa banilor pentru pânze și rame), colaje cu ziare, reviste și materiale textile, sculpturi în diverse materiale, vitralii. Creează până spre sfârșitul vieții, chiar și atunci când, datorită bolii, mâinile i se mișcă în continuu, “ca niște fluturi”, lucru ce, miraculos, nu-i afectează desenul.

Aparent, pare că Daghani a dorit să se debaraseze de moștenirea culturală germană a familiei, construind-și o nouă identitate din cauza ororilor nazismului pe care el însuși le-a resimțit din plin în lagărul de muncă forțată de la Mihailovka. Și-a schimbat numele, a plecat din România comunistă, din Israel, din Italia, din Franța, din Elveția, a renunțat să folosească limba germană în favoarea limbii engleze și franceze (în corespondență, jurnal, desene etc), și-a schimbat religia, în protestantism. În realitate aceste schimbări au reprezentat căutările lui Daghani pentru a-și descoperi adevărata identitate artistică și religioasă.

Expoziții personale:

1956 - Foaierul Cultural al Ambasadei Franței la Haiffa (prima expoziție personală);

1958 - Palatul Patriarhiei București - expune lucrări ce aveau în prim-plan preoți, călugări sau interioare de biserici. Expoziția este vizitată numai de Patriarh, câțiva înalți prelați și câțiva prieteni apropiați. Publicul larg nu are acces;

1975 - Farnham, lângă Londra, Anglia, o expoziție pe tema Drumul crucii, organizată de cumnatul său Miron Grindea, dar fără participarea pictorului;

1984 - Brighton, expoziție retrospectivă cu peste 500 lucrări;

1988 - Galeria Morin-Miller New York, expoziție prelungită la cererea iubitorilor de arta din oraș;

1992 - Barbican Centre and Ben Uri Art Gallery, London (retrospectivă);

2003 - Galeria Luchian 12 București, cu cca 70 lucrări din fondul Daniela Miga; 2004 - Zurich, Elveția;

2009 - Austrian Cultural Forum London – 100 de ani de la nașterea artistului, organizată de Deborah Schultz;

2011 - Lewis Elton Gallery , University of Surrey , Guildford, Surrey in the South East of England;

Mai trebuie menționate expoziții colective de amploare în care au figurat lucrări ale lui Daghani:

- 2003 - Wolseley Fine Arts Gallery, Londra (Notting Hill), Exhibition 20th Century British Drawings;

- 2010 – Muzeul Național de Artă București, Expoziția „Destine la Răscruce- Artiști evrei în perioada Holocaustului “ (împreună cu Institutul Național pentru Studierea Holocaustului „Elie Wiesel“).

Daghani a lăsat în urmă o creație impresionantă, care în prezent se află la:

- Universitatea Sussex din Scoția - peste 4000 de lucrări, incluzând desene, scrieri, documente;

- Muzeul Național de Artă al României - 500 de lucrări de grafică, acuarelă, guasă, uleiuri și colaje, donate de Carola Grindea, cumnata pictorului în 1991;

- Muzeul de Artă din Constanța - 240 de desene, colaje și laviuri donate de Carola Grindea, cumnata pictorului în 1993;

- Fondul Daniela Miga, administrat de d-na Manuela Miga - cca 140 de lucrări Muzeul Colecțiilor;

- Colecții particulare.

Casele de licitații Artmark, Alis și Goldart au scos la licitații, în ultimii patru ani , 11 desene și acuarele de Daghani.

Pictorul Arnold Daghani a trăit 76 ani, din care aproape 50 ani a trăit și creat în România. În Anglia există cca. 4000 lucrări, iar în România există cca. 1000 de lucrări. Se impune recunoașterea și în România a valorii recunoscute internațional a pictorului Arnold Daghani și includerea acestuia în galeria marilor pictori români. Pentru aceasta este necesară organizarea unei expoziții retrospective, măcar cu lucrările care există în muzeele și colecțiile particulare din România și editarea unui album amplu cu includerea și a unor lucrări aflate în colecțiile Universităților din Sussex și Warwick.

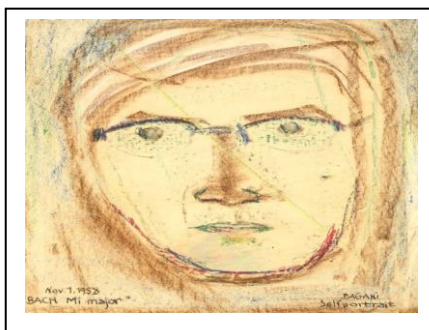
Bibliografie

[1] Daghani, „Scrisori către Daniela” , Editura Europolis, Constanța, 2009, ediție îngrijită de Florica Cruceru, traducere și note Michaela Roșioru

- [2] Arnold Daghani's Memories of Mikhailowka: The Illustrated Diary of a Slave Labour Camp Survivor, Ediție îngrijită de Deborah Schultz și Edward Timms, Vallentine-Mitchell Publishers, 2009
- [3] Arnold Daghani - Groapa e în livada cu vișini, Editura HASEFER București, 2004
- [4] J-ART Artiști evrei din România, Proiect de prezentare a patrimoniului evreilor din România <http://www.j-art.ro/artist.php?uid=7>
- [6] Tiberiu Cosovan, Destinul unui evreu bucovinean, Arnold Daghani sau arta în lagăr, Monitorul de Suceava , 3.06.2006.



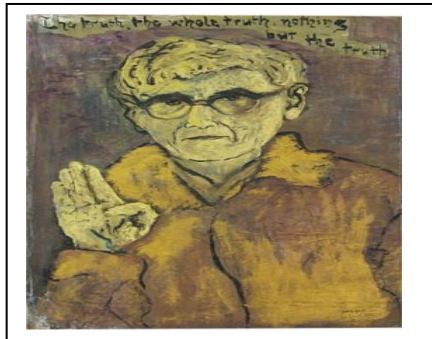
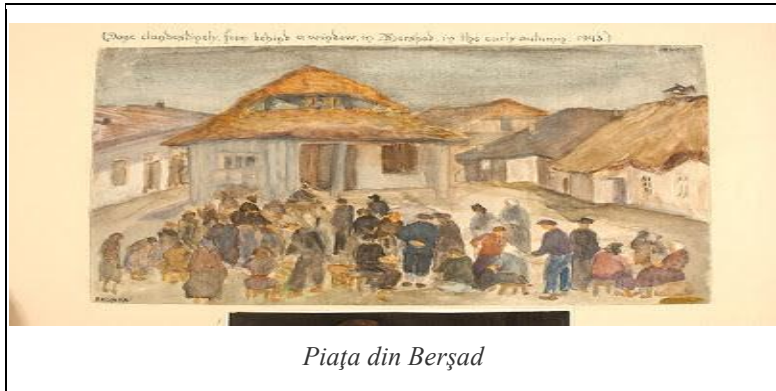
la taifas



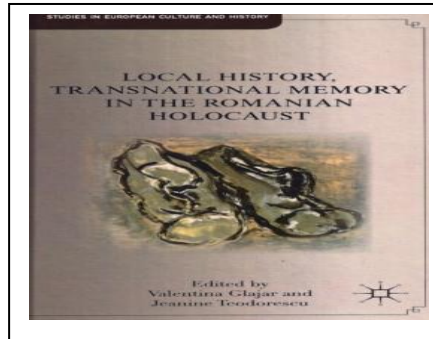
autoportret



Lucrarea "În genunchi"



Arnold Daghani, autoportret



Pentru a vedea mai multe opere ale artistului accesați aici:
http://www.1.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/last_portrait/daghani.asp

RELAȚII SPIRITUALE ROMÂNNO-ITALIENE DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Prof. Dr. Gheorghe Luncă
Colegiul Național Nicolae Grigorescu – Câmpina

Primele contacte româno-italiene se înregistrează în secolul al XV-lea , după căderea Constantinopolului (1453) , când pericolul turcesc devine iminent și pentru restul Europei . În aceste condiții , interesul Curiei Papale și al tuturor principilor occidentali în stoparea acțiunilor expansioniste ale turcilor crește rapid , concretizându-se mai ales în acțiuni diplomatice directe sau prin corespondență cu principii din statele sud-est europene . Fapt particular și semnificativ , în schimburile de mesaje diplomatice dintre Vatican și dogii Veneției cu principii români se vorbește tot mai mult despre istoria poporului nostru , subliniindu-se originea comună a popoarelor italian și român.

Umaniști italieni ca Enea Silvio Piccolomini , Flavio Biondo , Poggio Bracciolini , Francesco Berlinghieri , Antonio Possevino , Giovanni Botero și alții au subliniat de multe ori în opera lor originea latină a poporului român , aducând argumente istorice și lingvistice , și astfel , datorită lor , romanitatea poporului nostru trecea din domeniul tradiției în cel al cunoașterii științifice și al dovezilor de necontestat.⁵⁰

Incepând din secolul al XVI-lea , legăturile dintre Țările Române și Italia s-au intensificat datorită creșterii numărului de

⁵⁰ Bibliografia acestei probleme este foarte bogată. Spicuum autorii și titlurile semnificative : V. Bogrea , *Mărturii despre latinitatea noastră la umaniștii italieni* , în *Cugetul românesc* , II , 1926 , p. 309-370 , Al. Marcu , *Riflessi di storia romana in opere italiane dei secoli XIV e XV* , în *ephemeris Daco-Romana* , I , 1923 , p. 338-386 , M. Ruffini , *Il problema della latinità nella Dacia Traiana* , 1941 , p. 17-32 , S. Papacostea , *Les Roumains et la conscience de leur romanité au muoven âge* , în *Revue Roumaine d'histoire* , IV , 1965 , nr. 1 , p. 15-24 , Mariano Baffi , *La romanità della Romania e gli umanisti italiani* , în *L'osservatore Romano* , nr. 256(32633) , 5 nov. 1967 , p. 6 ; G. Lăzărescu , *Primele legături ale Țărilor Române cu Italia (sec. XV-XVI) (Teză de doctorat)* , București , 1969 , p. 141-193 ; Adolf Ambruster , *Romanitatea romanilor. Istoria unei idei* , Editura Academiei , București , 1972.

călători și stabilirii unor relații culturale care vor determina fundamentarea conștiinței originii comune a celor două popoare.

În anul 1501 Matteo da Murano, medic venețian, pleacă la curtea lui Ștefan cel Mare, unde stă trei ani. Voievodul îi povestește medicului întâmplări din viața sa, spunând adesea: *Io sono circondato da inimici da ogni banda. E ho avute bataie 36. D'apoi che son signor de questo paese de le qual son stato vincitore di 34 e 2 perse.*

Admirator al lui Ștefan, Matteo spune despre acesta că era *“huomo sapientissimo, degno di molta laude, amato molto da li subditi, per esser clemente et iusto, molto vigilante et liberale, prospero de la persona per la età sua, se questa infirmità non lo avesse oppresso”*⁵¹.

După moartea lui Matteo da Murano, în 1503 vine la Suceava un alt medic venețian, Hieronimo da Cesena, care-l îngrijește pe Ștefan până la moartea acestuia, în anul următor. Treptat, numărul medicilor crește, iar de serviciile lor vor beneficia voievozii următori sau marii boieri. Este perioada în care începea deja să se simtă în Țările Române influența Renașterii italiene, datorită arhitecților, medicilor, decoratorilor veniți din Italia.⁵² Acestora li se alătură italienii chemați ca ingineri sau secretari în serviciul domnitorilor români, misionarii catolici și diplomații, fapt care a asigurat introducerea limbilor italiana și latină în Țările Române.

Un rol important în difuzarea informațiilor despre teritoriile românești, despre tradițiile și modul de viață al populației autohtone l-au avut călătorii italieni în aceste părți ale Europei, dintre care se remarcă Alessandro Guagnini, Giovan-Andrea Gromo, Giovanni Francesco Commendone, Antonio Maria Graziani, Giulio Mancinelli, Antonio Possevino ș.a. Însemnările lor sunt alcătuite dintr-un amestec interesant între fabulație, subiectivism și observație realistă, însă elementul valabil îl constituie descrierea geografică a locurilor, cu lămuriri asupra bogățiilor și resurselor locale, a rodniciei solului, cu

⁵¹ „Sunt înconjurat de dușmani multi, și am avut 36 de lupte de când sunt domn al acestei țări, și am învins în 34, iar 2 le-am pierdut” „Om foarte înțelept, demn de multe laude, iubit de supuși pentru că era iertător și drept, foarte atent și deschis la nou, puternic pentru vârsta lui, dacă această rană nu i-ar fi provocat suferință.”, în Ramiro Ortiz, *Per la Storia della Cultura Italiana in Rumania*, București, 1916, p. 30

⁵² Ramiro Ortiz, op. cit., p. 32-152

caracterizarea populației , a felului său de a munci pământul și cu aia este atribuit un manuscris inedit în limba latină, *Vita Despothi Principis Moldaviae*, care stă la baza biografiei lui Despot, scrisă prin 1566-1567 în Italia.⁵³

Din păcate , informațiile despre poporul român se constituie ca o simplă însăilare a unor locuri comune , la care se mai adaugă și unele afirmații gratuite , de pildă că românii s-ar purta cu capul ras (!) : “*Acest popor al valahilor se numește român (Romana) , și ei spun că își trag obârșia de la exilații alungați de romani din Italia . Limba lor este o corcitură a limbii latine și a celei italiene , astfel încât un italian înțelege ușor pe un român. Folosesc un vestmânt lung și larg (protenso) , poartă capul ras , țin religia greacă sau ruteană ; pot să dea oricând carte de despărțenie soțiilor lor , cu cea mai mare bunăvoință față de partea potrivnică. De altminteri , obiceiurile și deprinderile lor sunt îndeobște barbare , cu toate că revendică pentru ei cinstea de a fi mai presus decât toți creștinii*”⁵⁴.

Un alt călător prin Țările Române a fost Giovan-Andrea Gromo , născut la Bergamo în 1518. Î anul 1564 ajunge la curtea lui Ioan Sigismund Zápolya, principele Transilvaniei , unde , susține el , ar fi avut comanda ostașilor din garda acestuia până la plecarea sa spre Italia. La 6 aprilie 1565 , în mai puțin de un an de ședere în Transilvania , a alcătuit o descriere a țării , pe care a folosit-o apoi , cu o serie de adăugiri , ca material de propagandă în folosul stăpânului său , Ioan Zápolya , urmaș al vestitei familii Sforza prin mama sa , Isabella , fiica regelui Poloniei și a Bonei Sforza .

Notațiile lui Gromo s-au concretizat în două texte de dimensiuni diferite : textul inițial , mai concis , scris în anul 1564 , a fost adresat Scaunului Papal, și un altul , mai dezvoltat , terminat prin 1567⁵⁵, dedicat direct lui Cosimo dei Medici , duce de Florența

⁵³ Aflat în Arhiva Comunală din Perugia și publicat de Constantin Radu în *Diplomatarium Italicum* , III , reeditat de C. Marinescu în *Mélanges d'histoire Générale* , II , Cluj , 1938

⁵⁴ Alessandro Guagnini , *Vita Despothi Principis Moldaviae* , p. 30 , în *Călători străini despre Țările Române* , vol. II. Volum îngrijit de Iviatia Huijan , Editura Științifică , București , 1970 , p. 299

⁵⁵ Textul mai concis din 1564 , adresat “*unui prelat la Roma*” , a fost publicat de A. Veress în *Documente privitoare la istoria Ardealului , Moldovei și Țării Românești* , vol. I , București , 1929 , p. 250-258. Textul mai dezvoltat , din 1567 , dedicat ducelui de Florența și care se păstrează în Biblioteca Națională din Florența cu titlul *Compendio di tutto il regno posseduto dal Ré Giovanni*

și Siena. Se adresează indirect chiar împăratului, înrudit cu ducele amintit.

Ambele variante vădesc același scop al autorului: să înfățișeze în culori cât mai convingătoare resursele militare și materiale ale principelui, ilustrate prin bogățiile naturale ale Transilvaniei.

Informația lui Gromo este de mai multe feluri. El a cercetat personal cetățile și locurile fortificate din Banat și din Transilvania, pe care le descrie în amănunt. De asemenea, a putut să-și dea seama în mod direct de virtuțile ostășești ale românilor. Cât privește aprecierile sale despre traiul lor nenorocit, ele sunt datorate unor impresii determinate de observațiile nemijlocite.

Lucrurile se schimbă atunci când vrea să-și sporească informațiile cu știri culese din *Cronographia Transilvaniei* a lui Reicherstorffer, ca și din *Cronographia Moldovei* a aceluiași autor, din care a împrumutat din plin, mai ales în varianta relatării sale din 1567.

Prezentăm, în acest sens, un fragment din această variantă, care cuprinde și o descriere a Transilvaniei, unde se întâlnesc multe observații obiective privind populația română din această parte a țării: “... orașele mari sunt locuite de unguri, dar satele sunt toate locuite de români, și aceasta nu numai în Banat, ci chiar și în Transilvania, îndeletnicirea românilor fiind să cultive pământul și să crească cirezile (de vite). Când notațiile aparțin militarului, tonul se schimbă, fiind admirativ:” *Din nașterea română se recrutează două feluri de ostași pedestri. Unii, numiți trabanți (Drabanți), formau oastea permanentă a țării, care slujesc cu arcebuze sau cu lănci și cu iatagane; toți dezarmați (acuma) din cauza unor tulburări, și aceștia fac de caraulă și*

Transilvano ed di tutte le cose notabili dâesso regno a fost publicat cu un studiu introductiv și note critice de A. Decei în *Apulum. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia*, II, 1943-1945. Mai înainte de această publicare se cunoștea doar traducerea germană - nu foarte fidelă - publicată de Kemény în *Archiv des Vereins für Siebenburgische Landeskunde*, an II (1855), p. 3-50. Gromo este amintit de Amato di S. Filippo, *Biografia dei viaggiatori italiani*, Roma, 1882, p. 297, de Caraci, *Atti dell'VIII Congresso Geografico Italiano*, vol. III, Florența, 1922, p. 120, nr. 122, și de A. Pernice, *Unâepisodio del valore toscano*, în *Archivio storico italiano*, seria VII, vol. III / 1 (1925), p. 253, nr. 1, iar la noi este menționat de N. Iorga în *Revista Istorică*, an I, p. 65 și următoarele, și studiat de Marina Lupaș - Vlasiu în *Contribuții documentare la relațiunile dintre Italia și Transilvania în secolul al XVI-lea* publicate în *Anuarul de Istorie Națională*, Cluj, 1945

păzesc porțile cetăților și sunt foarte viteji în lupte . Ceilalți se numesc haiducu , care de obicei stau la drumuri , jefuind , și când se duc la război le merge numele a fi atât de viteji încât disprețuiesc moartea , luptând cu înverșunare (deși fără rânduială).⁵⁶

Despre Transilvania și , în general, despre români , au mai scris și alți italieni , călători pe aceste meleaguri , mai ales în secolul al XVI-lea , perioadă în care aceștia

s-au împrăștiat în toate țările Europei , demonstrând peste tot competență, exuberanță și curiozitate . Astfel , Antonio Possevino are o lucrare intitulată chiar *Transilvania*, în alcătuirea căreia a folosit informații din opera lui Plinius , Ovidius , Eutropius , Ptolomeu și Strabon . Localitățile acestei provincii – după el – reprezentau urmele vechilor colonii romane , care vorbeau încă o limbă latină foarte corectă . În concepția lui , valahii aveau “*animo et iudicio italiano*”. Istoria Transilvaniei , originea sa și a locuitorilor ei au fost amplu prezentate de Antonio Bonfini⁵⁷ în 45 de cărți , și de G. Bascapé⁵⁸ care discută despre Pietro Busto din Brescia , Fabio Genga , Filippo Pigafetta , Silvio Piccolomini , nepotul lui Enea Silvio , comandant al unui grup de 300 de toscani , trimiși de arhiducele Ferdinando dei Medici să participe la campania antiotomană a lui Mihai , și alții.

Personalități și evenimente din istoria poporului nostru au fost bine cunoscute în Italia . Astfel , Petru Cercel , unul dintre cei mai culti oameni ai timpului său , la 12 martie 1581 era cursant la Colegiul Palatului Dogilor din Veneția . Farmecul personal și cultura lui îl determina pe Stefano Guazzo să-l ia ca model pentru un erou al unei cărți pe care a scris-o în 1581.⁵⁹ Scriitorul îl considera unul dintre principii cei mai reprezentativi pentru tipul de gentilom perfect , de “*suprahumena et ineffabile benignità*”. Trăsătura principală care le pune în umbră pe celelalte “ *é quella della affabilità piena di grazia e di amore , accompagnata da una*

⁵⁶ Traducerea s-a făcut după textul publicat de A. Veress , *Documente privitoare la Istoria Ardealului , Moldovei și Țării Românești* , vol. I ; *Acte și Scrisori (1527-1572)* , București,1929,

p. 256

⁵⁷ Antonio Bonfini , *Rerum hungaricarum decades libri XLV , comprehensae ab origine geniis ad annui MCCCXCL* , Lipsiae , 1771 , în *Călători străini...*, ed.cit.,p.25

⁵⁸ G. Bascapé , *Le relazioni fra Italia e la Transilvania nel secolo XVI* , Roma , 1931

⁵⁹ Stefano Guazzo , *Dialoghi piacevoli* , Veneția , Bertano , 1586,p. 23

*tale liberalità di aspetto che non potete giudicare onde riceviate maggior soddisfazione , o dalla lingua , o dagli occhi suoi , coi quali non altrimenti che non catene lega et stringe in perpetua servitù i cuori altrui”.*⁶⁰

În aceeași carte , Stefano Guazzo introduce și un imn religios în limba italiană al prințului român , imn pe care-l redăm în continuare integral , datorită eleganței și expresivității expresiei poetice :

*Potentissimo Dio del sommo et imo
Tu che creasti il ciel , la terra e'l mare,
Gli angeli de la luce et l'uom di limo,
Tu che nel ventre vergine incarnare
Per noi volesti. Padre omnipotente
Et nascere et morire et suscitare.
Tu che col proprio sangue veramente
N'apristi il ciel , spogliasti il limbo , et poi
Sathan legasti misero,et dolente.
Tu che con tante braccia aperte a noi
Ancor ti mostri mansueto , e pio
Per darne eterno ben ne i regni tuoi.
Ascolta , Padre , l'umil priego mio. Che supplice
Et divoto a te ne vegno,
A te che ti festi huom per far me Dio.*

*Montano, azzurro,placido,profondo,
Ch'era tutto il mio mondo,ove le stanche
Onde riposa la spumante Aluta
Si riflettea con le pareti bianche
La mia casa paterna.
In mezzo a un prato i ruderi di un campo
Del Dacico Traian eran ricordi
De la Cittade eterna.*

* * *

Atotputernic Dumnezeu al înaltului,

⁶⁰ “... este aceea a naturaleții pline de grație și de dragoste , însoțită de o asemenea armonie a înfățișării , încât nu poți să-ți dai seama ce-ți dă cea mai mare satisfacție, cuvintele sau privirea care leagă și subjugă inimile altora” , idem , p. 26

*Tu, care ai creat cerul , pământul și marea,
Îngerii luminii și omul din pulbere,
Tu, cel care te-ai născut din pântecul unei fecioare,
Tată atotputernic , pentru noi vrând
Să te naști , să mori și să reînviei.
Tu, cel care într-adevăr cu sângele tău
Ne-ai neschis cerul , descoperindu-ne nemărginire , și apoi
Alungându-l pe nenorocitul Satan.
Tu, care cu brațele deschise spre noi
Ești atât de blând și mărinimos
Pentru a ne dărui fericirea eternă în împărăția ta,
Ascultă , Doamne,umila mea rugă , pe care,implrator
Și supus ți-o aduc , ție , care ai fost om pentru a deveni
Dumnezeul meu.*

*Lumea muntelui , azurul , liniștea , adâncul,
Care era toată lumea mea,unde obositele
Valuri își odihnește înspumatul Olt
În care pereții albi își oglindea
A mea casă părintească.
În mijlocul unei fânețe urmele unei tabere
A lui Traian Dacicul erau amintiri
Ale Cetății eterne.*

*« Veramente , questo capitolo - esclama Fguazzo – viene ad
essaltar in Cielo , in Terra il suo autore , poi che e riupieno di
spirito non meno divino che Poetico , et m’imagingo che questo
Principe i suoi lunghi e pietosi pellegrinaggi gli abbiano
aquistato questo grande honore presso a gli altri d’esser
annoverato fra poeti Thoscani la qual felicità appena si trova
hoggidi in alcun Prencipe Italiano”⁶¹*

Victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Sinan Pașa , în 1595
, a fost larg difuzată în Italia în mici jurnale , așa-numitele “*avvisi
ai stampa*” , care conțineau știri în legătură cu evenimentele politice

⁶¹ “Cu adevărat , aceste versuri îl aduc autorului lor laudă în Cer și pe
Pământ , fiindcă e plin de spirit nu mai puțin divin decât poetic , și-mi imaginez
că lungile și dramaticile lui pelerinaje i-au adus acestui Principe această
mare onoare , alături de altele, de a fi numărat între poezii toscane , fericire
care cu greu se găsește astăzi la vreun principe italian”.

, militare , sociale și culturale mai recente . Astfel , într-un asemenea “*avviso*” despre Mihai , publicat de Bernardino Beccari alla Minerva , la Roma , în 1599, se spunea : “*Egli merita di essere celebrato fra i più magnanimi , più forti , più valorosi e più savi principi che oggi vivono . Et potiamo sperare che egli sia per seguitare al colmo della sua gloria , con nuove imprese contro il tiranno dei Turchi et essere principalissima causa di discacciarlo d’Europa*”.⁶²

Menționăm și o dramă populară , care a fost cunoscută cu siguranță de italieni , scrisă de Giulio Cesare Croce , la Vicenza , în 1664 , intitulată “*Sotteranea confusione ovvero tragedia sopra la morte di Sinan Bassa , capitano di Turchi : prologo , tre atti ed un finale-lamento*”.⁶³

Triumful limbii române scrise intervine în secolul al XVII-lea , impus de profunde necesități sociale și de laicizarea fenomenului cultural . În aceste condiții, producția originală crește , traducerile și adaptările se înmulțesc , iar genurile cultivate se diversifică din ce în ce mai mult. Se poate vorbi de existența unei mișcări umaniste , cu trăsături proprii distinctive , un umanism târziu ce se încadrează într-un larg curent sud-est european.

Principala idee a umanismului românesc o constituia conștiința descendenței latine a poporului nostru , fapt ce a determinat și o apropiere spirituală a românilor de Italia , de locuitorii și de cultura acestei țări. Fără s-o fi văzut în mod direct ,

Miron Costin exclamă plin de încântare : “*Iaste țara Italiei plină , cum se zice , ca o rodie , de cetăți și orașă iscusite , mulțime și desime de oameni , târguri vestite , pline de toate belșugurile. Pentru mare iscusaniia și frusățări a pământului aceuia , i-au zis raiul pământului (...). Acea țară este amu scaunul și cuibul a toată*

⁶² “*El merită a fi considerat printre cei mai străluciți , mai puternici , mai valoroși și mai înțelepți principi de astăzi , și I putem spera să ajungă în culmea gloriei prin noi victorii asupra tiraniei turcilor și să fie principalul factor care să-I alunge din Europa*”- apud G.Lăzărescu , “*La cultura italiana in Romania nel passato ed oggi*”(A cura dell’Associazione Italiana per i Rapporti Culturali e Scientifici con la Romania . Sezione Regionale Toscana) , p. 35

⁶³ “*Necunoscuta tulburare sau tragedia asupra morții lui Sinan Pașa , conducătorul turcilor : prolog,trei acte și un final-bocet*” , idem , p.36

*dăscăliia și învățătura ; cum era Athina într-o vreme la greci , amu este Padova în Italia - și de alte iscusite și trufașă meșteșuguri”.*⁶⁴

Probabil această imagine a Italiei , care era deja considerată de umaniștii noștri soră a poporului român , i-a fost sugerată cronicarului moldovean de călugărul franciscan Vito Piluzio da Vignanello , cu care Miron Costin a avut legături spirituale apropiate. De fapt , Vito Piluzio și-a legat destinul de cel al moldovenilor și a elaborat în limba română un *Catehism* , a doua carte românească cu alfabet latin , tipărită în tipografia Sfintei Congregații *De Propaganda Fide*, din Roma (Titlul original : *Dottrina christiana tradotta in lingua valacha dal padre Vito Piluzio da Vignanello*).⁶⁵

Folosirea limbii italiene , alături de cea latină , în relațiile cancelariilor domnești cu țările catolice duce la întărirea poziției italienilor sosiți în Țările Române . Astfel , la curtea principelui muntean Constantin Brâncoveanu se profesează un adevărat cult pentru Renașterea italiană , de la obiceiuri și port până la echilibrul și armonia din artele plastice și din arhitectură.⁶⁶

Un mare istoriograf al timpului a fost florentinul Anton Maria del Chiaro , autor al unei lucrări intitulate *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia* , apărută în anul 1718 , care conține o adevărată descriere a țării , a naturii , a obiceiurilor , a riturilor și a religiei locuitorilor : *“Chiamansi questi in lingua loro Romuni e la patria loro , cioè la Valachia , Tzara Romaneasca , ed infatti , se mai vi fosse che dubitasse che la nazione valacca moderna tragga la sua origine dai romani , che vi si stabilirono per colonia , consideri attentamente il loro linguaggio , e conoscer non essere altro la valacca favella se non pura e mera corruttela del latino idioma”.*⁶⁷

⁶⁴ Miron Costin , *Opere alese*, texte stabilite , studiu introductiv , note și glosar de Liviu Onu , Editura Științifică , București , 1967 , p. 141-143. Capitolul *De Italia* al cronicii sale , *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor.*

⁶⁵ O parte din corespondența sa a fost publicată de Ion Bianu în studiul *Vito Piluzio. Documente inedite din Arhiva Propagandei* , în „*Columna lui Traian*” , 1883

⁶⁶ Mario Ruffini, *Lâinflusso italiano in Valachia nellâepoca di Costantino Vodă Brâncoveanu (1688-1714)* , Societs Academica Dacoromana , „*Acta historica*” , tomus XI , „*Monachii*”, p.221-235

⁶⁷ *“Aceștia se numesc în limba lor Români, și patria lor , adică Valahia , Țara Românească; și , într-adevăr , dacă ar fi să te îndoiești că națiunea valahă*

Unul dintre cei mai străluciți umaniști români ai vremii a fost Stolnicul Constantin Cantacuzino. Format în atmosfera renaștivistă a Universității din Padova, stolnicul se afirmă repede ca un umanist de talie europeană prin vastitatea cunoștințelor și varietatea domeniilor de activitate, întreținând raporturi directe cu marii renaștitori italieni și, cu deosebire, cu contele Luigi Ferdinando Marsigli, general imperial și negociator al păcii de la Karlowitz, din 1699, istoric important și întemeietor al hidrografiei moderne. Originar din Bologna, generalul vine în Principate cu o misiune diplomatică în credințată de împăratul Leopold I și realizează o lucrare intitulată “*Danubius – Panonicus Moesicus observationibus geographicis, hamstelodami*”, publicată în 1726, care cuprinde numeroase informații despre Țările Române.

Întorcându-ne la Constantin Cantacuzino, istoric el însuși, stolnicul demonstrează din nou originea daco-romană a poporului român în lucrarea “*Istoria Țării Rumânești dintru început*”, alcătuită din opt capitole. Operă de erudiție istorică, cu preocuparea de a spune numai adevărul, autorul adoptă stilul științific, în parte cu topică latină. Partea introductivă, în care se comentează felul izvoarelor istorice caracterizate după concepția științifică modernă, are o exprimare în stil natural, apropiat de cel oral.

Biblioteca familiei Cantacuzino, alcătuită de stolnic și de fiul său, Radu, conține un mare număr de cărți în limba italiană, constituind prima cale de pătrundere masivă a literaturii acestei țări în bibliotecile îi colegiile noastre. Importanța acestei biblioteci este subliniată și de studiile unor cercetători care conturează cu claritate influența culturii italiene asupra culturii române la sfârșitul secolului al XVII-lea.⁶⁸

O însemnare autografă a stolnicului, *Summario delli miei libri*, aflată pe foaia de gardă a cărții *Introductio in dialecticam*

modernă și-ar avea originea în coloniștii romani, studiază atent limbajul lor și vei vedea că limba valahă nu este altceva decât pur și simplu o corupere a limbii latine”, apud G. Lăzărescu, op. Cit., p. 235

⁶⁸ În acest sens, îl amintim pe Mario Ruffini, “*Biblioteca Stolnicului Constantin Cantacuzino*”, traducere de D.D.Panaitescu și Titus Pârvulescu, Editura Minerva, București, 1973; Corneliu Dima-Drăgan, “*Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzino Stolnicul*”, București, 1967; Luminița Beiu-Paladi, “*Romantismul italian și literatura română a secolului al XIX-lea*”, (Teză de doctorat), Editura “Minerva”, București, 1962, p. 12-13.

Aristotelis (Veneția), 1587) scrisă de iezuitul spaniol Franciscus Toletus , menționează următoarele titluri de opere beletristice italiene prezente în biblioteca lui Constantin Cantacuzino : *Scherzi geniali* și *Lettere* de Gian Francesco Loredano , *Sonetti* de Giuliano Gosselini , *La Lira* de Giovan Battista Marino , *Favole* de Straparola , *Sidonio* și *Dorisbe* de Francesco Melosio , *Il pastor fido* de Guarini , *Gerusalemme liberata* de Torquato Tasso , *Monstruosissimo monstro* de Giovanni de'Rinaldi , *Orlando furioso* de Ariosto , *Aminta.-favola boschereccia* , de T.(orquato) T.(asso).

După moartea lui Constantin Brâncoveanu și a Stolnicului Constantin Cantacuzino ,relațiile culturale româno-italiene se diversifică . Situația specifică a Țărilor Române , aflate sub dominație otomană , impunea întărirea influenței unei culturi romanice , urmașă directă a latinității , în scopul fundamentării și cristalizării conștiinței naționale și al păstrării specificului național . Privită din acest punct de vedere , perioada fanarioților apare ca o fază de tranziție spre secolul luminilor . Cea mai mare parte a grecilor care și-au publicat lucrările în Țările Române și-au făcut studiile în Italia : “*Acești învățați își făcuseră studiile superioare în cea mai mare parte în Italia , alții , mai puțini , în Germania și în Franța . Numai așa se explică situația în care atâția din acea epocă cunoșteau , scriau și vorbeau italiana , și în egală măsură străinii învățau cu atâta ușurință limba română*”⁶⁹.

Una dintre familiile fanariote cele mai culte a fost cea a Mavrocordatilor. Oameni luminați , aceștia corespundau frecvent cu personalități europene sau erau cunoscuți în cercurile culturale din afara țării. Astfel , dragomanul Alexandru Mavrocordat , tatăl Principelui Nicolae Mavrocordat , îi adresează în anul 1691 contelui Chinski o scrisoare în limba italiană , contele fiind considerat de publicația venețiană *Giornale de'Letterati d'Italia* , întemeiată și condusă de Apostolo Zeno , unul dintre marii istorici ai vremii , caracterizat prin obiectivitate și onestitate , un “*ministru de vază la Poartă , așa cum ea nu are vreun altul mai priceput (...), și care , de-și manifestă aprobarea , trebuie s-o credem bine întemeiată*”⁷⁰.

⁶⁹ C. Erbiceanu , *Bărbații culți greci și români și profesorii din Academiiile de Iași și de București din epoca zisă fanariotă (1650-1821)* , în *Analele Academiei Române . Secțiunea istorică. XXVII , (1304-1305)* , p.141

⁷⁰ *Gornale deâLetterati dâItalia* , tom III , 1710 , p. 426-427 , apud Luminița Beiu – Paladi , *op. cit.* , p. 15

Faima domnitorului Nicolae Mavrocordat ajunsese în Italia datorită aceleiași reviste italiene, care publica în anul 1721 o amplă recenzie a lucrării domnului Țării Românești, *Despre datorii*, apărută în limba greacă la București, în anul 1719. Recenzia elogia cultura principelui, cunoscător atât al limbilor vechi, clasice și orientale, cât și al celor moderne: „... și la toate acestea el adaugă cunoașterea și uzul limbii latine, al italienei, al francezei, însușite de el chiar în sânul barbariei”. Recenzia face aluzie „*alla bella libreria*” a domnitorului, care constituie cea mai veche relatare contemporană despre biblioteca Mavrocordaților.⁷¹

Relațiile spirituale între Principatele Române și Occident au fost continue și s-au concretizat în toate formele, de la circulația unor opere literare, traduse sau originale, până la consultarea presei. Primii cititori ai presei apusene au fost domnii fanarioți, obligați să fie la curent cu evenimentele vremii, pentru a informa regulat Poarta. În acest sens, Constantin Mavrocordat primea pe la 1740 ziare olandeze, germane și italiene, iar Grigore Ghica al III-lea primea în plus și ziare englezești. Curtea lui Grigore Ghica al IV-lea era, în epocă, cel mai bine aprovizionată cu publicații apusene. Boierii abonați la asemenea ziare erau numeroși încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cele mai citite publicații erau: *La Gazette de Vienne*, *Le Journal Encyclopedique*, *Leo Jurnal de Francfort*, *Notizie del Mondo*, *Le Spectateur du Nord*, *Le Journal Littéraire*, *Le Mercure de France*, *Il Redattore Italiano*,

Die Vereinigte Post und Ofener Zeitung. Semnificative pentru interesul față de informații și pentru prețuirea de care se bucurau publicațiile europene sunt cuvintele lui Constantin Oteteleşanu adresate negustorului Constantin Hagi Pop: „... oricâte gazeturi vor fi venit, mă rog să mi să trimită”.⁷²

Și în această perioadă limba italiană era limba diplomației și a contactelor culturale, mai mult decât limbile franceză și greacă, depășind faza intermediarilor. Astfel, Alexandru – Vodă Ipsilanti îi scria baronului von Bruckenthal, consilier de stat în Transilvania, o scrisoare datată „*Bukarest, 14/25 gennaio 1772*”, în care-i cerea etrădarea fiilor săi fugiți de acasă pentru a vedea lumea⁷³, iar Lionardo Panzini, secretar, la București, al Aceluiași

⁷¹ Cf. Corneliu Dima – Drăgan, *Biblioteci umaniste românești*, Editura „Litera”, București, 1974, p. 6,12,17. Recenzia este reprodușă în Anexa IX, p. 192

⁷² D. Furnică, *Din istoria comerșului la români*, București, 1908, p. 223

⁷³ Ramiro Ortiz, *op. cit.*, p. 76

Principe Ipsilanti , corespundează cu Pietro Metastasio , ale cărui drame au pătruns în Principate prin intermediul grecilor din Viena.⁷⁴

Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu a fost prezentată pe larg de presa italiană ,în buna tradiție a publicațiilor străine de a face cunoscute lumii realitățile din pricipatele dunărene aflate , la începutul secolului al XIX-lea , într-un efervescent proces de transformări social-politice și culturale . Se știe că prin intermediul preei străine s-au cunoscut în Occident acțiunile militare și politice ale lui Mihai Viteazul , moartea tragică a lui Miron Costin , acțiunile diplomatice ale Constantin Brâncoveanu ,uciderea sa și a fiilor săi , sfârșitul trist al lui Grigore Ghica al III-lea , și multe alte evenimente importante , printre care și mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu , căreia i-au acordat spații largi cu deosebire publicațiile italiene din epocă : *Giornale del Regno delle due Sicilie* , *Gazetta Piemontese* , (Torino) , *Gazetta di Genova* , *L'Osservatore Triestino* . Tudor , pe care toate gazetele italiene îl numesc Teodoro , este înfățișat ca un duce valah (*il Duce*) , ca un șef militar (*il capo dei valachi*) , și apoi domn (*Signore di Bucarest*).⁷⁵

Acțiunea sa este considerată și numită fie insurecție (*insurrezione*) , fie , foarte interesant , revoluție (*rivoluzione*) .⁷⁶ Tot ca o revoluție este considerată și de un martor ocular al evenimentelor , episcopul catolic din București , Giuseppe Maria Molaioni , în raportul său catre *De Propaganda Fide* , scris în ziua de 21 eptembrie 1821 cu titlul *Breve storia della rivoluzione di Bucarest*.⁷⁷ La fel este calificată în diverse rapoarte diplomatice.⁷⁸

Știrile din presa italiană despre mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu au fost extrem de multe și

⁷⁴ Alexandru Marcu , *L'Alitalia in cerca della latinità dei rumeni* , București , 1927 , p. 26

⁷⁵ *Giornale dei regno delle due Sicilie* din 20 iunie 1821 , microfilme , Italia , rola 30 , c. 467 ,

⁷⁶ *Gazetta di Genova* , 15 aprilie 1821 – Arhivele Statului , București , microfilme , Italia , rola 30 , c. 85-86

⁷⁷ G. Găzdaru , *O relatare manuscrisă italiană despre revoluția lui Tudor Vladimirescu* , în *Diplomatariu italicum* , 1934 , p. 240-273 ; D. Bodin , *Tudor Vladimirescu în lumina izvoarelor italiene* , în *Revista istorică română* , 1941-1942 , vol. XI-XII , p. 15-62

⁷⁸ *Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe* , București , Editura Academiei,1980

surprinz o multitudine de probleme : neînțelegerile dintre Tudor și Ipsilanti , date referitoare la efectivele celor doi , informații despre intervenția otomană în Principate , represiunile sângeroase ale turcilor împotriva celor care participaseră la mișcare , știri referitoare la poziția duplicitară a Rusiei , la asasinarea lui Tudor , la soarta trupelor de panduri după moartea acestuia , la fuga Prințului Ipsilanti în Transilvania , la dezastrul suferit de oastea eteristă etc.⁷⁹

În genere , presa și actele diplomatice italiene au prezentat știrile referitoare la evenimentele din 1821 corect și obiectiv , exceptând accentele de grijă și ostilitate cu care a fost caracterizată redeșteptarea românească de la 1821.

Ideile iluminismului european vor fi receptate în toate provinciile românești , manifestându-se în forme mai concrete în Transilvania și Moldova . Dacă în Ardeal iluminismul a avut un caracter preponderent cultural , în Moldova s-a manifestat mai evident în plan social , în cadrul așa-zisei mișcări “*a cărvunarilor*” , al cărei teoretician incontestabil a fost Ionică Tăutu (1795-1830) , primul gânditor politic și social al celei de a treia generație , alcătuită din primii scriitori pasionați de idei ale viitoarei societăți burgheze, legați de boierimea mică și mijlocie . Probabil prin filieră franceză a cunoscut mișcarea carbonară italiană în acțiunile și ideile ei , pe care , în parte, le teoretizează în propriile lucrări cu caracter social-politic.⁸⁰

În anul 1822 Ionică Tăutu difuzează *Constituția cărvunarilor* , care ar fi trebuit să fie actul fundamental prin care să se reorganizeze și să se modernizeze viața politică și socială din Moldova aceluși timp . Regimul politic preconizat de Tăutu ar fi un regim constituțional , pentru că se întemeiază pe respectul unei « *pravile a țării* » , considerată « *temeiul în care stă stavila întregii slobozenii , hotarul puterii celor ce plinesc trebile obștești (...)* , *temeiul puterii , care plinește și face a să plini toate aceste legături soțialicești , și căreia îi este supis însuși domnul și sfatul obștesc* ” . Ca un autentic iluminist , Tăutu cere ca pravila să fie redactată în limba romană și să reprezinte o sinteză a diferitelor

⁷⁹ C. Șerban , *Mișcarea revoluționară din 1821 în presa europeană în Studii și materiale de istorie modernă* , VI,1973,p.265

⁸⁰ Mișcarea politică a carbonarilor italieni se naște ca o reacție împotriva regimului lui Marat la Neapole , dar va combate apoi suveranii restaurați după 1814 și stăpânirea austriacă în Nord.

pravile ale țării ; caracterul de act fundamental al acestei scrieri reiese și din folosirea sintagmei “*pravila fundamentalică*”.

Noua concepție asupra dregătorilor pe cale de a deveni funcționari , în sensul modern al termenului , reiese și din evoluția criteriilor care stau la baza numirii. Astfel , se emie părerea că administrația este un lucru care trebuie învățat , și că în funcții trebuie numite numai persoane competente . În *Arhiva românească* , vol. I , p. 202 , este publicat un memoriu care propune ca feciorii de boieri , care nu învață tehnica administrației , să nu fie înălțați în ranguri , “ *ca să nu se strice buna ocârmuire*”. Scriitorii legați de cercurile progresiste cer ca dregătoriile țării să fie accesibile tuturor “*patrioților*” care , prin învățătura și capacitatea lor , merită a se bucura de încrederea țării. Astfel , în 1825 , Eufrosin Poteca cere ca “*oficiile să se dea numai la cei pregătiți spre dânsese cu învățăturile cele trebuincioase*”.⁸¹

Mișcările reformatoare din Țările Române , desfășurate în deceniile 4 și 5 ale secolului al XIX-lea , au atins momentul culminant prin Revoluția de la 1848-1849 . Aceasta va cuprinde într-un singur program revendicările și propunerile de reforme pentru care vor acționa și generațiile viitoare . Totodată , prin această revoluție românii își afirmau hotărât dorința de a se alătura națiunilor europene moderne. Conștienți că fără unitate și independență națională societatea românească nu se poate moderniza potrivit specificului ei , revoluționarii români de al 1848 au înscris aceste deziderate în rogramul lor , ca puncte de importanță majoră . Generația pașoptistă intra pe scena istoriei cu scopul propus de a înfăptui aceste două obiective ale prgramului revoluționar .

În general , Revoluția de la 1848 din Principate “*a fost pregătită , prin măsuri practice și prin scrieri literare cu caracter agitatoric , în bună parte de scriitori*”.⁸² Aceștia desfășoară o intensă activitate propagandistică în străinătate , făcând cunoscute cercurilor politice și culturale europene idealurile poporului român de independență și unitate națională. Scriitorii români publică în diferite ziare și reviste articole despre situația politică din Țările Române , despre istoria poporului român , despre literatura și cultura

⁸¹ G.Dem. Teodorescu , *Viața și operele lui E. Poteca* , p. 37

⁸² Dim. Păcurariu , *Romantismul românesc și context european* , p. 2 , în *Comunicările “Hyperion”* , vol. V , 1996

sa . Astfe , Ion Ghica devine colaborator al ziarului parizian de opoziție ,

Le National , Vasile Alecsandri traduce în franceză poezii proprii și balade populare românești pe care le publică în *revue des deux mondes* , iar lui Nicolae Bălcescu *Revue de l'Orient* îi publică în 1844 studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*.

Aceiași tineri entuziaști înființează în străinătate societăți culturale și politice cu scopul de a unifica într-un singur șuvoi aspirațiile și acțiunile tuturor revoluționarilor români . Simultan , ei încearcă să atragă de partea lor personalități ale culturii europene care să sprijine cauza românească . Astfel , Alfred de Lamartine a patronat *Societatea studenților români din Paris* , înființată în 1845 , iar în 1848 a sprijinit în calitate de ministru de externe al guvernului revoluționar provizoriu al Franței revoluția din Țara Românească . Legături apropiate se creează între studenții români din Paris și profesorii lor de la *College de France* , Jules Michelet și Edgar Quinet. Primul , istoric de notorietate europeană , sedică Principatelor Dunărene o mare parte din lucrarea sa , *Légendes démocratiques du Nord* (1854) , în care vorbește cu admirație despre Revoluția Română de la 1848 , reproșând Occidentului nepăsarea față de poporul român aflat în suferință : *“Huit millions d’hommes de même race , une des grandes nations du monde , passaient inapertu ! Pourquoi ? (...). Noblesse bien prouvé ! Leur langue est toute latine . Le laborieux génie des patients légions qui ont couvert le monde de leurs travaux revit dans cette colonie de l’Empire . Le colon italien a épousé la fille et la sœur du Danube (...). La douceur , la tendresse du cœur valaque , se révèlent en leur langue , plein de diminutifs gracieux , caressants . Elles sont plus sensibles encore dans leurs actes et leur vie habituelle (...), le peuple le plus patient et le plus doux du monde »*.⁸³

⁸³ “Opt milioane de oameni de același neam , una din marile națiuni ale lumii , trăiesc fără a fi știuți de nimeni ! De ce? (...) Noblețea obligă ! Limba lor este de origine latina. Geniul creator al perseverențelor legiuni care au acoperit lumea cu realizările lor reînvie în această parte a Imperiului . Colonistul italian s-a căsătorit cu fiica și sora Dunării (...). Blândețea , tandrețea inimii valahe se reflectă în limba lor , plină de diminutive grațioase , drăgăstoase . Ele sunt mai sensibile , chiar , în faptele și viața lor obiănuită (...) , poporul cel mai răbdător și cel mai blând din lume” , Jules Michelet , *Légendes démocratiques du Nord* , Paris , 1906 , p. 212-215 , apud Dim. Păcurariu , loc.cit. , p. 20

Simpatie și chiar admirație pentru poporul român au avut și alți oameni de cultură din Franța sau din Italia, cum sunt Elias regnault, A. Ubcini, Giovenalle Vegezzi-Ruscalla, Cesare Correnti, oameni politici ca Ledru-Rollin, Mazzini, iar mai târziu Garibaldi și Cavour.

Revoluția română de la 1848-1849 nu a produs schimbări deosebite și imediate în cadrul societății românești, dar, privită din perspectiva următoarelor trei decenii, a conturat obiectivele către care trebuia să fie orientate eforturile revoluționarilor români: *unitatea și independența națională*. Ideologia și principiile pașoptiste au constituit factori de închezare și concentrare a energiilor naționale, perseverente până la sacrificiu, pentru punerea în aplicare a programului revoluționar. Generația pașoptistă a acționat în următoarea perioadă nu pentru interese de grup, ci pentru interesele întregii națiuni române. Romantismul revoluționar românesc s-a dovedit la fel de activ ca și în alte țări europene, iar ideea națională a fost suportul spiritual al înfăptuirii Unirii de la 1859 și al cuceririi Independenței în anul 1877.

Intervenția trupelor țariste și otomane în Principate împotriva Revoluției i-a determinat pe cei mai mulți revoluționari să se exileze în diferite orașe europene: Paris, Londra, Viena, Palermo, trecând la organizarea acțiunilor lor prin crearea unor asociații în cadrul cărora să concluzeze și să-și coordoneze activitatea, asociații care aveau strânse legături cu lumea intelectuală și politică europeană. De altfel, mulți pașoptiști își făcuseră studiile în capitalele statelor din apusul Europei și fuseseră inițiați în ampla mișcare de afirmare a principiilor de libertate și egalitate între popoare.

În luna iunie 1849 se constituie la Paris *Comitetul democratic român* din inițiativa lui C.A. Rosetti, Vasile Mălinescu, Dumitru Brătianu și alții, iar în decembrie, același an, *Asociația română pentru conducerea emigrației*, datorită lui Nicolae Bălcescu. În anul 1850 acesta inițiază la Londra crearea unui *Comitet revoluționar*, care reunea revoluționari români, maghiari, polonezi, ruși, cehi. Revoluționarii români aflați în exil au desfășurat o susținută propagandă în favoarea idealurilor de unitate și independență națională. Au fost trimise memorii, argumentate temeinic, cercurilor politice franceze, engleze și italiene, susținându-se ideea unirii Principatelor sub garanția colectivă a Puterilor europene.

Cauza românilor a fost susținută și prin organe de presă ca *România viitoare*, *Junimea română* sau *Republica română*. În *România viitoare* Nicolae Bălcescu a publicat manifestul-program intitulat *Mersul revoluției în istoria românilor* în care se prezenta dezideratul românilor de a fi “o nație nouă, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră”.

Revoluția de la 1848 a fost un fenomen general european, o continuare, pe un plan superior, a Revoluției franceze din 1789. Ea a fost generată de procesul de dezvoltare a societății de pe continent, dar izbucnirea nu a fost spontană, neașteptată, ci a fost pregătită de un șir întreg de transformări. În secolul al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea au avut loc veritabile revoluții în domeniile demografic, agrar, industrial, precum și în ideologie, care dau expresie procesului general de dezvoltare pe cale capitalistă. În desfășurarea acestui proces se constituie multe dintre națiunile Europei, se întărește conștiința națională, iar mișcările la nivel național pun în discuție problema unificării statelor, a înlăturării dominației străine, a libertății sociale și naționale. Mișcările revoluționare din Germania, Italia, Polonia și din Imperiul Habsburgic, mișcările insurecționale ale sârbilor, revoluțiile grecilor și ale românilor, revoluția spaniolă, cele din Franța, din Belgia, toate leagă, într-un lanț neîntrerupt, revoluția din 1848 de Marea Revoluție Burgheză din Franța.

Cu particularitățile care-i sunt proprii, procesul dezvoltării istorice a Țărilor Române, în perioada de destrămare a feudalismului și de afirmare a relațiilor de producție capitaliste, se încadrează în procesul general european. Acest proces, deși nu este unitar ca adâncime și intensitate, prezintă o mare diversitate de la țară la țară, pe plan economic, social sau politic, ca urmare a situațiilor specifice, a cadrului deosebit de dezvoltare, fiind orientat spre aceleași obiective generale. Dezvoltarea capitalismului pe continent și în lume a accentuat integrarea economică, politică și spirituală, a determinat strângerea legăturilor între teritorii, o mai puternică și constantă interdependență, iar Țările Române nu au rămas în afara acestor legături.

În continuare, ne vom referi la relațiile care s-au stabilit între revoluționarii români și cei italieni după anul 1848, cu deosebire la cele dintre Nicolae Bălcescu și Giuseppe Mazzini.

În 1831, Giuseppe Mazzini (1805-1872), unul dintre cei mai cunoscuți ideologi ai Risorgimentului, înființează la Marsilia

societatea *La giovine Italia*, care va constitui nucleul revoluționar al luptei patriotice a poporului italian împotriva despotismului. Refugiat la Londra, organizează conspirațiile din Italia, iar în 1848 revine în țară, sperând în zadar o revoluție generală a statelor din Peninsula. După căderea republicii Romane reia drumul exilului, în iulie 1849, și revine în Italia în 1859, în momentul Războiului pentru Independență. În 1860, după ce se proclamă regatul, alcătuiește opoziția republicană și susține lupta lui Garibaldi pentru desăvârșirea unității naționale. În ciuda intensei lui activități revoluționare, nu reușește să determine o mișcare de masă, înregistrând cel mai mare eșec în Calabria, în 1844, prin expediția fraților Bandiera.

În 1849 se aflau la Prus numeroși revoluționari români și italieni, care încercau să redeștepte în rândul popoarelor lor spiritul de revoltă socială atât de activ în anul anterior. Astfel, Nicolae Bălcescu, frații Golești, D. Brătianu, C.A. Rosetti proiectau înființarea unui jurnal comun al emigrației lombarde și române, condus de Lamennais, jurnal care nu a mai apărut.

Legăturile lui Nicolae Bălcescu cu Giuseppe Mazzini alcătuiesc un capitol important al acțiunilor revoluționare românești dintre anii 1849-1850. Cei doi își cunoșteau activitatea și programele, mai ales că Mazzini era considerat de Bălcescu "*cel mai mare revoluționar din Europa*", care-l invitase la Londra pentru a participa la lucrările comitetului ce avea ca obiectiv realizarea unei mari solidarități revoluționare pe tot continentul.

Correspondența lui Nicolae Bălcescu cu Ion Ghica și Al. Zane este revelatoare în acest sens: "*Aceea ce mă silește a merge la Londra mai mult este treaba ceialaltă. Mai cu seamă ca Mazzini va merge acolo în curând. Apoi socot că trebuie a ne înțelege cu dânsul și cu Ledru-Rollin, cum și cu oarecare nemți radicali și a întocmi o mare solidaritate revoluționară în toată Europa. Știu că aceste sunt și opiniile lui Mazzini. Sunt aci în raporturi cu unii din deputații munteni și mi-a propuseră să mă duc a întâlni pe Ledru-Rollin. Voi avea scrisori de la dânsii. Eu la Londra am cunoscut pe Louis Blanc mult, dar pe Ledru nu, fiindcă trăia prea retras.*"⁸⁴

Peste câteva zile îi trimite o altă scrisoare aceluiasi prieten: "*Am scris la Londra ca să mă înștiințeze despre zioa*

⁸⁴ *Scrisoare către Ion Ghica*, Paris, 10 februarie 1850

*adunării ce știi . Mazzini trebuie să fi trecut acolo . El au făcut un proiect despre o solidaritate revoluționară a tuturor națiilor Europei . Propune o adunare a delegațiilor tuturor emigrațiilor sau naționalităților , spre a se înțelege și a adopta un plan de operații.*⁸⁵

Fapt este că Nicolae Bălcescu era cunoscut și apreciat în cercurile revoluționare europene , dovedit și de solicitările acestora de a colabora la diferitele publicații pe care le editau la Paris sau la Londra. În acest sens , mai spunea într-o altă scrisoare : *“La 9 ale acestia , ese la Londra o foae franțozească , de Golovin , supt titlul Le Federal . Mi-a scris să-i trimit articole. Eu socot să mă duc acolo pe la sfârșitul lunii. Am scris să întreb dacă Mazzini a sosit acolo . Cred că cu dânsul , cu Ledru-Rollin , cu Manin , pe care l-am cunoscut mai dăunăzi aci , și alții , de fiecare nație câte unu , să facem un comitet revoluționar , conservând totdeodată Comitetul Europei Orientale . Mi-am închipuit un șir de comitete supuse unul altuia , începând gradat : 1) de la județe ; 2) la cele cinci țeri române ; 3) unul central la Paris pentru toată românimea și apoi acele două pentru chestiile internaționale și europene”.*⁸⁶

Din păcate , Nicolae Bălcescu n-a participat la lucrările comitetului de la Londra , motivele fiind arătate într-o altă scrisoare adresată lui Ion Ghica : *“Astăzi am  fost adunați Goleștii , Brătianu , Voinescu , Russet , Mălinescu , frate-meu și eu . Vorba era ca să trimitem pe cineva la Londra , ca să fraternizeze cu emigrații organizați acolo , adecă Mazzini , Ledru-Rollin , redactorii Proscrisului”*⁸⁷. *Am fost ales eu , ca să mă duc , dar n-am priimit din pricină că declarându-mă pe față , cum se cere , nu mă voi putea întoarce în Franciea , nici în nici un loc pe continent. Apoi am nevoie să stau în Paris până în primăvară ca să sfârșesc scrierea istorică ce lucrez , care cred că va fi mai folositoare nației decât conlucrarea mea la Londra , în redacția Proscrisului. A*

⁸⁵ *Scrisoare către Ion Ghica* , Paris , 23 fevrier , 1850

⁸⁶ *Scrisoare către Ion Ghica* , Paris , 6 martie 1850

⁸⁷ *Le Proscrit. Journal de la Republique Universelle*. Redacteurs : les citoyens Berjeau , Daratz, Delescluze , Dupont , Ét. Arago , L. Leclanche , Ledru-Rollin , Martin Bernard , Jos. Mazzini , D. Pilette , poaslecki , Rattier , Worcel , le général Ern. Haugh , Ch. Ribevrolles – Londra , 1849

rămas dar lucru baltă până se va găsi un homme de bon volonté >.⁸⁸

Despre folosul pe care l-ar fi adus participarea lui Nicolae Bălcescu dacă ar fi participat la lucrările comitetului de la Londra, Al. C. Golescu făcea următoarele aprecieri într-o scrisoare pe care o trimitea de la Brussa în vara anului 1850 lui Șt. C. Golescu și lui N. Bălcescu: >Les mêmes considerations s'appliquent également sur ton compte, Balcesco, toutefois avec (une) certaine nuance de différence que voici: si ton poste et le chemin que tu t'es fravé auprès de lord Palmerston nous sont nécessaires et d'un grand profit pour notre cause. Ta présence dans le comité nous est bien plus indispensable encore. Ici il nous faut un homme qui, par ses relations antérieures, ses études, connaisse à fond les interets et les tendances de chaque province roumaine, qui soit connu et à son tour ait des rapports avec toutes les intelligences les plus marquantes tant de la Roumanie que de la Pologne e de la Hongrie, et qui, enfin, dispose aussi d'une certaine réputation avantageuse sur son compte. Or cet homme, dans le présent du moins, nous aurions beau le chercher ailleurs qu'en toi, nous ne le trouverions pas; si donc tu est raisonable et si tu veux notre bien à tous, tu consentiras de bon cœur à faire partie du comité. Quant à l'inconvénient de céder ton post à autrui, nous tâcherions d'y remédier de notre mieux en le confiant à Alexandre qui, de la sorte, serait tantôt à Paris, tantôt à Londres et qui, aidé de tes recommandations comme de celles que Jean Ghika pourrait lui envoyer de l'Ambassade anglaise de Constantinople, parviendrait au bout de quelque temps à regagner le terrain perdu >.⁸⁹

⁸⁸ Scrisoare către Ion Ghica, Paris, 6 septembrie 1850. Reprezentantul emigrației române va fi D. Brătianu. Acesta va semna *Manifestul Comitetului Central Democratic European către Poporul Român*, lansat din Londra la 20 iulie 1851.

⁸⁹ >(…) Aceleași considerații se aplică și în privința ta, Bălcescule, numai că oarecum diferit. Dacă poziția și drumul care te-au dus alături de lordul Palmerston ne sunt folositoare și de un mare câștig pentru cauza noastră, prezența ta în comitet ne este cu atât mai necesară. Ne trebuie aici un om care, prin legăturile sale anterioare, prin studiile lui, să cunoască în profunzime interesele și tendințele din fiecare provincie românească, să fie cunoscut la rândul lui și să aibă relații cu inteligențele cele mai marcante, atât din România cât și din Polonia și Ungaria, și care, în sfârșit, se bucură la rândul lui de o certă reputație benefică pentru el. Or, acest om, în condițiile actuale, nu-l vom găsi, oricât l-am căuta, decât în persoana ta; deci

Un alt revoluționar român pe care Giuseppe Mazzini îl cunoștea bine a fost Dimitrie Brătianu , prin intermediul căruia italianul adresează în 1851 un manifest poporului nostru , îndemnându-l să ia exemplul țărilor care se ridicaseră la luptă împotriva subjugării naționale . Spuneam mai sus că o seamă de revoluționari din numeroase țări europene se aflau la Londra , urmărind să înființeze un *Comitato Centrale Europeo* , care să dea o puternică lovitură guvernelor antirevoluționare și să emancipeze definitiv popoarele asuprite de ele . Manifestul lui Mazzini , redactat în limba italiană , a fost scris la Londra în luna iunie 1851 , fiind dat în numele *Comitetului Central Democratic European* și iscălit de Giuseppe Mazzini , Ledru-Rollin , Arnaldo Ruge și A. Darasz . Redăm două fragmente din acest document :

>Alle Popolazioni Roumane,

Roumani,

Voi siete d'una razza immortale . Il nome che avete dai vostri padri , la vostra lingua , le vostre tradfizioni , le vostre tendenze , ogni cosa vi ricorda figli del popolo che stampava nel mondo , venti secoli addietro , un'orma gigantesca sulla via dell'incivilimento europeo . Quel Popolo oggi rivive . E voi pure dovete rivivere . Però che voi pure dovete compiere una missione in Europa : la coscienza istintiva di questa missione non ci cancello mai dall'anima vostra>⁹⁰

, dacă ești înțelegător , și vrei binele tuturor , vei consimți din toată inima să faci parte din comitet . Cât privește neajunsul de a ceda postul altuia , vom încerca să-l rezolvăm cât mai bine , acordându-l lui Alexandru , care , într-un fel sau altul , va fi atât la Paris cât și la Londra și care , ajutat de recomandările tale ca și de cele pe care Ion Ghica le va putea trimite Ambasadei engleze din Constantinopol , se va putea în scurt timp să recâștigăm terenul pierdut> , în *Boierii Golești* , III , p. 56-57

⁹⁰ *“Către populațiile românești , / Români , /Voi vă trageți dintr-un neam nemuritor . Numele pe care-l aveți de la strămoșii voștri , limba voastră , tradițiile , aspirațiile voastre , orice fapt vă dovedește că sunteți fiii poporului care a lăsat în lume , acum douăzeci de secole , o uriașă urmă în civilizația europeană . Acel popor renaște azi , și voi puteți să renașteți . Voi chiar trebuie să îndepliniți o misiune în Europa , iar conștiința adâncă a unei asemenea misiuni nu a dispărut niciodată din inima voastră .*

După câteva generalități asupra principiilor de libertate , democrație și naționalism , manifestul începe un violent atac la adresa Rusiei țariste și a Austriei habsburgice , îndemnându-i , în același timp , pe români să se alieze cu frații lor , unguri , greci și slavi : *“La grande Confederazione Danubiana sarà il frutto dell’opera nostra. Ogni vostro atto sia diretto da questo pensiero. Il ponte di Traiano non ha più che le estremità sulle due sponde del Danubio : e questo il simbolo delle condizioni dell’oggi . Archi novelli debbono cacciarsi e ricostruirlo per opera vostra : é questa la vostra impresa per l’avvenire”*.⁹¹

Dimitrie Brătianu răspunde la rândul său printr-un alt manifest , dictat în numele tuturor românilor , redactat tot în limba italiană la Brighton , la 24 septembrie același an. Răspunsul lui Brătianu este intitulat *Risposta del Comitato Nazionale Rumano*, fiind , în esență, o parafrază a primului manifest , scris însă cu multă însuflețire și căldură față de idealul mazzinian :

“Cittadini,

*La vostra chiamata è stata intesa dai Rumani . La vostra voce profetica ha già risuonato su tutta la terra rumana e questa terra di credenti ha trasalito di gioia.”*⁹²

Se scoate apoi în evidență statornicia îndârjită a românilor în decursul veacurilor și păstrarea caracterului etnic latin , cu toate năvălirile unor barbari cu care nu pot avea nimic în comun. Uitați de restul lumii , românii vor primi cu recunoștință apelul lui Mazzini și vor uita înfrângerea din 1848 , luptând în continuare pentru libertate , pentru înfăptuirea Confederației Dunărene și pentru alianța cu popoarele latine din apusul Europei : *“Quindi il pensiero*

⁹¹ *“Marea Confederație Europeană va fi fructul acțiunii noastre. Orice faptă a voastră să fie determinată de acest gând . Podul lui Traian nu mai are decât capetele pe cele două maluri ale Dunării ; axesta este rezultatul realităților de azi . Arcuri noi trebuie să fie ridicate și reconstruit prin fapta voastră ; asta e datoria voastră pentru viitor > .* Textele manifestelor lui Mazzini și D. Brătianu au fost publicate după autograf de prof. Mario Menghini , directorul Bibliotecii Risorgimentului din Roma și editorul întregii opere mazziniene , în Mario Menghini , *Mazzini - Bratiano. La Romania e la nazionalità europea , Società Editrice Italiana , 1910.*

⁹² *Cetățeni / Îndemnul vostru a fost înțeles de români. Glasul vostru profetic deja a răsunat pe tot pământul românesc și acest pământ de creștini a tresărit de bucurie”*.

dal quale siamo mossi in tutti i nostri atti, noi, Roumani, é quello di riunirci tutti in un sol tutto indivisibilmente e di stabilire una comunanza di pensiero e d'azione fra noi, gli Italiani, i Francesi, gli Spagnuoli, i Portoghesi e gli altri nostri consaguinei del nuovo mondo."⁹³

De altfel, Mazzini s-a interesat de români și după anul 1851. Dovada o avem *Le lettere slave* din 1857, publicate în *Scritti editi e inediti di G. Mazzini*, Roma, 1866, extrase din ziarul *L'Italia del Popolo* din același an. Iată, de exemplu ce spunea într-o scrisoare din vara anului 1857: "*Nel 1834 le provincie Moldo-Valacche cessarono d'essere soggette all'Impero per non esserne che tributarie; s'agitano in oggi per mettere col concentramento politico il suggello alla loro emancipazione.*"⁹⁴

Între 1850 și 1860 evenimentele politice se precipită tot mai mult, atât în Italia cât și în România, urmărind două obiective cruciale pentru existența celor două națiuni: *unirea într-un singur stat și obținerea independenței*. În acest răstimp cunoașterea dintre cele două popoare este tot mai sigură, iar informațiile despre români abundă în publicațiile italiene. Astfel, *Il Giornale Arcadico* din Roma publică un articol intitulat *La Dacia Traiana*, un altul, *Gazzetta Illirica di Zagabria* conține în câteva numere din 1847 o serie de articole informative despre Principate, ca și

Il Crepuscolo, în 1850, ai cărei colaboratori erau tineri scriitori cu idei mazziniene, cu vădite tendințe romantice și liberale

Informații despre mișcarea din porturile dunărene din 1852 se se întâlnesc în *Il Giornale di Roma*, iar *La Civiltà Cattolica* îi ține la curent pe cititorii italieni din 1857 cu toate evenimentele și

⁹³ *De acum, gândul de care suntem însufleșiți în toate faptele noastre este acela de a ne uni toți într-un tot indivizibil și de a stabili o unitate de idei și de acțiune între noi și italieni, francezi, spanioli, portughezi și alte neamuri de sânge ale noii lumi*". Dimitrie Brătianu mai iscălea, alături de Mazzini, manifestul adresat în același scop poporului polonez. Alte date referitoare la legăturile dintre ideologul italian și adepții săi români pot fi găsite într-o documentată monografie a aceluiași Mario Menghini, *Luigi Kossth nel suo carteggio con Giuseppe Mazzini*, Aquila, 192 (extras din *Rassegna Storica del Risorgimento*, An VIII, fasc. I-II, 1921)

⁹⁴ "*În 1834 provinciile moldo-valahe au încetat de a mai fi supuse Imperiului (otoma), fiind plătitoare de bir; azi acționează pentru a pune unitatea politică alături de confirmarea emancipării lor*".

fazele prin care s-au pregătit Unirea și alegerea domnitorului A.I.Cuza.

Către 1860, interesul italienilor față de românii aflați în mijlocul unei puternice marea panslavice era la fel de viu; în acest sens, alte personalități au sprijinit idealurile poporului nostru: Angelo de Gubernatis, Bruto Amante, Tullo Massarani, Gabriele Rosa, Cesare Correnti, dar mai ales Luigi Cazzavillan, cel care a fondat marele jurnal *Universul*.

Pentru lămurirea acestor afirmații, sunt necesare câteva precizări în legătură cu evenimentele politice ale perioadei de după 1850 privind evoluția procesului de unificare a Principatelor Române în anul 1859. Inițial, problema statutului juridic al acestora a fost luată în discuție, la nivel european, cu prilejul *Conferinței de la Viena* din 1855, fără a se ajunge la un rezultat concret datorită pozițiilor divergente ale Turciei, Angliei, Franței și Rusiei. Înfrângerea acesteia din urmă în războiul Crimeii oferă un nou prilej de tratative între Puterile europene în cadrul *Congresului de Pace de la Paris*. Lucrările Congresului s-au deschis la 13 februarie și s-au desfășurat până la 18 martie 1856, când puterile participante semnează *Tratatul de pace*. Diplomația italiană a urmărit cu atenție derularea discuțiilor în cadrul acestor lucrări și, semnificativ, subliniază interesul pe care participanții la Congres l-au manifestat în legătură cu statutul Italiei și al Principatelor Române. În legătură cu acest aspect, Giovanni Gioeni Cavaniglia, Principe de Petrulla⁹⁵ îi scria lui Carafa⁹⁶: *“Tutte le notizie si accordano a dire che le Conferenze di Parigi si sono occupate, dopo la conchiusione della pace, degli affari dell’Italia e dell’organizzazione dei Principati Danubiani (...) In quanto però all’organizzazione futura dei Principati Danubiani, sembra certo che la Conferenza di Parigi restò d’accordo nel conservare i diritti suzeranità della Porta su quei Principati e di stabilirvi un’organizzazione interna conforme alle loro antiche Capitolazioni ed alle attuali bisogni delle popolazioni. Per un tale studio sarà mandata a Bukarest una Commissione composta dei membri nominati dalla Conferenza di Parigi. Si dice che le truppe*

⁹⁵ Giovanni Gioeni Cavaniglia, Principe de Petrulla, ambasador extraordinar și ministru plenipotențiar la Viena din 1849 până în anul 1860

⁹⁶ Luigi Carafa, director în Ministerul de Externe din 1852 până în anul 1880

*Austriache continueranno ad occupar quei Principati finché una tale organizzazione sia stabilita.*⁹⁷

În anul următor forțele unioniste românești și-au intensificat acțiunile cu scopul realizării statului național, organizat pe baze moderne, cărui să-i fie respectate autonomia și neutralitatea. La 7 octombrie 1857 Mihail Kogălniceanu prezenta în Adunarea Ad-hoc de la Iași *Proiectul de rezoluție*, care cuprindea:

1. respectarea drepturilor Principatelor și, în special, a autonomiei lor, cuprinse în vechile Capitulații încheiate cu Înalta Poartă;

2. Unirea Principatelor Române într-un singur stat sub numele de România;

3. Prinț străin, cu moștenirea Tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare a Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării;

4. Neutralitatea pământului Principatelor;

5. Puterea legiuitoare să fie încredințată unei Adunări Obștești, în care să fie reprezentate toate interesele nației.

Rezoluțiile Adunărilor Ad-hoc de la Iași și București au fost trimise celor șapte Puteri, ai căror reprezentanți s-au întrunit în cadrul *Conferinței de la Paris*, desfășurată între 10 mai și 7 august 1858, care a luat în dezbatere aceste documente. În ultima zi a lucrărilor *Conferinței* s-a semnat actul numit *Convenția de la Paris*, care stabilea viitorul statut politic, social și administrativ al Principatelor Dunărene. Prin acest act s-au creat condițiile realizării unității naționale prin însăși voința românilor. Hotărârile în cadrul *Conferinței* au fost luate în urma unor aprige discuții, în care se confruntau interesele divergente ale Puterilor europene. Istoria nu poate ignora sprijinul pe care românii l-au primit din partea Franței

⁹⁷ „Toate știrile concordă în faptul că la Paris Conferința se preocupă, după încheierea păcii, numai de situația din Italia și de organizarea Principatelor Dunărene (...). În ceea ce privește însă organizarea viitoare a Principatelor Dunărene, pare sigur faptul că la Paris Conferința este de acord cu menținerea suveranității Porții asupra Principatelor și de a se stabili în această privință o organizare internă în conformitate cu vechile Capitulații și cu actualele nevoi ale populației. Pentru evaluarea situației va fi trimisă la București o Comisie alcătuită din membri numiți de Conferința din Paris. Se spune că trupele austriece vor ocupa în continuare Principatele până ce acestea se vor stabili”, apud Pasquale Buonincontro, *L'Unione dei Principati Danubiani nei documenti diplomatici napoletani (1856 – 1859)*, Napoli, 1972, p. 62-63

, Rusiei , Sardiniei (Piemontului) și al Prusiei , cel puțin în a tempera atitudinea ostilă a Turciei și Austriei și a obține acordul tacit al Anglei.

În lunile decembrie 1858 – ianuarie 1859 în cele două Principate au lo alegeri pentru *Adunările Elective*, care urmau să desemneze domnii acestora , alegeri care nu s-au desfășurat fără tensiuni , observate și de diplomația italiană :”*La discordia permanente tra i componenti le assemblee , poicché la maggior parte di essi aspirano à divenire Ospodari , e ciascuno di essi fa parvenire presentemente a'rappresentanti in Costantinopoli delle Potenze segnatarie della Convenzione di Parigi direttamente i suoi reclami.*”⁹⁸

Lucrările *Adunării Elective* din Moldova pentru alegerea domnului au început la 28 decembrie 1858 , pentru ca în ziua de 5 ianuarie 1859 să-l desemneze pe Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al țării . Totodată , cu acest prilej , membrii *Adunării Elective* , printre care se afla și domnitorul ales , și-au reafirmat dorința de a îndeplini cele stabilite de *Rezoluția Adunării Ad-hoc* din 1857 privind *alegerea prințului străin* . Diplomația italiană , care urmărea cu atenție evenimentele politice din Principate , a subliniat acest aspect, important pentru politica europeană . Astfel , Targioni îi scria lui Carafa la 9 februarie 1859 : “*Si pretende che Kouza abbia sottoscritto un'atto in virtù del quale si obbliga à rinunciare all'Ospodarato qualora , riuniti i Principati in un solo stato , fosse destinato un Principe straniero a governarli.*”⁹⁹

Acest lucru urma a se realiza în vremuri mai favorabile , până atunci Cuza trebuind să-și îndeplinească cu chibzuință și onestitate mandatul care i s-a încredințat.

Aceasta a fost epoca în care românii au atras atenția politicianilor europeni , ca de exemplu a lui Garibaldi , care se gândea la o expediție militară în Principatele Unite pentru a lovi

⁹⁸ “*Neînțelegerile sunt permanente între membrii adunării, pentru că cea mai mare parte dintre ei aspiră să devină domni, iar fiecare dintre ei își prezintă în mod direct plângerile reprezentanților din Constantinopole ai Puterilor semnatare al Convenției de la Paris*”. Scrisoare a lui Edoardo Targioni , însărcinatul cu afaceri la Constantinopole între 1849-1859 , către Luigi Carafa , din data de 19 ianuarie 1859. *Apud Pasquale Buonincontro , op. cit. , p. 187*

⁹⁹ *Se spune că Cuza ar fi semnat un act în virtutea căruia se obligă să renunțe la domnie atunci când Principatele, fiind unite într-un singur stat, le-ar fi stabilit un principe străin pentru a le conduce.*”, idem , p. 192

pe la spate Austria .Astfel , la 16 iulie 1861 , generalul îi scria din Caprera bunei sale prietene , principesa Dora d'Istria : *“Tra la patria vostra e il popolo italiano esistono tante cause di affezione , che vi parrà cosa naturalissima che io , per mezzo vostro , indirizzi ai vostri concittadini un consiglio , che credo abbia a giovare nell’interesse generale.”*¹⁰⁰

În contextul intensificării activității politice și diplomatice din preajma anului 1859 , relațiile dintre Romaânia și Italia s-au întărit și mai mult .Astfel , Camillo Cavour , primul ministru italian , îi adresa o scrisoare lui Vasile Alecsandri în care spunea , printre altele : *“I Romeni , questi lontani fratelli degli Italiani , hanno dato prova di patriotismo , un’ammirevole esempio di concordia , che noi , altri Italiani , siamo pronti a seguire... Diffendendoli (al Congresso di Parigi) , ho seguito la mia propria convinzione , in conformità con gli interessi della famiglia latina , e continuerò la stessa politica con tutte le mie forze . L’Unione dei Principati e la consultazione del voto del popolo é l’inizio di una nuova éra nel sistema politico dell’Europa . Esse prepareranno , col loro trionfo , l’unione di tutti gli Italiani in un solo corpo , giacché oggi nessuno può impedire che il magnifico atto compiuto alle falde dei Carpazi si realizzi anche alle falde delle Alpi.”*¹⁰¹

După formarea Regatului Italiei , Al.I.Cuza trimite regelui Vittorio Emanuele o scrisoare datată 5 mai 1861 , în care spune : *“...ssendo i romeni di stirpe italiana , più di ogni altra nazione , si rallegrano di questo fatto. Da un’Italia forte e potente gl’Italiani*

¹⁰⁰ *“Între țara dumneavoastră și poporul italian sunt atâtea motive de afecțiune , încât vi se va părea normal ca eu , prin dumneavoastră , să le adresez concitadinilor dumneavoastră un sfat despre care cred că va fi util interesului general...”*

¹⁰¹ *“Românii , acești frați de departe ai italienilor , care au dat un exemplu de patriotism , un admirabil exemplu de unire , încât noi , italienii , suntem gata să-l urmăm . Apoărându-i (la Congresul de la Paris) , mi-am urmat propria convingere , în conformitate cu interesele familiei latine , și voi continua aceeași politică cu toate forțele mele . Unirea principatelor și consultarea voinței poporului înseamnă începutul unei noi ere în sistemul politic al Europei . Ea pregătește , prin triumful evident , unirea tuturor italienilor într-o singură ființă , fapt pe care astăzi nimeni nu-l mai poate împiedica să se realizeze la poalele Alpilor , așa cum magnificul act s-a înfăptuit la poalele Carpaților” , în Alexandru Marcu , Vasile Alecsandri e l’Italia , Roma , 1929*

*dei Carpzi e del Danubio possono sperare appoggio, come ne meriteranno la benevolenza.*¹⁰²

CONCLUZII

Se știe că influența franceză s-a manifestat cu deosebire în plan ideologic, înainte de a se afirma în doemniul literaturii beletristice. Franța oferă un ideal politic și uman la care se raportează, cu variații de atitudine, spiritele luminate ale timpului, fie pentru a-l respinge, fie pentru a-l însuși, în funcție de clasa socială din care făceau parte: marii boieri adoptau o atitudine de rezistență în fața ideilor noi, în timp ce mica boierime le accepta cu toată convingerea. Aceste aspecte vor determina și mișcările din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care vor impune realități sociale noi.

Cealaltă țară care a influențat, în plan ideologic și cultural, societatea românească a fost Italia. Principalul argument în favoarea acestei situații l-a constituit conștiința romanității poporului nostru, folosită ca principiu fundamental al impunerii ideii de unitate și continuitate națională. De multe ori au fost similitudini româno-italiene atât în plan *social* (mișcările *cărvunare*, respectiv *carbonare*, revoluțiile de la 1848), *național* (unitatea și independența națională - perioada 1859 – 1861), și *literar* (manifestarea simultană a diferitelor idei și curente literare).

¹⁰² « ...românii, fiind de stirpe italiană mai mult decât oricare altă națiune, se bucură de acest fapt. De la o Italie puternică, italienii din Carpați și de la Dunăre pot spera ajutor, așa cum merită bunăvoință în această problemă» (a recunoașterii Unirii, n.n.). Scrisoarea apare în *Il Mondo Illustrato* din 11 mai 1861, p. 290

MAREA INVAZIE MONGOLĂ ÎN EUROPA (1236 - 1242) ȘI EFECTELE EI ASUPRA TERITORIILOR DIN SPAȚIUL CARPATO-DANUBIANO-PONTIC

*Prof. Niculae Meleacă
Colegiul Tehnic Forestier - Câmpina*

Scurt istoric

Imperiul mongol întemeiat de Gînghis Han în 1206 prin unificarea triburilor mongole, a fost cel mai mare imperiu terestru din istorie (în 1230 avea peste 30 de milioane de km²). Temugin (cel care își va lua numele de Gînghis, adică „universal”), fiul unei căpetenii mongole, a intuit că supraviețuirea și continuitatea triburilor mongole în stepele Asiei e strâns legată de unitatea și colaborarea dintre ele. Platoul mongolian era ocupat de cinci mari triburi (Kereiți, Khamagi, Naimani, Merkiți și Tătari), care au fost supuse de către Temugin pe rând: mai întâi tătarii și khamagii și apoi merkiții (1202), keraiții (1203) și naimanii (1204), fiind astfel înlăturate ultimele obstacole în calea creării imperiului. Unificarea tribală înfăptuită prin conflicte militare sângeroase, e consfințită în 1206 de către adunarea reprezentanților nobilimii nomade – Kurultai, moment în care a fost recunoscută autoritatea lui **Gînghis Han** (Gînghis = universal) asupra tuturor mongolilor, acesta primind titlul de „*rege etern și universal*”.

Primele campanii militare, care i-au mărit considerabil prestigiul de conducător al lui **Gînghis Han**, au fost cele îndreptate împotriva Tibetului și Chinei. Între 1211 – 1223 cucerește Beijingul și mare parte din China (fără partea de Sud care va fi cucerită în 1230 de Ogodai) și apoi înfrânge o puternică coaliție ruso – cumană în bătălia de pe râul Kalka, din 1223.

Înainte de a muri, Gînghis Han împarte imperiul fiilor săi, iar Kurultaiul îl alege pe Ogodai (1227 - 1241), cel de-al treilea fiu al lui Gînghis Han, în funcția de Mare Han al mongolilor.

Ogodai va continua opera de cucerire a lumii începută de tatăl său, prin supunerea unor mari regiuni din Mesopotamia, Transcaucazia și Armenia. Apoi prin intermediul Kurultaiului trasează planurile de cucerire a noi teritorii din China, Coreea, Orientul Mijlociu și Europa.

Invazia asupra Europei

Planul operațiunilor de cucerire a Europei a fost stabilit de către Kurultaiul întrunit în 1235, unde s-a hotărât mobilizarea unei armate imense așezate sub conducerea lui Batu Han, având drept principal strateg pe Subotai, care va juca un rol foarte important în viitorul război de cucerire a zonelor europene.

În campania de cucerire a Europei, începută în 1236, se vor implica aproape toți reprezentanții elitei militare a mongolilor, care dobândiseră o bogată experiență în campaniile militare anterioare.

În perioada 1237 – 1240, armata lui Batu Han va reuși să distrugă trei forțe importante: Hanatul bulgar de pe Volga, puterea cumană din nordul Mării Negre și aproape toate cnezatele rusești grupate în jurul Kievului, inclusiv cnezatul Kievului. Toate orașele întâlnite în cale au fost distruse, iar populația lor măcelărită fără milă. Potrivit informațiilor unui călugăr italian, Giovanni da Pian del Carpine, numărul cumanilor uciși în confruntările cu mongolii ar fi fost foarte mare.

În iarna dintre anii 1240-1241, pentru a pregăti cu atenție etapa de invadare a Europei de vest, mongolii și-au regrupat forțele implicate în conflictele militare anterioare, stabilind principalele baze de atac în Rusia, în zona Volhinei și Haliciului. În acest timp, căpeteniile mongole au fost preocupate să strângă cât mai multe informații despre bogăția și forța militară a statelor pe care urmau să le atace.

În luna martie a anului 1241, o armată numeroasă condusă de Baidar, Ordu și Kaidu, a pornit cu scopul de a distruge forțele armate din Polonia și Moravia, pentru a le împiedica să intervină în ajutorul Ungariei. Principalul corp de armată mongol a zdrobit grosul oștirii poloneze și jefuiește Cracovia. Ducele Sileziei, Henric al II-lea (1207-124, are aceeași perioadă de domnie ca Ogodai, hanul mongol) adună o puternică coaliție creștină împotriva mongolilor, bine echipată pentru luptă, formată din poloni, teutoni, silezieni și moravi. Armata ducelui creștin, Henric cel Pios, va fi învinsă de mongoli în 9 aprilie 1241, în bătălia de la Wahlstatt, lângă Liegnitz cu mari pierderi de ambele părți. Chiar și ducele Henric și-a pierdut viața în luptă, iar corpul său decapitat și dezbrăcat de hainele regale, a putut fi identificat doar de soția sa datorită unui defect anatomic unic: la piciorul stâng, el a avut șase degete, varianta care a fost confirmată la deschiderea mormântului său, în 1832. După această mare victorie obținută cu pierderi însemnate, mongolii au fost nevoiți să renunțe la incursiunile planificate spre regiunile germanice.

Momentul de apogeu al invaziei mongole în Europa l-a constituit înfrângerea dezastruasă a Ungariei în Bătălia de la Mohi din 11 aprilie 1241. Regele Bela al IV-lea reușește cu mare greutate să scape cu viață din fața furiei mongole, refugiindu-se în Austria și apoi în Croația de unde a coordonat măsurile de apărare împotriva mongolilor.

Invazia mongolă din 1241 în teritoriile românești

Regatul arpadian avea reputația unei forțe militare redutabile în Europa, cu tendințe expansioniste spre estul și sud-estul Europei. De aceea, Batu Han împreună cu Subotai au cumpănit foarte atent Campania de cucerire a Ungariei.

Astfel, armata mongolă s-a împărțit în mai multe detașamente, care aveau să se deplaseze pe trasee diferite spre inima Ungariei, urmând să facă joncțiunea trupelor în preajma capitalei, Buda. Corpul principal al armatei mongole a plecat direct spre Ungaria, din zona Haliciului prin pasul Verecke (cunoscut ca Poarta Rusiei), iar trupele conduse de Baidar, Ordu și Kaidu urmau să pătrundă în Ungaria prin Polonia și Moravia. Alte două trupe mongole au fost dirijate prin tinuturile românești extracarpătice.

Primul corp de armată aflat sub comanda lui **Kadan**, după ce va distruge nordul Moldovei, va pătrunde în Transilvania prin nord, unde va distruge în doar câteva zile (sfârșitul lui martie, început de aprilie) cele mai importante orașe din interiorul arcului carpatic: **Rodna, Bistrița, Dej, Cluj și Oradea**.

Rogierius din Torre Maggiore, călugăr de origine italiană, canonic de Oradea, martor direct al invaziei mongole, relatează distrugerea și măcelul prin care au trecut cetățile Transilvaniei în opera sa *Carmen miserabile* (tradus în românește cu titlu „Cântec de jale” de G. Popa – Lisseanu, în 1935). Iată ce spune Rogierius despre această cumplită invazie: „*Și să aștepte toți că eu nu vorbesc nebunește, fiindcă oricine va fi ajuns în mâinile tătarilor, ar fi fost mai bine de el să nu se fi născut; căci va simți că el nu este deținut de tătari ci de însuși Tartarul. Aceasta o spun că un om pășit, căci am fost un an și jumătate în mijlocul lor, în care timp ar fi fost moartea o mângâiere, precum un chin a fost viața*”.

Cucerirea Rodnei este descrisă de călugărul Rogierius: „*Regele Kadan, făcând un drum de trei zile prin păduri, între Rusia și Cumania, a ajuns la bogata Rodna, un oraș al teutonilor, așezat între munți înalți, unde se află o mină de argint a regelui, și în care locuia mare mulțime de oameni. Cum erau încă oameni războinici și nu duceau lipsă de arme auzind de*

sosirea tătarilor, le-a ieșit în întâmpinare în afara orașului, prin păduri și munți. Iar Kadan, văzând mulțimea lor înarmată, a întors spatele, prefăcându-se că fuge dinaintea lor. Atunci întorcându-se locuitorii cu izbândă, au aruncat armele și au început a se îmbăta cu vin, precum le-o cere nebunia lor teutonică. Tătarii, însă, venind dintr-odată, au pătruns în oraș din mai multe părți, căci nu aveau șanțuri, ziduri și întărituri, și cu toate că dintr-o parte și dintr-alta s-a întâmplat un măcel mare, locuitorii văzând că nu se pot împotrivi, s-au lăsat cu totul în voia lor”. Locuitorii Rodnei, în marea lor majoritate sași ce exploatau minele de argint din zonă, au predat cetatea mongolilor la 31 martie 1241.

Un alt corp de armată, plecat tot din zona Haliciului, a străbătut regiunile din estul Carpaților, de la nord spre sud, distrugând cu acest prilej cetatea Bâta Doamnei, de lângă Piatra Neamț. Din relatările lui Rogerius aflăm că după ce va înfrânge rezistența românilor și a secuilor, după distrugerea așezărilor întâlnite în cale, comandantul mongol Bochetor, va distruge Episcopia cumanilor din sudul Moldovei (sau din sud-estul Transilvaniei) la începutul lui aprilie 1241, episcopie înființată de catolici în anul 1227. Apoi cu rapiditatea caracteristică armatei mongole vor trece în sudul Transilvaniei unde vor asedia și distruge orașele Sibiu, Alba-Iulia, Sebeș, Arad și Cenad.

Tot prin intermediul lui Rogerius cunoaștem tabloul înfricoșător rămas în urma atacurilor mongolilor: „... zăceau pe câmpii și pe drumuri cadavrele multor morți, unele erau capul tăiat, altele sfârtecate în bucați; în case și în biserici, în care se refugiaseră cei mai mulți, numeroase corpuri **arse**. Și steteau leșurile pe **pamânt**, cum stau la pășune în câmpiile nelucrate, turmele de vite, de oi și de porci, și cum stau în carierele de piatră, blocurile tăiate pentru construcție.

*Se vedeau apoi cadavre de om înecate în apă. Ele erau mâncate de peștii ce se găsesc în ape, de viermi și de păsări. Pământul a pus stăpânire pe acele corpuri care au căzut de lănci înveninate, de săbii și de săgeți. Pe acestea, pline de sânge, le-au ciugulit rozându-le până la oase. Cu mușcăturile lor neîndurate pasărilor cerului și fiarele carnivore, atât domestice cât și sălbatice. **Focul**, la rândul său, a pus stăpânire pe acelea care au fost arse prin biserici și prin case. Uneori grăsimile stingeau focul unor astfel de arderi. Unele nu puteau fi consumate într-un interval de timp prea scurt; căci se găseau în foarte multe locuri, vreme îndelungată, oase inelitate în piei inegrite și neconsumate, fiindcă unor fiare nu le sunt plăcute mâncările decât dacă sunt altfel distruse. Și în vreme ce toate corpurile au trecut în stăpânirea celor trei elemente, să vedem ce a mai rămas pentru al*

patrunea element. Aerul, deci, care se zice că este al patrunea element, i-au transmis celelalte trei duhoarea tuturor cadavrelor, și din cauza acestei duhori, el așa de mult s-a stricat și s-a infectat că oamenii care mai rămăseseră jumătate vii, pe câmpuri, pe drumuri și prin păduri și care poate ar mai fi putut trăi, din cauza ranilor au murit, în urma infectării aerului.

Ce să mai vorbim, deci, de argintul, de caii, de armele, de hainele și de alte lucruri ale atâtor oameni care au căzut, fie în luptă fie în fugă? Caii cu șeile și frânele, fără călăreți, alergau prin livezi și dumbrăvi și din pricina zgomotului deveniră atât de furioși, că păreau că au înebunit de-a binelea. Și, astfel, îngroziți, neputând să-și găsească stăpânii, trebuiau sau să fie omorâți cu sabia sau să se supună unui nou stăpân din afară. [...] Și vasele de aur și de argint, hainele de mătase și alte obiecte trebuincioase omului, aruncate pe câmp și prin păduri de cei ce fugeau, pentru ca să scape mai ușurați din mâinile urmăritorilor, nu găseau pe nimeni care să le strângă. Tătarii stăruiau numai înuciderea de oameni și nu păreau de loc că se gândesc la prăzi”.

Despre acțiunile din ținuturile românești mai aflăm din mărturiile cronicarului persan **Rasid od Din** și din corespondența Regelui Bela IV cu papa Inocentiu al IV-lea. Se pare că zona Munteniei nu a fost afectată serios de trecerea mongolilor, Cetatea de la Curtea de Argeș nefiind atinsă de furia acestora.

Retragerea mongolă

În timp ce atacurile mongole în Europa se aflau în plin avânt, moartea surprinzătoare a lui Ogodai din decembrie 1241, îi obligă pe comandanții mongoli să oprească luptele și să se întoarcă la Karakorum pentru a-și revendica partea de moștenire. Retragerea unor trupe mongole prin Transilvania în anul 1242 a fost la fel de săgeroasă ca invazia din anul anterior.

Marea invazie mongolă asupra Europei ia sfârșit în 1241, fără ca marele obiectiv al mongolilor de a distruge și de a stăpâni Regatul Ungariei să fi fost atins.

Unele dintre consecințele majore ale invaziei mongole au fost extinderea dominației lor în Europa și totodată oprirea expansiunii teritoriale ungare spre estul și sudul Europei, ceea ce mai târziu a favorizat formarea statelor medievale românești, Țara Românească (1330) și Moldova (1359).

După moartea lui Ogodai, imperiul mongol se va scinda în 4 mari părți:

- Ulusul Marelui han Kubilai (care va fonda dinastia chineză Yuan);
- Ihanatul Persiei;
- Ulusul lui Chagatai;
- Hoarda de aur a lui Batu Han, cu capitala la Sarai.

Din 1246, în componența Hoardei de aur a lui Batu Han vor intra teritoriile din sud estul Moldovei și nordul Dobrogei. Celelalte regiuni românești de la est și sud de Carpați au rămas sub dominație mongolă, dar sub administrarea unor conducători locali, care erau obligați să plătească tribut hanului mogul, la fel ca statele rusești și bulgare.

Hoarda de aur primește o lovitură letală în 1395 din partea armatei lui Timur Lenk, capitala Sarai e distrusă, iar centrele comerciale din Crimeea sunt distruse și jefuite. După 1440 Hoarda de aur se scindează în 7 hanate, care vor fi anexate în 1480 de către Cnezatul Moscovei, cu excepția hanatului Crimeii. Hanatul Crimeii e cel mai longeviv stat succesori al Hoardei de aur. În 1783, Ecaterina cea Mare îl va anexa Rusiei printr-un simplu decret imperial.

Bibliografie

1. ***, *Istoria Românilor*, coord. Acad. Ștefan Pascu și acad. Răzvan Theodorescu, volum aparut sub egida Academiei Române, Editura Enciclopedică, București, 2001.
2. Cărciumaru, Radu, *Introducere în Istoria Evului Mediu românesc. Aspecte ale evoluției politice(sec. IX-XVI) - Note de curs*, Editura Pro Universitaria, București, 2013.
3. Decei, Aurel, *Invația tătarilor din 1241/42 în ținuturile noastre după Djāmi'-ot-Tevārīkh a lui Fūz̄l ol-lāh Rāšid-od Din*, în Relații româno-orientale, București, 1978.
4. Epure, Violeta-Anca, *Invația mongolă în Ungaria și în spațiul românesc*, http://rocsir.goldenideashome.com/archiv/2004_1-/2VioletaEpure2004.pdf.
5. Giurescu, Constantin C.; Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor*, vol.1, Editura Științifică, București, 1974.
6. Gonța, Alexandru, *Românii și Hoarda de Aur 1241-1502*, München, 1983 p.69.
7. Papacostea, Șerban, *Românii în secolul al XIII lea între cruciadă și Imperiul mongol*, Editura Enciclopedică, București, 1993, p. 96-97.
8. Rogerius, *Carmen miserabile*, în *Izvoarele istoriei românilor*, vol. V 1935.
9. Sacerdoțeanu, Aurelian, *Marea invazie tătară și sud estul european*, București, 1993.
10. Spinei, Victor, *Ultimele valuri migratoare de la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos*, Editura Helios, Iași, 1996.

FAMILIA BOIERILOR CÂMPINEANU ÎN DOCUMENTE DIN SECOLELE AL XVII-LEA ȘI AL XVIII-LEA

*Prof. Cristina Modoianu
Liceul Tehnologic Mecanic - Câmpina
Prof. Gheorghe Modoianu
Liceul Tehnologic Energetic - Câmpina*

În galeria ilustrelor personalități care, în secolul al XIX-lea, au contribuit la fundamentarea statului modern român, se situează la loc de cinste și membri ai familiei de boieri Câmpineanu, reprezentată de frații Constantin și Ion Câmpineanu, dar și de fiul ultimului dintre ei, Ion I. Câmpineanu. Ei sunt urmașii unui lung șir de strămoși patrioți care și-au făcut datoria față de țară în momente de cumpănă ale veacului al XVIII-lea.

Genealogia boierilor Câmpineni

În stadiul actual al cercetărilor, o genealogie corectă și completă a neamului boierilor Câmpineni este greu de realizat, în ciuda faptului că, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, au existat încercări de acest fel, într-o perioadă în care încă mai trăiau urmași direcți ai acestei familii.

O primă abordare a acestui subiect este înfăptuită de Octav George Lecca, în anul 1899 și reluată, cu unele mici corecturi, în anul 1911, de către același autor, dar presărată în continuare cu numeroase greșeli (1).

Informații despre unii reprezentanți ai Câmpinenilor din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, întâlnim și la alți autori din primul sfert al secolului trecut, de fiecare dată însoțite de erori pe care le vom menționa în cuprinsul acestui material (2).

Câteva date genealogice referitoare la unul dintre primii strămoși ai neamului Câmpinenilor, Manta, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, sunt consemnate de către istoricul Nicolae Stoicescu (3).

Un alt autor, într-o lucrare consacrată lui Ion Câmpineanu, îi amintește pe ascendenții direcți ai marelui patriot și pe frații acestuia, fără a evita greșeli preluate din genealogiile lui O. G. Lecca și ale generalului Radu Rosetti și I.C. Filitti (4).

Mai recent, istoricul Mihai Sorin Rădulescu apreciind monografia lui Constantin Vlăduț, considera că „un capitol bine documentat al ei se

referă la filiația familiei Câmpineanu, subiect care preocupase în trecut și pe genealogistul Octav George Lecca” (5) , fără a sesiza greșelile din operele celor doi autori.

Accesibilitatea internetului face posibilă preluarea și amplificarea greșelilor referitoare la Câmpineni. Astfel, aflăm că Ion Câmpineanu a fost fiul vornicului Costache Câmpineanu (6). În realitate, Costache a fost fratele mai mare al lui Ion Câmpineanu.

O ultimă și pretențioasă postare, din 18 mai 2013, intitulată „Genealogia lui Lovendal. Mari familii boierești și domnitoare române“ (7), încearcă realizarea unei genealogii a familiei Câmpineanu, conținând, mai ales în privința datelor biografice ale personalităților neamului din secolul al XVIII-lea, o serie de erori . Mult mai corecte sunt datele referitoare la membrii familiei Câmpineanu din secolul al XIX-lea .

O analiză minuțioasă a unei mari varietăți de documente permite realizarea unui nou tablou al genealogiei Câmpinenilor, mult mai complet și mai corect. Conștienți că această prezentare genealogică este încă lacunară, vom sesiza în cuprinsul acestui studiu acele elemente lipsă și sperăm că în viitoarele abordări ale subiectului de către noi, autorii, sau de către alți cercetători, din perspectiva unor noi interpretări ale documentelor sau din informațiile furnizate de alte izvoare istorice la care încă nu am avut acces, elementele lipsă ale acestui puzzle să fie recuperate și așezate în locul corect.

Primii Câmpineni sunt menționați în documente către jumătatea secolului al XVII-lea. Patronimul provine, firește, de la localitatea de obârșie, Câmpina. Nu se cunosc legăturile dintre primii Câmpineni consemnați în aceste izvoare documentare. Fie că au fost rude, fie că au fost locuitori din Câmpina, stabiliți în alte părți ca Târgoviște, București etc., aceștia au păstrat o permanentă legatură cu așezarea natală.

În condițiile în care Câmpina număra, conform catagrafiei din anul 1810, doar 424 de români și 61 de țigani, este de presupus că, la jumătatea secolului al XVII-lea, numărul locuitorilor era mult mai redus și Câmpinenii amintiți în documente erau chiar înrudiți.

Pentru acea perioadă numele de Câmpineanu, îl purtau trei personaje care dețineau diverse ranguri boierești sau funcții militare. Aceștia sunt în ordinea cronologică a menționării lor în documente: Manta, Negoită comisul și Vasile căpitanul. Oricare dintre ei ar putea să fi fost strămoșul neamului Câmpinenilor.

Genealogistul Octav George Lecca îl vedea în această ipostază pe marele căpitan Vasile Câmpineanu, ucis în anul 1659 din porunca lui

Mihnea al III-lea, alături de alți 30 de boieri care se opuneau politicii antiotomane a domnitorului (8) . Această părere a fost preluată și de către Nicolae Iorga care aprecia că „ de la acest căpitan se pogoară apoi acest neam”, dar în mod greșit, susținea că „ fu omorât de seimeni la 1655” (9) . Amintita „Genealogie a lui Lovendal” reiterează aceeași idee. Conform acestora, Vasile căpitanul ar fi fost căsătorit cu fiica vornicului Radu Cândescu, ucis și el în represaliile antiboierești din anul 1659.

Un alt ascendent al neamului Câmpinenilor, este considerat a fi Manta neguțătorul, amintit într-un document din 5 decembrie 1643, în care, printre martori, figurează și un Negoită Câmpineanu (10). Pe acest Manta, care în anii următori va deține importante ranguri boierești în divanul țării, îl considera istoricul Nicolae Stoicescu a fi strămoșul neamului Câmpinenilor(11). Aceeași părere o împărtășește și Constantin Vlăduț (12) . Conform datelor publicate de către Nicolae Stoicescu, Manta, înrudit prin alianță cu Cantacuzinii, ar fi deținut la 24 iunie 1644, rangul de clucer, în august 1652, pe cea de cămăraș, între 28 februarie și 2 iunie 1656, ar fi fost vistiernic II, mare comis între 26 mai 1658 – 30 august 1659, comis la 1 mai 1672 și amintit ca fost mare comis la 10 ianuarie 1673 . O vreme ar fi fost prins de Constantin Șerban și a ajuns prizonier la turci în 1660 .

Potrivit aceluiași informații, Manta ar fi avut patru băieți : Manta, ajuns logofăt, vistier si vistier II ; Drăghici, spătar II ; Constantin și Pârvu. Pornind de la această nouă generație de Câmpineni, informațiile sunt mai numeroase și mai detaliate permițând o mai corectă reconstituire a genealogiei Câmpinenilor și în același timp reprezentând linia directă spre Câmpinenii secolului al XIX-lea.

Un alt posibil întemeietor al neamului Câmpinenilor poate fi Negoită Câmpineanu, amintit anterior în documentul din 5 decembrie 1643, prin care Manta neguțătorul cumpăra printre altele și satul Curiacu. Se impune precizarea că numai în acest document el poartă patronimul Câmpineanu. În alte inscripții, din 2 august 1645, 18 noiembrie 1645 (13) și 7 iulie 1652 (14) este menționat ca Negoită comisul din Câmpina. Coroborând informațiile din documentul din 18 noiembrie 1645 cu cele dintr-o carte de hotărnicie din 1 iunie 1729, emitem ipoteza că Negoită comisul ar putea să fie ascendentul direct al Câmpinenilor și tatăl celor patru băieți amintiți de Nicolae Stoicescu.

Primul document (18 noiembrie 1645), este un hrisov prin care Matei Basarab întărea lui Negoită comisul mai multe moșii printre care și „ satul Curiacul din județul Prahova ce se cheamă Câmpinița , tot

satul cu tot hotarul, din hotar și până-n hotar și semnele să se știe: din Prahova mare până-n hotarul Câmpinei, până-n casa Bărdăresei și pe coada lacului din satul Câmpina cea mare, cum este scris în cărțile vechi”. De observat că Negoită intra în proprietatea satului Curiacu, la mai puțin de un an de la cumpărarea acestuia de către Manta neguțătorul, acesta putând fi un indiciu al legăturilor de rudenie dintre ei.

Al doilea document, este cartea de hotărnicie din 1 iunie 1729, prin care se trasau hotarele moșiei Câmpina, în urma cumpărării de către Calița Câmpineanu și nora sa Ilinca, a mai multor terenuri de la cinci moșneni prin care „ i s-au lipit moșia din Câmpina lângă moșia dumneai ce-au avut de casă, care se cheamă Curiacu” (15). Calița (Calea), era fiica marelui spătar Drăghici Cantacuzino, căsătorită cu Manta II Câmpineanu, decedat între timp. Deducem că moșia Câmpinenilor era amplasată în partea de nord a localității, cuprinzând spațiul dintre Prahova și coada lacului din „ Câmpina cea mare”, probabil actualul Lac al bisericii, „ până-n hotarul Câmpinei ” . Calița cuprindea astfel între hotarele moșiei sale o mare parte a Câmpinei.

Revenind la cei patru frați : Manta II, Drăghici, Pârvu și Constantin, observăm că în vreme ce N. Stoicescu îi considera a fi fost fiii lui Manta I, O. G. Lecca îi atribuie marelui căpitan Vasile Câmpineanu paternitatea lui Manta II, fost comisar imperial în Oltenia, mort în 1725. În realitate, acest personaj era Manta III, fiul lui Manta II, acesta decedând de fapt, doi ani mai târziu, în august 1727, după ce se călugărise sub numele de Nicodim Câmpineanu.

De asemenea, O. G. Lecca, păstrând anumite rezerve îl considera pe Drăghici Câmpineanu urmașul căpitanului Vasile, ulterior a renunțat la această filiație, adăugând în schimb un alt personaj, Radu, care pe la 1700 era căsătorit cu Despina din Cislău (16). Această informație a fost preluată și de C. Vlăduț.

O altă greșeală a lui O.G.Lecca, preluată mult mai târziu și de C. Vlăduț și de „Genealogia lui Lovendal” este aceea de a-i considera pe cei doi Câmpineni, Manta și Pârvu, consemnați într-un act din 12 august 1718, ca fiind tată și fiu. În realitate cei doi erau frați, fii lui Manta II, decedat anterior datei de 1 martie 1711, conform zapisului „ Calei vistiereasa a răposatului Manta Câmpineanu” (17). Printre martori figura și postelnicul Constantin Grădișteanu cu a cărui familie se vor înrudi în curând Câmpinenii . Înainte de 26 decembrie 1721, fiul lui Manta II, Pârvu, se căsătorise cu Chiajna Grădișteanca, fiica lui Matei

Grădișteanu. Cei doi soți vindeau la acea dată moșia Morești din Argeș paharnicului Iordache Bucșeneanu (18).

Faptul că Manta III și Pârvu erau frați este susținut de mai multe documente, printre care și un zapis acordat de către Gheorghe Cantacuzino, ban al Olteniei, „ nepotului Mantii Câmpineanu și nepotului Pârvului, fratele dumisale”, la 1 februarie 1718 (19).

O altă greșeală a lui O. G. Lecca este aceea că el considera că Vasile căpitanul ar fi avut și un alt fiu, Pavel, emigrat în Moldova pe la începutul secolului al XVIII- lea, sporind confuzia legată de filiația Câmpinenilor. În realitate este vorba de Pârvu, frate cu Manta II, Drăghici și Constantin. Ulterior, în „Genealogia a 100 de case”, nu îl mai menționează deloc pe Pavel, precizând că vel căpitanul Pârvu Câmpineanu, căsătorit cu Chiajna, ar fi emigrat în Moldova, dar și aici confundă pe unchi cu nepotul său, ambii purtători ai aceluiași nume.

Stoica Teodorescu, autorul primei monografii a Câmpinei, sporește incertitudinea asupra originii Câmpinenilor, susținând că Manta II, căsătorit cu Calița Cantacuzino, era „ fiul lui Gheorghe din Câmpina” (20). Dar, acest Gheorghe nu mai este menționat în nici o altă parte.

În privința descendenților căpitanului Vasile Câmpineanu, istoricul Nicolae Stoicescu consemnează un singur fiu, pe Vasile postelnicul, menționat într-un document din 21 martie 1673 (21). Dacă această filiație este corectă, ea poate fi urmărită de-a lungul următoarelor două generații. În mai multe documente, Vasile este amintit purtând, când titlul de logofăt, când pe cel de postelnic. Astfel, la 28 mai 1692, Radu și Vasile, fiii lui Vasile logofăt din Câmpina, vindeau marelui spătar Mihai Cantacuzino, un loc de siliște în Câmpina (22). Cinci ani mai târziu, la 4 mai 1697, Lamba din Câmpina vindea fiilor postelnicului Vasile partea sa de moșie din Câmpina (23).

La 15 martie 1702, Radu și fratele său Vasile, fiii logofătului Vasile din Câmpina, vindeau mănăstirii Sinaia, egumenului Nicodim, moșia cumpărată de la Lamba (24). Un alt document, din 17 iunie 1709, este edificator în urmărirea filiației pe această ramură a neamului Câmpinenilor : „ Adică eu Radu, fiul lui Vasile postelnicu din Câmpina, împreună cu femeia mea Dospina și cu feciorii noștri anume: Drăghici, Grigore, Șerban ” vindea egumenului Nicodim al mănăstirii Sinaia, „ jumătate de moș ” în Câmpina. Semna „ Eu Radu Câmpineanu” (25). Acest document, ne permite să evităm o altă eroare a lui O. G. Lecca, aceea prin care îl considera pe Radu, căsătorit cu Despina din Cislău, că ar fi fost fiul vel căpitanului Vasile Câmpineanu.

Două decenii mai târziu, în cartea de hotărnicie din 1 iunie 1729, este amintit un Radu Câmpineanu, moșnean de la care Calița Câmpineanu și nora sa Ilinca, cumpărau mai multe corpuri de moșie, totalizând peste 700 de stânjeni, care se alăturau terenurilor cumpărate de la alți moșneni pentru a „i se lipi moșia din Câmpina lângă moșia dumneai ce-au avut de casă, care se cheamă Curiacu”(26). Este foarte probabil ca și acest moșnean, Radu Câmpineanu, să fi fost rudă cu Calița, văduva Mantei II Câmpineanu, situație sugerată și de vecinătatea terenurilor acestuia cu moșia Curiacu.

Un alt Radu Câmpineanu, având rangul de postelnicel, pe care nu îl putem identifica cu cei din documentele anterioare, este prezent, câțiva ani mai târziu, în alte surse documentare. Astfel, domnitorul Matei Ghica, întârea, la 27 decembrie 1752, vel serdarului Sandu Bucșenescu, printre alte bunuri și „un țigan de la Radu post. Câmpineanu drept 20 tl. Cumpărat și acesta de la Lecca sluj. Mălureanu, zapis din lt. 7141 (1733) aprilie 5”(27).

Postelnicelul Radu Câmpineanu, căsătorit cu Sanda, sora vătafului Mihalcea (28), era fiul Ilincăi Cioran, nora Caliței Câmpineanu și al unuia dintre feciorii acesteia, pe care nu l-am identificat cu certitudine. Cea mai mare probabilitate este ca acesta să fi fost Drăghici Câmpineanu.

Radu Câmpineanu a avut o fiică, Maria, căsătorită cu stolnicul Nicolae Lupoianu, cu care a avut cinci băieți. Aceasta și-a recâștigat drepturile părintești, respectiv proprietățile din Câmpina, după un lung proces, care a durat 22 de ani, cu rudele sale Pantazi și Scarlat Câmpineanu, abia în anul 1780(29).

Revenind la Câmpinenii de la începutul secolului al XVIII- lea, dintre cei patru frați menționați în paginile anterioare: Manta II, Drăghici, Pârvu și Constantin, numai urmașii lui Manta II sunt cunoscuți. Din căsătoria acestuia cu Calița (Calea), fiica marelui spătar Drăghici Cantacuzino, au avut trei băieți: Manta III, Pârvu și Drăghici (30). Manta III, mare căpitan de lefegii, a ajuns în Oltenia ocupată de austrieci „supremus provinciae commisarius”. A murit la 20 august 1727, după ce, simțindu-și sfârșitul apropiat, se călugărise sub numele de Nicodim Câmpineanu. Se pare că a murit fără urmași deoarece, în diata (testamentul) întocmită la 16 iulie 1723 și reînviată pe patul de moarte, la 8 august 1727, aceștia nu apar, bunurile sale fiind împărțite soției Despina (casele din Craiova, în locul celor din București, cedate în schimbul unei datorii nepotului său, Vasile Mogoșescu), „iară moșia

Câmpinei să rămâie fraților mei. Frățâne- mieu Pârvul. Țigani”, restul bunurilor fiind lăsate soției(31).

„Dumneaei jupâneasa Dospina a repausatului Matei (Manta) Câmpineanu, ce au fost comisariu mare al țării” își va vinde acareturile din Craiova administrației provinciei, pentru a fi încartiruit comandantul regimentului generalului Veterani (32).

Celălalt frate al Mantei III, Drăghici, a fost căsătorit probabil cu Ilinca Cioranu, cu care a avut un fiu, pe postelnicul Radu Câmpineanu. Ilinca este menționată în mai multe documente ca noră a Caliței și cumnată a Chiajnei, fără a fi numit și soțul ei.

Cel de-al treilea frate, străbunicul lui Ion Câmpineanu, a fost Pârvu. Acesta s-a căsătorit cu Chiajna Grădișteanu, fiica lui Matei Grădișteanu. Documentele o numesc și Chiajna Grădișteanca, Mogoșeasca sau Albeasca. Căsătoria lor a avut loc înainte de 26 decembrie 1721, când împreună vindeau moșia Morești din Argeș paharnicului Iordache Bucșenescu (33). Au avut împreună doi copii : pe Anica, măritată cu Pană II Filipescu, mare ban al Țării Românești, decedată în 1786 și înmormântată în biserica Radu Vodă din București (34) și pe Pantazi.

Pârvu Câmpineanu, ajuns mare stolnic, moare către jumătatea secolului al XVIII- lea. Istoricul Nicolae Djuvara considera că Pârvu ar fi murit tânăr, între anii 1742 și 1745, ultimul document în care apar cei doi soți, fiind de la 1 septembrie 1741, când vindeau moșii în Uești și Drăgănești (35). El este însă contrazis de documente de mult publicate. Cele două cumnate Ilinca și Chiajna Câmpineanu, împreună cu Pantazi, fiul Chiajnei, dădeau lui Petco Brașoveanu, la 1 ianuarie 1747, un zăpis, în care apărea ca martor și Pârvu, fost mare stolnic (36). C. Vlăduț, transcriind arborele genealogic din lucrarea generalului Radu Rosetti „O despărțenie în anul 1850. Pricina și urmările ei” plasează moartea lui Pârvu Câmpineanu între anii 1733 și 1745 (37).

Conform lui N. Djuvara, Chiajna s-ar fi recăsătorit cu un parvenit, Petcu Sevastos, ajuns mare clucer. Același autor a publicat „adiata dumneaei stolnicesei Chiajna Grădișteanca”, întocmită în ianuarie 1762, în care cele mai multe bunuri le lăsa lui Pantazi, printre care și „moșia de la Câmpina ce au fost a tatâne –său”. Lăsa bunuri și „fiului meu Manolache”, provenit probabil din a doua căsătorie și îl ruga pe Pantazi să „ei pe Manolache pe langă tine să nu-l despartă, să-l chivernisești”. Aniței ,căsătorită cu Pană Filipescu îi făcuse zestre și îi dăruia și „nepotului Dinu al lui Pană” o serie de bunuri. Este amintită și o Sultana căreia îi lăsa bijuterii și țigani. Probabil și Sultana provenea

din a doua căsătorie. Îi lăsa și nepotului Scarlat „o țigancă cu fete cu tot”(38). Deși Djuvara crede că Scarlat era fiul lui Manolache,este foarte puțin probabil, deoarece Manolache era încă un copil de care urma să aibă grijă Pantazi. În mod cert este vorba de Scarlat,fiul lui Pantazi,nepotul Chiajnei.Mai multe semne de întrebare se ridică legat de faptul că se numea „stolniceasa”,în condițiile în care Petcu, al doilea soț era clucer,pe când Pârvu fusese mare stolnic.De asemenea, de ce Petcu nu era amintit în diată ? După aproape trei decenii de căsătorie cu Pârvu mai era Chiajna la vârsta la care să mai fi putut avea alți copii ?

După o primă înrudire cu o familie domnitoare, prin căsătoria Mantei Câmpineanu cu Calița Cantacuzino, prestigiul Câmpinenilor s-a consolidat prin căsătoria lui Pantazi, fiul lui Pârvu și al Chiajnei, cu Maria Cantemir, fiica lui Constantin Cantemir, fiul fostului domnitor al Moldovei Antioh Cantemir (1695-1700 ; 1705-1707), nepot de frate al marelui cărturar, domnitorul Dimitrie Cantemir (1710-1711). Căsătoria lui Pantazi cu Maria Cantemir a avut loc după anul 1738, atunci când tatăl acesteia a fost nevoit să se refugieze în Rusia, iar fiica sa se găsea la București în casa boierilor Dudescu. Pe Maria „ au luat-o dum. vor. Pantazi în Țara Românească încă fără de vârstă și acolo s-au crescut până au venit de vârsta de măritat ” (39) Căsătoria ar fi avut loc conform Genealogiei lui O.G. Lecca pe la 1750, pe când Genealogia lui Lovendal o plasează în 1760.

Pantazi va ocupa înalte dregătorii și se va afirma ca un vajnic luptător împotriva regimului fanariot.

În privința morții sale, diverși autori au preluat fără discernământ data consemnată de O. G. Lecca în „ Familii boierești ”, respectiv anul 1764, deși în fragmentul în care este amintit acest an, doar cu câteva rânduri mai sus se vorbește despre misiunea diplomatică la care a participat Pantazi la Petersburg (1770) și este cunoscut că a făcut parte din delegația munteană la Congresul de la Focșani (1772). Cifra eronată datorată probabil unei greșeli de tipar a fost preluată de C. Vlăduț și o întâlnim și în Genealogia lui Lovendal.

În realitate, Pantazi moare în intervalul septembrie 1776 - iunie 1777. Într-o carte de iertăciune dată la 30 septembrie 1776 de către domnitorul Alexandru Ipsilanti lui Gheorghe țiganul, care fusese eliberat de către biv vel clucerul Pantazi Câmpineanu, în urmă cu 25 de ani „ ot leat 7260 septemvre 1” aflăm că acesta îl înrobește din nou „ iar acum îl trage ca iarăși să-i fie rob ca mai nainte ” (40). Câteva luni

mai târziu, într-o anafora din 26 iunie 1777, dată de același domnitor este amintit „răposatul dumnealui clucer Pantazi Câmpineanu” (41).

După moartea soțului său, Maria, s-a călugărit sub numele de Marta și a murit după 1786.

Pantazi și Maria au avut doi băieți : Scarlat și Constantin. În timp ce Constantin, care a deținut și el ranguri boierești se pare că nu a avut urmași, Scarlat a avut o familie numeroasă.

Scarlat s-a căsătorit cu Luxandra Cândescu. Asupra numărului copiilor acestora există mai multe semne de întrebare. O.G. Lecca și „Genealogia lui Lovendal” enumeră șapte copii : Constantin, Ioan, Maria, Anica, Safta, Elena și Anastasia. Mai documentat C. Vlăduț preluând date din arhiva Ion Ghica și din arborele genealogic întocmit de generalul Radu Rosetti, în studiul „ O despărțenie în anul 1850. Pricina și urmările sale ” (1946), amintește un al optulea copil pe Dumitru (Tache) care a trăit între anii 1796-1872. Constantin (1782-1832) și Dumitru se pare că nu au fost căsătoriți și nu au avut copii(42).

Foarte interesantă este încercarea făcută în anul 1808 de către reprezentanți ai Imperiului țarist, ca urmare a unei scrisori adresate de prințul Dimitrie Constantinovici Cantemir, ultimul descendent al Cantemireștilor, Ministrului Afacerilor Străine, contele Nicolae Petrovici Rumianțev, prin care cerea ca nepotul său direct, stolnicul Constantin Câmpineanu să vină la Petersburg, pentru a-i lăsa lui întreaga moștenire a neamului Cantemireștilor din Moldova. Rumianțev l-a însărcinat pe prințul Prozorovski „ să protejeze pe rudele prințului Dimitrie comiții Dudescu și domni Timpinianu” (Câmpineanu). Prozorovski, l-a rugat pe Cușnicov aflat la București să se intereseze „ unde trăiesc, cu ce se ocupă, ce fel de avere au și ce purtare ”. Cușnicov în urma cercetărilor a aflat că în vreme ce Constantin Dudescu, mare logofăt avea o avere foarte mare, „ Scarlat Câmpineanu, care pe atunci era răposat și fratele lui Constantin Câmpineanu erau săraci. Răposatul Scarlat lăsase zece copii, care în acel timp, primeau educația la București, în casa neamului Câmpinenilor, unde trăiau cu mama lor, soția lui Scarlat. Fiul mai mare numit Alexandru era < învățat desăvârșit în limba elino-greacă>, se distingea printr-o purtare foarte bună și la vârsta de 20 de ani fu numit ispravnic de Buzău, ca ajutor al unchiului său, care era tot ispravnic, dar cu titlul de stolnic” (43).

Din acest lung fragment desprindem câteva informații prețioase: Scarlat era mort în anul 1808, el avusese zece copii și apare numele unui alt fiu, anume Alexandru. Sever Zotta autorul studiului „ Despre neamul Cantemireștilor ”, constata în anul 1931 „ că atât spița d-lui

Gervescu cât și cea a d-lui Lecca nu cuprind pe învățatul și cel mai mare fiu al lui Scarlat Câmpineanu, pe Alexandru, precum nu știm cum se chema al 10-lea lui copil” (44).

În privința datei morții lui Scarlat Câmpineanu există deasemenea diverse păreri: în vreme ce O. G. Lecca (45) și „Genealogia lui Lovendal”, stabilesc moartea lui Scarlat în anul 1802, C. Vlăduț o plasează între anii 1803-1808 (46). Ne raliem părerii lui C. Vlăduț, deoarece din documentele consultate de noi, Scarlat Câmpineanu apare ca membru al sfatului domnesc în calitate de „vel vornic de țara de jos” încă la data de 6 noiembrie 1803 (47).

Prin căsătoriile încheiate de copiii lui Scarlat și ai Luxandrei, neamul Câmpinenilor se va înrudi în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu cele mai de vază familii ale Țării Românești.

Maria s-a căsătorit cu Dimitrie Scarlat Ghica, fost mare logofăt și a avut ca fiu pe cunoscutul revoluționar, scriitor și om politic Ion Ghica (1817-1897).

Ana (Anica) (1790-1863) s-a căsătorit cu boierul Alexandru Kretzulescu, având ca fii pe Constantin și pe Nicolae. Ultimul, Nicolae Kretzulescu, doctor în medicină, revoluționar pașoptist a fost ministru și apoi prim-ministru în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

Safta (1792-1879) s-a căsătorit cu Ion Otetelișanu, arendaș al minelor de sare, ministru de finanțe sub Cuza. În 1850 a divorțat de Safta.

Anastasia (1799-1881) s-a căsătorit cu Iordache Slătineanu, iar Elena cu Matei Cantacuzino.

Constantin și Dumitru nu au fost căsătoriți.

Cel mai cunoscut fiu al lui Scarlat, ilustrul patriot și om politic, Ion Câmpineanu (1798-1863), s-a căsătorit în 1837 cu Ecaterina (Catinca) Dudescu Caribol și a avut trei copii: Alexandrina, căsătorită cu colonelul Rosetti – Rosnovanu, și pe Costache și Ion. Ion I. Câmpineanu a ajuns ministru al justiției, a fost numit ministru la finanțe și la externe, primar al capitalei și guvernator al Băncii Naționale (48).

Implicarea Câmpinenilor în evenimentele istorice

„Familia Câmpineanu s-a deosebit totdeauna prin dorul ei de viață mândră și vrednică de oameni pentru poporul ei” scria în urmă cu un secol A. D. Xenopol, într-o lucrare consacrată lui Nicolae Kretzulescu, fiul Anei Câmpineanu, sora marelui patriot și om politic Ion Câmpineanu (49).

Într-adevăr, încă de la primele menționări documentare ale Câmpinenilor aceștia sunt prezenți în viața politică a Țării Românești în calitate de slujbași ai domniei, dar mai ales ai poporului din rândurile căruia proveneau.

În anul 1658, boierimea munteană se opunea politicii antiotomane a noului domn Mihnea al III-lea, sfătuindu-l: „Doamne, bun lucru ar fi acesta! Iar noi ne temem că nu vom putea plini desăvârșit, ci numai vom zădărnici șarpele și ne va înghiți cu totul. Căci noi sântem în țară mică și fără de oameni, neputincioasă și fără de ajutor de nici o parte. Iar turcii sunt puternici, mari și biruiesc toată lumea, de la răsărit până la apus” (50). Deoarece opoziția boierimii a continuat, la 25 iunie 1659, Mihnea al III-lea ucide în timpul unui ospăț treizeci de mari boieri, printre aceștia fiind și „Vasilie Câmpineanu vel căpitan”, „aruncându-i din casele domnești jos, cu lațurile în grumazi. Iar dorobanții se bucura, și-i călca cu picioarele și-și bătea joc de trupurile lor. Și nici la biserică nu-i lăsa să-i îngroape, ci afară prin gunoaie. Iar pre jupâneșele lor le muncea și le lua toată agoniseala”, scria stolnicul C. Cantacuzino(51). Jupâneasa lui Vasile Câmpineanu era, conform genealogistului O. G. Lecca, fiica marelui vornic Radu Cândescu, ucis și el în aceleași represalii. Vedem astfel o înrudire cu una din marile familii boierești din Țara Românească, tendință ce va continua și la următoarele generații de Câmpineni.

Noi documente publicate recent ne înfățișează pe un Vasile Câmpineanu, mai puțin cunoscut. Astfel, la 2 iulie 1658, „Vasilie mare căpitan” era chemat să judece pricina dintre Coman și Stan pentru niște moșii (52), iar două zile mai târziu, la 4 iulie 1658, era martor în fruntea unui grup de 24 de persoane, majoritatea cu ranguri militare de căpitani, iuzbași, ceauși, stegari, la vânzarea unei jumătăți de ocină a lui Dragomir Murgescu către Marin căpitan (53). De la 9 decembrie 1658 până la 12 iunie 1659, în preajma datei uciderii sale, apare ca martor în 10 documente, în calitate de mare stolnic, membru al divanului domnesc (54). Conform lui N. Stoicescu, deținuse aceeași funcție în divan și anterior, între 12 martie – 11 mai 1655 (55).

Un alt reprezentant al neamului Câmpinenilor, Manta, ajunsese să dețină funcții importante în divanul domnesc: clucer la 24 iunie 1644, cămăraș în august 1652, vistiernic II între 28 februarie – 2 iunie 1656, mare comis între 26 mai 1658 – 30 august 1659 (56). Manta ar fi fost prins de către Constantin Șerban și a ajuns prizonier la turci (1660). Va mai fi menționat ca și comis la 1 mai 1672 și fost mare comis la 10 ianuarie 1673. Fiii săi ar fi deținut și ei dregătorii: Manta II ajungând

logofăt (1674), vistier și vistier II (1678), iar Drăghici, spătar. Nu avem date despre ceilalți doi, Constantin și Pârvu.

Pe la jumătatea secolului al XVII-lea, un al treilea Câmpineanu, Negoită, menționat de mai multe documente în perioada 1643–1652, era comis.

În vremea lui Constantin Brâncoveanu, în slujba acestuia se găsea Drăghici Câmpineanu, care va fi trimis la Poarta otomană ca și capuchehaie, la 10 iunie 1705. „Pentru chiverniseala de la Poartă, dar, măriia- sa vodă socotind au trimis pre dumnealui Ianache Văcărescul vel agă i Drăghici Câmpineanul vătaf za aprozi ca să să afle acolo, de vreme ce poruncise să și vie acasă mai sus pomenitul Ștefan Cantacuzino vel paharnic, că multă vreme acolo în slujba țării și a domnului să aflase. Deci, lipsindu dumnealui de acolo cești ce au ziseră mai sus să rămâie în locul dumnealui acolo, căutându trebile țării ”, scria cronicarul Radu Greceanu (57).

Către sfârșitul domniei lui Constantin Brâncoveanu, în contextul intrigilor țesute de către Cantacuzini, victimă a măsurilor severe luate de domn a fost și Calița Câmpineanu, fiica lui Drăghici Cantacuzino, căsătorită cu Manta II Câmpineanu, așa cum reiese dintr-un zapis scris de către Gheorghe Cantacuzino, la 1 februarie 1718 „nepotului Mantii Câmpineanul (III- n.n.) și nepotului Pârvului, fratele dumisale, precum să se știe că, dându dumneaei mama, după moarte răposatului tatălui meu, la dumneaei mama Calița muma dumnealor, o păreche de desagi cu 6 galbeni ungurești, și alte lăzi și sepeate cu haine și scule și arginturi, ca să le păstreze dumneaei, iar Măriia Sa răposatul Constandin Vodă Brâncoveanul, aflându de acele, că sântu la dumneaei, au trimes cu mare înfricoșare dă le au luat toate, fără dă nici o dreaptate, neavându nimic a ceare și a lua de ale nostrea. Și dumneaei mama Calița, văzându că nu le-au putut ascunde, temându-se dă primejdie viații, și văzându că în silă și fără dă nici o dreaptate le au luat Costandin Vodă, aceale toate de la dumneaei, au cerșut cărți și răvașă dă seamă, ca să știe că toate le-au luat Costandin Vodă. Și luându eu acele cărți și răvașă de la dumnealor, le-am dat această carte a mea, ca să știe că de la dumnealor toate le-am luat, și eu sea-m cautu cu casa lui Constandin Vodă, iar dumnealor să aibă bună pacea dă către noi,- că nimic la dumnealor n-au rămas ” (58).

Instalarea regimului fanariot în Țara Românească, în anul 1716, prin domnitorul Nicolae Mavrocordat, a determinat o reacție națională a boierimii muntene și oltene care, în condițiile războiului austro-turc (1716-1718), a adoptat o fățișă atitudine filoaustriacă.

Printre boierii care au contribuit la detronarea și capturarea lui Nicolae Mavrocordat, la 14/25 noiembrie 1716, și trimiterea lui sub pază la Sibiu, s-au numărat și frații Manta și Pârvu Câmpineanu, fiii lui Manta II și ai Caliței (59).

La 17 iulie 1718, printre boierii munteni refugiați la Sibiu, semnatori ai unei adrese către Eugeniu de Savoia, prin care îl rugau să elibereze țara de sub jugul necredincioșilor, promițând în schimb credință veșnică împăratului, se găseau din nou frații Manta și Pârvu Câmpineanu, ambii deținând funcția de căpitan (60).

La 12 august 1718, Manta și Pârvu se regăsesc pe lista de boieri ce urmau să-l întâlnească pe mareșalul austriac Steinville, comandantul militar al Transilvaniei, pentru a reglementa raporturile dintre cele două țări (61).

Prin anexarea Olteniei de către austrieci, prin Tratatul de la Passarowitz (21 iulie 1718), Gheorghe Cantacuzino a ajuns președinte al administrației, în calitate de ban al Olteniei. Rudă apropiată cu Câmpinenii a sprijinit numirea lui Manta Câmpineanu în funcția de comisar suprem al provinciei „supremus provinciae commissarius”, în care va rămâne până spre sfârșitul vieții (a murit în august 1727) (62).

Un document publicat în anul 1908, în revista „Ramuri” de către August Pessiakov crează o oarecare confuzie în privința datei morții și chiar a numelui lui Manta. Este vorba de „așezământul ce s-au facut cu Dumneaei jupâneasa Dospina a repausatului Matei (nu Manta) Câmpineanu, ce au fost comisariu mare al țării”, datat la 16 noiembrie 1726. Sigur documentul a fost întocmit cu cel puțin un an mai târziu deoarece, până în luna august 1727, Manta e prezent în mai multe documente (63).

O nouă generație de patrioți din neamul Câmpinenilor s-a ridicat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Pantazi Câmpineanu, fiul lui Pârvu și al Chiajnei, căsătorit cu Maria Cantemir, va deține de-a lungul timpului mai multe ranguri boieresti : treti logofăt (1745), vel paharnic (1747), vel spătar (1749), medelnicer (1758), vel clucer (1765,1767,1768,1776,), vornic (1775) (64).

La 5 ianuarie 1765, Pantazi Câmpineanu se număra printre cei 18 mari boieri (Dudescu, Filipescu, Cantacuzino, Știrbei) arestați din ordinul lui Ștefan vodă Racoviță (1764 -1765), pentru că s-au opus în divan introducerii unui nou bir, fumăritul. Au fost eliberați la 25 iunie 1765, pe fondul unei puternice revolte a maselor bucureștene (65).

Legăturile lui Pantazi Câmpineanu cu Imperiul țarist, realizate prin intermediul Cantemireștilor, îl plasează pe acesta în tabăra filorusă, alături de alți mari boieri munteni, în timpul războiului ruso-turc (1768-1774). În anul 1769, Pantazi l-a întâmpinat la Buzău pe maiorul rus Nazarie Karazin, principalul agent al propagandei ruse în Principate și împreună au intrat în Bucureștiul părăsit în grabă de domnitorul Grigore III Ghica (noiembrie 1769). În anul următor, Pantazi Câmpineanu l-a însoțit în solie la Petersburg pe mitropolitul țării Grigore, la țarina Ecaterina a II- a (66).

La tratativele de pace, purtate la Focșani, între ruși și turci cu medierea Imperiului habsburgic și a Regatului Prusiei, în 1772, o serie de boieri munteni în frunte cu banul Mihai Cantacuzino, marele vornic al țării de jos, Nicolae Dudescu, banul Pană Filipescu, marele clucer Grigore Băleanu, marele vornic al țării de sus, Pantazi Câmpineanu și alții, s-au adresat la 24 iulie/4 august, delegațiilor puterilor creștine prin memorii, prin care revendicau revenirea la domniile pământene și neatârarea sub garanția colectivă a Rusiei, a Imperiului habsburgic și a Prusiei (67).

Un document din 7 iunie 1777 ne oferă informația că „ în vremea armii rusești, răposatul clucer Pantazi era orânduit asupra visterii ”(68). În timpul acestui razboi, alături de Pantazi se găseau și cei doi fii ai săi, Scarlat și Constantin, ofițeri în regimentul de grenadieri (69).

Scarlat Câmpineanu, tatăl viitorului om politic Ion Câmpineanu, s-a impus către sfârșitul secolului al XVIII- lea, ca un personaj de primă mână pe scena politică a Țării Românești. A deținut diferite ranguri boierești, timp de circa trei decenii: stolnic(1777, 1779, 1780,1782,1788), vel clucer (1792,1793) agă (1789-1791), vel logofăt (1790, 1799, 1800), vistier (1796), vel vornic (1800-1803), caimacam(1802), ispravnic.

În contextul războiului ruso-austro turc (1787-1792), Scarlat Câmpineanu a trecut în tabăra austriacă. Domnitorul Nicolae Mavrogheni trimitea la sfârșitul lunii ianuarie 1788, către Focșani, mai multe unități militare conduse de 25 de tineri boieri, printre care și Scarlat Câmpineanu și Ion Cantacuzino Măgureanu, cu scopul de a stăvili intrarea trupelor rusești în Țara Românească. Ajunși la Buzău, li se ordonă întoarcerea la București, dar cei doi vor trece munții în Transilvania, la Sibiu. Scarlat Câmpineanu s-a înfățișat împăratului Iosif al II-lea pe care l-a sfătuit să schimbe tactica de luptă adoptată de mareșalul Lassi și să nu mai atace pe turci în trei coloane, ci numai într-una singură, spre a nu slăbi forțele (70).

Răzbunarea lui Nicolae Mavrogheni nu a întârziat. Acesta a confiscat întreaga avere a Câmpineanului, iar pe soția acestuia Luxandra a întemnițat-o la Edicule, împreună cu fiul său, Constantin. Familia lui Ion Cantacuzino era întemnițată la Nove, în Bulgaria. Ion Ghica relatează modul vicelan și cinic în care Mavrogheni a invitat-o pe Luxandra la palat unde a arestat-o pe loc. Nepot al lui Scarlat Câmpineanu, Ion Ghica, arată că „vina Câmpinencei era că bărbatul său nu voise să ridice oaste românească, ca să meargă să se bată alături de turci în contra austriacilor, nemților cu coadă, cum le ziceau românii” (71).

Odată cu înlăturarea lui Nicolae Mavrogheni, Scarlat Câmpineanu a revenit în București, alături de un corp de armată austriac, condus de prințul de Saxa Coburg. Între 29 octombrie 1789 și august 1791, Scarlat Câmpineanu a exercitat funcția de agă, iar Ion Cantacuzino pe cea de spătar. S-a păstrat în memoria contemporanilor săi modul demn, curajos, prin care Scarlat Câmpineanu l-a apostrofat pe generalul austriac Mitrovski, pentru purtările ostile ale soldaților austrieci intrați în București : „Austria n-a dobândit țara prin puterea armelor, ci România a chemat-o ca pe o prietenă” (72).

La începutul secolului al XIX-lea vornicul Scarlat Câmpineanu este cel care i-a convins pe alți mari boieri să trimită un reprezentant al partidei naționale să pledeze cauza țării în fața primului consul Napoleon Bonaparte, fiind desemnat pentru aceasta vornicul Nicolae Dudescu (73).

În anul 1802, la numirea lui Alexandru Șuțu, mulți boieri împreună cu domnul înlăturat Mihail Șuțu, s-au refugiat în Transilvania. Dionisie Fotino scria că : „La Sibiul Transilvaniei se aflau mitropolitul Dositei cu episcopii, banul Dimitrie Ghica cu fii săi, Manole Brâncoveanu, Dimitrie Racoviță, Scarlat Câmpineanu, Isaac Ralet și alți mulți boieri din Craiova. Aceștia cer Înaltei Porți să numească domn pe Constantin Ipsilanti ” (74). În același an, la 24 septembrie, între caimacamii Țării Românești se găsea și Scarlat Câmpineanu (75).

Scarlat Câmpineanu a exercitat funcția de vornic al țării de jos, cel puțin până la 6 noiembrie 1803, data ultimului document în care îl mai găsim amintit. Se pare că a murit la puțin timp după această dată, lăsând demni continuatori ai activității sale patriotice pe fiii săi, Constantin și Ion Câmpineanu.

Fratele lui Scarlat, Constantin, mai puțin implicat în viața politică, s-a situat și el pe poziții antifanariote. În anul 1770, făcea parte ca ofițer, alături de Scarlat, din regimentul de grenadieri al armatei ruse,

iar în anul 1788, când Scarlat trecuse fățiș de partea Imperiului habsburgic, pe Constantin Câmpineanu îl întâlnim alături de boierii Cantacuzini și Lupoieni, întâmpinând un corp de oaste imperial, care făcuse o incursiune până la Câmpina, la 22 februarie 1788, și oferea informații prețioase comandantului acestei unități militare, von Cyntzno, despre retragerea turcilor din Ploiești (76). Constantin Câmpineanu a fost și el victima persecuțiilor lui Nicolae Mavrogheni, care i-a confiscat averea. Constantin a deținut mai puține funcții, totuși, la 6 august 1795, în divanul domnesc al domnitorului Alexandru Moruzi se găsea și Constantin Câmpineanu vel sluger (77). A mai fost ispravnic și stolnic (78).

Note bibliografice :

1. Octav George Lecca, Familiile boierești române, Istorie și genealogie, București, 1899, p. 122-126; idem, Genealogia a 100 de case din Țara Românească și Moldova, București, 1911, planșa 23 (Câmpineanu).
2. Nicolae Iorga, Studii și documente cu privire la istoria românilor, V, partea I, Cărți domnești, zapise și răvașe, București, 1903, p. 314-317, 685-686 ; Stoica Teodorescu, Monografia orașului Câmpina. Istorie și documente, Câmpina, 1924.
3. Nicolae Stoicescu, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV –XVII, Editura Enciclopedică română, București, 1971, p. 150.
4. Constantin Vlăduț, Ion Câmpineanu, Editura Științifică, București, 1973.
5. Mihai Sorin Rădulescu, Câmpinenii, o familie a regenerării românești, în *Historia. Revista de istorie*, VI, nr. 58, octombrie 2006.
6. Wikipedia. org / wiki / Ion_Câmpineanu.
7. www. genealogie. lovendal. ro / familia Câmpineanu / .
8. O. G. Lecca, op. cit. p.122.
9. N. Iorga, Materiale de istorie culturală, în op.cit., p.685.
10. S. Teodorescu, op. cit., p. 150-151.
11. N. Stoicescu, op. cit., p. 150.
12. C.Vlăduț, op. cit., p. 28.
13. Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească, vol. 30, p. 275, 365-366.

14. Idem, vol. 37, p. 209.
15. S.Teodorescu, op. cit., p.160.
16. O.G.Lecca, Familiile boierești, p.122 ; idem, Genealogia, planșa 23.
17. Al. A.Vasilescu, Cronologia tabelară. Data alcătuirii și autorul ei, în Revista istorică română, vol. III, fasc. I, 1933, p. 58.
18. Ibidem, p. 57.
19. N.Iorga, Studii și documente, V, p. 314.
20. S. Teodorescu, op. cit., p. 63.
21. N.Stoicescu, op. cit., p. 252.
22. S. Teodorescu, op. cit., p. 154.
23. Ibidem.
24. Ibidem, p. 155.
25. Ibidem, p.156-157
26. Ibidem, p. 151-152 ; 158-160.
27. I. Ionașcu, Acte cu privire la boerul Sandu Bucșănescu, în Arhivele Olteniei, XIII, nr. 74-76, iulie- decembrie 1934, p. 423.
28. Ștefan D. Greceanu, Genealogiile documentate ale familiilor boierești, vol. I, București, 1913.
29. Acte judiciare din Țara Românească. 1775-1781, Editura Academiei, București, 1973, p. 930-935.
30. Al. A. Vasilescu, op. cit., p. 59 ; N. Stoicescu, op. cit., p. 150; ambii autori folosesc informațiile lui I. C. Filitti, din Arhiva Gh. Cantacuzino, p. 178.
31. N. Iorga, Materiale de istorie culturală, p. 315-316.
32. Dem D. Stoenescu, Din lucrările lui August Pessiacov, în Arhivele Olteniei, III, nr. 12, martie-aprilie, 1924, p. 158.
33. Al. A. Vasilescu, op. cit., p. 57.
34. www. genealogie. lovendal. ro. / familia Câmpineanu.
35. Neagu Djuvara, Ce au fost boierii mari în Țara Românească ? Saga Grădiștenilor (secolele XVI- XX), Editura Humanitas, S. A., 2011.
36. S. Teodorescu, op. cit., p. 163-165.
37. C. Vlăduț, op. cit., planșa I.
38. N. Djuvara, op. cit.
39. Sever Zotta, Despre neamul Cantemireștilor, II, în Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipiului Iași, fasc. 9, partea I, 1931, p. 25-28.
40. Acte judiciare din Țara Românească, p. 208-209.
41. Idem, p. 390-391.

42. C. Vlăduț, op. cit., p. 31.
43. S. Zotta, op. cit., p. 33.
44. Ibidem, p. 35.
45. O. G. Lecca, Familii boierești, p. 194.
46. C. Vlăduț, op. cit., p. 28.
47. V. A. Urechia, Istoria românilor, vol. VIII, București, 1897, p. 359.
48. C. Vlăduț, op. cit., p. 30-31.
49. A. D. Xenopol, Nicolae Kretzulescu. Viața și faptele lui. 1812-1900, București, 1915, p.11.
50. Constantin Cantacuzino stolnicul, Istoria Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini / Letopisețul Cantacuzinesc, în Cronicari munteni, vol. I, Editura Minerva, 1984, p. 165.
51. Ibidem, p. 169.
52. Catalogul documentelor Țării Românești, vol. IX, 1657-1659, Arhivele Naționale ale României, București, 2012, p. 284.
53. Idem, p. 287.
54. Idem., p. 333-403.
55. N. Stoicescu, op. cit., p. 252.
56. Ibidem, p. 150 ; Manta mai apare ca mare comis și în alte două documente, ulterioare datei de 30 august 1659, la 11 și la 14 septembrie 1659, conform Catalogului documentelor Țării Românești, p. 439-440 și 442-443.
57. Radu Greceanu, Cronica, în Cronicari munteni, vol. III, Editura Minerva, 1984, p. 133, 241, 245.
58. N. Iorga op. cit., p. 314.
59. Constantin V. Obedeau, Petre Obedeau, în Arhivele Olteniei, VI, nr. 29-30, ianuarie-aprilie, 1927, p. 44.
60. C. Sassu, Acte din arhivele vieneze, în Arhivele Olteniei, VIII, nr. 41-42, ianuarie-aprilie, 1929, p. 87-88 și nr. 43-44, mai-august, 1929, p. 380.
61. C. Vlăduț, op. cit., p. 28.
62. Al. A. Vasilescu, op. cit., p. 61.
63. Dem D. Stoenescu, op. cit., p. 158.
64. C. Vlăduț, op. cit., p. 28.
65. Ibidem, p. 32 ; N. Iorga, Studii și documente cu privire la istoria românilor, vol. XXII, București, 1913, p. 91. ; Ștefan Ionescu, Bucureștii în vremea fanarioților, Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 147-149.

66. O. G. Lecca, op. cit., p. 123.
67. Istoria românilor, vol. VI, Editura Enciclopedică, 2002, p. 517.
68. Acte judiciare, p. 391.
69. O. G. Lecca, op. cit., p. 123.
70. Ibidem ; Șt. Ionescu, op. cit., p. 206.
71. Ion Ghica, Scrisori către Alecsandri, București, 1887, p. 619.
72. O. G. Lecca, op. cit., p. 124 ; C. Vlăduț, op. cit., p. 33.
73. I. Ghica, op. cit., p. 512-513.
74. V. A. Urechia, op. cit., p. 266.
75. Ibidem, vol XI, București, 1900, p. 204.
76. Călători străini în Țările Române, vol 10, partea a II-a, p. 860-862 ; vezi și Cristina Modoianu, Gheorghe Modoianu, Călători străini despre Câmpina la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Anuar, nr. III, Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Câmpina, 2012, p. 16-17.
77. V. A. Urechia, op. cit., tom IV, vol. VI, București, 1893, p. 239.
78. S. Zotta, op. cit., p. 33.

CONFERINȚA LUI IULIU POPPER DIN 1891

*Preot Petru Moga
Parohia Sf.Nicolae-Slobozia, Câmpina*

Buletinul Institutului Geografic Argentinian, în numărul său din iulie-august 1891, publică textul celei de a doua conferințe, susținută de inginerul și geograful explorator Iuliu Popper pe tema Țării de Foc, în ziua de 21 iulie 1891 la Institutul Geografic Argentinian din Buenos Aires.

Din articolul introductiv aflăm că și această a doua și ultimă conferință susținută de exploratorul român s-a bucurat, asemenea celei din 5 martie 1887, de o asistență extrem de numeroasă. Atât de numeroasă, încât multe persoane, nemaivând loc în sălile Institutului, au fost obligate să se retragă.

Conferința a fost deschisă la orele 8:30 pm de către Președintele Institutului, Alejandro Sorondo, care, în câteva cuvinte, l-a prezentat pe conferențiar și a conturat ideea bogăției naturale a Țării de Foc, despre condițiile de locuire ale căreia se scriseseră cele mai eronate articole.

În dreapta lui stătea Ministrul Plenipotențiar al Republicii, Enrique B. Moreno, membru de onoare al Institutului, iar în stânga, conferențiarul însuși. Acesta atârnase în prealabil pe unul din pereții sălii principale o hartă de mari dimensiuni conținând datele obținute personal în diversele sale expediții.

Textul conferinței, împreună cu articolul introductiv, preluat din buletinul Institutului Geografic Argentinian, a fost publicat în lucrarea "Oro en Tierra del Fuego", Ushuaia 2000, pag. 107-125.

În limba română, conferința este abia acum accesibilă, conturând cu precizia documentului trăsăturile unui om de știință autentic, ale unei conștiințe de înaltă responsabilitate, ale unei inteligențe de mare anvergură în intuirea potențialului economic al zonei. Va fi o mare bucurie pentru cititorul român să descopere, de asemenea, dincolo de acestea, componenta temperamentală și poetică a conferențiarului, care irumpe nestăvilită de mai multe ori pe parcursul conferinței.

**ÎNSEMNĂRI GEOGRAFICE, ETNOLOGICE, STATISTICE ȘI
ECONOMICE DESPRE ȚARA DE FOC**

27 iulie 1891 – Institutul Geografic Argentinian

Iuliu Popper

Datorită unor circumstanțe ușor de înțeles, Țara de Foc nu dă la prima vedere impresia unui tărâm atractiv. Naufragiile care se succed în vecinătățile Capului Horn, aspectul sumbru și sălbatic al coastelor sale occidentale, nomenclatura însăși, distingând ținuturile sale cu denumiri de felul: Insula Pustiirii, Golful Inutil, Insulele Furiilor, Capul Dezamăgirii, Golful Nu-Intrați, Limanul Retrage-te, Golful Aoaleu, Portul Foamei și altele asemenea, un adevărat glosar de insolente geografice, rezultat irascibil al nopților de insomnie pe care navigația de la Capul Horn le pricinuieste uneori marinarilor: iată elementele care cu siguranță nu contribuie la anularea tristelor tablouri urzite de imaginație.

Un capriciu cartografic, simplă economie de hârtie în realizarea celor mai frecvente hărți terestre, în care Țara de Foc, desenată în partea cea mai de jos, atinge aproape marginea hărții, o face să pară că s-ar afla în Mările Antarctice, în împrejurimile Polului Sud, iscând în minte imaginea unor ținuturi friguroase, a unor peisaje hibernale și orizonturi cu munți de zăpadă.

Dar de fapt Insula Țara de Foc, situată între paralelele 52°40' și 55°, se află mai departe de Polul Sud decât Stockholm, Copenhaga și Glasgow, față de Polul Nord. Se apropie de tropice mai mult decât Scoția, Danemarca, Suedia și Norvegia. Astfel că situația sa geografică nu este una care să justifice faima ei de ținut friguros, după cum nu explică nici porecla înflăcărată pe care o poartă. Magellan, descoperitorul ei, a denumit-o „Țara Fumurilor”, datorită faptului că indienii, văzând prima oară o corabie, au aprins focuri uriașe în semn de alarmă. Regele Carol al V-lea, suveranul Spaniei, a fost cel care i-a dat numele pe care-l poartă astăzi, „deoarece unde iese fum”, declara el cu firească perspicacitate, „trebuie să fie și foc”.

Cu toate acestea, Țara de Foc este o țară nici rece, nici caldă. Nici sălbatică, nici întunecată, nici deprimantă. Este o țară cu climă insulară care, în funcție de partea din care o privești, are un aspect vălurit, este umedă și acoperită de păduri dese; sau este netedă, calmă, uscată, alcătuită din pampasuri înierbate; sau adânc decupată, impunătoare, alcătuită din povârnișuri abrupte și munți încununăți de zăpadă veșnică.

Partea de nord se deosebește de cea de sud, iar cea de răsărit se deosebește de cea de apus, așa cum șesul Buenos Aires este altceva

decât centrul Africii, iar Patagonia este altceva decât Pirineii. Partea de nord-est, situată între Strâmtoarea Magellan și Oceanul Atlantic, compusă din aluviuni terțiare, cuprinde câmpii și podișuri înierbate, întrerupte de vâlcele adânci. Aici pasc turmele de *guanaco* și trăiesc indieni cu statura înaltă, robuști și cu constituție fizică puternică: este o Patagonie la scară mică, cu absența totală a arborilor, cu flora și cu toate fenomenele meteorologice care o caracterizează pe aceasta. În partea centrală, terenul își schimbă înfățișarea: pampasul se întrerupe brusc, câmpurile dispar între cordiliere vâlurite, de pe care se înalță grupuri de arbori: peisajul capătă astfel aspectul unui parc uriaș, al unui codru vast, străbătut de văi largi acoperite cu iarbă înaltă, exuberantă și întretăiate de râuri impetuoase și pâraie cristaline care curg zgomotos în liniștea pădurilor.

Mai încolo, la câteva leghe distanță, spre sud și vest, sunt munți grandioși care se înalță din apele oceanului: aici giganții cordilerei își trimit avangarda în Insula Statelor. Anzii sfidează Oceanul Atlantic, Vulcan și Neptun își dispută terenul. Aici elementele înfuriate se izbesc între ele și oferă spectacolul sublim al unei lupte teribile și veșnice. Printre coloanele formidabile de spumă albă, în vuietul talazurilor ce distrug plajele, vin la luptă nu numai munții, ci și scheletele lor golașe, obeliscuri înalte, turnuri nemaipomenite și piramide gigantice de săgeți ciuntite, care, succedându-se cu semeție, își proiectează piscurile lor capricioase dincolo de tărâmul zăpezilor veșnice.

Și mai departe, în mijlocul valurilor agitate, separate de plajele din care făceau cândva parte, se mai văd încă uriașe stânci singuratice, vestigii trufașe de munți dispăruți, care capătă forme fantastice, părând niște labe colosale, niște pumni sau buzdugane enorme, care amenință elementele înfuriate. Pe una din aceste stânci, care, văzută de departe, se aseamănă unei corăbii navigând cu toate pânzele sus și care se află în fața Capului Buen Suceso, am văzut de la bordul vasului național de transport Ushuaia o colonie de lei marini. Erau pe puțin patru sute. Siguri de faptul că omul nu poate debarasa incinta colților de stâncă ieșiți din mare, contestau șuieratul vaporului fără să se miște din loc, cu un răget puternic ce părea hohot de titani.

Spălând stâncile și munții fragmentați, valurile pătrund înspre interior, formând puțuri adânci, canale largi și întortocheate ce avansează în interior pe distanțe de multe leghe.

Printre golfulețe, sânuri de mare și golfuri, la poalele uriașilor dioritici și granitici ai cordilerei, se văd ghețari enormi, mase de gheață cu un volum de milioane de metri cubi, care coboară lent printre păduri

veșnic verzi de fagi, mirți și magnolii, în vreme ce la poalele lor, roase și invadate de ape, sunt bolți colosale, peșteri spațioase, stăpânite în întregime de legiuni de pinguini și cormorani, de nutrii și delfini, de lupi și lei de mare.

Iar în răspăr cu acest grandios spectacol al naturii, scenariu potrivit pentru giganți și tritoni, trăiește, plutind aproape permanent în minuscule canoe făcute din scoarță de copac, o rasă de ființe umane, rahitice, uscățive, prost configurate, care pe pământ își mișcă greoi articulațiile lor inestetice, în contrast surprinzător cu oamenii care, la distanță de câteva leghe, locuiesc pe aceeași insulă.

Aici este rară ziua în care nu plouă; acolo e rară săptămâna în care cade vreun strop de apă. În zona de sud, este greu să găsești în exuberantele sale păduri o bucată de pământ plat de 10 metri pătrați; în partea de nord abundă câmpurile largi, monotonia cărora n-o întrerupe pe mari distanțe niciun arbore și niciun arbust. Aici vuieste, șuieră permanent vântul. Acolo domnește liniștea profundă a codrilor; și mai încolo, răsună permanenta bubuitură a talazurilor. În pampas, o rasă de voinici vânează *guanaco* alergând după el; în ochiurile de mare și în canale, o rasă de pitici se ceartă cu focile pentru peștii, scoicile și icrele care mișună printre îndesitele păduri marine de sargase. Iar mai departe, la orizont, în fața Capului Horn, se văd flotile de corăbii care se confruntă cu curenții și furtunile ce se opun înaintării lor.

E greu, Domnilor, să prezinți într-un cadru restrâns întregul aspect al Țării de Foc, pentru că este țara marilor surprize. Este țara în care fauna polară își dă binețe cu cea a tropicelor, unde țipătul pinguinului antarctic se amestecă cu cel al papagalului ecuatorial. Este țara varietăților topografice. Păstrând proporțiile, ea are mai multă vegetație decât Republica Mexic, are mai multe peisaje și panorame grandioase, decât Elveția și Norvegia. La o suprafață nu mai mare decât Regatul Portugaliei sau al Greciei, adună laolaltă mai multe contraste de geografie fizică și hidrografie, de meteorologie și etnografie, decât întregul continent al Australiei.

Două sunt cauzele fundamentale care determină ca acea regiune să aibă cea mai mare varietate geografică pe care fantezia umană și-o poate imagina într-o țară atât de mică.

Prima își are originea în mărele antarctice din vecinătatea Polului Sud: este vorba de un puternic curent marin cu o lărgime de 500 km, care vine cu o temperatură de patru grade și se năpustește asupra coastelor sud-estice ale Țării de Foc cu o viteză medie de 25 de mile pe zi. Aici întâlnește prima stavilă în curgerea sa accelerată și se desparte în

două uriașe ramificații, din care una înaintază spre coastele chiliene, luând numele de Curentul Peruan, iar celălalt, denumit Curentul Capului Horn, urmează să se piardă pe coastele Africii, la Capul Bunei Speranțe. Simultan și paralel cu acest debit uriaș de apă rece, vine un alt curent, de data aceasta atmosferic, care încărcat cu vapori se izbește de ghețarii și piscurile înzăpezite de pe litoralul Pacificului, se condensează în nori și cade sub formă de torenți de ploaie peste pampasurile dinspre coastele Atlanticului.

Aici, la câteva leghe distanță de coastele Pacificului, se produc fenomene deosebite, eterogene: un curent nu mai puțin puternic, dar cald, care se formează în mările tropicale, în zona Braziliei, vine să scalde coastele sud-americane și înaintază până în Țara de Foc, ceea ce face ca temperatura să se mențină la 10 grade Celsius.

Acest curent, a cărui existență am avut satisfacția să o constat în timpul călătoriilor pe care de șase ani le fac încontinuu prin acele mări, este încă ignorat în geografia oceanelor. Curentul Braziliei, care, potrivit hărților existente se îndreaptă spre est, atunci când ajunge la 45° latitudine sudică, trimite într-adevăr o ramificație spre coasta Patagoniei, care, cu o viteză medie de 18 mile pe zi, ajunge până la plajele Țării de Foc.

Din aceste circumstanțe rezultă fenomenele meteorologice care formează variata climatologie și hidrografie a insulei: curenții calzi de la răsărit întrețin o coloană de aer ascendentă. Curenții de aer de la apus, răciți pe vârfurile înzăpezite de pe litoralul Pacificului, se năpustesc în jos pentru a-i lua locul, măturând în înaintarea lor accelerată șesurile orientale. Sunt vânturile puternice care biciuie pampasul, făcând imposibilă silvicultura și îndepărtând de pe fața pământului tot ceea ce nu este puternic înrădăcinat în sol. Iată deci, Domnilor, ceea ce explică contrastele de faună și floră, de climatologie și hidrografie din regiune.

Cealaltă cauză care determină aspectul său variat constă în structura sa geologică și orografică: în vreme ce regiunea Atlanticului, de la strâmtoarea Magellan până în apropierea strâmătorii Le Maire, este alcătuită din aluviuni terțiare, din conglomerări de pietre, argile și nisipuri, din stratificări argiloase și fâșii gresioase, regiunea Pacificului, prelungire a Anzilor, alcătuită din roci primare de gnais și granit, grauwacke și diorite, străbătute pe alocuri de filoane puternice de cuarț alb, este potopită de ploi permanente, este supusă unei acțiuni erozive de către ghețarii uriași, de puternice cascade și cataracte și de nenumărate râuri puternice, râulețe și pâraie. Aici forțele plutonice au dezgolit rocile de orice depunere. Permanentele talazuri au măturat chiar și urmele de

nisip aduse de cursurile de apă până la ocean și au format nenumărate golfuri, limanuri, porturi spațioase pe care le întâlnești la orice pas. Pe cealaltă parte, pe coastele atlantice, valurile își exercită de asemenea forța lor distructivă, fragmentând plajele, retezând munții și lăsând în urmă prăpăstii uneori de peste trei sute de picioare. Dar apele nu pot birui aluviunile mișcătoare pentru că ceea ce talazurile dizlocă într-un loc, se adună în altul. Aluviunile smulse de pe promontorii sunt depuse în golfuri, astfel că aceleași forțe care în Pacific dau naștere golfurilor și porturilor, le distrug în Atlantic, desființând orice sinuozitate care ar putea oferi adăpost unei ambarcațiuni oricât de mici.

De aici rezultă faptul că indienii care trăiesc pe coastele Atlanticului nu cunosc viața în canoe, nu au habar de navigație și se hrănesc din fauna și flora oferite de pampas, pe când la litoralul Pacific, unde deplasarea pe uscat este îngreunată la fiecare pas, trăiește o rasă de oameni esențialmente marină, care depinde exclusiv de ceea ce trăiește în apele oceanului.

Având în vedere erorile care se înregistrează până astăzi în etnologia universală, nu va mira, desigur, versiunea persistentă despre existența în Țara de Foc a indienilor diformi, sălbatici și antropofagi.

Este o tendință specifică spiritului uman să pună pe seama regiunilor necunoscute rase umane legendare. Iezuiții secolului al XVII-lea au prezentat acele locuri ca fiind locuite de ființe umane înzestrate cu cozi lungi. Învățații secolului al XIX-lea plasează în Țara de Foc rase de antropofagi și chiar Darwin, ilustrul naturalist, credea că în indienii fueghini a descoperit veriga care îi lipsea în celebrul său lanț al evoluției. Dar realitatea este că aborigenii din acele ținuturi se deosebesc și unii de alții și, luați împreună, se deosebesc de toate versiunile acestea fantastice.

Regiunea se poate împărți în două mici zone etnografice distincte: arhipelagul fueghin, locuit de alacalufi și yamani, indieni care arată rău și a căror constituție fizică debilă pare să îi condamne la dispariție; ei trăiesc în canoe, se întrețin din pescuit și abia dacă frecventează o porțiune cu totul neînsemnată a teritoriului; și insula Țara de Foc, pe care aborigenii o numesc *Ona-Sin (Țara Oamenilor)*, locuită de onași, indieni cu înfățișare bărbătească, robuști, cu o constituție fizică puternică, a căror statură înaltă amintește de cea a tehuelcilor și al căror chip, cu trăsături pronunțate și energice, amintește de cel al indienilor nord-americani. Departe de a corespunde descrierilor făcute de anumiți savanți de salon, această rasă reprezintă omul primitiv în condiția sa morală și fizică perfectă.

Antropologul care vrea să știe astăzi despre omul din Epoca Pietrei, etnograful care la sfârșit de secol al XIX-lea dorește să observe etnologia preistorică, paleontologul care vrea să vadă folosirea silexului ca armă, trompele marine ca vase și omoplatii ca lopeți, să se ducă în Țara de Foc și aici se vor întâlni cu omul primitiv care trăiește nu în peșteri, ci sub cerul liber. Deci nu deducții empirice, ci viață preistorică în realitatea sa cea mai evidentă.

Aspectul, caracterul fiziologic și anumite obiceiuri ale acestei rase excepționale le-am descris în Buletinul Institutului, din luna mai 1887. La acea dată nu putusem stabili cu ei relații prietenești. Le atribuiam o slabă dezvoltare a facultăților lor intelectuale. De atunci încoace am putut să mă conving de faptul că sunt nu numai capabili să atingă cel mai înalt grad de perfecțiune, ci sunt și animați de simțăminte umanitare, elevate și nobile, fac raționamente înțelepte, sunt mărinimoși până la a ști să-și ierte dușmanii. Ba mai mult, duc disprețul față de răzbunare până la a răspunde răului cu binele, până la a se converti în protectorii rasei care îi persecută, îndrumând pe naufragiații ajunși pe uscat până în locul unde pot găsi ajutor. Dar acești indieni fueghini, care, dacă erau de rasă europeană ar fi fost preamăriți la rang de simbol, nu au încă noțiuni de religie. Superstiții vagi înlocuiesc la ei credința divină. Nu au încă deprinderi de om civilizat, dar nu sunt canibalii și nici sălbaticii tratatelor moderne de etnografie. Sunt oameni afectuoși care manifestă o pronunțată dragoste față de copiii lor, precum și copiii față de părinții lor. Ei țin un doliu lung pentru defuncții lor, pictându-și în acest scop fața în negru. Departe de a fi murdarii, neglijenții din fabulele sociologice, ei își spală adeseori corpul și fața, folosind ca prosop un mușchi galben, uscat și moale, ce atârână în șiruri lungi de ramurile fagului fueghin. *Sunt hoți!* – exclamă fermierii care încep să se statornicească în partea chiliană a Țării de Foc. *Ne răpesc oile, ne distrug gardurile!* Este adevărat, dar să ne situăm o clipă pe poziția indianului. De veacuri și veacuri, indianul Ona a practicat în insulă vânătoarea de guanaci, puțini și sălbatici; fără cai, pentru că aceștia nu există, fără câini dresați, pentru că rasa canină a zonei, asemănătoare vulpii, lui *canis dingo* din Australia, îi slujesc doar de pernă și de calorifer ambulant. Indianul Ona, înarmat cu arc și săgeți, așteaptă uneori zile întregi, ascuns după vreo tufă, trecerea animalului râvnit, care este proprietate comună, adică aparține întregului trib. Vai și-amar dacă săgeata nu omoară, dacă se frânge, pentru că aceasta înseamnă muncă de o zi întreagă pentru a confecționa alta. Între timp, atât femeile

cât și copiii se hrănesc ca ultimă soluție cu *tuco-tuco*, un mic rozător care mișună în Țara de Foc.

Deodată, o întâmplare neașteptată vine să schimbe viața lor de vânători nomazi. O enigmă ciudată, stranie, se prezintă privirii lor uluite. Oameni dintr-o rasă necunoscută vin la țarm, debarcă și plasează în terenurile lor dintr-o dată trei, patru sau cinci mii de oi, guanaci albi, blajini, grași. Este un spectacol nou, neașteptat. De o parte, două mii de indieni fără provizii, dar flămânzi; de cealaltă parte, cinci mii de oi și doar trei sau patru oameni. Ce înseamnă acest fenomen singular? Indienii se întreabă, dar își chinuie în van facultățile lor mentale pentru a-și lămuri un fenomen atât de ciudat. Degeaba îi consultă pe cei mai bătrâni, pe vraci. Un asemenea lucru nu îl spun tradițiile lor. Or fi poate mesagerii vreunei entități tainice, niște ființe supraumane care vin cu scopul de a împlini pentru indian ceva din marile lipsuri pe care le are el acum. Cum ar putea să fie altfel? Cum ar putea trei sau patru oameni ciudați să aibă de mâncare, ei singuri, cinci mii de guanaci albi? *Asta este imposibil! Sunt pentru noi!* – exclamă indienii, și cu un strigat de bucurie se aruncă asupra oilor și pun stăpânire pe câteva. Un ospăț copios trebuie să sărbătorească succesul cel atât de norocos. Dar o detunătură înspăimântătoare întrerupe festinul. Șuierături îngrozitoare umplu văzduhul. Ici și colo cade rănit mortal un fiu, un frate. *Milă! Îndurare!* – strigă indienii îngroziți. *Nu am vrut să supărăm!* Dar ei strigă degeaba. Acei oameni nici nu-i aud, nici nu-i înțeleg. Atunci exasperați, apelează la arcurile lor și răspund neașteptatului atac cu o ploaie de săgeți, dar inamicul era departe. Își golesc degeaba tolbele lor cu săgeți. Degeaba se avântă pentru lupta corp la corp cu dușmanul. Este imposibil: gloanțele de plumb nu se mai sfârșesc și omoară de departe. Decimați, cu puterile și cu săgețile sfârșite, fug, se ascund. Le trebuie ceva timp pentru a-și da seama cu claritate că doar din acea întâmplare singulară decurge enorma, îngrozitoare nedreptate de a fi vânați în propriile lor terenuri de vânătoare. Înțeleg că apariția guanacului alb în teritoriile lor este semnalul unei lupte crunte, permanente, al unei lupte de exterminare. Deci nedreptatea pleacă oare de la indian? Nu trebuia oare ca guvernele să mijlocească aborigenilor noțiunile de proprietate a turmelor, înainte de a îngădui aducerea oilor în teritoriile lor? Nu trebuia oare ca guvernarea să aprovizioneze pe indian cu mijloace de subsistență, înainte de a-i cotropi câmpurile, înainte de a le răpi guanacul, unicul patruped care le furniza îmbrăcăminte și hrană?

Nedreptatea nu vine din partea indienilor. Nu, Domnilor. Nu! Guvernele, sau să nu îngăduie oi în acele ținuturi, sau să le întrețină pe

scară largă, într-o măsură de departe suficientă pentru ca, prin înmulțirea lor, să se poată hrăni și indienii. Adică, fără prejudicierea intereselor fermierului și nici ale civilizației indigene.

Un proiect care va contribui la realizarea acestei idei este prezentat actualmente spre analiză Onor. Congresului Națiunii. Iar pe de altă parte, se fac deja pașii necesari pentru a duce la viață civilizat pe onași, existența cărora este amenințată.

Cum am spus-o deja, lupta între fermier și indian este de înțeles. Mai are adică o anume logică. Dar ce spuneți, Domnilor, de atentatele infamante care se succed aici neconținut? Ce va spune conștiința publică despre nedreptățile crunte care se fac aici; și nu în numele barbariei, ci sub drapelul științei?

Acum cinci ani, un explorator debarca pe plaja golfului San Sebastian și își începea nobila sa misiune violând femeii și copiii, pe care i-a transportat apoi imediat la Buenos Aires, răniți și însângerați. Acum trei ani, un vapor îmbarca la prima angostură a strămtorii Magellan un grup de ființe umane, imobilizate cu lanțuri grele, asemenea tigrilor bengalezi. Era o întregă familie Ona, expusă apoi în Europa în grădinile zoologice sau botanice. Acum câteva luni, un grup de oameni din care făceau parte domnii Willems și Rousson, indivizi care aveau nevoie de călăuză pentru a străbate plajele deja cunoscute ale Țării de Foc, omoară bătrânii lipsiți de apărare, răpesc femeile de lângă soții lor și își satisfac instinctele bestiale. Ce sarcasm! În numele științei, maculând rușinos misiunea pe care le-a încredințat-o Ministerul de Belle-Arte al unei națiuni culte și elevate.

Iată felul cum se exprima în legătură cu aceste acte de barbarie, șeful unuia din triburi, Kaushal. Am aici rezumatul cuvintelor sale, așa cum le-a tradus un tânăr indian care vorbește castiliana: „Sunt bune veștile pe care ni le-ați dat și multă bucurie ne-au făcut făgăduielile pe care le-am auzit, spune șeful de trib. Hărțuiți și în luptă permanentă cu onașii sălbatici care locuiesc în partea de nord a râului – continuă el, arătând pe fața tovarășilor săi rănile de săgeți abia cicatrizate – vrem să conviețuim cu voi în pace și prietenie. Dar de ce frații voștri ne persecută, îi omoară pe părinții noștri, ne răpesc femeile?... Acum câteva zile trecea un grup de oameni din neamul vostru. Mergeau spre Ashpaltn (Buen Suceso). I-am văzut venind de departe, de foarte departe: duceau acele arme grozave care slobozesc moarte de la mare distanță, iar noi, care nu am făcut niciodată rău vreunui din frații voștri, ne-am retras, ne-am ascuns, pentru a trece nebăgați în seamă, pentru a nu le trezi mânia. Dar nu toți i-am văzut venind pe acei oameni cu

intenții nesigure: un bătrân, un bărbat iubit și apreciat de tribul întreg a fost surprins pe plajă. Lipsit de apărare, încercând să fugă, a murit asasinat cu cruzime!!”.

Cel care se exprima astfel este șeful unui trib de trei sute de indieni. Chiar indienii care salvaseră naufragiați, care în mod spontan au fost protectorii celor care băntuiau pe țărmurile lor. Acești indieni nu sunt canibalii din basmele copilărești, nu sunt bestiile umane din fabule. Cei care în ziua de azi încalcă proprietatea străină din acel teritoriu nu sunt onașii, sunt indienii albi, sunt sălbaticii din Europa, chiar de pe bulevardele marilor metropole!

Antropofagii? Căutați-i în cauzele care determină diminuarea populației anumitor capitale! Nu în Țara de Foc, Domnilor! Căutați-i pe antropofagi în marile centre de civilizație europeană! Față de acei dezmoșteniți ai moralei, indianul Ona, de loc din pământul argentinian, este nobil și mărinimos. Nu pentru că nu știe să fumeze, să consume alcool, să pervertească legile firescului. Nu, domnilor! Ci pentru că știe să ierte, știe să acopere cu noblețe cruzimile cărora le-a fost victimă nevinovată. În fața acestor indieni se poate exclama împreună cu Carlos Vogt: „E mai valoros să fii maimuță evoluată, decât Adam degenerat!”.

Când, în urmă cu mai bine de patru ani, am avut onoarea să fac cunoscut iluștrilor membri ai Institutului, rezultatul primei mele expediții, eram departe de a bănuși că pentru văile și câmpiile din Țara de Foc, până atunci teritoriu idilic pentru guanaci și vulpi, pentru câini și tuco-tuco; în vecinătatea râurilor și lagunelor căreia mișună cârdurile de dropii, rațe, potârniche, *teru-teru*, lebede și flamenco; pe deasupra prăpăstiilor căreia planează singuratici șoimul și vulturul fueghin, spun, nu presupuneam că va veni un moment în care autoritatea absolută a indianului Ona se va preschimba în halda de oameni vomitați din toate țările Europei, în scena de vandalism a grupurilor de dezertori, deportați și bandiți de toate rasele; că regiunea auriferă pe care am descoperit-o se va transforma în câmp de război, în arenă de gherile sălbătice, care în decurs de mai bine de doi ani se vor statornici împrejurul a ceea ce vreun poet disprețuitor, asemenea vulpoiului din fabulă cu privire la struguri, se complace în a-l numi „metal ticălos”.

Asemenea Californiei și Australiei, Țara de Foc își începe și ea analele cu aventuri extraordinare, chiar dacă într-o proporție mai restrânsă, sâmburele acestora constituindu-l aurul pur și strălucitor. Dar așa cum în această țară totul este altfel, aurul nu se găsește ca în alte părți, în zăcăminte sau filoane de cuarț, nici în bancuri de nisip sau depozite de aluviuni aurifere.

Voi face o scurtă descriere a felului ciudat în care nobilul metal se prezintă în acest teritoriu.

În regiunile miniere, spun toate tratatele de mineralogie, pepitele de aur sunt purtate de râuri și pâraie, care le smulg din depozitul lor de cuarț de pe culmile munților, transportându-le până în adâncurile oceanului. În Țara de Foc se întâmplă contrariul. Aici aurul călătorește în sens invers. Aici valurile sunt cele care, în mișcarea lor, scot aurul din adâncuri și-l împing până la înălțimea plajei.

Precum Jupiter în mitologie, regele metalelor își face apariția pe plajele fueghine într-un zgomot asurzitor, teribil. Aurul suveran are nevoie de mugetul elementelor înfuriate, de furtuni dezlănțuite pentru a-și face strălucitoarea sa intrare în scenă.

Să nu credeți, Domnilor, că este vorba de o legendă mitologică, de o poveste sau de o fabulă fantastică. Iată descrierea simplă a unui fenomen care se petrece în perfectă armonie cu legile naturii.

De-a lungul întregului litoral atlantic al Țării de Foc există enorme bancuri submarine, uneori cu o lățime de mai multe mile, resturi de munți care au dispărut în erele geologice trecute. Sunt depozite uriașe de pietre, pietriș și nisip, alcătuite din cuarț și cuarțit, porfire granitice și felsitice, din diorit, serpentin, sienit, trahit și anfiobiolit. În acestea abundă oxidul de fier magnetic, fierul titanic, piritele de fier, iar în proporții mici se găsesc împrăștiate granate și rubine mărunte, solzișori de platină și pepite de aur. Acest aur, răspândit în imensa masă de reziduuri minerale care-l acoperă, ar fi dificil de extras din adâncurile în care se află și ar fi definitiv pierdut pentru omenire, dacă valurile oceanului, dacă natura însăși nu s-ar angaja să îl aducă la îndemână omului.

Când apele agitate de furtunile uriașe se avântă fosforescente și înălbite de spumă până pe țărături, când valurile enorme, a căror amploare incomensurabilă apare ca o masă nedefinită de apă, spumă și vapori; când, împinse de furia vânturilor, vin cu o rapiditate uluitoare să izbească în bancurile de pe litoral, masa mișcătoare se zguduie, talazurile iau în stăpânire pietrele și nisipurile, le răscolesc, se umflă, cresc, își ridică înaltele lor coame cabrate și, năpustindu-se cu furie asupra coastei, o sfărâmă cu răsunet bubuitor și își aruncă până departe apele înspumate, încărcate cu detritusul mineral. Pentru cine nu a fost încă de față, pe un țărâm deschis, la spectacolul elementelor care irump descătuseate, ar fi greu să-și imagineze cât de grandioasă, cât de impunătoare este o asemenea scenă. Un zgomot asurzitor, înspăimântător, amestecat cu mugete înfundate face să vibreze o

atmosferă ce pare de nepătruns. Vai de corabia, vai de sufletele care în asemenea momente se căznesc departe de port, în mijlocul valurilor! Vai de cel care, pe țărături, se confruntă cu formidabila lovitură a talazurilor. Litoralul se zguduie din temelii; mari porțiuni de ravenă, cu înălțime de multe sute de picioare, se desprind și antrenează în prăbușirea lor violentă sute de mii de metri cubi de pământ. Din tuful calcaros dezgolit al plajei dispare orice fel de aluviune. Stânci colosale de *gnais* și de granit, uneori cu greutate de peste o mie de tone, sunt împinse de valurile formidabile de parcă ar fi jucării de copii.

Cu bubuitul acestui imn impunător, Majestatea Sa Auriferă debarcă, Domnilor, pe plajele Țării de Foc.

Pietrele, pietrișul, nisipurile, împinse de talazuri până la înălțimile extreme ce pot fi atinse, sunt târate din nou de curentul pe care aceeași masă de apă îl produce, întorcându-se în ocean, în timp ce particulele metalice, aurul, platina și fierul, datorită greutateii lor specifice mai mari, cad, intră în crăpături sau se lipesc de argila moale care formează baza plajei înalte.

Când furia elementelor se potolește, cerul negru se limpezește, iar apele se retrag, plaja are un alt aspect: ceea ce exista înainte pe ea a dispărut; cordoane noi, alcătuite din nisip negru, se văd adunate ici și colo după capriciul valurilor care le-a dat naștere. Examinând aceste nisipuri, se văd lucind printre fierul magnetic din care sunt formate, particule de aur mai mult sau mai puțin abundente, cu mărimea de la un bob de porumb până la cea a unei scame imperceptibile, microscopice, dar cu titlul de la 850 la 900.

Acest aur este cel care a dat naștere așezării miniere de la Golful San Sebastian. Acest aur este cel care, asemenea unui far pentru o infinitate de insecte, a atras în Țara de Foc o legiune de animale umane din cele mai neobișnuite. E cel care a provocat incendii și naufragii, este cel care a cauzat morți și suferințe. A însuflețit adunări publice, a ridicat parapete, a iscat confruntări sângeroase susținute de jandarmi argentinieni împotriva bandiților din toate rasele.

Mă opresc o clipă la o scurtă descriere a acestor tragice întâmplări, pentru că ele constituie prima pagină istorică în analele Țării de Foc.

Cantitatea de aur extrasă din plajele aurifere fueghine cântărește peste 600.000 de grame. Cantitatea de 175.000 de grame figurează în registrele de la Casa de Moneda din Buenos Aires, ca topită în atelierele sale. Alte 90.000 de grame, topite în atelierele Casei Werbahn din Punta Arenas, au fost expediate direct la Hamburg. Provin în totalitate din

colonia El Paramo din Golful San Sebastian. Este un total de 265.000 de grame, adică peste un sfert de tonă de aur. Iar restul, în cea mai mare parte, nu a fost extras în mod legal conform prevederilor din Codului Mineritului. Nu, Domnilor! A fost sustras, a fost disputat cu armele în mâini de către bandiții pomeniți mai sus care veneau prin Punta Arenas din Chile, încurajați de atitudinea guvernatorului de atunci al Țării de Foc, locotenentul de marină D. Felix M. Paz.

Un distins explorator, domnul D. Ramon Lista, bagatelizase descoperirea mea, declarând într-un raport oficial că pentru Guvernul Național ar fi înseamnat o cheltuială de 500.000 de pesos, că în Țara de Foc nu ar exista nici urme de aur și, prin urmare, desigur, nu ca răsplată pentru acest raport filozofic, ci probabil pentru alte servicii meritorii, a fost numit guvernator al Provinciei Santa Cruz. Domnul D. Felix M. Paz însă, pentru motive destul de grăitoare, nu a dat deloc ascultare acestui raport. Dimpotrivă, nu numai că a crezut, ci chiar a pipăit, a probat existența aurului în așa măsură încât a ordonat arestarea, alungarea proprietarilor legitimi ai întreprinderii miniere și confiscarea bunurilor lor. El a fost cauza indirectă a unui naufragiu în care au pierit înnecați unsprezece oameni, adică întregul echipaj al velierului național „Maria Lopez”. Pornind de la fundalul murdar al acestei întâmplări lugubre și-a făcut apariția, luminos și strălucitor, un frumos lingou de aur, care a fost prezentat de către guvernatorul local Primului Magistrat al națiunii care, chiar dacă i-ar fi suspectat proveniența, sunt sigur că nu ar fi refuzat un asemenea cadou.

În aceste circumstanțe dificile provocate de guvernatorul local de atunci, circumstanțe care au constituit motivul unor ample articole publicate de un an și jumătate în ziarul „El Diario” din această capitală, veracitatea acestora fiind confirmată prin acțiune juridică; în aceste circumstanțe, repet, permanent în gardă, cu arma în mână, însoțit de un mic grup de oameni devotați și hotărâți, am explorat mare parte din teritoriu. Luptând cu furtunile Capului Horn, am făcut în timpul iernii, la bordul goletei chiliene „Julieta”, o explorare în insulele din partea de sud-est a arhipelagului fueghin. Mergând prin păduri dese și hățișuri, prin mocirle adânci și rovine umede, pe unde era imposibil de trecut călare, am străbătut acum trei luni o zonă impracticabilă a teritoriului. A fost o călătorie anevoioasă în care, mergând pe jos timp de șapte zile, a trebuit să duc cu mine un întreg spital ambulant pentru carantină, deoarece se declanșaseră patru cazuri de variolă printre oamenii care mă însoțeau.

Și acum, domnilor, iată rezultatul geografic al explorărilor mele!

Am stabilit gura de vărsare a aproape tuturor râurilor și pâraielor și traseul diverselor cursuri de apă ale Țării de Foc. Am consemnat poziția tuturor lanțurilor muntoase și înălțimea diverselor vârfuri. Am făcut un studiu hidrografic de la Puerto Español la Golful Aguirre și am corectat pe hartă o mare parte din conturul coastelor fueghine, înregistrând toate golfulețele și sinuozitățile necunoscute acum în geografie. Am dat numele de „Marea Argentinei” acestei extensii maritime care scaldă extremitatea sudică a Republicii, de la Canalul Beagle până la Strâmtoarea Le Maire și de la Insula Statelor până la Capul Horn.

Această peninsulă care, putem spune că constituie extremitatea sudică a continentului american, am botezat-o cu numele eminentului republican, popularul om de stat, generalul locotenent Bartholomé Mitre.

Acest lanț muntos, extremitatea antarctică a Anzilor, constituind țărmul sudic al Țării de Foc, l-am distins cu numele augustului meu suveran, regele Carol de România, președintele Societății Geografice Române, iar acest grup de lanțuri muntoase grandioase, care de la frontiera chiliană se întinde până la Marea Argentinei, reflectându-și înălțimile și culmile înzăpezite în apele cristaline ale Canalului Beagle, l-am desemnat cu numele domnului Alexandru Sorondo, demnul președinte al Institutului Geografic Argentinian, căruia asemenea Societății Geografice menționate mai sus, mă onorează să-i aparțin ca membru corespondent.

Acelui lanț muntos, acoperit în întregime de păduri dese, din care-și fac apariția fagi gigantici permanent verzi, care ajung uneori la înălțimea de 40 de metri și diametrul de un metru, lanț muntos ce constituie hotarul regiunii andine, ca și râului ce-i scaldă poalele, le-am dat numele unui ilustru om de stat, patriot argentinian, dr. Bernardo de Irigoyen, care a colaborat cu dr. Joaquin M. Cullen, dând impulsul primei explorări a teritoriului.

Acestui munte granitic care, străbătut de filoane de cuarț alb, se înalță până la 2372 de picioare, la poalele căruia se face aurul și zace lignitul, iar culmile albe ale căruia domină întreaga deschidere a Mării Argentinei și acestui râu, care are cel mai mare debit de apă dintre toate râurile din partea de sud a teritoriului, le-am dat numele unui distins avocat, onoarea baroului argentinian, dr. Lucio Vicente López; sprijinului valoros al acestuia i se datorează mult din progresul actual al Țării de Foc.

Acest alt lanț muntos și acel râu poartă numele unui îndrăzneț și cultivat marinar argentinian, care de acum zece ani navighează prin acele regiuni; care a însoțit expediția lui Bove, care acum opt ani a conferențiat despre Țara de Foc în saloanele acestui institut și care astăzi continuă să facă valoroase servicii locuitorilor din teritoriile sudice, ca și comandant al vasului național de transport „Ushuaia”. Este locotenentul de fregată Juan M. Noguera, care în mod spontan, ca patriot dezinteresat, a făcut servicii de neprețuit în explorarea teritoriului. Din acest motiv, îi solicit Domnului Președinte al Institutului să binevoiască să transmită Domnului Ministru de Război și al Marinei expresia gratitudinii mele respectuoase pentru sprijinul pe care l-am primit în ultimele mele explorări, prin mijlocirea acestui demn personaj oficial.

Acestui râu, ale cărui ape impetuoase curg printre peisaje verzi și acestui promontoriu acoperit de vegetație exuberantă le-am dat numele unui eminent gazetar, onoarea presei argentinieni, Manuel Láinez, al cărui ziar, „El Diario”, și-a ridicat permanent vocea sa puternică în favoarea cunoașterii și propășirii acestui teritoriu.

Pe aceste două lanțuri de munți le-am consemnat cu numele a doi marinari iluștri: al amiralului Fitzroy și al căpitanului King, care au dedicat opt ani unui conștiincios studiu hidrografic al coastelor Patagoniei în general și al Țării de Foc în special. Aceștia au fost primii care au conturat corect toate țărmurile din Sud, modestia lor reieșind din faptul că nu și-au impus numele proprii, cu excepția cazului a două nesemnificative insule de stânci din Țara de Foc.

Toate celelalte golfulețe, capuri și vârfuri poartă fie numele caracteristic pentru loc, fie numele unor persoane care au contribuit în mod direct la progresul regiunii, o nomenclatură pe care am onoarea de a o supune aprobării Onorabilului Institut, ca și denumirea ce trebuie dată marelui râu care traversează teritoriul.

În prima mea expediție în nordul Țării de Foc am desemnat cu numele de Alfa, Beta și Gama trei văi care se varsă direct în Atlantic. În ultimele mele explorări am descoperit alte optsprezece, pe care le denumesc în continuare nu Delta, Epsilon, etc, ci pâraiele D, E, F, G, pentru a crea o nomenclatură mai la îndemână pentru viitoarea hartă a teritoriului.

În strădania de a face cunoscut specificul topografic al țării, cred că trebuie atrasă însă atenția asupra anumitor publicații geografice inexacte, care sunt în circulație. În multe hărți se vede figurând în Canalul Beagle un vulcan, Apaca. Acest vulcan nu există. Într-un plan publicat de către un explorator demn de toată cinstea, figurează un mare

lanț muntos aflat pe Coasta Atlanticului. Această uriașă aglomerare de munți (să mă ierte cel interesat), nu există. Este rodul fecunde imaginații a domnului Ramón Lista, ivit printr-o eroare optică, din cauza faptului că a privit de pe țărmurile Atlanticului lanțul de munți de pe malul Pacificului. Nu există nici munții pe care-i semnaleză și, exceptând râurile cunoscute deja înainte de explorarea făcută de el, poziția celor fixate pe harta sa este echivocă.

În fine, cei doi savanți francezi, deja pomeniții domni Willems și Rousson, frunzăresc plajele Țării de Foc și explorează nu teritoriul, ci caietele 4 și 5 ale Buletinului Institutului Geografic Argentinian din anul 1887, fac un rezumat literar al conferinței și o copie proastă a hărții pe care am publicat-o acum 4 ani și, ca rezultat demn al sumei de 5000 de franci pe care i-au încasat de la Guvernul Francez, expediază acest material Ministrului Instrucțiunii Publice din Franța, care îl trimite la rândul său, cu solemnitate, Societății Geografice din Paris, unde se ia notă de el, făcându-l public ca un aperitiv uluitor în sesiunea din 21 martie a anului curent.

Ca să vezi ce societate de panglicari se află la Paris!

Nu există nici filoanele de cupru pe care le menționează dl. Lista în importantul său raport oficial. Filoanele pe care le-a descoperit își au originea nu în Țara de Foc, ci într-o cizmărie de pe Calle Corrientes din Buenos Aires. Este un fenomen mineralogic rar, care își are totuși o explicație facilă. Iată!

Parcurgând plajele Țării de Foc, domnul Lista s-a găsit cu un angajat de al meu, băiat bun, excelent tovarăș, dar cam mucalit. Într-o dimineață, fiind campat pe aproape, îl cheamă pe ascuns pe domnul Lista, spunându-i că a făcut o descoperire a cărei importanță nu știe să o aprecieze pentru motivul că nu are informația necesară. Îndată, ies amândoi pe plajă și se întorc apoi încărcăți cu pietre mari, în care luceau linii de culoarea bronzului.

- Presupun că e cupru, zise angajatul meu, deși nu mă încumet să o spun cu tărie.

- Da, da, fără îndoială! exclamă domnul Lista, care cu aer de cunoscător, examina cu mare atenție pietrele. Trebuie că există filoane puternice în împrejurimi!

Cu o oră înainte de acest dialog interesant, s-ar fi putut vedea pe plajă, cufundată într-o preocupare ciudată, silueta unui om care, oprindu-se la fiecare pas, își freca viguros de pietre cizmele sale, în tocurile cărora scânteiau șiruri de cuie de bronz. Având cunoștință de acest fapt, nu am întârziat să corectez cu severitate conduita lipsită de

respect a angajatului meu. Era însă prea târziu. Filoanele de cupru apărute de la cizmele sale figurau deja în importantul raport al exploratorului ca bogăție minieră fueghină.

Ca și etnografia, fauna și flora, meteorologia și mineralogia au fost în ultimii ani obiectul unor studii ample și detaliate, rezultatele cărora am să le dau publicității într-o lucrare specială, cu caracter descriptiv, despre Țara de Foc.

Din observațiile meteorologice consemnate în colonia El Paramo, unde începând de acum 4 ani se înregistrează la fiecare oră starea atmosferică, se desprind următoarele concluzii care, deși sunt în mod eterogen deosebite de cele care corespund zonei de sud-est, se pot însă aplica întregii regiuni de nord-est a Țării de Foc.

Temperatura medie generală rezultă a fi de $+6^{\circ}\text{C}$, maxima de 28° , iar minima de -15°C , deși trebuie remarcat că doar în două nopți ale lunii iunie 1888, frigul a atins această extremă și, de asemenea, că numai într-o zi din ianuarie 1890 a fost o căldură de 28°C . Temperatura medie a verii este de 10°C , iar a iernii de 1°C peste 0. Cea mai friguroasă este luna iulie, cea mai caldă este ianuarie. Înghețurile de durată încep în general la început de iunie și încetează la sfârșit de august. Există, fără îndoială, perioade de timp, cu durata uneori de săptămâni, în care vânturile de la nord mențin în mod constant, chiar și noaptea, termometrul ridicat la 5°C . Zăpada este puțină și chiar în iarna cea mai strașnică, pășunea rămâne descoperită. Câmpul, cu foarte puține excepții, își păstrează aspectul verde.

Presiunea atmosferică este de 752 mm. A fost o zi în care maxima a atins 777 mm. Și o alta, în care minima a coborât la 718 mm.

Extrasul ce urmează în continuare, făcut din lucrarea descriptivă pe care o pregătesc, cred că va fi de folos marinarilor care navighează în acele regiuni, deoarece el formulează concluzii deosebite atât față de cele ale amiralului Fitzroy, cât și față de cele ale căpitanului King, care schimbând în mod frecvent locul în strădaniile lor conștiincioase și meritorii, nu am putut ajunge la concluzii precise în legătură cu indicațiile barometrice din regiunea în discuție.

Barometrul ridicat precede, dar nu însoțește niciodată vânturile umede din nord și coboară pe măsură ce se accentuează aceste vânturi care se împuternicesc treptat și predomină în timpul iernii.

Barometrul coborât precede vânturile din sud-vest care bat 9 luni din an și care apar dintr-o dată, uscate, senine și aprige, rareori însoțite de ploi slabe. Dacă bat aceste vânturi, barometrul rămâne în echilibru timp de 3 zile consecutiv. Dacă între timp presiunea atmosferică

coboară, vântul va capăta puterea furtunii. O creștere de 3 sau 4 mm după-amiază, înseamnă liniște în timpul nopții. O creștere de 10 mm sau mai mult, este semn de liniște stabilă, deoarece cu un barometru ridicat la 760 mm, vântul nu mai este deloc puternic din această direcție.

Exceptând lunile de iarnă, vântul de sud-vest este cel care bate aproape constant, în vreme ce vânturile de est și sud-est rareori apar și doar de două ori în patru ani au suflat cu o oarecare putere. Contrar celor ce se întâmplă pe țărmul Pacificului până la Insula Statelor, unde plouă, putem spune, trei sute de zile pe an, în Golful San Sebastian, media înseamnă 300 de ore de ploaie pe an.

La aceasta trebuie adăugat că aici clima este deosebit de igienică. Din 540 de muncitori cărora, de acum șase ani până în prezent, le-am dat de lucru succesiv în explorările mele și în coloniile mele, am avut, exceptând accidentele, doar două decese provocate de boli, care nici ele nu au fost contractate aici. Nici numărul de bolnavi nu a depășit limita de 2%, aceștia fiind în general victime ale unor indispoziții ușoare, indigestii provocate de apetitul colosal generat de vântul de sud-vest.

Pentru afecțiunile pulmonare, clima de la San Sebastian este un adevărat sanatoriu. Sunt deja trei cazuri de oameni bolnavi de tuberculoză care și-au găsit aici în mod rapid alinarea. Este surprinzător că oameni dedicați muncilor aspre ale mineritului, expuși la umezeală, la intemperii, la vânturi, nu au alte urmări decât cea de a-și revigora, de a-și fortifica constituția lor fizică.

Trecând de la meteorologie la fauna țării, se poate spune că numărul de mamifere terestre este destul de restrâns. El este alcătuit exclusiv din guanaco, vulpe, câine, cârțiță, șoarece și liliac. În schimb, ornitologia și fauna marină oferă cel mai vast câmp de investigație pe care spiritul zoologului și l-ar putea imagina. Aici se găsesc din abundență balene și delfini, lei și lupi de mare, foci și nutrii. Capurile și promontoriile sunt adeseori ascunse în spatele unor formidabili nori de păsări de apă. Colonii de pinguini și cormorani, stoluri și cârduri de albatroși și pescăruși, de rațe poreclite vapor și de dropii antarctice ocupă orice stâncă de pe litoral. Bancurile colosale pe care le descoperă mările sunt constituite preponderent din scoici comestibile din diverse clase, iar în vegetația exuberantă de sargasă gigant, ale cărei ramuri ajung la o lungime de peste 120 de metri, mișună aricii de mare și sardinele, sparosii cu coadă neagră și macrou, aterine și cod; se mișcă o sumedenie de crustacee, de crabi și creveți, de păianjeni și stele marine; trăiește o infinitate de moluște, melci, insecte și viermi, multe din acestea fiind specii încă necunoscute în zoologie. Aceste plante care

cresc de la adâncimi uneori mai mari de 50 m, acoperă toate rocile submarine ale coastei și constituie un adevărat noroc pentru navigație, deoarece slujind drept geamandură de recif, oferă securitate vapoarelor care navighează toată ziua în largul coastelor.

Smulgând din adâncurile submarine câteva plante din acestea, a trebuit să folosim aproape întregul echipaj al navei ca să întindem pe covertă povara uriașă pe care o reprezentau, descoperind apoi, cu mare surpriză, că fiecare frunză susținea sute de melcișori și mii de corali, calculând numărul de animale de toate mărimile, de la cel de 2 mm în diametru până la lungimea de 50 cm; aproape o jumătate de milion de rezidenți pe fiecare din aceste formidabile plante. Ele alcătuiesc păduri dese și extinse, fiind câmpul unei lupte constante, aprige, între moluște și crustacee, stele marine și corali: un război etern susținut de pești împotriva pinguinilor, de pescăruși împotriva nutriilor.

Această sargasă atât de abundentă în Țara de Foc are și o utilitate industrială, deoarece conține sodă și iod în cantitate suficientă pentru a face rentabilă extracția sa, iar uneori constituie un excelent îngrășământ pentru agricultură.

Și flora terestră oferă un câmp vast pentru cercetări botanice. Lăsând deoparte vegetația de interes științific și graminea care acoperă o mare suprafață din terenurile de la nord, cresc din belșug ca plante medicinale nalba, sarsaparila și lingurica. Iar ca plante comestibile, țelina, diverse ciuperci, un lichen și o graminee oleaginoasă, cu care indigenii știu să pregătească o turtă destul de nutritivă.

În primăvara următoare, voi iniția o încercare de a planta trufă albă, pentru cultura căreia solul este pe deplin corespunzător. Iar dacă, așa cum sper, rezultatul este satisfăcător, această plantă ar putea fi baza unor importante industrii, ca de pildă producerea de zahăr și alcool.

În ceea ce privește experimentele agricole, au dat rezultate pozitive culturile tuturor zarzavaturilor, a căpșunilor și fragilor. Și în special a cartofilor. Este însă îndoielnic că ar da vreun rezultat cultura cerealelor. Încercările făcute până acum au eșuat. Vânturile constante și în general brumele care survin uneori în luna ianuarie nu le lasă să ajungă la coacere, deși vegetația în general este puternic susținută de zilele lungi ale verii, în care soarele rămâne mai bine de 17 ore deasupra orizontului, iar în scurtele nopți de vara, limpezimea crepusculului de seară se confundă insesizabil cu cea a crepusculului matinal. Exuberantele păduri care acoperă mai bine de o treime din teritoriu se compun aproape exclusiv din două clase de fagi: *fagus antarctica* și *fagus betuloides*. Aceștia furnizează lemn de excelentă calitate, atât

pentru construcții, cât și pentru realizarea ambarcațiunilor, a mobilelor și a obiectelor strunjite și pentru confecționarea de butoaie. Lemnul este alb și cu fibră scurtă și poate fi transformat în mod avantajos în pastă de hârtie, constituind baza unor importante și prospere colonii de exploatare forestieră.

Magnolia sălbatică, *drimys wintery*, care crește doar pe litoral, oferă o altă extrem de interesantă utilizare în industria națională. Scoarța acestui arbore este puternic caustică, astringentă, excesiv de bogată în acid tanic, iar gustul și aroma amintesc de cele ale scoarței. Indienii nu-i ard lemnul, deoarece pretind că fumul ei este nociv, că dăunează vederii. Insectele și paraziții îi evită florile. Toate aceste caracteristici m-au condus la utilizarea acestei scoarțe la tratarea râiei, experimentând formula pe un câine râios, care după doar patru băi s-a vindecat de această afecțiune parazitară.

Efectele acestei scoarțe se vor experimenta în scurt timp pe scară largă pe oile de la ferma San Fermín a D-lui Bernardo de Irigoyen și dacă, așa cum este de așteptat, se dovedește eficace, cred că nu va întârzia să înlocuiască cantitatea considerabilă de sarnifuge, importate din străinătate. Profit de ocazie pentru a declara că îmi este plăcut să pun la dispoziția domnilor care sunt interesați de acest subiect, mostre din această scoarță deosebită, de care nu mă îndoiesc că poate fi utilizată în medicină, în tăbăcărie sau în oricare altă ramură a chimiei industriale.

Din interesanta mineralogie fueghină doar aurul, ale cărui zăcăminte le-am descoperit în 1886, a dat prilej exploatării industriale. Extracția sa se realizează în mod eficace și exclusiv cu ajutorul unui aparat electric și de amalgamare, o mașină transportabilă pe care am inventat-o în Țara de Foc și al cărei patent argentinian de invenție a fost validat de curând în toate țările miniere și a fost preluat profitabil în diferite exploatări miniere din străinătate.

În Țara de Foc există și lignit, în special la poalele muntelui Lucio López, în zăcăminte a căror anvergură poate fi urmărită de la țărmul Mării Argentinei până la două leghe în interior, de-a lungul râului López. Dar calitatea mostrelor pe care le-am putut extrage până acum, coroborată cu absența unor porturi, nu mă încurajează să întrevăd o importanță comercială. În schimb, ocrurile, grafitul în proporție restrânsă și o gresie care se găsește în straturi mari, potrivită în special ca piatră de ascuțit, oferă un câmp mai larg de exploatare.

Dar ceea ce are o importanță mai mare pentru dezvoltarea țării, ceea ce va da cel mai mare impuls colonizării și economiei în teritoriu este zootehnia, oaia, pentru creșterea căreia clima și configurația

anumitor zone sunt extraordinar de potrivite. Pentru a avea o idee asupra importanței industriei lânii pe acele meleaguri, îi rog pe domnii membri ai Institutului Geografic Argentinian să mi se alătore cu atenția lor într-o rapidă incursiune prin țările vecine și anume în regiunea Magellan, colonizată de guvernul chilian și în Insulele Malvine, ocupate de Anglia.

Aspectul general al acestor insule este și mai puțin atrăgător decât al Țării de Foc, la o depărtare de doar 300 de mile. În schimb, capitala sa, Puerto Stanley, care, ca port, fiind generos și ferit de vânturi, și-a atras renumele de port ideal, îl impresionează plăcut pe călător. Stilul caselor sale, cu vestibulele și micile lor grădini, amintesc de cabanele din Scoția. Multe din ele sunt construite cu material adus din Anglia. Locuitorii, emigranți în mare parte din nordul Regatului Britanic, sunt oameni cu aspect robust, bărbătesc. Cu fața lor arsă de vânturi și cu mâinile lor bătătorile de muncă, întruchipând ideea de activitate și onestitate, ei merită să fie cunoscuți. Viața socială, limitată la ceea ce poate oferi o localitate care numără doar 800 de locuitori, nu este însă deloc săracă. Puerto Stanley are trei cluburi, un salon mare pentru reuniuni, o mică bibliotecă publică și, de asemenea, două periodice care apar lunar. Are trei biserici și trei școli, două hoteluri și diferite case de comerț, dintre care cea mai importantă este Compaña Malvinera, care repară și totodată aprovizionează vasele care adeseori vin avariate. În portul care are un far și cinci cheiuri mici, se văd ancorate mai multe vase fără catarge și fără echipament. Sunt vestigiile dezastrelor maritime care nu mai merită cheltuielile cerute de repararea lor.

Numărul total de locuitori ai insulelor este de 1900, iar suprafața lor este de 720 leghe pătrate. Nu există pe toată întinderea lor nici mine și nici arbuști. Singura activitate economică este creșterea ovinelor. Potrivit celor mai recente date statistice, corespunzând anului 1890, sunt 11.000 de capete de bovine și cabaline și 676.000 de oi, ceea ce înseamnă maximul pe care îl pot suporta insulele.

Exportul a atins în acest an suma de 102.460 lire sterline exclusiv pentru lână, fără a pune la socoteală valoarea pielicelelor și a pieilor, cele 3297 de oi vii exportate în strâmtoarea Magellan și cele peste 10.157 de oi congelate trimise direct în Anglia. La aceasta trebuie adăugat faptul că administrația insulelor se susține cu propriile sale resurse, deoarece veniturile fiscale depășesc cheltuielile.

În această mică incursiune voi solicita atenția domnilor membri și pentru zona Pacificului, pentru regiunea Magellan. Aici panorama este și mai variată decât a Țării de Foc argentinienne: munți înalți și lanțuri

muntoase prelungi, ale căror poale sunt acoperite din abundență cu păduri exuberante. Canale întortocheate și golfuri largi, în care se revarsă nenumărate râuri și cad puternice cascade, înfrumusețează ținutul. Pe pășunile extinse, indianul Tehuelco cu alaiul său de câini, vânează călare, guanaco și struțul. La marginea lagunelor cristaline vezi coborând cerbul și puma, iar coastele maritime adună la scară mare întreaga ornitologie și toată fauna marină a Țării de Foc. Capitala acestui teritoriu este Punta Arenas, localitate situată aproape în centrul strâmtoarei Magellan, în rada căreia ancorează toate vapoarele de poștă care se îndreaptă spre Pacific.

Este un port liber, are far, moară, depozite de cărbune de Cardiff și diferite case de comerț importante. Este reședința Guvernatorului regiunii și a Prefectului Apostolic, Monsegnorul Fagnano, șeful misiunilor catolice stabilite în zonă. Aspectul localității, cu casele sale construite din lemn, la care abundă ferestrele și lipsesc coșurile de fum, împreună cu tonul verde al câmpului și al colinelor acoperite de păduri, ar impresiona mai mult decât o așezare situată la tropice, dacă absența absolută a arborilor în interiorul localității, temperatura, vânturile și cerul care nu surâde niciodată nu ar avea grijă să facă evidentă latitudinea la care se află.

Am avut altădată ocazia să descriu în gazeta „El Diario” din această capitală aspectul și caracterul original al acestei localități. Trebuie să adaug însă că de câțiva timp a fost subiectul unei schimbări radicale surprinzătoare. Într-un răstimp nu mai mare de un an și-a triplat numărul de locuințe, iar debitele de băuturi, din care nu existau mai puțin de 65, s-au împușinat considerabil. Pe străzi, care au fost regularizate și nivelate, domnește o ordine desăvârșită și, fapt semnificativ, acum există ceasornicar în localitate. Comerțul și creșterea vitelor s-au intensificat, toate acestea datorându-se măsurilor energice și abile ale actualului guvernator. Dar chiar și cu impulsul căpătat în ultimul an, numărul de locuitori ai regiunii nu a depășit cu mult pe cel al Malvinelor, în ciuda faptului că deține o suprafață de 11 ori mai mare decât suprafața acestor insule, adică o întindere de 7800 de leghe pătrate, de la Golful Peñas la Capul Horn.

Exportul se face cu lână provenind de la fermele ce acoperă litoralul nordic al strâmtoarei și care dețin acum 17.000 de capete de bovine și cabaline și 270.000 de oi; se face cu aurul extras în cea mai mare parte de flotațiile din Țara de Foc; se face cu lemnul de la diferite gatere aflate în împrejurimile localității, cu pieile de guanaco și penele de struț, pe care le aduc indienii tehuelco. Per total, se află într-o

proporție infinit mai mică, comparativ cu ceea ce exportă Malvinele, cu particularitatea că administrația regiunii Magellan a fost și continuă să fie pentru Chile o pricină de permanente cheltuieli.

Această anomalie economică surprinzătoare între un teritoriu vast și bogat care produce pierderi și un altul, restrâns ca întindere și sărac, care oferă beneficii, se explică numai prin faptul că toate încercările de colonizare oficială, făcută până acum în acele teritorii, au fost completamente zadarnice, de la tragedia din Portul Foamei, întemeiat de spanioli și astăzi pustiu, până la răzmerița din Punta Arenas, colonizată cu deportați chilieni și la tentativa de colonizare din Puerto Deseado, care a costat tezaurul argentinian nesemnificativa sumă de 75.000 de peso aur pentru fiecare grup de 4 familii care există aici. Pentru că în vreme ce Guvernul din Chile trimite în strâmtoarea Magellan soldați și condamnați, Anglia a vândut domnului Lafone la prețul de 10.000 de lire sterline, 100 de leghe de teren cu toate componentele și posibilitățile de a exploata produsele insulare. Pentru că, în vreme ce, pe de o parte soldații și culpabilii așteptau tainurile Guvernului, domnul Lafone, sigur de faptul că nimeni nu-i va trimite ajutor, s-a străduit să-și valorifice terenurile, introducând pe cheltuiala și riscul său, elemente de muncă, dând astfel naștere „Companiei Malvinera” și, în consecință, determinând colonizarea completă a insulelor.

Cealaltă cauză puternică a acestei anomalii constă în faptul că în regiunea Magellan, Guvernul nu vinde teren, ci doar îl arendează în parcele mari, pentru o perioadă de 20 de ani, iar arendașul, convins că într-o perioadă de timp mai mult sau mai puțin îndelungată, trebuie să-l părăsească, se consideră trecător și nu încearcă să-l îmbunătățească, construiește case cu caracter provizoriu, a căror rezistență o calculează doar pentru răstimpul în care este valabil contractul sau. În schimb, în Malvine, orice colonist, sigur pe faptul de a fi stăpânul terenului atunci când își propune să-l cumpere, se străduiește să-l îmbunătățească, edifică, face construcții cu perspectiva de a le lăsa moștenire copiilor săi.

În plus, importanța pe care guvernele celor două țări o dau astăzi acelor colonii îndepărtate, se vede din oamenii cărora le-au încredințat administrația acestora.

Pe de o parte, Sir Roger Tuckfield Goldsworthy, comandor și cavaler al diferitelor ordine britanice, care a participat până în anul 1857 la patru bătălii în India Orientală și care a fost apoi prezent la diferite acțiuni de război care i-au adus o medalie și două mențiuni onorifice; inspector general de poliție în Sierra Leone din anul 1868; în 1870 a fost magistrat provincial în Lagos; în 1873 șef al vămii în Coasta Africii; în

același an, era comandant secund al forțelor conduse de Sir J. Glover; în 1876, președinte în Nevis; în 1877, ministru de interne în Australia Occidentală; în 1881, administrator și secretar guvernamental în Hondurasul Britanic din America Centrală; actualmente, guvernator și comandant șef al Malvinelor.

În partea cealaltă, generalul Samuel Valdivieso, care a participat la trei campanii, a fost de față la patru acțiuni de război care i-au adus două medalii și diverse mențiuni onorifice. Înseamnă 47 de ani de serviciu activ. Era al treilea în statul de funcții al armatei chiliene. A fost aghiotant al președintelui Republicii. După campania din Peru, a avansat la rangul de general de brigada. Până acum o lună, Guvernator al Provinciei Magelan, iar în prezent avansat general de divizie pentru servicii meritorii excepționale aduse în timpul acestei guvernări.

Parcurgând istoria acestor două țări, ne dăm seama că cel puțin în ultimii 20 de ani, ele înseamnă mult mai mult decât oferă astăzi Țara de Foc argentiniană, un teritoriu ale cărei pășuni le depășesc pe cele din Malvine și ale cărei mine și păduri le egalează pe cele din provincia Magelan. Avea un singur inconvenient: absența unor porturi la țărmul Atlanticului. Dar după cum am arătat, acest inconvenient este depășit deja prin rezultatul explorărilor mele, deoarece în afară de faptul că în nordul golfului San Sebastian există un loc de ancorat pentru nave de pescaj mare, adăpostit de toate vânturile, gura de vărsare a celui mai mare râu al regiunii ar putea fi transformată în port de cabotaj. În același timp, în golfurile pe care le-am descoperit în diferite puncte ale litoralului, ar putea acosta cu ușurință ambarcațiunile mici.

Golful Irigoyen, aflat la capătul lanțului muntos cu același nume, oferă adăpost împotriva tuturor vânturilor. Și celelalte golfuri sunt de asemenea adăpostite, chiar dacă sunt expuse mareelor din răsărit.

A dispărut, așadar, singurul element care se opunea dezvoltării regiunii și rămân de eliminat micile dificultăți care se opun colonizării sale, pentru ca statistica să înregistreze un rezultat mai bun decât oferă în prezent.

Potrivit bugetului național, aici există 25 de familii susținute din visteria statului, domiciliul cărora nu a putut fi verificat nici până în ziua de astăzi. Administrația numără un guvernator, un secretar, un capelan, un judecător, un șef de poliție, doi comisari, un agronom, doi dulgheri, un mecanic, doi secretari, doi oameni de serviciu, doi sergenți, trei caporali și 50 de jandarmi care, împreună cu 68 de oameni ai celor două nave guvernamentale, înseamnă 162 de persoane întreținute de Guvern. În vreme ce în teritoriu se evidențiază doar doi colonizatori statornici.

Acești doi colonizatori pot fi prezentați în felul următor: reverendul Bridges, fost misionar de Ushuaia, stabilit cu distinsa sa familie în Insula Gable, canalul Beagle, unde întreține circa 15-20 de lucrători indigeni din rasa Yamanas; celălalt colonizator, înrădăcinat cu coloniile de mineri din El Paramo, golful San Sebastian și de la râul López, pe țărmul Marii Argentinei, al căror personal de funcționari și muncitori e redus astăzi la numărul de 40, dificil de mărit sau de schimbat din cauza faptului că sunt foarte rare și imprevizibile ocaziile care oferă mijloace de transport. Tot el a inițiat, în apropiere de Capul Peñas și El Paramo două colonii mixte destinate stabilirii indienilor, activitate întreruptă acum din cauza iernii.

Astfel că, în vreme ce în Malvine și în regiunea Magelan, pentru fiecare 200 de locuitori este un jandarm, în Țara de Foc sunt 28 de jandarmi pe cap de locuitor sau, socotind și pe cei aflați în trecere, ar fi mai bine de patru persoane administrative pe cap de individ existent în teritoriu, chiar dacă e doar în trecere.

Ca activități economice, există doar cea auriferă, care a provocat în ultimii patru ani un export în valoare de aproximativ 400.000 de pesos aur, ca lingouri, pepite și pulbere de aur.

Numărul indienilor Yamanas, care frecventează țărmul argentinian din Canalul Beagle nu atinge cifra de 100. Pe când numărul indienilor Onas, aborigenii teritoriului urcă, presupun, la 2000, dată fiind reușita mea de a fi stabilit personal relații amicale cu 600 dintre ei.

Capitala cârmuirii este Ushuaia, situată în apropierea frontierei cu Chile, în frumosul golf cu același nume, înconjurată de munți mari și puternic crestați, acoperiți de zăpadă veșnică și făcând imposibilă comunicarea cu interiorul teritoriului. Acest loc a fost ales ca reședință a misiunii anglicane în urma explorărilor Amiralității Engleze și a fost stabilit cu intenția umanitară de a aduce la viață civilizată pe indienii Yamanas. Dar dacă această situație corespundea perfect operei civilizatoare a domnului Bridges, nu e niciun motiv care să explice alegerea sa drept capitală a unui teritoriu cu care se constată că nu poate comunica. Ushuaia se potrivește drept capitală a Provinciei, nici mai mult, nici mai puțin, decât se potrivește Insula Statelor drept capitală a Republicii. Și totuși, exceptând pe cei 8 jandarmi care trăiesc într-un loc depopulat, aflat la 12 km de la Golful San Sebastian spre interior, Ushuaia, al cărui teritoriu nu va putea niciodată în mod firesc să suporte 5 familii cu mijloacele lor proprii de subzistență, este locul unde se află concentrat întregul personal administrativ, întreaga forță executivă a guvernării regiunii. Iar în centrul acestor anomalii puțin comice se

găsesc, ca puncte luminoase în întuneric, cele două subprefecturi, situate una în portul San Juan și alta în Golful Buen Suceso, porturi de salvare care corespund țelurilor umanitare demne de nobilele sentimente ce disting națiunea argentiniană.

Cu toate acestea, locuitorii Malvinelor și ai regiunii Magelan ezită să-și strămute vitele lor în acest teritoriu, nutrind o teamă nejustificată, față de oamenii care guvernează regiunile sudice ale Republicii. Pretind că aici lipsește securitatea personală și garanțiile de proprietate și cad în grava eroare de a crede că, fiind străini, drepturile lor nu ar fi respectate. Și aceasta pentru că acei locuitori ignoră faptul că această țară este cea mai ospitalieră de pe pământ; că în toată vasta întindere a Republicii, de la Jujuy la Marea Argentinei, de la Atlantic până la Anzi, străinul se bucură moral și material de aceleași privilegii, de aceleași scutiri pe care cea mai liberală dintre constituțiile politice le acordă și le garantează cetățenilor ei.

Pentru că ignoră, de asemenea, că aici, ca și în alte părți, orice om inteligent și activ preferă să fie paznic într-un sat decât comisar într-un deșert; preferă să fie comisar de poliție într-o capitală de provincie, decât guvernator al unui teritoriu nepopulat.

Mai rămâne de examinat un punct important pentru geografia politică a regiunii. Țara de Foc argentiniană dispune de o suprafață de 632 de leghe pătrate din care trebuie scăzute 14, corespunzătoare Insulei Statelor. Înseamnă că are o întindere mai mică decât a Malvinelor. Presupunând că ar fi în situația de a suporta un număr de locuitori de cinci ori mai mare decât aceste insule, ceea ce eu îmi permit să mă îndoiesc, totalul locuitorilor săi, în cazul cel mai favorabil și într-un viitor aflat la o depărtare ce nu poate fi deloc determinată, nu va putea depăși niciodată un număr de 10.000. Pe de altă parte, potrivit Constituției, nicio regiune nu poate fi ridicată la rangul de provincie înainte de a atinge numărul de 60.000 de locuitori. Iar Țara de Foc, negăsindu-se în aceste condiții și neavând vreodată posibilitatea de a se constitui în provincie, își pierde temeiurile de a se intitula guvernământ, depinzând adică direct de guvern.

Acest teritoriu, unit cu Santa Cruz, ale cărui terenuri se pot considera exclusiv pășuni și al cărui guvernământ nu se află în condiții mult mai favorabile, cu greu va putea să ajungă vreodată la cerințele unei provincii. Ar fi o măsură administrativă profitabilă și binefăcătoare, faptul de a contopi ambele guvernăminte într-unul singur, operație care ar însemna o îmbunătățire la nivelul personalului administrației, descoperind un câmp vast de activitate profitabilă, pe lângă faptul de a

realiza o economie considerabilă pentru visteria statului, deoarece cu bugetul unui singur guvernământ ar fi acoperite în totalitate cheltuielile administrative ale ambelor teritorii.

De la Țara de Foc la Insula Statelor este o distanță de 15 mile marine sau 5 leghe. Această insulă, un fragment de munte ce pare să se fi desprins din lanț, constituie ultima verigă a Anzilor. Aspectul său sălbatic, vârfurile sale crestate puternic și golașe, care ating o înălțime de 900 de metri, evocă panorama de pe litoralul Pacificului, ale cărui fenomene meteorologice și de geografie fizică le recapitulează la scară mică. Numeroasele golfuri care pătrund în insulă, o despart în patru părți care, de n-ar fi istmurile cu o lățime de doar câteva sute de metri, ar constitui nu una, ci patru insule de diferite dimensiuni.

Poalele munților care o alcătuiesc sunt acoperite dens cu aceleași păduri, cu aceeași vegetație exuberantă ce caracterizează partea sudică a Țării de Foc. Dar cu excepția lemnului care se pretează pentru exploatare și a vânătorii lupului de mare care a încetat deja să fie rentabilă, niciun produs natural nu promite să fie temeiul unui proiect oarecare de colonizare.

În schimb, insula reunește toate condițiile, corespunde celor mai scrupuloase exigențe pentru a face din ea o închisoare naturală, perfectă. Insula Statelor are vocația de a fi, mai devreme sau mai târziu, închisoarea Republicii, deoarece oferă pentru aceasta toate avantajele, atât morale cât și economice. Aici nu trebuie nici ziduri, nici turnuri de pază. O singură navă militară ar fi de departe suficientă pentru a face imposibilă orice tentativă de evadare. Materialul pentru construcții este din abundență, iar combustibilul este inepuizabil. Condițiile de igienă sunt excelente, iar deținuții s-ar bucura de o relativă libertate, de o viață câmpenească, scutiți de atmosfera demoralizatoare a penitenciarelor și dedicați unei munci benefice și productive. S-ar putea instala aici, ușor și economic, ateliere de tâmplărie, fabrici de mobilă, strungării și dogării. În istmul ce desparte portul Cook de portul Vancouver s-ar putea amplasa un șantier naval pentru ambarcațiuni. Și în toate porturile din nordul insulei s-ar putea instala fabrici care să transforme masa lemnoasă abundantă în pastă de hârtie, o industrie care produce rezultate excelente în Norvegia, unde materia lemnoasă, pinul alb, este mult mai puțin potrivită pentru industrie decât fagul din Insula Statelor.

O zonă de 20 de leghe din Țara de Foc ar asigura creșterea unor bovine mai mult decât suficiente pentru a aproviziona cu carne proaspătă pe deținuți, în condiții mult mai economice decât în Buenos Aires, în timp ce legumele și în special cartofii s-ar putea cultiva în

aceeași insulă, unde încercările făcute în acest scop prin Subprefectura de San Juan au dat rezultate satisfăcătoare.

Cu o colonie penitenciară în Insula Statelor, s-ar obține în cele din urmă o economie considerabilă pentru visterie și valorificarea a mii de brațe neproductive care ar sluji astfel la sprijinirea unor industrii noi, profitabile pentru țară.

Mai rămâne de menționat un important punct referitor la acea regiune: navigația în zona Capului Horn, de care până în prezent s-a preocupat prea puțin atât ilustra societate a acestei Republici, cât și cea din Chile.

Cine nu a auzit vorbindu-se despre dezastrele navale care se succed aici cu îngrozitoare regularitate? Unde-i omul care a rămas nepăsător la descrierea tragediilor maritime care încep cu strigătul îndurerat ce răsună lugubru în zona din vecinătatea Capului Horn și continuă ca gemete înăbușite ce pătrund cu repercusiuni emoționale până în marile centre de cultură și civilizație. Aici flotele de nave care se îndreaptă spre Pacific sunt în situația de a lupta uneori timp de luni de zile în răsپăr deopotrivă cu furtunile și curenții marini. Aici sute de oameni întreprinzători și curajoși constituind poate partea cea mai selectă a celor activi din neamul omenesc își află anual un sfârșit îngrozitor, plin de orori și suferințe. Cea mai mare parte a acestor tragedii se consumă în tăcerea pustiurilor oceanice. Rareori sunt consemnate în organele de presă.

Vasul A, nava B, fregata C, plecate la data X din portul N în direcția Pacific. Nu au ajuns în portul destinat; dispărute pe drum. Asta e tot ceea ce consemnează statistica navală. Dacă echipajul s-a înecat după suferințe teribile, dacă au pierit de foame în vreo insulă pustie, dacă agonia inaniției i-a dus până la antropofagie, este ceva ce se ignoră. Nu o știe nimeni. Singurul lucru care trezește un oarecare interes, constituind o întrebare standard, este dacă nava era sau nu asigurată.

Cei care navighează în mod constant în acele mări, cei care se dedică dificilei sarcini de a vâna lupul de mare, ei înșiși eroii unor probe aspre și ai unor lipsuri incredibile, se călesc în fața acelor imagini ale dezolării și trec acum impasibili, cu sufletul tăbăcit de primejdii, prin fața rămășițelor, dramelor maritime care se consumă aici. Dezastrele, precum cel al navelor *Cambrian*, *Duchess* sau *Sea Toller*, care acum câteva luni au ajuns la cunoștința publicului din Buenos Aires, abia dacă reprezintă o infimă parte a dezastrelor care aici se succed anual, care sunt atât de frecvente, atât de comune, încât trezește un interes mai mare

doar atunci când vreun incident tragi-comic vine să îndulcească acele imagini ale mizeriei.

Nici nu este un an de când o navă de mari dimensiuni s-a făcut zob pe coastele Insulei Dezolării, scufundându-se cu tot ceea ce conținea. Doar un număr oarecare de cutii, cu circa 25.000 de lumânări de stearină au fost aduse de valuri pe țărm. O mică parte din ele au fost luate de un vas de vânătoare și aduse la Punta Arenas. Dar când s-a încercat recuperarea a ceea ce rămăsese, s-au confruntat cu un fenomen din cele mai ciudate: un pârâu de stearină curgea pe plajă, izvorând într-o imensă piramidă pe care indienii alacalufi o construiseră cu cutiile de lumânări, dându-le apoi foc din instinct sălbatic, ca să se distreze și să se relaxeze.

Altădată, un golf din sudul Insulei Statelor a fost scena unei întâmplări nu mai puțin sălbatică și nu mai puțin ciudată. O altă navă, tot de vânătoare, descoperise, împotmolite pe țărm, mai multe plane avariate și totodată, câteva cufere conținând făclii mari, din cele care se folosesc la procesiuni religioase. A fost destul pentru ca mateloții să dea frâu liber bunei lor dispoziții într-o compoziție nemaiauzită, diabolică, ce răsuna cu vibrația violentă a milioane de acorduri muzicale, de coarde care plesnesc și de cutii distruse cu lovituri de măciucă. Pe toată întinderea țărmului, se vedeau fixate printre pietre sute de făclii aprinse și fumegânde și o legiune de marinari dezlănțuiți, înarmați cu ciomege și cu bețe, executau prin lovituri de bătă, cel mai îngrozitor, cel mai frenetic din finalele la care a fost vreodată părtaș instrumentul acesta muzical, producând o simfonie infernală, al cărei răsunset colosal, repetat de ecoul munților, străpungea liniștea pădurilor cu cele mai triste gemete de nesfârșită dezolare.

Țărmurile Țării de Foc sunt presărate cu vestigii lugubre, corpuri de navă și catarge distruse, lemne zdrobite și fiare răsucite: martori muți ai vreunei drame necunoscute, ai vreunei priveliști de spaimă, al vreunui strigăt de disperare sufocat de apele sărate ale oceanului.

Din când în când, o descoperire funebră evocă în imaginație o întâmplare nenorocită: un obiect întâlnit pe plajă depune mărturie despre secvențe halucinante, care chiar oamenilor căliți la simțire le fac părul măciucă.

Reproduc relatarea de mai jos, făcută de un marinar care domiciliază acum în Punta Arenas, căpitanul Harry Michelsen. O fac cu titlu informativ, deoarece spiritul uman refuză să-și reprezinte detaliat ceea ce este înspăimântător, rezumându-l în doar câteva cuvinte. Într-una din expedițiile de vânătoare (*de lupi marini – n.tr.*) pe care am făcut-

o acum câțiva ani pe Insula Statelor, am găsit pe țărmurile ei un butoi ce conținea carne la saramură. Examinată cu atenție, s-a dovedit a fi din... bucăți de om... rezultat îngrozitor al disperării. Era carne de om la conservă!

Să fi provenit oare de la vreun neam de canibali? Sau era ultima soluție a unor naufragați, care au continuat să nădăjduiască în salvarea lor de către vreo navă în trecere? Nu o vom putea ști niciodată, dar ceea ce se poate afirma cu certitudine, ceea ce se află în afară de orice îndoială, este faptul că o dramă care a început la Curtea Austriei, de îndată ce înalta noblețe a protagonistului s-a potrivit cu antecedentele de poveste ale unei căsătorii morganatice, care a atras atenția tuturor oamenilor iluștri ai lumii, și-a aflat tragicul ei deznodământ pe coastele abrupte ale Insulei Dezolării, unde, după toate indiciile, a fost să se zdrobească, Santa Margarita, templu plutitor al unei pasiuni amoroase. Arhiducele Juan de Austria sau mai bine zis Juan Orth, împreună cu iubita sa Milly Stubel și cu tot echipajul care-i însoțea și-au găsit tragicul lor sfârșit, nimiciți poate de numeroasa faună care mișună în largul coastelor fueghine sau îngropați pe plajă, sub nisipurile măloase, veșnic bătute de talazuri.

Căpitanul Goyet, comandantul fregatei franceze Almendral, cu un tonaj de 1770, aparținând casei Bordes din Bordeaux relatează că la 24 august, anul trecut, a fost împins de o furtună năprasnică până la stâncile Capului Pillar, punctul cel mai vestic al strâmătorii Magellan. Fregata se afla deja în mijlocul talazurilor uriașe, care se izbeau de stâncile din preajmă. Vântul sufla cu furie, valuri colosale veneau să se spargă pe puntea navei, smulgând tot ceea ce se afla în calea lor. Dintr-o clipă într-alta putea să se izbească, sfărâmându-se de reciful care se afla în apropiere, când, printr-o împrejurare pe care căpitanul nu și-o explică, se văzu târât de un curent puternic spre interiorul strâmătorii, cu nava considerabil avariata, dar în afara pericolului. În urma sa, în aceeași situație disperată, dar ceva mai la sud, în fața Insulei Dezolării, rămâneau să lupte cu stihiiile dezlănțuite alte patru nave care mai mult ca sigur au dispărut, una din ele corespunzând descrierii navei Santa Margarita.

Toate aceste întâmplări sinistre care se succed cu o regularitate înspăimântătoare ar putea fi evitate, salvând mii de vieți omenești, convertind aceste împrejurări în izvoare de prosperitate pentru regiunea care până acum continuă să fie doar teatrul unor scene ale deznădejzii.

Este considerabil de mare numărul navelor care se îndreaptă anual spre Pacific, reprezentând capitaluri uriașe și al căror echipaje urcă în

total la multe mii de oameni, din care o mică, dar constantă parte își găsește sfârșitul prematur în imediata vecinătate a Capului Horn.

Întregul comerț pe care îl presupune această mișcare neîncetată s-ar transforma în beneficiu pentru regiunile australe ale continentului american unde, doar în caz de sinistru sau în căutarea de ajutor apar din când în când victimele vreunul dezastru. Înalta cultură și sentimentele umanitare prin care se disting republicile Argentina și Chile ar putea opera această transformare care ar converti în izvor de bogăție considerabilă domeniile lor australe, susținând o companie de vapoare care să remorcheze corăbiile cu pânze prin strâmtoare, evitând periculoasa și permanent costisitoarea trecere pe la Capul Horn.

Revine în special guvernului chilian, interesat în prosperitatea regiunii Magellan, să dea impulsul unei asemenea întreprinderi, care, în afară de faptul de a deține probabilitățile unui rezultat comercial, ar întruchipa una din cele mai umanitare inițiative duse la capăt în acest secol.

Închei, Domnilor, punându-mă la dispoziția Domnului Președinte și a iluștrilor membri ai Institutului, pregătit să detaliez toate informațiile pe care, referitor la Țara de Foc, am avut onoarea să le prezint.

Traducere din originalul spaniol – Pr. Petru Moga

**AUTORITĂȚILE ROMÂNEȘTI DIN CÂMPINA
ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL, 1916-1918
(EXTRAS DIN *VIATA COTIDIANĂ LA CÂMPINA*
ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL 1916-1918)**

prof. Gabriela Pascu
Școala Gimnazială „Ion Câmpineanu” - Câmpina

1. Primăria

La începutul Primului Război Mondial, Câmpina era un oraș industrial în plină dezvoltare. Datorită existenței în oraș a marilor societăți din industria petrolului, "Steaua Română" și "Astra Română", ca și a altor numeroase întreprinderi, cum erau "Electrică" sau "Atelierele Ziptser" și a numeroșilor comercianți, bugetul orașului era suficient de mare pentru a permite modernizarea așezării. Astfel, din 1900, comuna a contractat un împrumut cu Casa de depuneri-consemnațiuni cu dobândă de 5% pe an la 150.000 lei capital nominal, la care anuitatea era de 12.325 lei. Stingerea împrumutului era la 11 iulie 1920. Scopul contractării acestui împrumut a fost realizarea alimentării cu apă potabilă a orașului. În 1911, orașul a făcut un al doilea împrumut de 150.000 lei la Banca de Credit Român din București cu a anuitate de 24.400 lei. Noul împrumut trebuia să acopere datoriile contractate anterior și de asemenea să se înceapă modernizarea drumurilor și lărgirea rețelei de curent electric. Lucrarea de modernizare a drumurilor a fost realizată de societatea "Asfaltul" din București, cu o anuitate de 15.000 anual, iar extinderea rețelei de curent electric era în continuare contractată cu societatea "Electrică" pentru o rată de 27.945 lei anual.

O parte importantă a veniturilor urbei noastre provenea din impozitele plătite de "Steaua Română" și "Astra Română" care însumau 57.100 lei anual și de atelierul metalurgic - 526 lei anual. În bugetul anului 1916/1917 impozitele directe și accizele erau completate cu subvenția de la stat de 103.959 lei și cu taxele percepute de primărie din diferite surse mărunte: taxe asupra chiriilor la berării, cafenele, restaurante și cinematografe, taxe pe caii particularilor și cei ai societăților industriale sau comerciale, taxa asupra reprezentațiilor de orice fel, taxa pentru verificarea măsurilor și greutateților, taxa asupra serviciilor prestate cetățenilor, taxe asupra firmelor de comerț, profesiunilor liberale, taxa asupra oricăror vânzări de vite, taxa pentru

salubritatea orașului, venitul provenit din vânzarea curentului electric către particulari, taxa asupra făinii, chiriiile de la proprietățile comunei, vânzarea locurilor în cimitir, diferite concesiuni de terenuri acordate societăților pentru instalarea de conducte.

Încasarea dărilor, care încetase câteva luni, se va relua de la 1 mai 1917, cu perceperea dărilor restante. Perceptorii, organizați în Circa 17, fuseseră numiți în serviciul Administrației financiare cu aprobarea autorității militare.

Cheltuielile orașului erau, în principal, anuitățile pentru cele două împrumuturi, plata salariilor angajaților primăriei, subvențiile pentru serviciul sanitar, religios și pentru poliție, pentru continuarea modernizării drumurilor și repararea lor, salubritatea orașului, executarea de reparații și cumpărarea de mobilier pentru localurile comunei, respectiv pentru clădirea Primăriei și a școlilor, extinderea rețelei de apă și de curent electric, pentru iluminatul public, întreținerea trăsurilor, căruțelor și a animalelor care aparțineau comunei.

În 1916/1917, bugetul ordinar a fost de 360.731 lei la venituri ordinare, bani cheltuiți integral și a fost completat cu un venit extraordinar de 34.687 lei, bani de asemenea folosiți.

În 1917/1918:

Venituri

-buget ordinar - 18 decembrie 1916 - 1 aprilie 1917 = 56.251 lei

1 aprilie - 1 iulie 1917 = 37.115 lei

Sfârșitul anului = 213.120 lei

-buget extraordinar - 17.824 lei

Cheltuieli

-buget ordinar - 213.120 lei

-buget extraordinar - 12.000 lei

Începerea războiului a pus mari sarcini în fața primăriei, în mod special din momentul în care, la sfârșitul lunii noiembrie vor sosi în oraș trupele germane de ocupație. Primarul liberal Dem.I.Ștefănescu a fost destituit. La fel s-a întâmplat și cu administratorul plasei Prahova, a cărei reședință era tot în orașul nostru. Administrația militară germană a căutat să conlucreze cu persoane obediente, dornice să le asculte ordinele. După câteva luni, respectiv în iunie 1917, Dem.I.Ștefănescu a fost numit în funcția de primar de autoritățile germane, fiind considerat de germani suficient de cooperant și în plus, având o bună cunoaștere a problemelor orașului deoarece fusese primar mai mulți ani. Administratorul de plasă G.Popescu-Ciorani, considerat recalcitrant, a fost înlăturat cu concursul șefului poliției din Câmpina, E.Jebeleanu și a

părăsit orașul. Administrația plasei Câmpina a fost dată unui pensionar, inamic declarat al liberalilor. Iată ce a declarat într-un memoriu din 1919 fostul administrator rămas fidel liberalilor:

"La decembrie 1916 eram de față când [armata germană] a ocupat imobilul Administrației de plasă. Mi-a fost imposibil a interveni spre a-mi lăsa liber imobilul. Din contră, Etapa 300 cu sediul în Ploiești m-a confirmat, dar fostul polițai Valeriu Jebeleanu cu "Ortscomandantu" local din Câmpina și cu ofițerul Thuman a dus o goană cu privire la activitatea mea înainte de ocuparea Câmpinii, cercetând și luând declarații de la supușii lor, interzicându-mi a mai avea corespondență cu primarii comunelor, ridicându-mi calul și șaua, lăsându-mă în oraș să locuiesc, iar după câțva timp abia m-am strecurat pe jos...iar fostul meu prefect P.Ciorănescu...care mă obliga în martie 1917 ca să plec la serviciu să țin conferințe la săteni că d-l Brătianu cu ai lui a nenorocit țara, a distrus-o prin faptul intrării sale în acțiune contra Puterilor Centrale. Am văzut mentalitatea sa, că voiește să se servească de mine și mi-am văzut de treabă stând acasă [la Chiojdeanca]...În locul meu a fost numit d-l Gr.Bănescu, pensionar. Dl.Gr.Bănescu a primit acest serviciu și ca semn de "patriotism". În 17 august 1917 arăta către prefectură că la iulie 1907 a mai făcut un sacrificiu dându-și demisia deoarece nu a încurajat actele de revoltă puse la cale de cei ce au adus țara unde se găsește" (1).

Primăria avea, conform celor patru state de plată, anexate bugetului pe 1917/1918, un număr de 44 de angajați, din care doi erau mobilizați și, conform legislației, familia lor primea jumătate din salariul lunar.

Veniturile orașului erau grevate de sarcina încartiruirii armatei de ocupație în condițiile în care cele mai importante surse de venit, respectiv marile societăți erau acum administrate de germani. De aceea bugetul ordinar se formează din venituri provenite din subvenții date de stat, bani proveniți din contribuția de război, cele 18.000.000 lei plătite din contribuția fiecărui cetățean al județului Prahova.

La începutul războiului, Câmpina era un oraș cu mai mult de 5.000 locuitori. Recensământul din 1912 stabilise că orașul avea 8.511 locuitori, din care 1.185 erau cetățeni străini. Cei mai mulți dintre aceștia au părăsit orașul încă din 1914; erau germani, austrieci și unguri, ca și englezi și francezi, care s-au întors în țările lor pentru a se înrola. Totuși, numeroase familii de străini au rămas în Câmpina. La începutul războiului nostru, aceste familii au fost internate în lagăre dacă făceau parte din rândul popoarelor care erau adversarele noastre. Este vorba

despre aproximativ 63 de familii ale căror membri, fără capii de familie, respectiv 168 de femei și copii se vor întoarce în oraș după ce începe ocupația germană (2) [Anexa I]. Supușii străini de origine germană, austriacă, maghiară și bulgară primeau aceleași drepturi ca și familiile mobilizaților români și, în plus, erau exceptați de la rechizițiile forțate.

Principala grijă a primăriei în perioada războiului era de a asigura aprovizionarea cu hrană și combustibil a locuitorilor orașului.

În 17 noiembrie 1916, cu doar câteva zile înainte de intrarea germanilor în oraș, poliția întocmise o listă cu subzistențele, respectiv cu rezervele de hrană, lemne, furaje și țigări (3) [Anexa II].

Desigur că acestea au fost rechiziționate în proporție de cel puțin 3/4 de armata germană, conform reglementărilor stabilite de autoritățile militare (4), dar este posibil ca locuitorilor să le fi rămas cantități chiar mai mici, ținând cont că soldații germani se purtau cu destulă brutalitate și au făcut numeroase abuzuri.

În orașele care aveau un număr mai mare de 5.000 locuitori, administrația germană a stabilit rații la alimente, respectiv asigura zilnic pâinea și alte câteva produse care se distribuiau doar de către primărie (carnea, zahărul, orezul). Pâinea, numită de populație "ghiulelele lui Mackensen" datorită calității, era făcută dintr-un amestec de făină și mălai. Făina era distribuită brutarilor de către primărie. În timpul războiului, populația civilă putea să cumpere pâine de la brutăriile lui Lupu Weisler, Gligori Dodeff, Ispas Atanase și Ioan Șerban (5). Pe timp de pace, Primăria obținea un fond din taxa de 1,5 lei pe care brutarii o plăteau pentru fiecare sac de 100 kg de făină. În timpul războiului, taxa a crescut la 7 lei pentru 100 kg de făină și chiar, pentru o scurtă perioadă în 1918, la 9 lei pentru 100 kg făină. Bani obținuți, respectiv 120.000 lei în 1917 și 134.464 lei în 1918 au constituit baza fondului de ajutorare a familiilor sărace și a familiilor de mobilizați. Conform dispozițiilor primăriei, pâinea de 800 grame a costat până în august 1917, 35 bani. Creșterea taxei pentru făină la 9 lei i-a determinat pe brutarii nemulțumiți să se plângă prefecturii pentru a interveni în favoarea lor, altfel brutăriile ar fi fost decapitalizate. Din august 1917, pâinea de 800 grame va costa la Câmpina 40 bani, dar brutarii vor plăti în continuare o taxă de 9 lei (6). Rația zilnică de făină era 225 grame și cea de mălai de 150 grame pentru fiecare persoană.

Rația de pâine era completată cu rația de carne: "cantitatea de carne care se cuvine la fiecare persoană vârstnică în Câmpina este fixată la 150 grame pe săptămână", dar aceasta doar în mod teoretic. Relatările timpului vorbesc despre 15 februarie ca despre "prima zi de carne de la

Crăciun". Pentru populația civilă era o circumscripție de tăiere la Câmpina care deservea și Bănești, Cornu și Poiana. Primăria asigura calitatea serviciilor către cetățeni, angajând un controlor al pieței și un medic veterinar Ionescu Ștefan (Stelian). Pentru Administrația militară, tăierile se făceau la abatorul Etapei 300. Prețurile maxime la carne erau: 1,80 lei/kg carne de vită, 1,50 lei/kg de carne de oaie și 4 lei/kg carne de porc. Autorizațiile pentru tăieri erau eliberate pe timp limitat de către primărie pentru a permite mai multor măcelari să profeseze (7).

În mod frecvent, pe masa câmpinenilor se afla o mâncare fără carne. Legumele puteau fi vândute liber pe piață, în special în zilele de duminică și joi când era târg săptămânal la Câmpina. Populația rurală era "invitată să vândă cât de multe din aceste produse în zilele de târg (8). Prețurile maxime erau: varză albă = 0,30 lei/kg, conopidă 0,80 lei/kg, fasole verde 0,40 lei/kg, 100 bucăți bame 0,50 lei, sfeclă 0,40 lei/kg, morcovi 0,30 lei/kg, ridichiile de lună 0,45 lei/kg, ceapă 0,60 lei/kg, praz 0,03 lei bucata, morcovi mari 0,04 lei bucata, gulii 0,04 bani bucata, țelină 0,04 lei bucata, ridichii mari 0,15 lei bucata, pătlăgele roșii 0,25 lei/kg, pătrunjel 0,04 lei/kg, vinete și dovleci 0,20 lei bucata, pepeni 0,60 lei bucata, castraveți verzi 0,07 lei bucata, 100 bucăți ardei 1,50 lei (9). Deși nu era interzisă vânzarea unor cantități mici de grăsimi și lactate acestea se găseau greu pe piață. Câmpinenii încercau să și le procure, mergând din când în când la țară, în comunele rurale înconjurătoare, pe la rude și prieteni.

În mod sporadic, Primăria distribuia și alte alimente pe cartelă, cum ar fi zahărul (10).

Nu era permisă nici tăierea păsărilor de curte, deoarece cetățenii dădeau Administrației militare o cotă de ouă, produse care luau drumul Germaniei (11). De altfel, dacă doreau să facă o prăjitură, după "rețeta" impusă de germani, ar fi trebuit să excludă ouăle și grăsimile.

Până în luna iunie 1917, a fost interzisă orice fel de corespondență. Cetățeanul român Friedrich Geller a fost amendat pentru că a încercat să trimită o scrisoare. Totodată au fost înregistrate la poliția secretă germană toate aparatele de fotografiat din oraș (12).

Numeroase alte restricții îngreunau libertatea locuitorilor orașului. Circulația pe străzi era permisă din 20 octombrie 1917 doar până la 9.30 seara, excepție făcând doar persoanele care posedau un permis special, dată fiind activitatea lor economică. Tinerii până la 17 ani nu puteau să circule neînsoțiți decât până la orele 19. Pe timp de vară se putea circula liber până la orele 23.

Erau restricții și la consumul de curent electric și apă potabilă.

Risipa se plătea cu amendă de 3.000 lei și cu închiderea instalației. Din 17 octombrie 1917, primăria făcea cunoscut cetățenilor că era permisă folosirea unui singur bec într-o cameră. De altfel, restricția de folosire a curentului electric era întărită de creșterea prețului unui kw de la 40 bani la 55 bani (13).

Orice fel de publicații, cu excepția comunicatelor oficiale au fost interzise. În oraș existau în timpul războiului două tipografii. Tipografia Muntenescu și Gologan a funcționat pe strada Carol I, nr.37. Ea a fost înființată în anul 1909 cu mașinile tipografiei I.Boboianu, care era socrul lui Gologan. Tipografia Guttenberg era proprietatea lui M.Gheorghiu și era situată pe strada Carol I, nr.81. Ea fusese înființată în 1911. Ambele tipografii au lucrat în timpul războiului, tipărind ordonanțe pentru primăria Câmpina și plasa Prahova. În paralel exista tipografia societății "Steaua Română" care pe lângă imprimarea numeroaselor tipuri de formulare necesare în activitatea administrativă a acesteia, avea în lucru și volume de interes științific pentru ramura petrolului. Aici apare în timpul războiului lucrarea lui Virgiliu Tacit, un inginer cu vastă experiență în domeniul industriei petrolifere, "Descrierea regiunii petrolifere" (14).

Primăria era răspunzătoare de menținerea liniștii și disciplinei în localurile publice. Cafenelele, restaurantele și berăriile aveau program până la miezul nopții și erau frecventate în special de soldații germani, în timp ce cârciumile închideau vara la orele 23, iar iarna mult mai devreme. Atmosfera din localurile publice nu mai era așa de plăcută ca pe timp de pace. Cei mai mulți câmpineni erau pe front, iar cei rămași aveau numeroase griji. Lucrătorii din comunele rurale nu-și permiteau să întârzie în oraș căci pentru a ajunge în satele lor mergeau pe jos cale de mai mulți km, fie vară, fie iarnă, după un program obositor de 12-14 ore zilnic.

O altă problemă deosebit de importantă care cade în sarcina primăriei este cea a ajutoarelor pentru oamenii săraci și pentru familiile celor mobilizați.

Famiile celor mobilizați primeau un ajutor egal cu jumătate din salariul avut de susținătorul legal "dacă întreprinderea (la care fuseseră angajați înainte de mobilizare) avea mai mult de cinci lucrători, iar cel mobilizat a lucrat mai mult de doi ani, dacă era căsătorit și indiferent de vechimea celor căsătoriți. Administrația militară a hotărât să întărească această reglementare a statului român și de asemenea a inclus în această categorie și pe cetățenii străini care efectuau serviciul militar în armata Puterilor Centrale ca și pe cetățenii străini internați sau care fuseseră o

perioadă internați (15).

În august 1917, consiliul comunal a propus în ședință extraordinară crearea unui fond de ajutorare a familiilor celor mobilizați. Se strâng 6.000 lei lunar, sumă total insuficientă pentru că aceste familii nu mai primiseră de mult ajutor.

La Ploiești a luat ființă o asociație cu scop caritabil "Familia luptătorilor", condusă de însuși prefectul Petre Ciorănescu care face apel la toți cei care au un venit sigur îndemnându-i să depună 1% din acesta pentru prizonieri căci "suntem datori cu toții să facem sacrificiile necesare pentru a alina în marginea posibilului chinurile mizeriei" (16).

În afară de rația zilnică de pâine pe care o asigura gratuit comuna familiilor celor săraci, sporadic acestea primeau ajutor în medicamente și lemn pentru foc.

În perioada decembrie 1916-ianuarie 1917, au fost cheltuiți 463 lei pentru medicamente, 6.000 lei în 1917 au reprezentat ajutor în lemne, 1.000 lei subvenția pentru cantina școlară. Cantina școlară a funcționat pe tot timpul războiului, pregătind zilnic 40/50 de porții gratuite, compuse din două feluri de mâncare și un sfert de pâine. Cantina pentru copiii nevoiași care frecventau cursurile primare în orașul Câmpina era subvenționată în principal de "Steaua Română" și era condusă de Elena Ioanid, secretară la societatea amintită. Era foarte cunoscută în oraș pentru activitatea pe plan social pe care o depunea în folosul celor defavorizați de soartă. Bunătatea ei era dublată de o atitudine fermă atunci când trebuia să obțină ajutoare pentru protejării săi. Inițiativa înființării cantinei a aparținut încă înainte de război inginerului Gh.Dumitrescu. "Steaua Română" completa acest ajutor cu procurarea de îmbrăcăminte și încălțăminte pentru 50 de copii săraci din oraș care urmau cursurile școlii primare.

Școlarii au beneficiat și de alte mici ajutoare în cărți, bani și încălțăminte din două fonduri pe care le administra primăria, respectiv fondul banului G.Tocescu și cel al prințului Alexandru Cantacuzino. Erau sume mici, dar ele puteau să aducă un zâmbet pe chipul acestor copii necăjiți.

Din bugetul orașului, consiliul comunal a hotărât la 12 august 1917 să constituie un fond de 1.000 lei pentru îngrijirea orfanilor lipsiți de orice sprijin.

În octombrie 1917, consiliul comunal a constituit un alt fond pentru ajutorarea familiilor celor aflați pe front: o parte a fondului era reprezentată de cei 0,05 lei adăugați la prețul pâinii de 800 grame "față de lipsurile în care se află aceste familii [ale mobilizaților] suntem de

păreră să admitem și noi ridicarea prețului pâinii conform ordinului Administrației militare ca și în alte orașe", iar o altă parte se transferă din fondul pentru persoanele străine care fuseseră internate în lagăre la începutul războiului și care până atunci fuseseră întreținute de comună din ordinul Administrației militare, respectiv 4.080 lei. Soțiilor funcționarilor aflați sub drapel, respectiv Elenei Popescu și Gahitei M. Petrescu li s-au dat 1.440 lei pe an, respectiv 60 lei lunar.

Suma pentru rațiile de pâine oferite gratuit familiilor celor mobilizați și săracilor din oraș a fost suplimentată din octombrie 1917 cu 3.984 lei. Ajutorul primit de familiile celor mobilizați și de săraci a fost de 4.648 lei în decembrie 1917 de 5.068 lei, în ianuarie 1917 și de 4.768 lei în februarie 1917.

Ajutoarele erau insuficiente, ținând cont de numărul mare de familii care aveau nevoie de ajutor.

Famițiile nevoiașe erau atât de strâmtorate încât s-au văzut nevoite să ceară ajutor primăriei să le îngroape morții: li se oferă un ajutor modest, un loc de veci și 20 lei. În bugetul anului 1917/1918, găsim 3.000 lei alocați acestui scop, ceea ce înseamnă că aproape 100 de familii se aflau sub pragul sărăciei în acel moment (17).

2. Poliția română

Conform ordinelor primite, majoritatea aparatului jandarmeriilor s-a retras în Moldova în momentul invaziei germane. În teritoriul ocupat a fost lăsat câte un jandarm, brigadier sau soldat în fiecare localitate. La Câmpina a rămas Valeriu Jebeleanu, șeful poliției locale. Prin ordinul 28/28 aprilie 1917, jandarmii au fost mobilizați la partea activă. Începând din martie 1918, ei au fost îndrumați să se întoarcă în localitățile de unde plecaseră, încât în mai îi găsim în Muntenia, unde și-au reluat atribuțiile grupați în vechea formă de organizare.

Primul comandant de ocupație al orașului Câmpina numise încă din noiembrie 1917 personalul poliției române, respectiv 1 comisar clasa I, șef al poliției, 4 agenți de poliție și opt sergenți de oraș. Salariile personalului erau plătite de primărie. Localul poliției se află încă din decembrie 1916 în casele doamnei Eliza Văleanu, căreia i se plătea o chirie de 1.000 lei anual. În iunie 1916, șeful poliției, Dumitru Atanasiu, face o adresă către prefectură susținând necesitatea suplimentării personalului din subordinea sa deoarece de la ocupație s-au înmulțit spargerile și furturile "într-un mod îngrozitor" și menționează că unii dintre hoți au fost "internați la Doftana pentru a servi altora ca exemplu". La sugestia ministrului, șeful poliției va suplimenta

personalul din subordinea sa, propunând prefecturii candidatura câtorva foști subalterni reîntorși din Moldova: agent de poliție Pavel D. Dumitrescu în serviciul poliției locale din 1906, registrator al poliției Cotoi Matei, în serviciul poliției din 1908, Ion Constantin, comandant al sergenților din oraș în serviciul poliției din 1905. De asemenea, propune pe Gh. Sterian ca subcomisar clasa a II-a pentru că știa limba germană și maghiară, fapt ce demonstrează legăturile de subordonare ale poliției locale față de autoritățile militare germane (18).

Șeful poliției Câmpina se va adresa prefecturii pentru a face rost de echipamentul necesar sergenților de oraș al căror număr ajunsese la 30. Rechiziționarea tuturor stofelor și țesăturilor de pânză făcea din echiparea personalului o problemă importantă. S-a căutat echipament la Prefectura poliției capitalei "unde se găsea în plus", iar Comandantul Corpului de poliție Ploiești a propus ca echipamentul să se realizeze din cei 350m de dimie de culoare deschisă, proveniți din perchiziții și să se vopsească în culoare havană și, de asemenea, să se apeleze la rezervele poliției capitalei (19).

Angajarea în corpul de poliție era probabil dorită de mulți deoarece pe lângă un echipament complet în valoare de aproape 2.000 lei, fiecare sergent primea cazarmament: pături, saltea, perne, pat de fier și avea dreptul la o indemnizație pentru locuință și un salariu de 66,50 lei lunar (20). Patrulele sergenților români erau dublate de patrulele germane. În mod obișnuit, acționau împreună.

3. Serviciul sanitar

La începutul Primului Război Militar serviciul sanitar dispunea de două spitale și de cabinete medicale la nivelul societăților petroliere din oraș.

Venirea armatei de ocupație s-a soldat și cu rechiziționarea acestor obiective sanitare. În spitalul de pe bulevard s-a instalat Lazaretul german, iar spitalul de pe strada Băicoianu a fost transformat în cazarmă. Nevoia de asistență medicală a populației civile a fost complet ignorată. În oraș exista un număr mare de prizonieri de război care datorită privațiunilor alimentare, a lipsei de igienă și a bolilor contractate pe front aveau nevoie de îngrijire medicală. În acest scop, în 1917 primăria a construit pe Câmpinița un nou lazaret pentru boli contagioase. Banii pentru construcție au fost furnizați de la bugetul orașului, respectiv 3703 lei pentru lucrările de zidărie, fierărie și mâna de lucru și 2562 lei pentru lemnărie și alte materiale. Administrația militară a avut inițiativa construirii acestui spital și a facilitat cumpărarea și transportul cu

camioanele armatei a materialului lemnos de la Sinaia la Câmpina (21).

În perioada războiului, medicul orașului a fost doctorul G. Niculescu. Primăria îi asigura un salariu de 400 lei/lună și o diurnă de 100 lei /lună. De asemenea, era ajutat de un agent sanitar și de moașa locală Dobrescu. De problemele de sănătate ale locuitorilor plasei Prahova se ocupa doctorul Tătăranu.

Din iunie 1916 medicul orașului a luat inițiativa înființării unui dispensar "spre a putea face vizite la bolnavi și să facă tratamente de pansament și mici operații medicale". Primăria a acceptat și a închiriat cu 600 lei pe an un local pentru dispensarul care avea să funcționeze și în timpul războiului.

La sfârșitul războiului au izbucnit în întregul județ, ca de altfel în toată țara două epidemii aduse probabil de soldații noștri din Moldova, două epidemii "care prin intensitatea lor au făcut ravagii, tifosul exantematic și variola". Tifosul exantematic a bântuit un număr de 73 de așezări din județ și până la 1 mai 1919, deci timp de un an au fost 3.543 de bolnavi din care 52 morți și 3.021 vindecați: "desigur că numărul adevărat trebuie să fi fost cu mult mai mare, atât al celor îmbolnăviți cât și al celor morți, date fiind insuficiența și nepregătirea personalului inferior, greutatea de transport și mulțimea focarelor." Maximum de intensitate a fost în luna martie 1919, iar din mai în noiembrie a scăzut până la un singur bolnav.

Și variola a bântuit foarte multe comune urbane și rurale. Până la 1 ianuarie 1919 au fost înregistrate 1042 de cazuri cu 279 morți și 763 vindecați. "Epidemia s-a putut înfrâna prin vaccinări și dacă a dat un număr destul de mare de bolnavi se datorează tocmai lipsei vaccinului la timp". Izolat s-au semnalat în timpul războiului scarlatina, difteria, febra tifoidă și tusea convulsivă însă nu au fost cazuri mortale numeroase.

"Ca localuri proprii de izolare și tratament în județ erau patru spitale din care unul la Câmpina. Pe timpul cât tifosul a făcut ravagii, spitalele erau arhipline cu asemenea bolnavi și multi rămâneau acasă din lipsa unui local de izolare, contribuind la molipsirea altora și la întinderea epidemiei".

La stoparea epidemiei de tifos a contribuit și măsura luată de a construi din fondurile orașului un cuptor de deparazitare, precum și faptul că exista aici o baie publică (vis-a-vis de Rafinărie).

Cu ocazia discutării soluțiilor în cazul acestor epidemii, conducătorii direcției sanitare a județului deplângeau lipsa de personal sanitar în județ "căci foarte mulți dintre agenții sanitari și-au dat viața în timpul războiului".

Personalul medical care s-a ocupat de problemele civililor era foarte restrâns. Practic, cei mai mulți medici erau pe front.

În ziarul "România", organ al apărării naționale, apărea în mai 1917 următorul articol despre medicii români: "sunt regimente unde pe rând 7-8 medici au mers...era să zic la moarte sigură și toți au căzut căci acolo nu există nici un mijloc de apărare a lor și nici nu putea fi luat. Mergeau deci cu bună știință la un pericol mortal și-și expuneau viața cu tot atât curaj ca și cel mai erou militar".

În Câmpina, cu ocazia discutării soluțiilor în cazul acestor epidemii, conducătorii direcției sanitare a județului deplângeau lipsa de personal sanitar în județ, "căci foarte mulți dintre agenții sanitari și-au dat viața în timpul războiului" (22).

4. Investiții

Deși războiul înseamnă aproape în exclusivitate distrugeri, totuși la Câmpina au fost și câteva excepții.

În mai 1916 se începe trasarea unei noi străzi. A fost "botezată" Al.G.Radovici cu numele șefului Partidului Liberal din județul Prahova. Primarul era interesat personal de această lucrare care a costat primăria numai pentru terenul cumpărat de la familia Kirilov suma de 11.000 lei (23). Strada face legătura dintre Carol I și I.C.Brătianu (după reperele actuale: dintre Spitalul municipal și Lic.N.Grigorescu). Primarul era interesat de această lucrare pentru că își construia o casă pe strada Carol I la numărul 70, colț cu noua stradă. Casa există și astăzi puțin modificată - casa cu ceas din fața spitalului (turnul a fost înălțat stricând proporțiile originale). Lemnăria casei frumos sculptată a fost realizată de meșterul Goage, același care a sculptat și scara din casa N.Grigorescu. Strada a fost electrificată în timpul războiului. Societatea "Electrică" a realizat o lucrare care a constat în plantarea stâlpilor și racordarea la rețea în valoare de 1.184 lei (24).

În iunie 1916, a început lărgirea străzii G. Gr. Cantacuzino, lucrare care a costat 2.593 lei. Această modernizare a străzii ușura accesul pe dealul Muscel, loc de agrement pentru câmpineni. În special copiii erau bucuroși de această plimbare la pădure. După ce oboseau urcând drumul de lângă lac, se opreau să se răcorescă la sifonieria Pălămida, unde părinții își răsfațau copiii cu un sirop de zmeură, pregătit de soția patronului, albanez de origine. Copiii admirau și eleșteul cu pești exotici de care familia Pălămida era foarte mândră și se bucurau de minunile celei mai frumoase grădini din oraș, după cum povestește doamna Viorica Ștefănescu, născută Langa, pe atunci elevă în clasa a II-

a primară.

Lărgirea șoselei punea în pericol siguranța construcției bisericii "Sf. Voievozi" și casa G. Petrescu. Primăria va executa o frumoasă lucrare de taluzare cu ziduri de sprijin, atât în fața bisericii, cât și în fața proprietății Petrescu (există și astăzi). Tot atunci s-au construit și scările din fața bisericii. Această lucrare suplimentară a costat 627,50 lei (25). Aceste lucrări au fost terminate în timpul ocupației germane.

Întreținerea străzilor era o grijă permanentă a primăriei. Strada Carol I era singura pavată cu piatră cubică și avea trotuare largi. Toate celelalte străzi erau vara pline de praf, iar când ploua, pline de noroi. În verile uscate, ca să astâmpere praful se obișnuia să se stropească strada cu păcură, pe care o împrăștia o mașină a "Stelei Române". Când ploua, era o adevărată aventură să treci de pe un trotuar pe altul și se obișnuia să se arunce în mijlocul străzii bucăți de lemn, pe care trecătorii făceau exerciții de echilibru.

Singura construcție care s-a ridicat în timpul războiului rămâne "clădirea casei de pompe a distileriei noi din curtea Rafinării "Steaua Română" din strada I.C.Brătianu, nr.21, clădire începută în timpul ocupației și ridicată până la acoperiș", cu o suprafață de 148 mp. După război, societatea "Steaua Română" cere permisiunea primăriei să termine stația de pompe deoarece "din lipsă de acoperiș..." este amenințată a se ruina" (26).

5. Biserica

Biserica este una dintre instituțiile cele mai stabile pe care le întâlnim la poporul român. Menirea sa principală era de învățător al căii spirituale. Nu este mai puțin importantă lucrarea morală pe care o exercită biserica asupra credincioșilor. Grija pentru sporirea spirituală a locuitorilor județului Prahova făcea ca la începutul secolului al XX-lea, aici să existe 203 parohii, din care 23 erau urbane.

În județul nostru erau 312 biserici ortodoxe, din care 202 erau biserici parohiale, iar restul parohii rurale; aici slujeau 249 preoți, din care 202 erau preoți parohi, 39 erau preoți supranumerari, 2 erau preoți la biserici particulare, 2 erau preoți confesori de penitenciare și 3 ieromonahi.

În județ se mai aflau și 5 mânăstiri de monahi și alte 2 de monahe, îngrijite și controlate de stat.

Primăriile comunelor urbane nereședință de județ printre care se număra și Câmpina, aveau obligația de a prevedea în buget plata personalului clerical și întreținerea cultului în conformitate cu cerințele

Administrației Casei Bisericii. Câmpina avea anual în perioada dinaintea războiului alocate pentru biserică 10.116 lei pentru personal, iar pentru materialele necesare cultului 720 lei. De asemenea, primăria alocă fonduri suplimentare atunci când biserica are o trebuință deosebită cum este cazul în 1916, când s-a turnat un nou clopot la biserica "Sf.Voievozi" și s-au construit scările de la intrarea în biserică.

La Câmpina erau la începutul secolului al XX-lea un număr de 4 biserici ortodoxe, o biserică romano-catolică și o sinagogă.

Biserica "Sf.Treime" sau biserica de la târg s-a construit în anul 1828, din zid gros de cărămidă și a fost ridicată pe cheltuiala "dumnealui Căminarului Grigore Bujoreanu". Biserica a ars în 1874 și a fost refăcută prin râvna credincioșilor din această parohie. Pictura a fost refăcută de mai multe ori. Între 1914 și 1916 pictura a fost restaurată de către pictorii Toma Vintilescu și Gh.Vintilescu. În timpul Primului Război Mondial, preot paroh era Ioan Chirică. El s-a numărat printre refugiați. Un timp, serviciul religios la biserica "Sf.Treime" a fost suplinit de iconomul I.Zinculescu care era preot la Telega. Acesta este însă obligat să întrerupă activitatea sa suplimentară deoarece nu putea să se ocupe de ambele parohii dacă nu avea un mijloc de transport. Într-o cerere pe care o adresează primăriei, cu scopul de a obține un mijloc de locomoție, el are cuvinte aspre la adresa colegului său I.Chirică, căci "și-a părăsit turma de păstorie tocmai în cele mai grele timpuri ale vieții noastre naționale și bisericesti".

Biserica "Sf. Voievozi Mihail și Gavril", cunoscută în popor ca "biserica bătrână" sau de la lac este mai veche decât anul 1827 pe care îl indică pisania scrisă pe o lespede de piatră fixată în zidul din dreapta la intrarea în biserică. Biserica de la lac a fost ctitorită de Constantin vel logofăt Grigore Negru Serdaru. În timpul Primului Război Mondial, preotul Constantin Provinceanu, unul dintre locuitorii de vază ai orașului, s-a refugiat în Moldova. Biserica a fost lăsată în grija celui de-al doilea preot al acestei parohii, Ioan Popescu. În timpul războiului, autoritățile au cerut parohului și dărâmarea vechilor chilii, așezate aproape de stradă, pentru că erau atât de ruinate încât "puneau în pericol viața trecătorilor" (27).

După Primul Război Mondial, biserica a fost reparată deoarece timpul își lăsase asupra sa amprenta nemiloasă. Tot atunci s-a construit și casa parohială.

Biserica cu hramul "Adormirea" a fost zidită din temelie cu ajutorul Sf.Calinic, starețul mănăstirii Cernica în anul 1833, pe locul unui lăcaș mai vechi. Pe la sfârșitul secolului trecut aici a funcționat o

școală de preoție. Pictura interioară datează din 1904 și este opera pictorului Toma Vintilescu. Astăzi, după o restaurare în deceniul șapte a fost scoasă la lumină fresca originală. Preot paroh la aceasă biserică zisă "de la brazi" a fost o lungă perioadă preotul Marin Martinescu. În timpul războiului, el a rămas în parohia sa, fiind de ajutor enoriașilor cu fapte bune, cu sfaturi și încurajări.

În cartierul Slobozia, se află biserica cu hramul Sf. Nicolae. Biserica și casa parohială sunt monumente istorice. Se presupune că la 1714 a fost Metocul Mănăstirii de la Sinaia. Până în 1816, schitul a fost servit de preoții călugări de la Sinaia, iar după această dată de preoți de mir.

În 1915, biserica a fost renovată și pictată de pictorul Tomescu cu cheltuiala Eforiei Spitalelor Civile. Este o biserică bogată în obiecte de cult, icoane pictate de Pârvulescu, o față de masă de mătase naturală de culoare neagră, brodată cu fir aurit, în motive cu fir de trandafir dataată 1856 și numeroase cărți vechi (28).

Primul Război Mondial și-a pus amprenta și asupra acestui loc sfânt. Printre clădirile auxiliare, aici se afla un grajd lung, căruia i s-a dat foc de către trupele germane în retragere.

Biserica romano-catolică din orașul nostru a fost începută în anul 1904, din inițiativa inginerului petrolist german Anton Raky. În 1906, biserica este terminată și costul construcției, dotarea cu mobilier, cele trei clopote și obiectele de cult sunt suportate în întregime de inginerul A.Raky. Biserica este închinată "Sf. Anton de Padua".

În timpul războiului, parohia romano-catolică, formată din foarte mulți enoriași de origine germană, austriacă și maghiară a fost păstorită de preotul Hugo Bannerth și de preotul militar, care era repartizat la Etapa 300, "sacerdos militarium von Wezyk" (29).

6. Școala

Ultimul recensământ înainte de război s-a făcut în 1912. La nivelul județului erau 389.914 copii, ceea ce făcea ca la o creștere de 10% anual, conform estimărilor inspectoratului, să se ajungă la 405.510 copii în 1916, după cum reiese din recensământul făcut de cadrele didactice, de 4.921 băieți și 4.525 fete în cele șapte orașe ale județului și de 60.466 elevi în comunele rurale. Școlile erau insuficiente: 35 școli în orașe (13 de băieți, 13 de fete și 9 mixte) și 296 școli în mediul rural (una de băieți, una de fete și 259 mixte). Nu toți copiii de vârstă școlară ajungeau să învețe carte. Printre cauzele menținerii analfabetismului se numărau lipsa de personal, lipsa de posturi (pentru că trebuiau plătite) și

lipsa de localuri de școală. În anul școlar 1915/1916 unui învățător îi reveneau 70 de copii. Față de necesarul de 329 de învățători și institutori, guvernul a aprobat pentru anul școlar 1916/1917 doar 34 de posturi noi. Existau în județ și 10 "grădini de copii" (3-6 ani) cu personal anume pregătit.

La Câmpina, "grădina de copii" funcționa în casa colonelului Canariu, pe strada Plevnei, împreună cu o școală de țesătorie și croitorie. Chiria, de 2.000 lei pe an, era plătită de primărie. Grădinița de copii era condusă de doamna Grădinescu. În timpul războiului nu a funcționat decât școala de țesătorie. Clădirea a fost parțial ocupată de trupele germane (30). Cealaltă parte era locuită de doamna Grădinescu, care era și directoarea școlii de țesătorie.

Înainte de război erau în oraș șase școli primare (31):

Școala primară nr. 1 de băieți era înființată în 1863

Școala primară nr. 1 de fete era înființată în 1869

Școala primară nr. 2 de băieți era înființată în 1909

Școala primară nr. 2 de fete era înființată în 1914

Școala mixtă cartier Broaște era înființată în 1907

Școala mixtă cartier Slobozia era înființată în 1908.

Înainte de război, școlile de băieți și de fete aveau local propriu, iar cele mixte funcționau în case închiriate.

Școala nr.1 de băieți era prima școală de stat din oraș, înființată prin decretul nr. 29271 din 11 octombrie 1863 (32). Din 1908, școala funcționa într-un local modern situat între străzile Carol I și I.C.Brătianu. Școala avea șase săli de clasă, o sală pentru lucru manual, o sală pentru bibliotecă și o cancelarie. Biblioteca era deosebit de spațioasă și era mobilată ca o sală de conferințe publice cu 200 de locuri. Biblioteca avea 479 de volume din donațiile cetățenilor și purta numele "Doctor C. Istrati". Această sală a fost martora unor clipe deosebite din activitatea culturală a orașului. Directorul Atanasie Scripcă a pus în practică o idee a doctorului C. Istrati și în 1909 a fondat împreună cu intelectualii orașului Ateneul Popular "B.P.Hașdeu".

Din 1907, Școala nr. 1 de băieți găzduia o "școală de adulți", o școală industrială de ucenici și o școală de practică de comerț, unde predau lecții învățătorii din Câmpina și câțiva ingineri de la societățile petrolifere din oraș. "Școala de adulți" a fost creată din nevoia de a-i învăța să scrie și să citească pe numeroșii muncitori analfabeți care lucrau în oraș. Cheltuielile cu iluminatul și încălzirea sălilor de clasă erau suportate de primărie, fapt ce, la un moment dat, a pus în pericol continuarea acestei minunate inițiative.

"Vă sunt, desigur, cunoscute sacrificiile ce facem în lupta dusă pentru stârpirea analfabetismului - scăderea și pericolul cel mai de temut în mersul țării spre progres.

Cunoașteți, de asemenea, că mijlocul cel mai puternic pentru împușinarea, cât mai simțitoare a acestei scăderi, sunt <<școalele de adulți>> pentru a căror susținere am făcut și facem însemnate sacrificii, iar rezultatele obținute în scopul urmărit sunt spre a noastră mulțumire, tocmai cele pe care le așteptăm.

Una, însă, din cele mai bine organizate din aceste școale este după ale noastre constatări, Școala de Adulți din Câmpina, care prin însuși locul ce ocupă, e menită să aducă cele mai apreciable rezultate. Starea aceasta înfloritoare se datorește însă mai tuturor societăților industriale din acea localitate care împreună cu Ministerul Industriei îi dau tot sprijinul moral și material de care are nevoie.

Numai comuna, probabil, dintr-o greșită înțelegere a spiritului de economie, avertizează școala că pe viitor îi va suprima lumina electrică și combustibilul trebuitor, dacă școala nu și le va procura singură" (33).

Desigur că în timpul războiului școala nu a funcționat căci în majoritate, atât cursanții cât și pedagogii erau pe front.

În noiembrie 1916, directorul Atanasie Scripcă și soția sa Maria Scripcă, de asemenea învățătoare la Școala nr. 1 de băieți se refugiază la Botoșani cu Spitalul Crucii Roșii, nr. 157, care funcționa în Câmpina. Ioan Provinceanu, de 52 de ani, "învățător și diriginte al Școlii Broaște Câmpina" și Gheorghe D.Niculescu, de 33 de ani, tot învățător, au fost pe front. Directoarea Școlii de fete nr. 2, Feronia I.Boian și directorul Școlii nr. 2 de băieți, Oproiu, se refugiaseră în Moldova. Au rămas la școala normală numai Filipescu Nicolae, Filipescu Evdochia și Stănescu Eufrosina. De la Școala nr. 1 de fete a continuat să predea Maria Irimescu, iar de la Școala Oproiu, Alice Botez.

Cursurile se țineau în localul Școlii particulare germane de pe strada Castanilor. Din cauza războiului, reînceperea școlii a avut loc în aprilie 1917, iar frecvența era slabă, cam 160 de elevi, fete și băieți din tot orașul. În anul școlar 1917/1918, frecvența elevilor s-a îmbunătățit, fiind înscriși 248 de elevi.

În timpul războiului, clădirile școlilor au fost folosite de armata germană în diferite scopuri. Localul Școlii nr.1 de băieți a fost folosit drept cazarmă, iar biblioteca a fost transformată în bufet. Soldații au distrus o bună parte din mobilier, cărțile, și toate cele două sute de scaune aflate în bibliotecă. Distrugerile provocate școlilor de trupele germane în retragere au fost evaluate la suma de 64.911 lei (34).

Iată câteva din problemele Școlii nr.2 de fete, așa cum reiese din adresa directoarei către prefectul județului Prahova din ianuarie 1919.

"Direcțiunea Școlii Primare Urbane de fete nr.2 - Câmpina

Domnule Prefect,

În anul 1914, avându-se în vedere marele număr de fete ce rămăseseră fără carte, școala de fete nr.1 ce există fiind supraîncărcată s-a înființat în acest oraș, pe ziua de 1 septembrie Școala de fete nr. 2, cu un singur post, clasele I și II unite sub conducerea subsemnatei [Feronia Boian], funcționând din lipsă de local propriu și pentru economie într-una din sălile Școlii mixte din localitate, iar pentru Direcție, închiriindu-se casele din bulevardul Elisabeta nr. 2 (casa Bărbăcioru).

De atunci și până la refugierea mea în Moldova, din cauza invaziei în țară a armatelor inamice, comuna, conform legii și regulamentului învățământului urban și-a îndeplinit sarcinile față de această școală, plătind: chiria pentru localul Direcțiunii, leafa omului de serviciu, cheltuielile de cancelarie și procurând cantitatea de lemne necesară. În lipsa mea din localitate, timp de doi ani, nu s-a mai dat nimic pentru această școală, chestiunea plății chiriei și a lefii servitorului școlii pentru acest timp, fiind de soluționat.

Înapoindu-mă din Moldova și reluând conducerea școlii cu adresa noastră nr.3/1918, am rugat pe domnul președinte al Comisiei interimare de aici să achite proprietarului care reclamă suma de 800 de lei, chiria pentru localul direcțiunii acestei școli, conform contractului autentic, pe timpul de la 26 octombrie 1918 la 23 aprilie 1919, să plătească leafa servitorului pe luna decembrie și în viitor cheltuielile de cancelarie pe semestrul curent și să procure școlii și direcțiunii cantitatea de lemne reglementară. Domnia sa, ca rezultat adresei noastre, a trimis pentru direcțiune 6mc lemne de foc și pentru sala de clasă s-au procurat lemnele de către comitetul local pentru ajutorarea școalelor; iar pentru celelalte sarcini legale, prin adresa răspuns a Domniei sale cu nr.3005/1918, ne comunică că din lipsa de mijloace nu ne poate satisface cererea.

Având în vedere că toți directorii și directoarele din localitate au locuință în natură și se bucură de toate avantajele direcțiunii și că subsemnata, deși directoare, și funcționând cu două clase unite, cele mai dificile și cu un nr. de peste 80 de eleve, cred că nu este nici legal și nici drept de a nu beneficia de drepturile ce-mi conferă legea.

Directoarea Fevronia I.Boian".

Președintele comisiei interimare a considerat exagerate cererile directoarei, în special cea de a plăti un servitor pentru o singură sală de

clasă și a anunțat pe prefect că "suma ...ar putea folosi pentru reparatul localului Școlii de fete nr.1, devastat de germani".

Nemulțumit de încălcarea drepturilor sale era și învățătorul Ion Provinceanu: "școala din Broaște este închiriată și fără locuință pentru diriginte. Am fost mobilizat și din 1916 familia nu a primit nimic, deși a rămas aici" (35).

După război, "cursurile s-au deschis, în genere, mai târziu, din cauza devastării și a ocupației localurilor de școală de către armatele inamice; iar în timpul anului multe din școlile din județul Prahova și orașul Câmpina au suferit întreruperi cauzate fie de ocupația vremelnică a trupelor germane și austro-germane în retragerea lor precipitată din octombrie și noiembrie 1918, fie de epidemiile care au bântuit aproape necurmat acest județ în tot cursul anului expirat".

7. Distrugerile provocate de germani și reconstrucția

Retragerea armatelor Puterilor Centrale în noiembrie 1918 a coincis cu declanșarea unui nou val de distrugeri. Dacă timp de doi ani, cât a tinut ocupația, Administrația militară se arătase extrem de atentă la curățenia orașului și a clădirilor pe care le ocupa, cheltuind fără restricție banii primăriei, semnalul plecării a echivalat cu distrugerea sistematică a ceea ce nu puteau să ia cu ei. Fără excepție, clădirile ocupate au fost devastate: geamurile au fost sparte, lemnăria zdrobită și aruncată pe foc, sobele au fost dărâmate, mobilierul a fost distrus.

După război, comisia interimară care a condus orașul până la noile alegeri a intervenit pentru a se repara cât se putea repara din acestea. O primă urgență era refacerea rețelei telefonice care a fost distrusă în tot județul. A fost o acțiune de amploare care s-a încheiat abia în octombrie 1918 la nivelul județului, odată cu repunerea în funcțiune a celor 48 de posturi telefonice cu o lungime de linie de 237km.

De asemenea, se impunea refacerea drumurilor, grav afectate de transporturile grele efectuate de armata germană. Constatarea stricăciunilor a fost făcută de inginerul Apostol Radu, angajat al primăriei. S-a întocmit o listă în care comisia interimară prezintă cele mai urgente lucrări care să facă posibilă reînceperea activității în unele instituții:

- mobilier pentru Circa 17 de Percepție	980 lei
- fierărie la ferestrele Școlii de băieți nr.1	136 lei
- fierărie la ferestrele Școlii de băieți nr.2	21 lei
- vâruit cazarma comunei	76 lei
- tencuit și lucrări de zidărie la cazarmă	350 lei

- reparat soba la dispensarul comunal	30 lei
- diferite lucrări de tâmplărie la Școala mixtă nr.2	150 lei
- mobilier Școala de băieți nr.1	572 lei
- reparat sobe la Grădinița de copii și la Școala de băieți	337 lei
- lucrări de tâmplărie la Școala "Oproiu"	30 lei
- fierărie la Școala mixtă nr.2	119 lei
- fierărie la Școala "Oproiu"	875 lei
- două sobe și olane la primărie	290 lei
- rest de mobilier la Școala "Oproiu" și Grădina de copii	1000 lei
- plata lucrărilor de tâmplărie (avans) la Școala de băieți nr.2	600 lei
- vâruit Școala de băieți nr. 1 și mixtă	790 lei
- lucrări de tâmplărie la primărie	65 lei
- geamuri la Școala "Oproiu"	2112 lei (36).

Mai gravă, pentru că nu se putea înlocui, era distrugerea bibliotecilor, în special a celei de la Școala de băieți nr. 1 și a unei părți din arhiva orașului, așa cum reiese dintr-o notă a primăriei din 1919: "alte acte din arhivele anterioare anului 1907 nu putem trimite deoarece au fost distruse (arse) cu ocazia retragerii armatelor străine".

Refacerea orașului după război era îngreunată de lipsa fondurilor. Președintele comisiei interimare din Câmpina arăta într-o dare de seamă din 15 aprilie 1919 că "întreținerea edificiilor nu se poate face cu aer" (37) și era indignat de proasta gestiune din timpul războiului, de care îl făcea vinovat pe fostul primar, pe care îl caracteriza ca "spion german".

Din primăvara lui 1919, lucrurile încep să reintre în normal, mulți dintre cei mobilizați s-au întors acasă și au început să lucreze. Astfel primăria dispune de 30.000 lei, bani strânși "de la mai mult de 800 de contribuabili".

Dacă pe plan material mai sunt multe de făcut, în mod sigur mentalitatea oamenilor a evoluat. Fiecare cetățean știe acum că are dreptul la o viață mai bună și luptă să o obțină.

Cea mai importantă prefacere are loc în gândirea muncitorimii câmpinene. Din listele de alegători, întocmite de primărie în 1919 se poate face o statistică, e drept, incompletă, deoarece mai erau bărbați mobilizați, cu numărul și ocupațiile bărbaților din Câmpina. Lista cuprinde 692 de cetățeni și s-a realizat prin aducerea la zi a "listei colegiului comunal pe 1918, scăzând pe cei care au încetat din viață și adăugând pe cei care au făcut cereri și s-a dovedit că întrunesc condițiile legii "(38).

Dintre cetățenii orașului, 351 erau muncitori. O sută optzeci și șase erau calificați: 20 maiștri sonori, 31 de mecanici, 6 turnători, 9

fierari, 13 dulgheri, 14 strungari, 2 tinichigii, 1 cărămidar, 25 electricieni, 20 tâmplari, 25 lăcătuși, 1 modelier, 16 cazangii, 1 distilator, 1 conducător de mașini, 1 rafinor și doi chiromnici. Numărul muncitorilor angajați la marile societăți din oraș era mult mai mare, în jur de 2.000, cum reiese dintr-o dare de seamă a administratorului plasei Prahova. G.Popescu arăta, referindu-se la starea economică a locuitorilor din comunele rurale: "din punct de vedere economic, sătenii stau bine. În majoritate, sunt lucrători la societățile petrolifere, unde sunt bine plătiți" (39).

După război, muncitorii din întreaga industrie a petrolului au organizat o grevă de proporții care s-a încheiat cu obținerea unor avantaje importante. La 15 august 1919, "greva care a paralizat întreaga industrie timp de 40 de zile era pe punctul de a se opri" (40). Asociația inginerilor de mine, condusă de inginerul câmpinean C.R.Barbaciou, a luat inițiativa de a mijloci conflictul de muncă dintre lucrători și patroni. Lucrătorii au obținut ziua de lucru de opt ore și li s-a garantat un salariu minim pe zi:

La sonde

- maestru sondor-sef 20 lei
- maestru sondor 16 lei
- prim-ajutor sondor 10 lei
- sondor 7 lei
- lăcar 6 lei
- ungător 4 lei
- ziuuși 5 lei

Fierari

- maestru-șef 22 lei
- maestru 18 lei
- lucrător categoria I 14 lei
- lucrător categoria II 10 lei
- lucrător categoria III 6 lei

Lucrători la strungărie, lăcătușerie, turnătorie, cazangerie, electricitate

- maestru-șef 22 lei
- maestru 18 lei
- lucrător categoria I 14 lei
- lucrător categoria II 12 lei
- ucenici anul III 9 lei
- ucenici anul II 6 lei
- ucenici anul I 3 lei

Tâmplari	
- maistru-șef	20 lei
- maistru	17 lei
- lucrători categoria I	12 lei
- lucrători categoria II	10 lei
- ucenici anul III	8 lei
- ucenici anul II	5 lei
- ucenici anul I	3 lei

Zidari	
- maistru	18 lei
- ajutor maistru I	16 lei
- ajutor maistru II	10 lei

Focari 8 lei

Pompangiu 10 lei

Distilatori

- maistru-șef	18 lei
- ajutor maistru	12 lei

Necalificați, după pricepere 4-6 lei

De asemenea, societățile ofereau alimente și îmbrăcăminte contra cost. Măsura se impunea deoarece după război era o mare criză de alimente și bunuri de consum și speculanții vindeau la prețuri indecente.

Zilnic:

- făină pentru o pâine sau pâine preparată de 1 kg cu 80 bani kg pentru lucrător și familia lui (1 kg pentru lucrător și câte 250 de grame pentru fiecare membru al familiei)

Lunar:

- 2kg de zahăr/lucrător însurat și cu copii și 1 kg pentru celibatar, la jumătate din prețul din magazine și cu cel mult 6 lei kg până ce prețul pieței avea să devină normal;

- 2 kg de orez/lucrător însurat și cu copii, 1,5 kg pentru lucrător însurat, fără copii și 1 kg pentru celibatari, la prețul de 4 lei kg;

- 250 grame ceai la 30 lei kg.

Anual:

- câte trei cămăși și trei perechi de pantaloni a șase lei bucata;
- câte 20 m pânză ("america") pentru lucrător însurat, a 20 lei m;
- câte un costum de vară sau stofă a 20 lei bucata;
- câte un costum de iarnă sau stofă a 70 lei bucata;
- câte o pereche de bocanci a 30 lei bucata.

Aceste măsuri erau menite să ofere protecție socială într-o perioadă în care unii realizau mari averi din speculă.

Dintre cetățenii orașului, 115 erau funcționari, 53 erau comercianți, iar în servicii, ca birjari, cismari, brutari, plăpumari, zidari, dogari, croitori, cofetari, cârciumari, curelari, cojocari, frizeri, bucătari, tapițeri și meseriași erau 43. Opt locuitori se ocupau cu pescuitul, doi erau precupeți și unul singur s-a declarat agricultor. Intelectualitatea orașului este reprezentată de cei trei institutori: Filipescu Nicolae, Oproiu Constantin, Scripcă Atanasie și un învățător, Provinceanu Ion, de cei șase ingineri, Barbacioru Ion, Ciobanu Gheorghe, Cratochvil Anton Guido, Dumitrescu Constantin, Macovei Constantin și Matianu Traian, de avocații Boian Ion, Carcaleche Alexandru, Dumitrescu Ion, Dumitrescu Gheorghe și Dumitrescu Victor, Dusescu Constantin și Ionescu Ion, Niculescu-Telega Constantin, Pandrea Miron, Rădulescu Victor, Ștefănescu Dumitru, de magistratul Pisau Constantin, de preoții Chirică Ion, Martinescu Marin și Hugo Bannerth, de medicii Niculescu și Tătăranu Gheorghe, de veterinarul Ionescu Ștefan și de farmaciștii Kessler Oscar, Klosowski Ion, Voiculescu Ion și Zodieru Petre.

Cetățeni ai orașului sunt și logofătul Bălăceanu Ion și un număr de 17 proprietari.

Un alt aspect al emancipării este cel legat de dreptul de alegător. Pentru bărbați, dreptul de vot este "obligator, direct, egal, secret și de reprezentare proporțională", cum se menționează într-un document semnat de președintele Consiliului de Miniștri și ministrul de interne, generalul de corp de armată Artur Văitoianu. Acest document adresat prefectilor de județe stabilea că "la 2 noiembrie 1919 încep alegerile pentru Constituantă" și "ele vor da prilej țării să-și manifeste pentru prima oară voința după principiile noului sistem electoral, stabilit prin decretul lege nr. 3402 din 14 noiembrie 1918". Așa cum ne demonstrează documentele timpului, pentru scurt timp s-a crezut posibil ca femeile să obțină drept de vot. Din păcate, această hotărâre s-a legiferat mult mai târziu (41).

Reîntoarcerea la situația normală, de pace este pusă în evidență și de venirea unui mare număr de cetățeni străini, în majoritate evrei. Ei cer să devină cetățeni ai orașului nostru: Isac Pascalovic, funcționar, Isar Kupferman, funcționar, Marcu Solomon Pisaltu, distilator, Isidor zis Strul Avram Goticle, comerciant, cu soția și șase copii minori, David Jurist, comerciant, Leon Moscaru, zis Leib Moise, comerciant, Samuel Aron Schwartzman, comerciant, cu familia, Iosif Lindenberg, funcționar, Samuel Solomon Lobel, comerciant, Aizie Avram Calman, zugrav, Iser Saim, brutar.

Ministerul Industriei și Comerțului a avut inițiativa de a înființa

după război o Secțiune a refacerii economice la nivelul întregii țări. La Câmpina funcționa Sectia IV regională, care își avea sediul pe bulevardul Elisabeta, nr. 13 și era condusă de A.S.Marian.

Scopul înființării acestei instituții era de a sprijini inițiativa particulară, pentru a se înființa noi obiective economice, atât industriale cât și de comerț. Iată doar câteva exemple de noi afaceri în Câmpina: Vasile Toma Pandele deschide un nou magazin de cereale, brânză și zarzavat, în zona halei de pește, Grigore Săvulescu-cereale în strada Brătianu, nr. 17, Gheorghe Dobrescu-comerț cu zarzavat și fructe în strada Gh.Gr.Cantacuzino, nr.2, Petre Misiricoff-o nouă moară de măcinat mălai cu o piatră învârtită prin curent electric de la un motor electric de 10,5 cai putere, la marginea orașului, în zona numită "Cărămidării". Vasile Vizireanu deschidea un restaurant și cazinou pe strada Carol 53, într-o clădire închiriată de la familia Ghenoiu, Ion Rădulescu-atelier de croitorie pe strada Brașoveni, nr. 31.

După perioada de recesiune economică din timpul războiului, oamenii cu bani își permit să construiască. Se cer numeroase aprobări de construcție: Tănase Diaconescu din strada Carol I cere autorizație, iar primăria aprobă cu condiția de a păstra aliniamentul, Leopold Weber construiește o casă nouă din cărămidă, acoperită cu șindrilă pe strada Hașdeu 157, N.Teodorescu ridică o construcție de paiantă cu cărămidă pe strada Carol I 124, iar inginerul Krill construia o anexă de clădire din zid masiv, compusă din cinci camere, la proprietatea sa din strada I.C.Brătianu 47 (42).

Și primăria avea câteva proiecte de modernizare a orașului. În bugetul anului 1919/1920 s-au alocat 40.000 lei pentru construirea unui abator modern la capătul de sud al orașului. Douăzeci de mii de lei au fost alocați pentru asfaltarea șoselelor, 20.000 lei pentru a efectua reparații și a restaura imobilele distruse la sfârșitul războiului și, foarte important, 4.000 lei era contribuția comunei pentru a se construi un gimnaziu. Primăria a cumpărat pământ în valoare de 12.000 lei pe strada Gh.Gr.Cantacuzino de la proprietarii Berta Helget și Mihai Bocan pentru a mări cimitirul (43).

Imediat după război, societatea "Steaua Română" a refăcut Rafinăria în forma ei originală, deoarece englezii îi pusese războiul foc în noiembrie 1916, iar Administrația militară germană a refăcut doar atât cât să-i permită să reia producția. An de an s-au adăugat apoi noi instalații care corespundeau ultimelor realizări ale tehnicii: instalația de distilare în vid a păcurei pentru uleiuri de uns tip B.K.M. (1925), modernizarea instalației de parafină cu cristalizoare noi (1925) (44).

O pierdere deosebită pentru orașul Câmpina a reprezentat-o incendierea casei pictorului Nicolae Grigorescu. Din fericire, fiul său a reconstruit clădirea după planurile originale ale pictorului și a mobilat-o cu obiectele salvate: "casa originală în care a locuit marele pictor și în care se aflau o mulțime de tablouri inedite semnate de Grigorescu. Astăzi ele nu mai există, casa fiind incendiată de trupele de ocupație care au jefuit-o. Alături de locul unde a fost locuința pictorului, fiul acestuia a ridicat alta, în care a strâns tot ce a mai putut salva din operele marelui poet al culturii" (45).

O adevărată profanare a avut loc în castelul "Iulia Hașdeu", și vinovați de aceasta nu au fost doar soldații germani. Ei au găsit aici o construcție părăsită, desăvârșind ruina. "Aici, ne spune bătrânul ce ne însoțește, nemții au făcut grajd în timpul ocupației...caii au izbit cu copitele pe parchet și băligarul s-a adunat în salonul cu medalioane pictate pe pereți. Trebuie să cred. Păreții roșii, afumați: s-a făcut foc prin colțuri de militarii pentru cari sobele de faianță erau prea puțin călduroase. Fotolii desfundate, schelete de mobile. O cameră magică, fără ferestre, în albastru închis, pe care abia se deslușesc pisici, șerpi și alte imagini vrăjitorești". Urcând spre cupolă privește "în jos la cele două firide: una cu geamuri albastre, alta cu geamuri portocalii, amândouă cu rafturi goale. Biblioteca înțeleptului a dispărut...".

Distrugerile provocate în timpul războiului veneau să desăvârșească ruina care începuse din cauza criminalei neglijențe a moștenitorilor savantului B.P.Hașdeu. Scriitorul Alexandru Tudor Miu a scris un articol intitulat "Petrolul și castelul "Iulia Hașdeu" din care aflăm că "vecinii castelului povestesc lucruri imposibil de crezut, revoltătoare: nu nemții au jefuit și nici din timpul nemților castelul a rămas o ruină părăsită, ci însăși legatarii universali sunt cei care au prădat și asta imediat după moartea lui Hașdeu. Martori oculari spun că domnii aceștia au cărat camioane întregi de mobilier și obiecte casnice, fără nici o cruțare a lucrurilor sacre, golind castelul complet...".

Trupele de ocupație au găsit aici o clădire care nu interesa pe nimeni, nici muzeu, nici templu. De aceea, trupele i-au dat întrebuintărea pe care au găsit-o de cuviință. Au făcut din el grajd. Pe urmă, toată lumea a făcut din el ce-a vrut. Nici nu se mai știa că are castelul niște legatari universali, stăpâni, sau dacă se știa, se credea că, bine intenționați, acest lucru îl vor fi dorind chiar ei ". Legatarii universali au luat o bună parte din zestrea castelului înainte de venirea germanilor în oraș.

"Când germanii au intrat în 1916, în Câmpina, o parte din

biblioteca a fost expediată - ni se spunea de către Mircea Eliade într-o notă despre Biblioteca lui Hașdeu, prin grija fiului lui Mite Kremnitz, care se afla în armata germană la Arhivele Statului... Sunt 16-17 lăzi mari cu cărți, reviste și manuscrise ale lui Hașdeu și ale Iuliei. Din cât am putut vedea noi, deschizând câteva lăzi, cărțile în adevăr rare, manuscrisele vechi și hârtiile prețioase, nu se găsesc în această parte a bibliotecii lui Hașdeu. Probabil numai domnul Iuliu Dragomirescu știe de urma acestora...".

După retragerea germană, locuitorii au anunțat Detașamentul de grăniceri din Câmpina că diferite persoane din localitate sustrag obiecte din castelul "Iulia Hașdeu":

"Noi, lt. Colonel Buricescu Dragu, Comandantul Det. Grăniceri Câmpina și Sublocotenent Liscu Atanasie, fiind informați de locuitorii din Câmpina că se găsesc lucruri luate de diferite persoane din localitate, din Castelul Iulia Hașdeu pe timpul ocupației, am făcut percheziție, găsind la Domnul Ioan Sărulianu, maistru sonder, următoarele lucruri pe care le-am confiscat:

1. Un tablou în tuș al Iuliei Hașdeu
2. Un tablou colecții de fotografie a Iuliei Hașdeu și pretins de ai sei [?]
3. Un vas de piatră

Toate acestea s-au ridicat și ...

Subcomisar Matei I. Cotoi" (46).

Văzând lipsa de grijă a legatarilor universali față de această moștenire sacră a românilor, în Câmpina s-a luat inițiativa salvării castelului.

În 1909 prindea viață o idee mai veche a doctorului C.I.Istrati - Ateneul Popular "B.P.Hașdeu". Inceptorul Atanasie Scripcă a fost cel care a făcut să existe această asociație cultural educativă, a cărei menire după război era supravegherea, vizitarea și îngrijirea monumentelor istorice din Câmpina.

Ateneul Popular va fi larg sprijinit de o parte a presei centrale și provinciale în lupta cu legatarii universali. Sub presiunea acțiunilor membrilor Ateneului Popular din Câmpina și a ziariștilor, legatarii vor ceda o parte a drepturilor lor permițând deschiderea "casei lui Hașdeu din Câmpina", dar castelul nu va putea fi refăcut cu adevărat în perioada interbelică din cauza intereselor meschine ale moștenitorilor.

Note:

1. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 14/1919, f. 50.
2. *Ibidem*, dosar 57/1917, f. 9.
3. *Ibidem*, dosar 59/1916, f. 1-2.
4. Virgiliu Drăghiceanu, *707 zile subt cultura pumnului german*, 1920, pg. 23.
5. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 57/1917, f. 41.
6. *Ibidem*, dosar 57/1917, f. 51.
7. *Ibidem*, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 1/1917, f. 7.
8. *Ibidem*, dosar 1/1917, f. 118.
9. *Ibidem*, dosar 1/1917, f. 25.
10. *Ibidem*, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 109/1919, f. 167.
11. Emil Răcilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în timpul Primului Război Mondial*, 1981, pg. 183.
12. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 1/1917, f. 20, 23.
13. *Ibidem*, dosar 1/1917, f. 124.
14. C.M. Râpeanu și N.I. Simache, *Istoricul topografiei prahovene*, Muzeul de Istorie al județului Prahova, pg. 13.
15. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 1/1917, f. 37.
16. *Ibidem*, dosar 1/1917, f. 2.
17. *Ibidem*, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 57/1917, f. 10.
18. *Ibidem*, dosar 57/1917, f. 89.
19. *Ibidem*, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 5/1918, f. "Buget".
20. *Ibidem*, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 22/1917, f. 4.
21. *Ibidem*, dosar 22/1917, f. 2 și 3.
22. *Ibidem*, dosar 1/1916, f. 46.
23. *Ibidem*, dosar 57/1917, f. 52.
24. *Ibidem*, dosar 57/1917, f. 20.
25. *Ibidem*, dosar 59/1916, f. 70.
26. *Ibidem*, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 6/1919, f. 190.
27. *Ibidem*, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 3/1918, f. 3, 4, 5.
28. Protoeria Câmpina, "Istoricul Parohiei Bisericii Sf. Nicolae", dosar 65.
29. Arhivele Parohiei și Bisericii Romano-Catolice din Câmpina, dosar 22, pg. 3.

30. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 5/1918, f. "Buget".
31. *Ibidem*, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 109/1919, f. 22.
32. Ion Vlad, *Istoricul primei școli din Câmpina*, 1973, f. 7.
33. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 59/1916, f. 45, f. 46.
34. Ion Vlad, *op.cit.*, f. 21.
35. *Ibidem*, dosar 109/1919, f. 52.
36. *Ibidem*, dosar 109/1919, f. 93, 94.
37. *Ibidem*, dosar 109/1919, f. 33 și 53.
38. *Ibidem*, dosar 109/1919, f. 60 și următoarele.
39. *Ibidem*, dosar 2/1919, f. 4.
40. "Monitorul Petrolului Românesc", 15 august 1919, pg. 97 și 101.
41. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 6/1919, f. 33.
42. *Ibidem*, dosar 7/1919, f. 192-225.
43. *Ibidem*, dosar 6/1919, n.f.
44. N. Dulgheru, M. Ghenoiu, V.Constantin, *Istoria unei rafinării centenare*, București, 1995, pg. 17.
45. Al. Tudor Miu, „Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Hașdeu și a pictorului N.Grigorescu” în „Dimineața”, aug.28, nr.9252, 1932.
46. Octavian Onea, „Vechi încercări de constituire a muzeului Hașdeu (II)” în *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova*, serie nouă II, Ploiești 1995-1996, pg.187-201.

ANEXA I

Lista internaților străini și reveniți în Câmpina de la 16 iulie la 1 iulie 1917

Iuliana Kraus (5 persoane), Iuliana Hierling (2), Roza Gomori (6), Verona Regas(1), Elisa Kramer (5), Frederica Ettl (2), Iulia Bolog (2), Sofia Balo (2), Ana Bedu (2), Ana Fenes (2), Gheorghe Ana (1), Ana Pilner (2), Magdalena Weiss (7), Ecaterina Paul (2), Ana Bocu (1), Ana Zoar (4), Roza Vraște (2), Ștefan Pahl (2), Berta Grossmann (6), Cecilia Kraiter (1), Francisca Gelusch (3), Maria Czelin (5), Elena Adam (2), Antonia Borodei (1), B.Hubel (10), Ana Iarta (3), Iulia Coveci (1), C.Dimova (4), Carlota Hansel (2), Ana Biro (1), Ana Domogosch (1), Elena Manta (1), Otilia Armbruster (2), Marta Bernschneider (4),

Camila Quitman (6), Otilia Schwarhusch (6), Luisa Gruhl (1), Paulina Neubner (4), Dora Schafer (3), Ana Ziegler (1), Iuliana Kalenschy (4), Sofia Bonani (4), Bahirt Ilona (1), Sofia Brănescu (1), Maria Herold (6), Ana Griesbach (2), Ana Saicovici (1), Maria Class (1), Anica Georgescu (1), Camila Belnisch (2), Emilia Tott (1), Mina Adam (2), Iulia Krant (2), Iulia Vandici (1), Roza Mogos (3), Roza Aeltze (3), Matilda Weber (1), Casagrande Caterina (?), Maria Schiergot (2), Rosa Langen (1), Rozica Gutu (4), Cristina Cammichi (3), Maria Tzicora (3).

ANEXA II

Poliția orașului Câmpina

Tabel cu subzistențele aflate în orașul Câmpina

Gogu Păunescu	M.Kogălniceanu, nr.16	250 m lemn
Ștefan Rădulescu	Prundul Gârlei, Doftana	800 m lemn
Moldoveanu Stănescu	Prundul Gârlei, Doftana	1500 m lemn
Marta, contesse de Blome	Voila	450 m lemn
Ion Vasi	Broaște	600 kg fân
Manole Corcodel	Broaște	500 kg fân
Ion Crăciun	Broaște	500 kg fân
N.Corcodel	Broaște	600 kg fân
State Neagu	Broaște	400 kg fân
Ion Bocanu	Broaște	700 kg fân
Ion S. Burlacu	Broaște	500 kg fân
Vasile Ducu	Broaște	1000 kg fân
Ion Ocineanu	Broaște	800 kg fân
Moștenitorii Dan Ungurenu	Broaște	500 kg fân
Ion Mangalagiu	Broaște	600 kg fân
Sotir Gheorghe	Carol I, nr.21	1000 kg făină, 200 kg sare
C-tin Mihăilescu	Carol I, nr.33	2 kg grăsime, 300 kg tutun, 100 țigări diferite
Teodora Dimandescu	Carol I, nr.28	5 kg grăsime, 500 kg tutun, 30 țigări, 20 cutii chibrituri
Ion Vlădescu	M.Kogălniceanu, nr.12	4 vite mari pentru tăiat
Mihalache Georgescu	Carol I, nr.27	5 vite mari pentru tăiat
Ion Brebeanu	Carol I, nr.30	3 kg legume uscate + paste făinoase, 1kg ceai, 2 kg untură, 1000 buc.tutun, 200 țigări, 10 buc.cutii chibrituri
Mitica Dima	Piața Știrbey	150 kg ceapă, 400 buc.varză
Ioana Savu Ivanov	Piața Știrbey	20 kg ceapă, 150 buc.varză
Ion Ionescu	Carol I, nr.32	1000 kg făină, 100 kg legume uscate, 100 kg orez și griș, 5 kg ceai, 2 kg grăsime, 1000 buc.tutun, 30 buc.țigări
Petre Șerbănescu	Carol I, nr.45	300 kg făină, 60 kg legume uscate, 200 kg orez, 150 kg sare
Gh. Vasioiu	Carol I, nr.45	4 kg tutun, 1000 kg țigări diferite, 100 buc.cărticele foițe

Anghel Petrovici	Carol I, nr.49	2000 kg sare, 3 kg sare de lămâie, 525 kg făină
C-tin Teodorescu	Carol I, nr.51	2 kg ceai, 200 buc.țigări, 50 cărțile foite, 10 cutii chibrituri
Gogu Ionescu	Carol I, nr.40	8 kg legume uscate, 2 kg ceai, 500 buc.țigări, 30 buc.cărțile foite
Nicolae Dumitru	Carol I, nr.51	2500 kg făină, 30 kg sare
C-tin Manciu	Carol I, nr.53	15 kg legume uscate, 10 kg orez, griș, 1 kg ceai
Heimerich Lobel (frate)	Carol I, nr.53	210 kg făină, 40 kg legume uscate, 250 kg orez, 50 kg sare, 20 kg ceai
Eufrosina Popovici	Carol I, nr.55	3 kg grăsimi, 300 kg tutun, 200 buc țigări diferite
Ghiți Drăgănescu	Carol I, nr.44	2 kg grăsimi, 200 kg tutun, 100 buc. țigări
Amalia Vaisler	Carol I, nr.55	400 kg făina, 600 kg sare, 3 kg sare de lămâie
Manase Eftovici	Carol I, nr.59	2000 kg făina, 700 kg sare
Dumitru Șerbănescu	Carol I, nr.48	3 kg grăsimi, 500 kg tutun, 15 kg sare de lămâie, 10 buc.țigări
Ioan Șeitan	Carol I, nr.80	100 kg făină, 300 kg sare, 2 kg sare de lămâie
Gh. Șerbănescu	Carol I, nr.86	2 kg legume uscate, 1 kg grăsimi, 100 kg tutun, 30 buc.țigări
Costache Fotescu	Griviței, nr.2	2000 kg fân
Iancu Dumitrescu	I.C.Brătianu, nr.14	1 kg grăsimi, 50 buc.tutun, 10 buc.țigări, 250m lemne
Costică Ionescu	I.C.Brătianu, nr.48	3 kg legume uscate, 2 kg grăsimi, 300 kg tutun, 150 țigări, 20 buc.cutii chibrituri
Nae Chirică	Griviței, nr.58	700 kg fân
Neagu Verbancu	Știrbei Voda, nr.19	250 kg ovăz
Ion Sârbu	Cătun Slobozia	1500 kg fân
Gh. Tabacu	Cătun Slobozia	600 kg fân
Ion David	Cătun Slobozia	1000 kg fân
Nae Soriceanu	Cătun Slobozia	3000 kg fân
Simion Vasioiu	Cătun Slobozia	2000 kg fân
Ion Ciopală	Cătun Slobozia	3 kg tutun, 20 buc.țigări, 1000 kg fân
Ion Caraboi	Cătun Slobozia	800 kg fân
Societatea		
“Credit Petrolifer”	Str.Gh.Grigore Cantacuzino	1300 kg fân, 300 kg ovăz
Doctor C.Istrati	Dr.Istrati	8000 kg fân
Societatea “Electrica”	Plevnei, nr.1	800 kg fan, 600 kg ovăz
Societatea “Steaua română”	Carol I	30.000 kg fan, 15.000 kg ovăz
Subdepozitul		
oficiului poștal	Griviței	2000 kg tutun, 80.000 buc.țigări, 3000 buc.cărțile
Stan Dobre	Carol I, nr.98	2500 kg fân

1916 noiembrie 17

Bibliografie

1. Drăghiceanu, Virgiliu, *707 zile subt cultura pumnului german*, București, 1920
2. Dulgheru, N., Ghenoiu, M., Constantin V., *Istoria unei rafinării centenare*, București, 1995
3. Miu, Al.Tudor, „Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Hașdeu și a pictorului N.Grigorescu” în „Dimineața”, august 28, nr.9252, 1932
4. Onea, Octavian, „Vechi încercări de constituire a muzeului Hașdeu (II)” în „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova”, serie nouă II, Ploiești, 1995-1996
5. Răcilă, Emil, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în timpul Primului Război Mondial*, București, 1981.
6. Râpeanu, C.M., Simache, N.I., *Istoricul topografiei prahovene*, Muzeul de Istorie al județului Prahova
7. Vlad, Ion, *Istoricul primei școli din Câmpina*, 1973
8. Revista „Monitorul Petrolului Românesc”, 15 august 1919
9. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 1/1917
10. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 3/1918
11. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 5/1918
12. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 6/1919
13. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Primăria oraș Câmpina, dosar 7/1919
14. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 1 /1916
15. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 59/1916
16. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 22/1917
17. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 57/1917
18. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 2/1919
19. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 14/1919
20. Arhivele Naționale, Direcția jud. Prahova, fond Prefectura jud. Prahova, dosar 109/1919
21. Arhivele Parohiei și Bisericii Romano-Catolice din Câmpina, dosar 22
22. Protoeria Câmpina, „Istoricul Parohiei Bisericii Sf. Nicolae”, dosar 65

DETENȚIA FEMEILOR PE TERITORIUL MOLDOVEI ȘI MUNTENIEI PÂNĂ LA INSTAURAREA REGIMULUI COMUNIST - LEGISLAȚIE ȘI ÎNCHISORI -

arh. Ștefana Pascu-Nica

*Studiul tratează sistemul penal și universul carceral de pe teritoriul regiunilor istorice Moldova și Muntenia, din Evul Mediu până la instaurarea regimului comunist, deoarece de-a lungul secolelor dezvoltarea politică și instituțională a celor 2 regiuni a fost relativ unitară, indiferent în ce formulă statală acceptată la nivel mondial s-au aflat.

Este incontestabil faptul că din cele mai vechi timpuri, femeile s-au făcut vinovate de diverse delictе, de la cele mai grave la cele mai neînsemnate. De asemenea, este evident că infracțiunile atrag cu sine pedepsirea celor care le-au săvârșit, indiferent de vârstă sau statut social.

De-a lungul timpului, în spațiul românesc detenția a avut multiple valențe, echivalând cu însași moartea, cu tortura, surghiunul sau simpla pedeapsă, dar și cu căința și îndreptarea. În acest context al diferențelor majore de percepție asupra actului justițiar, se ridică și problema inegalității dintre femei și bărbați în fața unuia și aceluiași judecător. În funcție de epocă, pedepsele au variat în asprime și intransigență, în strânsă legătură și cu statutul social și familial al femeii. De la a fi ucise de proprii soți pentru simple bănuieli ori a ispăși pedepsele destinate soților fugari, treptat s-a ajuns ca în fața legii femeile să fie egale cu bărbații. Mai mult, justiția s-a arătat indulgentă față de femei, atribuindu-le pedepse egale cu ale bărbaților, dar într-un regim pe măsura fizicului lor.

Începuturile instituției penitenciare moderne pe teritoriul României sunt precedate de judecata care se făcea cu respectarea legilor pământului doar de domnitor, Divanul sau Sfatul Domnesc, boieri și în anumite cazuri, și de egumenii mănăstirilor. În acele vremuri închisoarea era un spațiu cu valență tranzitorie, acuzații fiind închiși în așteptarea judecării, iar condamnații în așteptarea pedepselor (1), dintre care cea cu moartea era cea mai frecventă: “*Când se vorbea de cei*

aruncați în închisori, se înțelegea că sunt niște oameni morți și cu totul pierduți pentru societate” (2).

Din secolul al XVII-lea datează primele legi scrise general valabile în Țările Române, *Pravila Vasile Lupu* (Moldova, 1646) și *Pravila Matei Basarab* (Țara Românească, 1652) (3), care însă nu au adus schimbări vizibile în ceea ce privește judecata, pedepsele și localurile de închisoare. Prevederile celor 2 pravile au menținut caracterul puternic represiv al legilor nescrise aplicate anterior, eșuând totodată în a aduce o unificare a criteriilor conform cărora se desfășurau judecățile și se stabileau pedepsele. În practică, legile pământului rămâneau în vigoare și erau aplicate ca și până atunci. Arestații, femeii și bărbații, erau încarcerați împreună, în “gropniți” și beciuri, unde sufereau ca și în veacurile trecute torturi, sau în ocne, de unde nimeni nu ieșea în viață. În schimb, cei privilegiați se bucurau de pedeapsa surghiunului, pe care o ispășeau în mănăstiri. Detenția în lăcașuri de cult era destinată în special femeilor și doar rareori bărbaților. Mănăstirile care primeau în mod obișnuit femeile delincvente erau Dintr-un Lemn (județul Vâlcea) și Viforâta (județul Dâmbovița) (4).

Printre altele, cele 2 pravile prevedeau și pedepsele pentru diferitele fapte de care se puteau face vinovate femeile. Femeia căreia i se dădea în grijă o tânără pentru a o învăța carte sau un meșteșug, însă pe care o sfătuia, împotriva dorinței părinților, să fugă cu un bărbat, era pedepsită prin tortura cu plumb topit (“*se’i verse plumb topit în gură se’i pogore pe grumaji la inima iei toate îndemnurile fetei de au scârbit inima părinților*”). Fecioara care păcătuia de bună-voie cu un rob, argat sau slugă era pedepsită cu moartea. Soția adulterină putea fi ucisă de către soț, fără ca acesta să riște vreo pedeapsă (5). Citându-l pe Paul de Alep, Mihail Kogălniceanu menționează că femeile vinovate de diverse pricini, erau denunțate de proprii soți și alungate de aceștia “*la ocne de sare, de unde nu mai e nici o scăpare și acolo rămâneau înfundate pe viață*” (6).

Istoria consemnează că pedepsele erau nu doar necruțătoare, ci de multe ori și aleatorii, acuzații aflându-se la mila judecătorilor lor. Astfel, mărturiile despre această perioadă arată că femeile erau pedepsite deopotrivă pentru nelegiuiri de care se făceau vinovate și pentru nelegiuiri de care erau străine. În timpul lui Gheorghe Duca (7), femeile ispășeau pedepsele menite soților lor, boieri și târgoveți care scăpaseră cu fuga de mânia domnitorului. Acestea erau “*legate ziua la <pușci> iar noaptea închise la odăile seimenilor* (8)” sau “*închise în grosuri [...] câte un an și mai bine, dintre care multe au și murit de*

foame, altele de prunc, că erau multe și grele”, nefiind nici în această situație iertate, ci ținute în continuare închise “*până au început [copiii lor] a grăi și unii a umbla în picioare*” (9).

Și în cazul femeilor vinovate de diverse pricini, pedepsele primite depindeau de bunăvoința judecătorului. La sfârșitul ultimei sale domnii în Țara Românească, Constantin Mavrocordat (10) a poruncit ca toate femeile cu moravuri ușoare să fie închise la Sfântul Gheorghe Vechi. La Mitropolie, acestea ar fi fost ținute în condiții foarte proaste, fără mâncare și fără haine, supraviețuind doar din “*milosteniile ce li se aruncau*” (11). Din această închisoare, ele nu ieșeau decât prin moarte sau căsătorie (12), presupunându-se că cea din urmă, asemenea celei dintâi le va ține departe de vechile moravuri.

Sistemul penal cu reglementări neunitare, cu pedepse și criterii de aplicare aleatorii, a persistat până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când se pot constata ușoare îmbunătățiri, datorită preocupării unora dintre domnitori față de acest domeniu. Nicolae Mavrogheni (13) a poruncit ca femeile și bărbații să nu mai fie încarcerati în comun, ci în încăperi diferite. Dacă o închisoare nu avea spațiul necesar acestei separări, femeile trebuia să fie închise în casa pârcașului satului, iar dacă acesta nu era însurat, în casa unui om de încredere din sat, însurat (14).

La începutul secolului al XIX-lea, odată cu adoptarea Regulamentelor Organice (15) în Țările Române are loc o amplă reformare a legislației penale (16), care includea și prevederi relative la femeile delincvente.

În Țara Românească, pe baza *Regulamentului Organic* s-a elaborat un *Regulament al Temnițelor* (17), care prevedea ca închisorile județene și temnițele principale din București și Craiova să aibă câte 4 încăperi, 2 pentru bărbați și 2 pentru femei, în funcție de motivul încarcerării: arest preventiv sau condamnare. Era de asemenea prevăzut ca femeile să fie închise, ca și surghiuniții, în mănăstiri, sub administrarea Vorniciei Temnițelor. Simultan cu redactarea *Regulamentului Temnițelor*, inginerul statului Vladimir Blaremburg întocmea prima variantă de proiect-tip pentru închisorile din principat (18).

În Moldova, dispozițiile din *Regulamentul Organic* privitoare la detenție au fost dublate de hotărâri ale Adunării Obștești prin Anaforele Sfatului Administrativ și Ofisele Domnești. Grigore Ghica (19) este cel cărui i se datorează îmbunătățirea sistemului penal, cel puțin la nivel regulamentar. Abia în timpul domniei sale, la aproape 20 de ani de la

intrarea în vigoare a *Regulamentului Organic* în Moldova, Departamentul Lucrărilor Publice cere ca în închisori să fie aplicat principiul separării pe sexe și tipuri de pedepse. Mai mult, în spiritul reformei este propus un nou proiect-tip de închisoare, ușor adaptabil necesităților fiecărei isprăvnicii, în funcție de numărul aproximativ de deținuți. Organizarea funcțională a acestei închisori era făcută în conformitate cu necesitatea separării pe sexe și tipuri de pedepse, incluzând chiar și amenajarea de spații verzi necesare pentru sănătatea deținuților (20).

În ciuda prevederilor legale adoptate și a încercărilor de aplicare în fapt a acestora, proiectele-tip nu s-au realizat, deținuții și deținutele fiind în continuare încarcerați în condiții improprii.

În 1836, o închisoare pentru femei este înființată în cadrul Mănăstirii Plătărești din județul Ilfov. În incinta mănăstirii s-a construit pentru deținute un atelier de croitorie, iar în exteriorul zidurilor o cazarmă pentru gardieni. Închisoarea nu va funcționa decât o scurtă perioadă, fiind desființată în 1844 (21).

După Unirea Principatelor, prima organizare a închisorilor din tânărul stat s-a realizat în același an în care a fost adoptată denumirea oficială de România: 1862. *Regulamentul Închisorilor* aprobat prin *Decretul Domnesc nr. 630/1862* avea prevederi care vizau atât organizarea penitenciarelor, cât și înființarea stabilimentelor de binefacere. Prin acest regulament s-a legiferat înființarea închisorilor de recluziune pentru femei de toate categoriile, dar și a stabilimentelor de binefacere pentru femei infirme cerșetoare. De asemenea, aresturile preventive aveau pavilioane separate pentru bărbați și femei (22).

Cum însă regimul de detenție nu era legiferat, separarea pe sexe a celor încarcerați aducea sistemului penitenciar doar o îmbunătățire parțială, deoarece atât deținuții, cât și deținutele trăiau în continuare în dormitoare comune, în condiții grele. Mai mult, pentru închisorile de femei, regulamentul nu stabilea componența personalului administrativ (23).

În schimb, hrana, îmbrăcămintea, munca și plata deținuților erau reglementate în detaliu.

În zilele de dulce, hrana fiecărei deținute consta în turte de mălai (750 gr.), carne (250 gr.) sau brânză (160 gr.) sau legume cu slănină (160 gr.) sau lapte acru (240 gr.). În zilele de post (5 pe săptămână), fiecare deținută primea pâine (1250 gr.), pește sărat și legume gătite (cu borș sau după alte rețete).

În închisoare, femeilor li se distribuiau anual câte 2 cămăși, 1 rochie de cânepă, 2 perechi de ciorapi, o pereche de pantofi de piele și o basma, iar la 2 ani, câte un suman.

Munca în penitenciar era obligatorie pentru toate deținutele. Munca fiecărei femei încarcerate genera o sumă de bani din care statul reținea 3 zecimi, jumătate din suma rămasă fiind repartizată pentru îmbunătățirea vieții în penitenciar, în timp ce cealaltă jumătate era capitalizată și înmănată deținutelor la eliberare.

Cu toate acestea, în afara unei ușoare îmbunătățiri a vieții deținuților, *Regulamentul Închisorilor* din 1862 nu a produs schimbări vizibile în mediul penitenciar din Regat. În lipsa prevederilor sau a planurilor pentru construcția unor închisori moderne, s-a realizat doar amenajarea sau repararea unora dintre localurile de detenție care funcționau în mănăstiri (24).

Astfel, pentru încarcerarea femeilor de toate categoriile penale, în 1863 a fost înființat un stabiliment de detenție în cadrul Schitului Ostrov din județul Argeș. Temnița era administrată chiar de stareța mănăstirii. În decurs de 2 ani, închisoarea de femei a fost mutată de 2 ori, inițial la Mănăstirea Comana din județul Vlașca, unde era administrată de un funcționar care ocupa postul de îngrijitor, și mai apoi, în 1865, la Mănăstirea Plătărești din județul Ilfov (25). În perioada 19 iunie 1869 – 5 noiembrie 1874, directorul închisorii de femei de la Plătărești a fost Ioan Cârnoveanu (26).

În 1874 intra în vigoare noua *Lege asupra regimului închisorilor*, sancționată prin *Decretul Domnesc nr.169/1874*, prin care se impunea în închisorile românești regimul celular mixt, constând în încarcerarea deținuților în comun pe timpul zilei și individual pe timpul nopții. Articolul 2 al acestei legi prevedea ca închisorile să aibă diviziuni separate pentru femei, bărbați, minori și majori, pentru evitarea promiscuității.

Legea reglementa în mod special organizarea închisorilor de femei prin articolele 21-23. Era prevăzută înființarea de localuri de detenție separate în funcție de tipul pedepsei (pentru muncă silnică, recluziune și închisoare corecțională), cu posibilitatea comasării lor într-o singură clădire, cu pavilioane distincte, dacă numărul deținuților ar fi fost unul redus. Paza interioară a închisorilor de femei trebuia să se facă de către persoane de același sex. Prin articolul 53 al *Regulamentului general pentru penitenciarele centrale*, se menționează ca “*priveghierea arestatelor [...] cere [...] de preferință persoane date la o viață călugărească, cari ar putea pune, în îndeplinirea îndatoririlor lor,*

devotamentul și abnegația pietatei ce au determinat' o de a se lepăda de lume". Mai mult, conform aceluiași regulament, în celulele-dormitor nu puteau intra decât directorul, administratorul sau preotul unității carcerale (27).

Și în ceea ce privește regimul de detenție femeile beneficiau de același tratament ca bărbații, în funcție de categoriile de pedepse la care se încadrau (muncă silnică, reclusiune sau închisoare corecțională).

Deținutele condamnate la muncă silnică trebuia să fie încarcerate în celule individuale pe timpul nopții și în comun pe timpul zilei, când prestau munci potrivite cu vârsta și sexul lor (28), sub regula tăcerii (nu erau folosite la munca în saline ca bărbații). Aveau dreptul la 3 zecimi din suma rezultată în urma muncii lor, iar jumătate din suma rămasă o puteau folosi pentru cheltuieli în timpul detenției, cealaltă jumătate capitalizându-se până la eliberare. Nu aveau dreptul să primească nimic din afară (29).

Era prevăzut ca deținutele condamnate la reclusiune să fie încarcerate în celule individuale pe timpul nopții, ziua lucrând în comun sub regula tăcerii, în cadrul unor lucrări industriale sau de meșteșugărie, dar și pentru cultivarea grădinilor închisorii. Acestea aveau dreptul la 4 zecimi din suma rezultată în urma muncii lor, putând cheltui jumătate din suma rămasă în timpul detenției, în timp ce cealaltă jumătate se capitaliza până la eliberare. Condamnatele la reclusiune puteau primi pachete din afară, însă numai cu permisiune din partea conducerii și după atente verificări (30).

Femeile condamnate la închisoare corecțională își ispășeau pedepsele în case de corecțiune, unde beneficiau de condiții de încarcerare mai ușoare decât celelalte 2 categorii de deținute. Erau încarcerate în celule individuale pe timpul nopții, ziua putând să lucreze în celule sau în comun în ateliere sau prestând munci agricole, de asemenea sub regula tăcerii. Aveau dreptul la 5 zecimi din suma rezultată în urma muncii lor, o jumătate din suma rămasă fiind la dispoziția lor în timpul detenției, iar cealaltă jumătate acumulându-se până la eliberare. Aveau dreptul să aibă în celule diferite obiecte premise de regulament (cărți ș.a.) (31).

Codicele Penale adoptate în același an 1874 prevedeau ca pedeapsă și detenția (32), care în cazul femeilor însemna încarcerarea într-o mănăstire. Judecătorii îi condamnau la detenție pe cei care se făceau vinovați de crime contra siguranței exterioare sau interioare a statului, de crime contra exercițiului dreptului politic sau de atentate contra libertății.

În cadrul numeroaselor dispoziții ale *Codicelor* prin care se stabileau pedepsele pentru diferitele tipuri de infracțiuni, pot fi identificate și articole care fac referire la infracțiuni anume săvârșite de femei și pedepsele aferente. Astfel, *Cartea II, Titlul IV (Crime și delicta contra particularilor)*, menționa avortul ca infracțiune care se pedepsea cu închisoare de la 6 luni la 2 ani (33). În schimb, era “scuzabilă” crima săvârșită asupra soțului în caz de autoapărare, ca și crima asupra soțului și femeii cu care acesta ar fi săvârșit adulter, în situația în care cei 2 ar fi fost surprinși de soție. Odată cu dovedirea “faptei scuzei”, pedeapsa la muncă silnică sau reclusiune trebuia redusă la închisoare de la 6 luni la 2 ani (34). De asemenea, era “scuzabilă” și crima săvârșită în autoapărare în situația primejdiei unui viol (35).

Regulamentul general pentru penitenciarele centrale prevedea ca indiferent de faptele săvârșite sau pedepsele la care erau condamnate, femeile din închisori să aibă parte de același tratament zilnic ca bărbații.

Fiecare celulă-dormitor era mobilată cu câte o rogojină și o pernă de paie (36) pentru fiecare deținut, o masă, 2 hârdaie cu capac (dintre care unul cu apă și unul pentru nevoile fiziologice), o cană de metal pentru apă, prosoape și o scuițătoare (37).

Deținuții, bărbați sau femei, mâncau de 2 ori pe zi, meniul zilnic constând în turte de mălai sau pâine (960 gr.), carne (192 gr.) în zilele de dulce (38), fasole, linte, mazăre sau bob (192 gr.) în zilele de post (39), varză (192 gr., de 2 ori pe săptămână), ceapă (48 gr.), sare (32 gr., în zilele în care nu se dădea varză) și o jumătate de ardei. Lunar erau alocate pentru prepararea borșului 62.5 kg de grâu pentru 100 de persoane încarcerate. De praznicele mari, fiecare deținut primea în plus 320 gr. de vin, iar de Sfintele Paști și 2 ouă roșii. Pentru suplimentarea hranei, condamnații și condamnatele aveau dreptul să-și cumpere din sumele câștigate în timpul detenției și repartizate în acest sens, până la 640 gr. pâine, 320 gr. carne, 640 gr. cartofi, 320 gr. brânză, 320 gr. unt și 320 gr. fructe (40).

Îmbrăcămintea fiecărei deținute consta în 3 cămăși, 2 perechi de ciorapi, o rochie de pânză vărgată, o pereche de pantofi de piele și o basma, distribuite anual, la care se adăuga un suman, o dată la 2 ani (41).

În ciuda principiilor progresiste conținute în reglementările din 1874, în realitate multe dintre prevederile acestora nu s-au aplicat decât în foarte mică măsură, mai ales în condițiile în care personalul închisorilor nu era corespunzător instruit, iar mentalitatea societății

românești a acelor timpuri îi plasa pe condamnați în mod definitiv în afara comunității (42).

La intrarea în vigoare a *Legii asupra regimului închisorilor din 1874*, închisoarea pentru femei funcționa în cadrul Mănăstirii Plătărești din județul Ilfov. Conform ierarhizării stabilimentelor de detenție instituită prin această lege, închisoarea de femei de la Plătărești fusese încadrată în categoria penitenciarelor centrale. Aici erau încarcerate femei condamnate la toate categoriile penale (43).

Personalul închisorii de femei de la Plătărești era format din 1 director, 1 sub-director, 1 preot, 1 medic și 5 femei gardian la fiecare 100 de deținute (44).

Clădirile fostei Mănăstiri Plătărești fuseseră refuncționalizate astfel încât să adăpostească deținutele care erau repartizate aici. Ansamblul era constituit din arest, ateliere, magazie, infirmerie, bucătărie și baie, spălătorie, locuințele personalului administrativ și al corpului de pază, grajd și șopron. Biserica fostei mănăstiri se afla în centrul incintei. Închisoarea dispunea de un teren de 1,5 ha.

Primele încercări de organizare a muncii în penitenciar s-au înregistrat în anul 1879, când împreună cu Societatea Anonimă pentru Fabricarea Chibriturilor din România s-a stabilit ca la Plătărești să se execute necesarul de cutii. Pentru o perioadă nu foarte lungă, 50-60 de deținute au lucrat aproximativ 150.000 de cutii pe lună, la prețul de 1,5 lei/1000 cutii (45).

Cațiva ani mai târziu, în 1885 s-a înființat aici un atelier de pânzărie, țesătorie și cusături care a funcționat până în 1897 cu 50 de războaie de țesut tradiționale din lemn, cu care se lucrau anual maxim 6-7.000 kg bumbac.

În 1897 s-au cumpărat 16 războaie de țesut mecanice, marca "România", cu un randament maxim de 40 ml de pânză/zi și o economie importantă de materie primă. Utilizându-se în mod mai eficient materia primă, care cu vechile mijloace tehnice se pierdea ca scamă, pânza obținută era mai deasă.

Articolele confecționate la Plătărești se trimiteau la depozitul din cadrul Închisorii Văcărești din București, spre stocare și redistribuire ulterioară către celelalte închisori (46).

Dintre cele 88-100 de deținute încarcerate aici, 78 lucrau în atelierul de pânzărie, țesătorie și cusături, în care se produceau din bumbac, lână și cânepă lenjeria și articolele vestimentare necesare deținuților din toate închisorile din Regat (cămăși, izmene, cearșafuri și fețe de pernă), fuste și scurteice, prosoape, halate de iarnă și de vară, dar

și pânze subțiri și groase (pichete pentru plăpumi de vară, pânză fină pentru cămăși, pânză vărgată pentru rochii de vară și șervete, fețe de masă și alte țesături naționale).

Deținutele se specializau pe domenii de lucru (țesut, țevărit, croit, cusut) și erau plătite conform tarifelor stabilite de Direcțiunea Generală a Penitenciarelor, astfel (47):

Îmbrăcăminte	
Articol	Total manoperă
Fustă de lână	8 bani
Scurteică de pânză	16 bani
Scurteică de lână	18 bani
Halat de vară	20 bani
Halat de iarnă	30 bani

Lenjerie				
Articol	Operație			Total manoperă
	Țesut	Țevărit	Croit și cusut	
Cămașă	25 bani	12 bani	6 bani	43 bani
Izmene	16 bani	8 bani	8 bani	32 bani
Cearșaf	31 bani	15 bani	5 bani	51 bani
Față de pernă	6 bani	3 bani	1 ban	10 bani

Sumele datorate fiecărei deținute pentru munca prestată în atelierele închisorii se stabilea trimestrial, în mod echitabil, aplicându-se pentru fiecare operație tariful corespunzător cantității de produse executate.

În 1897, s-au prelucrat 10.000 kg de bumbac, confecționându-se 35.355 articole, în valoare totală de 48.535 lei (48):

Articol	Cost manoperă	Cost materie primă	Cost producție	Număr articole confecționate	Cost total
Cămașă	43 bani	1 leu 51 bani	1 leu 94 bani	14.502	28.133 lei 88 bani

Izmene	32 bani	98 bani	1 leu 30 bani	12.945	16.828 lei 50 bani
Cearșaf	51 bani	1 leu 94 bani	2 lei 45 bani	108	264 lei 60 bani
Față de pernă	10 bani	32,5 bani	42.5 bani	7.450	3166 lei 25 bani
Ștergar	8 bani	32,5 bani	0.5 bani	350	141 lei 75 bani

Cânepa care se prelucra în atelierul de la Plătărești provenea din culturile de la închisoarea corecțională de la Dobrovăț, județul Vaslui. După ce se topea și se melița la Dobrovăț, cânepa era adusă la Plătărești, unde se alegea, se curăța, se dărăcea și se torcea, folosindu-se fie pentru confecționarea de cearșafuri, fie pentru confecționarea de covoare și velințe, în combinație cu materialul provenit din articole vechi scoase din uz și cu peticăria provenită de la atelierul propriu de croitorie sau de la atelierul de croitorie de la Văcărești (49). De altfel, în acest atelier au fost lucrate toate confecțiile și țesăturile cu specific național care au participat și au fost medaliat la Expoziția de la Paris (1900) și Expoziția Regională din București (1906, Parcul Carol) (50).

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, datele statistice privitoare la populația închisorii de femei de la Plătărești schițează o imagine edificatoare asupra tipologiei sociale a deținutelor care ajungeau să ispășească pedepse privative de libertate. Pentru perioada 1893-1897, majoritatea femeilor încarcerate la Plătărești ispășeau condamnări corecționale pentru asasinate, omoruri sau tâlhării, proveneau din sate, erau muncitoare necalificate, aveau între 20 și 30 ani, erau căsătorite sau văduve, cu copii și de religie ortodoxă. Un procent de 93.31% dintre acestea erau analfabete, nebeneficiind de educație nici în penitenciar [Anexa 1].

De altfel, la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea, delincvența feminină era un subiect foarte studiat de o serie de specialiști din afara sferei penale, medici, psihologi, sociologi, antrenați într-o căutare pluridisciplinară a cauzelor infrafracțiunilor săvârșite, conform accepțiunii generale, preponderent de femei (51). Desigur, teoriile pseudo-științifice enunțate trădau concepțiile unei societăți

patriarhale, în care doar femeile erau considerate capabile de viclenie, lașitate, nerușinare, slăbiciune.

Stereotipul cel mai popular în epocă era acela al “femeii otrăvitoare”, otrăvirea fiind asociată cu un comportament deviant tipic feminin. Odată stabilită ca tipologie, această infracțiune își va găsi justificări deopotrivă în sfera juridică și în cea medicală.

Medicalizarea comiterii de acte criminale s-a manifestat ca preocupare distinctă în secolul al XIX-lea, din acest curent făcând parte și asocierea crimelor săvârșite de femei, în speță crimele prin otrăvire, cu isteria și nimfomania, ambele considerate a fi boli femeiești. Medicul primar al orașului Ploiești, Christodor Păunescu, publica în 1882 în revista *Progresul Medical Român* un articol în care descria cele 2 afecțiuni pentru a explica dubla crimă săvârșită de faimoasa “otrăvitoare din Giurgiu” în 1882: „*Nimfomania sau uteromania este o boală nervoasă cu totul proprie sexului femeiesc, [...] adesea o complicațiune a altei boli numită Isteria și depinde exclusiv de toate influențele care se pot arăta, fie asupra simțibilității genitale, fie asupra escitabilității nervoase atât de desvoltată la femei*”(52).

La rândul său, doctorul în drept Grigore Ioan Lahovari identifica 3 categorii de criminali, otrăvitoarele fiind una dintre ele, alături de incendiatori și autorii de crime politice. Otrăvitoarea era prin excelență un personaj feminin din considerente explicate tranșant: „*femeia are mai puțin curagiu, mai puțină bărbăție, mai puțină putere, de aceea femeia comite, mai cu ușurință și mai des această crimă*” (53). Odată săvârșită crima, femeia descrisă anterior atinge un nou prag al decăderii, devenind „*incapabilă de a concepe și de a simți acele sentimente morale care se cheamă sentimentul datoriei, sentimentul dreptului, pocaința, pudoarea, rușinea, frica de a fi descoperită și de a fi pedepsită*” (54).

Părerile specialiștilor, cu precădere cele cu care societatea rezona ușor, au fost încă de la început preluate și răspândite de presa scrisă. În 1890, după o serie de crime prin otrăvire care avuseseră loc în București, în ziarul *Timpul* cititorul era invitat la reflecție: “*se ivesc foarte des cazuri de acestea că femeile își otrăvesc bărbații, oare de ce nu se aude ca un bărbat să-și otrăvească jumătatea?*” (55).

Cea mai mediatizată “otrăvitoare” a fost Alexandrina Dumitrescu, care își “înveninase” soțul în anul 1881, dovedindu-se ulterior că tot ea se făcea vinovată și de moartea suspectă din urmă cu un an a fiicei sale. În 1882, criminala era condamnată la muncă silnică pe viață, pedeapsă pe care avea să o execute la Închisoarea Plătărești. Odată cu uciderea

ficei Luiza și a soțului Ioan, grefier la tribunalul din Giurgiu, Alexandrina Dumitrescu își declinase rolurile social-familiale de mamă iubitoare și soție devotată, devenind “mumă denaturată și soție criminală”.

Datorită exotismului său deviant, ea a devenit personajul principal al romanului din 1884 al lui Panait Macri, *Otrăvitoarea din Giurgiu*. De altfel, autorul a vizitat închisoarea de la Plătărești în 1904, unde a discutat cu o parte dintre deținute în vederea redactării unui alt roman, publicat în același an, *Din fundul ocnelor (Închisoarea de femei de la Plătărești)*. Deși este vorba despre o lucrare de ficțiune, firul narativ conține și personaje și fapte reale, pe care autorul le documentase în întâlnirile cu deținutele de la Plătărești și din articolele de presă sau din dezbaterile judiciare la care participase. În colecția de destine și crime ale deținuților încarcerate la Plătărești, se distinge și de această dată în mod categoric personajul care o întruchipează pe controversata Alexandrina Dumitrescu.

Panait Macri a publicat și alte lucrări aparținând literaturii de detenție, atât de apreciate în epocă, romane ale căror personaje centrale erau de asemenea femei criminale sau imorale: *Femeea perdută* (1896), *Femeia trădătoare* (1888), *Femeile depravate* (1908).

În timpul Primului Război Mondial, între lunile noiembrie 1916 și ianuarie 1917 (56), închisoarea de femei de la Plătărești a fost transferată la închisoarea Văcărești, revenind ulterior la Plătărești, unde a mai funcționat până în august 1924, când a fost mutată definitiv în localul fostei mănăstiri Mislea din județul Prahova (57).

După Primul Război Mondial, la Plătărești au fost încarcerate și femei condamnate pe motive politice, în majoritate membre sau simpatizante ale Partidului Comunist Român. Această stare de fapt nu a trecut neobservată dincolo de granițele țării, închisoarea de la Plătărești devenind în scurt timp cunoscută de la un capăt la celălalt al lumii comuniste. Pe 8 martie 1923 deținutele comuniste încarcerate la Plătărești primeau o scrisoare de susținere de la muncitorii din Bodaibo, un mic oraș din regiunea miniera Irkutsk din Uniunea Sovietică (58), în timp ce pe continentul european, ziarul *L'Humanite* (59) editat la Paris își informa cititorii în ediția din 6 aprilie 1923 despre felul în care în România deținuții comuniști ar fi fost “*ținuti în închisori murdare, maltratați, uciși puțin câte puțin, [...] obligați să recurgă la greva foamei [...] și fiindu-le interzis să vorbească ori să trimită scrisori*” (60). În același articol, închisoarea Plătărești era nominalizată ca fiind unul dintre stabilimentele de detenție în care comunistele ar fi

fost supuse unor tratamente inumane. O lună mai târziu, tot în Franța, în cadrul ședinței parlamentare din 29 mai 1923, în care se supunea la vot acordarea unui ajutor de 100 de milioane de franci pentru România, un deputat comunist pleda pentru respingerea inițiativei, aducând în discuție presupusele persecuții pe care le îndurau deținuții politici în închisorile românești. Din nou este menționat penitenciarul de femei de la Plătărești și “martiriul” comunistelor pentru crezurile lor politice (61).

Desigur, reacțiile erau virulente și disproporționate față de regimul real de detenție care se aplica deținuților politici, acestea având parte de același tratament ca și deținutele de drept comun.

În perioada în care închisoarea de femei a funcționat la Plătărești, instituția a avut următorii directori (62):

Teodor Assan	5.11.1874 - 30.05.1875
Alexandra Orăscu	24.08.1876 - 27.09.1878
Ioan Cârnoveanu	27.09.1878 - ?.03.1893
Alexandru Macri	03.1893 - 26.09.1896
N. Stancov	26.09.1896 - 1.08.1898
N. Stancov	18.04.1900 - ?. ?.1903
Maria Sareș	5.03.1903 - ?.12.1904
Maria Pantazopol	31.12.1904 - ?. ?.1908
Camilia Sofia Coligny	11.06.1908 - 20.08.1909
C. Cârceanu	20.08.1909 - 11.01.1911
Camilia Sofia Coligny	11.01.1911 - 5.05.1911
Maria Virginia Laffari	5.05.1911 - 1.01.1922
Eugenia Economu	1.01.1922 - 1.04.1923

Constantinescu Mion	1.04.1923 - 17.10.1923
Eufrosina Papadopol	17.10.1923 - 29.12.1926 (în funcție la momentul mutării închisorii de la Plătărești la Mislea)

Despre personalul de conducere al închisorii în această perioadă, se păstrează mărturiile Eugeniei Economu, directoare a instituției, atât înainte de 1924, cât și ulterior mutării la Mislea.

Singura directoare a cărei activitate este descrisă în termeni elogioși este doamna Camilia Coligny. Aceasta implementase în cadrul penitenciarului diferite proiecte care nu se limitaseră la simpla executare a ordinelor primite de la superiori și prin care se obținuse o îmbunătățire a vieții deținuților. De asemenea, Camilia Coligny era autoarea unei cărți cu titlul “Șaptezeci și cinci de femei criminale” (63).

În schimb, relatările care le vizează pe Maria Pantazopol și Maria Laffary sunt extrem de critice, descriindu-le mai degrabă ca fiind exagerat de severe și deseori neglijente în îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Deținuții s-ar fi revoltat de mai multe ori în timpul directoratului celor două, uneori chiar violent.

Ziarul *Universul* relatează la începutul anului 1913 despre atmosfera tensionată creată la Plătărești chiar în interiorul aparatului de conducere. În articol se afirmă că neînțelegerile apărute între grefiera contabilă și directoarea închisorii [Maria Laffary] generau dezordine și în relațiile personalului administrativ inferior. Astfel, abia numită în post, prima gardiană ar fi avut discuții aprinse cu grefiera contabilă pe tema proastei administrări a închisorii, implicându-le și pe unele dintre deținute, “care se pretau la tot soiul de intrigi” (64). În urma incidentului, ancheta desfășurată de Direcțiunea Generală a Închisorilor a găsit-o vinovată pe prima gardiană, care a fost destituită.

În 1916, în perioada în care închisoarea funcționa în cadrul Închisorii Văcărești, deținuții au protestat, declarând că “preferă să fie împușcate decât să se mai înapoieze la Plătărești sub conducerea domnișoarei Laffary” (65). Cum însă doleanțele lor nu au fost rezolvate, odată cu revenirea închisorii de femei la Plătărești a avut loc un nou incident, de aceasta dată deținuții ajungând să o atace pe directoare. Cu toate acestea, doamna Laffary a rămas la conducerea închisorii până în anul 1922, când a fost retrogradată din post, poate și datorită administrării defectuoase a instituției din subordinea sa, în iarna anului

1921. Atunci, închisoarea a rămas fără lemne în mijlocul iernii, iar deținutele au suferit degerături severe la mâini și la picioare. Din cauza frigului, în acea iarnă nici atelierul nu au mai funcționat, cu toate că deja situația muncii în penitenciar era complicată. Din cauza neregulilor constatate, Direcția Generală a Închisorilor sistase deja fondurile pentru achiziționarea de materie primă la Plătărești, unde se pare că se lucra mai mult în folosul personalului de conducere decât în folosul închisorii și al statului.

Conform propriilor relatări, după ce a preluat pentru prima dată conducerea închisorii de femei în luna ianuarie a anului 1922, Eugenia Economu a reorganizat atelierul de pânzărie, astfel încât pe perioada directoratului său de 1 an și 3 luni s-au onorat comenzi restante de 3-4 ani (66).

Eugenia Economu a părăsit postul de director al închisorii de femei de la Plătărești pe 1 aprilie 1923 după ce a fost promovată în postul de șef de birou în cadrul Direcției Generale a Închisorilor.

Un an mai târziu, pe 30 iulie 1924 se stabilea în baza jurnalului Consiliului de Miniștri ca în luna august a aceluiași an închisoarea de femei de la Plătărești să fie transferată la fosta mănăstire Mislea, unde funcționase până atunci închisoarea de minori(67).

La momentul când a primit deținutele de la Plătărești, localul închisorii centrale de femei de la Mislea avea o configurație care data din 1883, când ansamblul vechi de 3 secole fusese refăcut în urma distrugerilor produse de un puternic incendiu. Focul izbucnise în bucătărie și se extinsese distrugând clădirea direcțiunii, biserica, clopotnița, corpul de gardă (68) ș.a. .

După reconstrucție, în cadrul ansamblului clădirile erau distribuite în jurul a 3 curți interioare. Din prima curte se puteau accesa birourile administrației, atelierul de pânzărie, vopsitoria, bucătăria, baia, celulele de pedeapsă și o magazie pentru lemne. A doua curte avea în centru biserica fostei mănăstiri și perimetral un corp de clădire cu dormitoare pentru deținutele condamnate la închisoare corecțională, sala cu lavabouri, sufrageria și școala. Din a treia curte erau accesibile atelierul de covoare și confecții și 2 corpuri de clădire care adăposteau dormitoarele pentru condamnatele la muncă silnică, respectiv la reclusiune.

După mutarea închisorii de femei la Mislea, instituția a avut următorii directori (69):

Eufrosina Papadopol	17.10.1923 - 29.12.1926 (în funcție la momentul mutării închisorii de la Plătărești la Mislea)
Alexandru Cristescu	10.10.1936 - 1.01.1927
Eugenia Economu	15.01.1927 - ?1940?
Eugenia Savel	?1940? - ?

În noul stabiliment, directorii s-au confruntat din nou cu punerea în funcțiune a atelierelor și întreținerea clădirilor și terenului. La revenirea în ianuarie 1927 în funcția de director a închisorii de femei, de data aceasta instalată la Mislea, Eugenia Economu a găsit un penitenciar neîngrijit și dezorganizat.

Datorită proastei administrări, instalațiile sanitare ale închisorii erau defecte, fapt care reprezenta un risc de îmbolnăvire. De aceea, una dintre primele măsuri luate de Eugenia Economu la Mislea a fost reînființarea cu costuri foarte mici a băii deținuților, care urma să fie folosită nu doar pentru igiena lor zilnică, ci și în scop terapeutic dacă situația ar fi cerut-o.

Problemele constatate erau însă mult mai multe și extinse la nivelul întregului ansamblu al închisorii.

Neglijența foștilor directori de la Mislea, atât cei ai stabilimentului de detenție pentru femei, cât și cei care i-au precedat în deceniile în care fosta mănăstire funcționase ca închisoare pentru minori (70), a făcut ca până și terenul de 7 ha aparținând penitenciarului să aibă de suferit. Râul care mărginea proprietatea pe latura de est erodase puternic malurile, ducând la pierderea anuală a câte 3-4 m lățime din terenul închisorii, pe lungimea de 3-400 m. În trecut, în afară de retragerea succesivă a gardului în zona afectată, nu se luase nici o măsură de stopare a eroziunii, ceea ce dusese la pierderea unei suprafețe importante din proprietatea inițială. De aceea, s-a intervenit rapid prin construirea unui dig de consolidare a malurilor în zona afectată, astfel fiind posibilă recuperarea suprafeței pierdute și mutarea gardului pe locul său inițial.

De asemenea, fuseseră desființate ghețaria și sera de zarzavaturi și flori, iar grădina nu fusese arată, nici tratată cu îngrășămintă pentru a pregăti culturile din anul următor. Acesta era probabil și motivul pentru care producția obținută din cultivarea grădinii nu acoperise până atunci nici măcar cheltuielile, fără a se pune problema unui beneficiu. De asemenea, caii erau neîngrijiți, iar vehiculele și uneltele prost întreținute.

Datorită măsurilor luate imediat de Eugenia Economu, s-a reușit în foarte scurt timp și cu costuri foarte mici construirea și umplerea cu mijloace proprii a unei noi ghețării, necesare pentru păstrarea alimentelor pe timpul verii și pentru gheața folosită uneori pentru alinarea deținutelor bolnave.

La rândul său, grădina a fost îngrijită, prin îngrășarea solului cu peste 800 căruțe de gunoi provenit de la societățile petroliere din zonă. Pentru a se evita ca păsările și animalele crescute în curtea închisorii să producă daune grădinii de zarzavaturi, între cele două s-au construit fără cheltuieli aproximativ 2.000 m liniari de gard de nuiele. Mai mult, vehiculele și uneltele defecte s-au reparat cu costuri reduse, chiar în închisoare.

În ceea ce privește atelierelor, situația era chiar mai gravă. Atelierul de confecții fusese desființat, cel de pânzărie nu funcționa, având majoritatea războaielor de țesut demontate, în timp ce atelierul de covoare funcționa la jumătate din capacitate, cu 8 războaie din 16. Probabil acesta era și motivul pentru care închisoarea avea în acel moment comenzi restante de câțiva ani. În plus, în registrele instituției nu existau nici un fel de mențiuni privitoare la activitatea atelierelor, astfel că nu se putea stabili dacă în primii 3 ani de funcționare a închisorii în localul de la Mislea, respectiv între 1924-1927 producția adusesse sau nu profit.

În vederea îmbunătățirii productivității atelierelor, în 1927 s-au luat măsuri pentru repunerea acestora în funcțiune la capacitate maximă. Astfel, atelierul de confecții a fost reînființat, iar atelierul de pânzărie și-a reluat activitatea, până în luna august a aceluși an reparându-se cu ajutorul Direcției Generale a Închisorilor și cele 8 războaie mecanice defecte. De asemenea, în atelierul de covoare s-au pus în funcțiune toate războaiele și s-au onorat toate comenzile restante.

Producția atelierelor și grădinii Închisorii Mislea pe anii 1927 și 1928 (71):

	1927	1928
Atelierul de covoare (valoare comenzi)	314.961,95 lei	413.042,30 lei
Atelierul de panzarie (valoare comenzi)	83.632,95 lei	348.443,25 lei
Atelierul de confectii (valoare comenzi)	32.786,00 lei	242.848,39 lei
Grădina (beneficiu net)	122.632,38 lei	250.000,00 lei

Cu toate că în cadrul ansamblului închisorii Mislea s-au întreprins ample lucrări de reparații, pavilioanele de detenție existente nu ofereau posibilitatea reamenajării în sistemul celular, prevăzut prin legea din 1874. Astfel, femeile încarcerate aici nu s-au bucurat niciodată de beneficiile detenției în regim celular mixt, ele fiind încarcerate în comun atât pe timpul zilei, cât și pe timpul nopții (72).

Activitatea asiduă a Eugeniei Economu de reorganizare a închisorii de femei de la Mislea a fost remarcată și descrisă în termeni elogioși de însuși Prim Procurorul Tribunalului Prahova, dl. C. Enescu prin procesul verbal întocmit cu ocazia inspecției penitenciarului de pe data de 7 aprilie 1927: *“În întreaga închisoare am găsit pe lângă o curățenie exemplară, dar și o schimbare radicală și îmbunătățiri, datorită actualei D-ne Directoare, care desigur a depus o muncă stăruitoare, transformând cu totul în bine această închisoare care este de nerecunoscut”* (73).

În timpul directoratului Eugeniei Economu, pe lângă faptul că s-au îmbunătățit condițiile de viață și lucru în penitenciar, s-au depus eforturi și pentru recuperarea morală a deținuților.

Dacă la sfârșitul secolului al XIX-lea femeile fără știință de carte încarcerate pentru diverse pricini nu erau alfabetizate în închisoare, în 1928 la Mislea se înființează o școală de adulți pentru care Ministerul Instrucțiunii a aprobat un post de învățător. La finalul primului an școlar organizat aici, rezultatele au fost bune, Ministrul Justiției Stelian Popescu fiind invitat să participe la acordarea premiilor pentru deținuții care se dovediseră sânguincioase la învățătură, purtare și lucru.

Pe lângă participarea la programul de școală, deținuții aveau uneori ocazia să audieze și conferințe pe teme educaționale și moralizatoare, susținute de persoane care ocupau posturi importante și aveau pregătire superioară în domeniile în care activau: dl. Brădisteanu (Secretar General al Ministerului Cultelor), dl. Ciocazan (avocat), Protopopul de Prahova Opriș, preotul Popescu (Misionar al Episcopiei Râmnic), dna Bacalbașa ș.a.

Biserica fostei mănăstiri a fost reparată și redeschisă tot în scop moralizator, reușindu-se obținerea unui post de preot. Primul duhovnic al deținuților de la Mislea după 3 ani în care biserica fusese abandonată, avea să fie Arhimandritul Nifon Ianculescu. Acesta slujea Liturgia duminică și în sărbătorile mari, ținând întotdeauna predici și chiar organizând un cor bisericesc. După plecarea sa, timp de 6 luni postul a

rămas vacant, fiind apoi ocupat de Arhimandritul Erodion Proca, de la Mănăstirea Ghighiu și ulterior de preotul satului (74).

În scopuri educativ-recreative, în cadrul închisorii se organizau și serbări cu programe artistice susținute de deținuți. Acestea interpretau cântece și piese de teatru.

Pentru rezolvarea problemelor grave de comportament, la Mislea a fost înființat și pretoriul disciplinar prevăzut prin *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale*.

În primul deceniu în care închisoarea de femei a funcționat la Mislea, crimele pasionale și pruncuciderile erau principalele infracțiuni de care se făceau vinovate cele încarcerate aici, așa cum reiese din tabelul de mai jos (75):

Număr total deținuți în 1929		Fapta	216
Încadrarea faptelor	Delicte	Furt	67
		Înșelăciune	4
		Crimă contra siguranței statului	9
		Contrabandă	4
		Loviri	8
		Fals în acte publice	2
		Spionaj	2
		Bigamie	1
		Contravenție	1
	Crime	Omor	95
		Pruncucidere	13
		Avort	3
		Incendiere	1
Categorie penală		Corecționale	104
		Recluzionare	42
		Muncă silnică	70

Legea din 1874 a fost în vigoare peste o jumătate de secol, până în 1930, când s-a adoptat *Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție*. Noua lege demara o amplă reformă a sistemului penitenciar românesc. Prin încarcerare se urmărea nu pedepsirea, ci îndreptarea deținuților prin educație. Statutul de condamnat nu îi mai scotea în afara societății, ci îi plasa pe un drum al recuperării morale și sociale.

Procesul de îndreptare a deținuților se realiza prin instruirea lor intelectuală și profesională. Condamnații aveau parte de o riguroasă

educație morală și religioasă, dar și de un regim susținut de muncă și activități fizice pentru întreținerea sănătății.

Regimul de detenție impus prin noua lege era unul progresiv, care se baza pe gradarea pedepselor și a recompenselor în funcție de *“munca, destoinicia, purtarea și reculegerea”* (76) celor condamnați, de la tratamente severe până la eliberare condiționată și grațiere.

Pentru stabilirea pedepselor sau recompenselor s-a introdus principiul individualizării, care presupunea observarea și notarea individuală a deținuților. Buna purtare aducea trecerea la pedepse mai ușoare, recompense și permisiuni în cadrul penitenciarului, ajungându-se până la eliberarea condiționată. Dimpotrivă, relele comportamente generau revenirea la pedepse mai aspre (până la cea prevăzută în condamnare), penitențe și restricții în penitenciar.

Condamnații erau încarcerați respectându-se principiul seriațiunii, adică separat pe categorii de pedepse și în funcție de sex, vârstă (minori și majori) și numărul de condamnări (la prima abatere sau recidiviști). Munca era obligatorie pentru toți condamnații, căroră trebuia să le fie repartizate sarcini în funcție de formarea lor profesională și de aptitudini. Ca și în deceniile anterioare, prin munca deținuților erau satisfăcute și diferite necesități ale instituției, respectiv hrana sau îmbrăcămintea celor încarcerați. Sumele rezultate din munca acestora erau repartizate între stat, fondul de ajutor al victimelor accidentelor de muncă din penitenciare și condamnați, care puteau cheltui jumătate din banii care li se cuveneau pentru îmbunătățirea vieții în penitenciar, cealaltă jumătate capitalizându-se până la momentul eliberării. Femeile munceau în același regim ca bărbații, învățând și prestând meserii potrivite lor, în special de tip casnic. Cele condamnate la muncă silnică nu lucrau ca bărbații în mine, ci tot în atelierele penitenciarului.

Prin noua lege a penitenciarelor, închisoarea centrală de femei care funcționa la Mislea devenea penitenciar principal clasa a III-a, păstrându-și tipicul de stabiliment de detenție destinat femeilor (77).

Închisoarea era în continuare administrată de Eugenia Economu, postul de confesor fiind ocupat de preotul Alexandru Popescu.

În 1930, la Mislea erau în funcțiune ateliere de pânzărie, covoare și cusături. Cu obiectele produse în aceste ateliere, în cadrul penitenciarului s-a organizat începând cu anul 1931 o expoziție permanentă (78). Mai mult, închisoarea participa în mod constant la diferite expoziții de profil: Expoziția de la Sinaia (1931) (79), Expoziția de târg a orașului Ploiesti (1932) (80), Expoziția Produselor

Penitenciarelor din 1933 (81) și 1935 (82), Expoziția și concursul de covoare românești “Casa Femeii” din 1934 (83) și 1936 (84) ș.a.

Ca și înainte de 1930, la Mislea era prevăzut a fi încarcerate pe lângă deținutele de drept comun și deținute politic. În timp, secția destinată întemnițării acestora devenise neîncăpătoare, astfel încât în luna martie a anului 1933 se solicita Direcției Penitenciarelor fonduri pentru extinderea spațiului de detenție în cauză și pentru lărgirea curții despărțitoare. În caz contrar, ar fi fost imperativă mutarea celor 19 deținute politic aflate în custodie, la un alt penitenciar mai încăpător, propunându-se în acest scop penitenciarul în sistem celular din Chișinău (85). Cu toate acestea, 4 luni mai târziu fondurile solicitate nu fuseseră încă alocate, iar numărul de deținute politic crescuse la 30 de persoane. Acestea erau încarcerate într-un spațiu de doar 60 mc (86).

În 1938 aflăm că secția din care între timp fuseseră transferate la alt penitenciar deținutele politic, urma să primească spre izolare toate deținutele tuberculoase din închisorile românești, decizie primită cu reticență nu doar de direcțiune și populația închisorii, ci și de comunitatea locală, care se temea ca această situație să nu pună în pericol sănătatea publică (87).

În perioada 1938-1939, ansamblul carceral de la Mislea ocupa un teren de 17.000 mp și cuprindea 14 pavilioane, 4 curți și biserica renovată (88), descrise într-un proces verbal de inspecție ca fiind bine întreținute sau în curs de reparație: “*dormitorul [...] poate fi considerat dormitorul celui întâiu internat, bucătăria, sufrageria, spălătoria, grădina toate foarte bine îngrijite*” (89). Cu toate acestea, nici personalul de conducere, nici clădirile care adăposteau închisoarea nu erau pregătite să facă față cutremurului care a avut loc în România în noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1940. Penitenciarul Mislea a suferit daune însemnate, evacuarea lui fiind absolut necesară, din considerente de siguranță. Stabilimentul avariat al închisorii a rămas în custodia preotului confesor Alexandru Popescu, iar deținutele, personalul administrativ și o mare parte din inventarul penitenciarului de femei, inclusiv atelierile, au fost transferate până la sfârșitul anului 1940 la penitenciarul Alba Iulia. Sub administrarea doamnei Eugenia Savel, timp de aproximativ 3 luni localul de detenție de la Alba Iulia a fost amenajat pentru a le adăposti în condiții bune pe deținute, dar și pentru a le facilita lucrul în atelierile unității.

Astfel, la Alba Iulia femeile erau încarcerate în 10 dormitoare cu o capacitate totală de 3.945 mc (90), iar lucrul se desfășura în cadrul celor

4 ateliere în care se executau covoare, pânzeturi, confecții și se prelucrau firele și fibrele.

În perioada 1.04.1940 – 14.02.1941 (91), atelierele închisorii Mislea - Alba Iulia au preluat comenzi în valoare totală de 518.487,53 lei, care s-au realizat sub îndrumarea maestrei Chiriachița Mizoff (92).

	Valoare comandă (lei)	Valoare materie primă (lei)	Mâna de lucru (lei)	Beneficiu (lei)
Atelierul de covoare (comenzi pentru stat și particulari)				
Executate	78.951,00	29.685,60	16.800,00	32.465,40
În lucru la 14.02.1941	1.000,00	-	650,00	350,00
TOTAL	79.951,00	29.685,60	17.450,00	32.815,40
Atelierul de pânzărie (comenzi pentru stat și particulari)				
Executate	199.144,34	127.842,47	53.960,40	17.339,35
În lucru la 14.02.1941	9.630,00	4.586,12	3.120,00	1.926,00
TOTAL	208.774,34	132.428,59	57.080,40	19.265,35
Atelierul de confecții (comenzi pentru stat și particulari)				
Executate	136.432,19	102.792,23	10.492,00	23.147,96
În lucru la 14.02.1941	58.710,00	47.310,00	9.500,00	1.900,00
TOTAL	195.142,19	150.102,23	19.992,00	25.047,96
Atelierul de tors (comenzi pentru stat)				
Executate	14.620,00	-	11.696,00	2.924,00
În lucru la 14.02.1941	20.000,00	-	16.000,00	4.000,00
TOTAL	34.620,00	-	27.696,00	6.924,00
TOTAL GENERAL	518.487,53	312.216,42	122.218,40	84.048,71

Pe exercițiul 1940-1941, cu o medie anuală de 201 deținute (93), în cele 4 ateliere ale închisorii s-a executat o gamă foarte variată de articole: atelierul de covoare (covoare persane, covoare românești), atelierul de pânzărie (pânză cazonă de bumbac, pânză cânepă cu bumbac, pânză bumbac cu in, pânză pentru dosuri de saltele, stofa

pentru rochii), atelierul de confecții (cămăși bărbățești și femeiești, rochii, ciorapi de lână, fețe de masă, cearșafuri, fețe de pernă, saltele de cânepă), atelierul de tors (prelucrarea inului și a cânepii).

Începând cu 1.05.1941, prețul lucrului deținutelor care munceau în atelierele închisorii Mislea – Alba Iulia, în funcție de diferitele operațiuni executate, se calcula după cum urmează:

15 lei / perechea de ciorapi (lucru)

20 lei / kg cânepă (tors)

8 lei / m pânză în 2 ițe (țesut)

16 lei / m pânză în 4 ițe (țesut)

20 lei / m pânză în 16 ițe (țesut)

Pretul lucrului deținutelor pentru comenzile particulare era mai mare decât prețul pentru comenzile primite de la stat, astfel (94):

1000 lei / mp covor persan (lucru)

600 lei / mp covor românesc (lucru)

10 lei / m pânză în 2 ițe (țesut)

12 lei / m pânză inișor (țesut)

15 lei / m pânză mătășică (țesut)

15 lei / m pânză dril cu inișor (țesut)

20 lei / m pânză borangic cu lână (țesut)

20 lei / m pânză borangic mătășică cu lână (țesut)

30 lei / m pânză in cu borangic fiert (țesut)

30 lei / m pânză borangic cu inișor (țesut)

40 lei / m pânză borangic în 4 ițe (țesut)

40 lei / m pânză borangic cu lână în 4 ițe (țesut)

20-100 lei / m pânză fină de la 4 la 16 ițe în funcție de modelul ales

După ce a funcționat timp de 2 ani la Alba Iulia, închisoarea a revenit la Mislea pe 20 martie 1942, odată cu finalizarea lucrărilor de reconstrucție ale localului afectat de cutremur (95) și a bisericii din incintă (96).

În timpul dictaturii antonesciene, la Mislea a fost reînființată secția pentru femeile deținute politic, aici fiind încarcerate numeroase membre ale mișcării legionare sau ale Partidului Comunist Român, dar și condamnate pentru activități de spionaj. Dintre acestea, cele mai cunoscute sunt Constanța Crăciun, Tinca Stoica și Liuba Chișinevschi (97).

Regimul de detenție al secției deținutelor politic nu era diferit de cel al deținutelor de drept comun. La sosirea în penitenciar, femeile erau ținute în carantină timp de 10 zile, apoi repartizate la lucru într-unul

dintre ateliere, în funcție de aptitudini. Programul de lucru era de 12 ore pe zi, în 3 serii. Pe lângă covoare, în atelierile de la Mislea se confecționau în mod obișnuit cămăși bărbățești. După al Doilea Război Mondial, în urma semnării unui contract cu magazinul Romarta, atelierile închisorii de femei onorau și comenzi de rochii de mireasă, cămăși de mire și diverse alte articole.

Pauzele puteau fi petrecute în curtea comună a atelierelor, unde deținutele aveau voie să stea împreună, inclusiv cu cele inapte de muncă. Cele care lucrau aveau cartele pe baza cărora puteau cumpăra de la alimentara instalată în curtea închisorii alimente și alte obiecte permise de regulament: marmeladă, drojdie, baticuri, materiale pentru rochii sau halate (98).

Venirea la putere a comuniștilor a adus schimbări majore în societatea și instituțiile românești. Sfera carcerală a fost redefinită în totalitate. Progresul înregistrat de-a lungul timpului de sistemul penitenciar și de științele penale a fost ‘suspendat’, justiția revenind la manifestările unui Ev Mediu întunecat, însă fără argumente care să o valideze.

Prăpastia creată între justiția și sistemul penitenciar comunist și trecutul autohton al celor 2 instituții, obligă la întreruperea studiului în acest moment al istoriei. Subiectul privitor la detenția femeilor în România comunistă ridică o problemă nu doar complexă, ci și raportată la un sistem de referință cu totul nou, caracteristic regimurilor totalitare, al căror prim scop a fost întotdeauna dizolvarea trecutului și a oricăror legături cu acesta.



Închisoarea de femei de la Plătărești

Sursă foto: <http://jurnalul.ro/calendar/acum-100-de-ani-scandalul-de-la-plataresti-635699.html> (accesat 1.10.2015).

Note:

1. Gr. I. Dianu, *Istoria închisorilor din România*, Tipografia Curții Regale, F. Gobl Fii, 1901, pag. 1 și urm.
2. Octav Gorescu, *Văcăreștii mănăstire, Văcăreștii penitenciar*, 1930, f.e., pag. 3.
3. Traduse după legile grecești cunoscute sub numele de *Basilicale*, cele 2 pravile aveau același conținut.
4. Horia Moldovan, "A Re-Examination of the Nineteenth-Century Architectural Heritage: The Case of Arnota" în *Caiete ARA* 5, 2014, pag. 2.
5. Gr. I. Dianu, *op.cit.*, pag. 14 și urm.
6. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 6.
7. Domnitor al Moldovei între anii 1665-1666, 1668-1672, 1678-1683 și al Țării Românești între anii 1674-1678.
8. Soldați din corpul de ostași mercenari pedestri înarmați cu sănețe, a căror atribuție era paza Curții domnești (în sec. XVII-XVIII, în Țara Românească și în Moldova).
9. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 4.
10. Domnitor al Moldovei între anii 1733-1735, 1741-1743, 1748-1749, 1769 și al Țării Românești între anii 1730, 1731-1733, 1735-1741, 1744-1748, 1756-1758, 1761-1763.
11. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 134.
12. Ovide Gherghel, *Le système des peines et le régime de leur exécution dans la législation roumaine (Thèse pour le doctorat)*, Jouve et Boyer Imprimeurs, 1900, pag. 137.
13. Domnitor al Țării Românești între anii 1786-1790.

14. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 7-8.
15. În 1831 în Moldova și în 1832 în Țara Românească.
16. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 12 și urm.
17. În 1833.
18. Horia Moldovan, *op.cit.*, pag.2.
19. Domnitor al Moldovei între anii 1849-1853 și 1854-1856.
20. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 15-16.
21. Adrian Ioniță, Daniela Marcu Istrate, Mănăstirea Plătărești, jud. Călărași (1999) în „Materiale și cercetări arheologice 2006”, Institutul de Arheologie „Vasile Parvan”, Academia Română în http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Pl%C4%83t%C4%83re%C5%9Fti (accesat 9.10.2015).
22. Gr. I. Dianu, *op.cit.*, pag. 66.
23. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 18 și urm.
24. Gr. I. Dianu, *op.cit.*, pag. 67 și urm.
25. *Ibidem*, pag. 147.
26. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 140-141.
27. *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* (1874), art.52-53 în Ministerul de Interne, *Lege asupra regimului închisorilor și regulamentele generale pentru arestele preventive, penitenciarele centrale, casei centrale de corecțiune pentru minori și circularele mai importante date de la 1872-1905*, Imprimeria Statului, 1906, pag. 35-36.
28. *Codicele Penale* (1874), Cartea I, Titlul II, art. 11 în Ioan M. Bujoreanu, *Appendice la Collecțiunea de Legiurile României vechi și noi*, Noua Typographia a Laboratorilor Români, 1875, Secțiunea C, pag. 15-16.
29. *Lege asupra regimului închisorilor* (1874), art.10-13 în Ministerul de Interne, *Lege asupra regimului închisorilor și regulamentele generale pentru arestele preventive, penitenciarele centrale, casei centrale de corecțiune pentru minori și circularele mai importante date de la 1872-1905*, Imprimeria Statului, 1906, pag. 26-27.
30. *Ibidem*, art. 14-16, pag. 26-27.
31. *Ibidem*, art. 17-23, pag. 26-27.
32. *Codicele Penale* (1874), Cartea I, Titlul II, art. 21 în Ioan M. Bujoreanu, *Appendice la Collecțiunea de Legiurile României vechi și noi*, Noua Typographia a Laboratorilor Români, 1875, Secțiunea C, pag. 16.
33. *Ibidem*, art. 246, pag. 35.
34. *Ibidem*, art. 253-254, pag. 36.
35. *Ibidem*, art. 257, pag. 36.
36. Fiecare deținut avea dreptul la 3 rogojini și 2 fețe de pernă pe an.
37. *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* (1874), art. 66 în Ministerul de Interne, *Lege asupra regimului închisorilor și regulamentele generale pentru arestele preventive, penitenciarele centrale, casei centrale de corecțiune pentru minori și circularele mai importante date de la 1872-1905*, Imprimeria Statului, 1906, pag. 74-75.
38. Zilele de dulce erau marțea, joia, sâmbăta și duminica, la care se adăugau praznicele mari.
39. Zilele de post erau luna, miercurea și vinerea, la care se adăugau toate posturile de peste an.

40. *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* (1874), art. 57-59 și 62 în Ministerul de Interne, *Lege asupra regimului închisorilor și regulamentele generale pentru arestele preventive, penitenciarele centrale, casei centrale de corecțiune pentru minori și circularele mai importante date de la 1872-1905*, Imprimeria Statului, 1906, pag. 73-74.
41. *Ibidem*, art. 65, pag. 74.
42. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 33.
43. *Ibidem*, pag. 31.
44. Gr. I. Dianu, *op.cit.*, pag. 82.
45. *Ibidem*, pag. 148.
46. Pe lângă aprovizionarea tuturor închisorilor centrale cu țesăturile necesare, atelierul de la Plătărești onora și comenzi de pânză făcute de Ministerul de Război pentru armată.
47. Gr. I. Dianu, *op.cit.*, pag. 95 și urm.
48. *Ibidem*.
49. *Ibidem*, pag. 99.
50. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 142.
51. Gabriel Constantinescu, “<Nimfomaniaca și otrăvitoarea din Giurgiu> provoacă isterie națională” în http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/ninfomaniaca-i-otr-vitoarea-giurgiu-provoac-isterie-na-ional#_ftnref8 (accesat 1.10.2015).
52. *Progresul Medical Român*, anul II, nr. 34, 28 august 1882, pag. 258-261.
53. Grigore Ioan Lahovari, *Despre Psychologia criminală*, Ig. Haimann, Librar-editor, 1888, pag. 39.
54. *Ibidem*, pag. 68.
55. Ziarul „Timpul”, anul XI, nr. 96, 14 martie 1890, pag. 2.
56. În perioada 21 noiembrie 1916 - 11 ianuarie 1917.
57. ANIC, Fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, Dosar 1242/1943, f. 38-56.
58. „Revista de istorie”, volumul 29, Edițiile 1-6, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 337.
59. Ziarul central al partidului comunist francez (S.F.I.C.).
60. Articolul „Les persecutions en Roumanie” în ziarul “L’Humanite”, no. 7040, vineri, 6 aprilie 1923 în www.gallica.bnf.fr (accesat 30.09.2015).
61. Transcrierea ședinței din 29 mai 1923 în „Journal officiel de la République française. Débats parlementaires. Chambre des députés”, pag. 2171-2172 în www.gallica.bnf.fr (accesat 30.09.2015).
62. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 140-141.
63. *Ibidem*, f. 141.
64. Ziarul „Universul”, 4 februarie 1913, București în <http://jurnalul.ro/calendar/acum-100-de-ani-scandalul-de-la-plataresti-635699.html> (accesat 1.10.2015).
65. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 146-147.
66. *Ibidem*, f. 142.
67. Mutată în 1924 la Aiud.
68. Alin Spânu, “Așezământul Mislea de la mănăstire la închisoare. Un dublu sens al termenului <fortificat>”, pag. 223 în <http://www.monumentul.ro/pdfs/asezământul%20mislea.pdf> (accesat 10.03.2015).
69. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 140-141.

70. Între 1878 și 1924.
71. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 144-145.
72. *Ibidem*, f. 137.
73. *Ibidem*, f. 146.
74. ANIC, Fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, Dosar 1242/1943, f. 38-56.
75. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929, f. 137.
76. Octav Gorescu, *op.cit.*, pag. 10.
77. *Ibidem*, pag. 37 și urm.
78. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 284/1931 f. 43.
79. *Ibidem*.
80. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 298/1932.
81. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 316/1933.
82. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 344/1935.
83. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 323/1934.
84. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 361/1936.
85. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 309 bis/1933, f. 5.
86. *Ibidem*, f. 16-17.
87. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 412/1938, f. 53-54.
88. *Ibidem*, f. 11.
89. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 454/1938, f. 19.
90. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 486/1940, f. 25.
91. Perioada include și lunile de întrerupere a lucrului cauzată de mutarea penitenciarului de la Mislea la Alba Iulia.
92. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 486/1940, f. 3-4.
93. *Ibidem*, f. 19.
94. *Ibidem*, f. 22.
95. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 582/1942, f. 28.
96. Avariată de cutremurul din 1940, biserica fostei mănăstiri Mislea a fost consolidată și repictată în 1941 de un deținut pictor, Dumitru Mocofănescu (DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 542/1942, f. 33).
97. Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă* (1945-1967), Editura Polirom, 2008, pag. 395.
98. Teodor Danalache, "Mănăstirea Mislea - închisoare politică pentru femei" în <http://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/manastirea-mislea-inchisoare-politica-pentru-femei-125165.html> (accesat 4.05.2015).
99. Gr. I. Dianu, *op.cit.*, Tabela nr.1.

Anexa 1- Tabel cu mișcarea populației Închisorii Centrale Plătărești între 1894-1897 (99)

În închisoare la 1.01.1893		75
Încarcerate în cursul anilor 1893-1897		329
Faptă	Furturi de orice natură , bătaii, insulte și alte vine ușoare	125
	Asasinate, omoruri, tâlhării	180

	Falsuri și delapidări de bani publici	17	
	Atentate la bunele moravuri	7	
	Falimente	-	
Categorie penală	Prevenite	-	
	Apelante	-	
	Acuzate	-	
	Corecționale	259	
	Recluzionare	27	
	Muncă silnică	43	
Religie	Ortodoxe	301	
	Catolice	21	
	Mahomedane	1	
	Mozaice	6	
Vârsta	15-20 ani	49	
	20-30 ani	104	
	30-40 ani	90	
	Peste 40 ani	86	
Meserie	Muncitori și plugari	314	
	Comercianți	1	
	Meseriași	14	
	Funcționari	-	
Stare civilă	Căsătorite	Cu copii	93
		Fără copii	41
	Văduve	Cu copii	70
		Fără copii	33
	Necăsătorite		92
Provenite de la	Sat	206	
	Oraș	123	
Știința de carte	Având cunoștință de carte la încarcerare	22	
	Învățate în închisoare	-	
	Rămase fără învățătură	307	
Eliberate în cursul anilor 1893-1897	Ieșite la finalul perioadei de detenție la care au fost condamnate și achitate	34	
	Transferate în alte închisori	193	
	Transferate în spitalele civile	-	
	Decedate în timpul detenției	16	
	Fugite din detenție	-	
	Grațiate	2	
Deținute rămase în închisoare la finele anului 1893-1897	Prevenite	-	
	Apelante	-	
	Acuzate	-	
	Corecționale	46	
	Recluzionare	13	
	Muncă silnică	25	
	Total	84	

Numărul total al zilelor de încarcerare pe anii 1893-1897	143595
---	--------

Bibliografie

1. Dianu, Grigore I., *Istoria închisorilor din România*, Tipografia Curții Regale, F. Gobl Fii, București, 1901
2. Gherghel, Ovide, *Le système des peines et le régime de leur exécution dans la législation roumaine (Thèse pour le doctorat)*, Jouve et Boyer Imprimeurs, Paris, 1900
3. Gorescu Octav, *Văcăreștii mănăstire, Văcăreștii penitenciar*, 1930, f.e
4. Lahovari, Grigore Ioan, *Despre Psychologia criminală*, București, I.G.Haimann, Librar-editor, 1888
5. Moldovan, Horia, „A Re-Examination of the Nineteenth-Century Architectural Heritage: The Case of Arnota” în *Caiete ARA 5*, 2014
6. Muraru, Andrei, (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Editura Polirom, București, 2008
7. Revista „Progresul Medical Român”, anul II, nr. 34, 28 august 1882
8. Ziarul “Timpul”, anul XI, nr. 96, 14 martie 1890
9. Ziarul „Universul”, 4 februarie 1913, București
10. „Revista de istorie”, volumul 29, Edițiile 1-6, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976
11. ****Lege asupra regimului închisorilor (1874)* în Ministerul de Interne, *Lege asupra regimului închisorilor și regulamentele generale pentru arestele preventive, penitenciarele centrale, casei centrale de corecțiune pentru minori și circularele mai importante date de la 1872-1905*, Imprimeria Statului, București, 1906.
12. ****Codicele Penale (1874)* în Ioan M. Bujoreanu, *Appendice la Colecțiunea de Legiurile României vechi și noi*, Noua Typographia a Laboratorilor Români, 1875.
13. ****Regulamentul general pentru penitenciarele centrale (1874)* în Ministerul de Interne, *Lege asupra regimului închisorilor și regulamentele generale pentru arestele preventive, penitenciarele centrale, casei centrale de corecțiune pentru*

minori și circularele mai importante date de la 1872-1905,
Imprimeria Statului, 1906.

14. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 255/1929
15. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 284/1931
16. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 298/1932
17. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 309 bis/1933
18. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 316/1933
19. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 323/1934
20. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 344/1935
21. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 361/1936
22. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 412/1938
23. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 454/1938
24. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 486/1940
25. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 542/1942
26. DJAN Prahova, Fond Penitenciarul Mislea, Dosar 582/1942
27. ANIC, Fond Ministerul Culturii Nationale si al Cultelor, Dosar 1242/1943

Webografie

1. Constantinescu, Gabriel, “<Nimfomaniaca și otrăvitoarea din Giurgiu> provoacă isterie națională” în http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/ninfomaniac-a-i-otr-vitoarea-giurgiu-provoac-isterie-na-ional#_ftnref8 (accesat 1.10.2015)
2. Ioniță, Adrian, Marcu Istrate, Daniela, „Mănăstirea Plătărești, jud. Călărași (1999)” în *Materiale și cercetări arheologice 2006*, Institutul de Arheologie „Vasile Parvan”, Academia Română, București în http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Pl%C4%83t%C4%83re%C5%9Fti (accesat 9.10.2015)
3. Spânu, Alin, “Așezământul Mislea de la mănăstire la închisoare. Un dublu sens al termenului <fortificat>” în <http://www.monumentul.ro/pdfs/asezamantul%20mislea.pdf> (accesat 10.03.2015)
4. Danalache, Teodor, “Manastirea Mislea - închisoare politică pentru femei” în <http://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/manastirea-mislea-inchisoare-politica-pentru-femei-125165.html> (accesat 4.05.2015)

5. Transcrierea ședinței din 29 mai 1923 în „Journal officiel de la République française. Débats parlementaires. Chambre des députés”, pag. 2171-2172 în www.gallica.bnf.fr (accesat 30.09.2015)
6. Articolul „*Les persecutions en Roumanie*” în revista „L’Humanité”, no. 7040, vineri, 6 aprilie 1923 în www.gallica.bnf.fr (accesat 30.09.2015)

“PRIMII PAȘI” ÎN GEOPOLITICĂ ȘI GEOSTRATEGIE

*Prof. Mihail Dinu-Pătrașcu
Liceul Administrativ și de Servicii “V.Slăvescu” - Ploiești*

Geopolitica este știința umană, realistă, care are ca obiectiv să determine, dincolo de aparențe, care sunt caracteristicile obiective ale geografiei fizice și umane care condiționează deciziile strategice ale actorilor internaționali din viața ideologică, politică și economică mondială.

În schimb, literatura socio-politică din țările comuniste, inclusiv din România, după modelul sovietic a considerat Geopolitica fie o teorie, fie o doctrină social-politică neștiințifică, retrogradă, apărută la sfârșitul sec.al XIX-lea.

Geopolitica justifică politica de expansiune și agresiune și este cea care propagă deschis militarismul și colonianismul. Geopolitica sau geostrategia nu există nici ca substanță, nici ca esență, deoarece acești doi termeni nu acoperă o realitate - este o reflecție, un sistem de raționament, este o conceptualizare a spațiului, nu numai fizico-geografică și umană, și în același timp, multidimensională, care precede și care este finalizată prin individualizarea intereselor naționale și a marilor alegeri/decizii politice într-o lume care s-a transformat rapid și care este pe cale de a deveni mai globală și mai frământată, mai dornică de reguli și de o ordine mai puțin incertă și conflictuală.

La sfârșitul sec.al XX-lea nu mai existau decât puține “pete albe” pe Terra și, în plus, aproape întreaga planetă, cu excepția zonelor Arctica și Antarctica erau împărțite între marile puteri, astfel încât, după conștiința națională-generată de efervescența statului națiune- apare conștiința spațiului, ultima generată de rivalitatea dintre aceste puteri, unele mai vechi imperii coloniale (precum Marea Britanie și Franta, în principal, dar și Spania, Portugalia, Olanda, Belgia), altele mai noi (puteri industriale în ascensiune- SUA, Germania, Japonia).

Cel care avea să devină unul dintre cei mai mari geografi ai lumii, **Friedrich Ratzel** (1844-1904), fondator de școală geografică și inspirator al Geopoliticii, va fi mai întâi asistent chimist în orașul natal, Karlsruhe, luându-și doctoratul în zoologie- practică ziaristica (având mare succes!), abia în anul 1876 intrând în învățământul superior ca

profesor de geografie (mai întâi , în 1876 la Universitatea din München, iar 10 ani mai târziu la cea din Leipzig).

Un element esențial în conturarea concepției sale geopolitice îl constituie călătoria sa din 1873 în SUA, care îi trezește interesul pentru geopolitica statelor-continent și îl determină să sublinieze tendința apariției unor vaste proiecte politice și spațiale și îl determină să regrete faptul că Europa cunoaște prea puțin din marile concepte extraeuropene asupra spațiului. În mod cert, vizionar, Ratzel face să rimeze politica germană cu proiectul European, în special prin invitația adresată oamenilor politici ai Bătrânului Continent de a călători în Asia și America pentru a-și da seama de îngustimea de spirit și neadecvarea conceptului european de frontieră.

Ratzel este, totodată, un susținător al colonianismului (membru fondator al Kolonialverein/ Comitetul Colonial), susținând, contrar viziunii exclusiv continentale și a cancelarului Bismark, necesitatea ca Germania să-și constituie un imperiu colonial care să-i asigure o strălucire mondială. Dar, “conștient că Anglia și Franța aveau deja un avantaj real în împărțirea puterii maritime, Ratzel preconizează alianța Germaniei cu Asia și în special cu țările Extremului Orient. Politica Germaniei din secolul al XX-lea avea să confirme opțiunile ratzeliene”.

Geopolitica va cunoaște, însă, o dezvoltare deosebită în Germania interbelică, grație îndeosebi lui **Karl Huashofer** (1869-1946), geograf ca formație, ofițer de carieră, primul profesor de geopolitică la Universitatea din München, unde va crea o adevărată școală în domeniu, cu reprezentanți precum Otto Maull, Richard Henning, Albrecht Haushofer, ultimul fiind fiul său și întemeietorul celei dintâi reviste în domeniu de Geopolitică (*Zeitschrift für Geopolitika, 1924-1944*).

Principala sa lucrare, “*Granițele în determinarea lor geografică și politică*” (1921), precum și alte studii ale școlii create de el, vor fi speculate din plin de Adolf Hitler pentru a-și justifica expansiunea teritorială sub pretextul neconcordanței care ar exista între granițele politice ale Germaniei și spațiul necesar populației dinlăuntrul acestor granițe.

Karl Huashofer, născut la München într-o veche familie aristocrată bavareză, cu un însemnat background cultural-științific va urma o strălucită carieră militară. Un moment important al acestei cariere va fi desemnarea sa ca atașat militar în Japonia (1908-1910), publicând și o carte despre această țară, ocazie cu care remarca ordinea și disciplina japoneză, sugerând o alianță a Germaniei cu Țara Soarelui Răsare, idee

care părea deplasată în acele timpuri, și mai ales, acum se naște vocația sa de geopolitician.

Traumatizat, ca majoritatea celor din generația sa, de umilința impusă Germaniei prin Tratatul de la Versailles, își dă demisia din armată, unde avea gradul de general, în anul 1919, la vârsta de 50 de ani, și devine profesor de geopolitică, primul în lume, la Universitatea din München, unde va crea catedra de specialitate.

Atras în cercul lui Hitler, atât datorită lucrărilor sale, care intraseră în atenția Führerului, cât mai ales prieteniei cu Rudolf Hess, adjunctul conducătorului celui de-al Treilea Reich, va desfășura o activitate ambiguă, sprijinind, de pildă, unele acțiuni ale lui Hitler (Anschluss-ul, revenirea la Germania a teritoriului Sudeților, etc.), dar opunându-se proiectului de invadare a Uniunii Sovietice și de colonizare a popoarelor slave.

Teoria geopolitică a lui Haushofer este axată pe relația “organică” ce ar exista între teritoriul și populația care îl locuiește, teorie aplicată mai întâi la geopolitica Germaniei, obiectivul său fiind acela de a reafirma sentimentul de apartenență a germanilor la o comunitate de civilizație (**Deutschtum**) și de a favoriza crearea unui spațiu unde aceștia să-și poată desfășura liber virtuțile (**Leben Sraum**). Tocmai acest concept îi va plăcea foarte mult lui Hitler, întrucât justifică expansiunea teritorială și cererile de teritoriu, ceea ce a și făcut conducătorul celui de-al Treilea Reich, sub pretextul neconcordanței care ar exista între granițele politice ale unui stat și spațiul necesar populației dinlăuntru acestor granițe.

În final va avea o soartă tristă: deși nu mai este primit de Hitler încă din 1937, datorită reticențelor sale privind politica germană în Est, Karl Haushofer este trimis în lagăr și de americani, unde se va sinucide, împreună cu soția sa, în anul 1946.

Geopolitica a revenit în atenție după evenimentele din Estul Europei, din anii 1989-1991, la început nu atât grație oamenilor de știință, cât mass-media, care a descoperit în conceptele geopolitice (putere-mare, putere-superputere, sfere de influență-sfere de interes, zonă geopolitică, punct geostrategic, conflictualitate, panism, etc.) un punct de sprijin extrem de important în explicarea a ceea ce se întâmpla în lume. La acesta a contribuit și o serie de fenomene din ultimul deceniu al secolului al XX-lea.

După aproape o jumătate de secol de Război Rece (conflictul între Vest/țările dezvoltate și Est/ țările comuniste), când se părea că a apărut “dezghețul”, omenirea a intrat într-o nouă stare- “pacea rece”(

suspiciunea și contrapunerea unor mari puteri mai vechi-SUA, în principal-altora mai noi, în refacere, precum Rusia, sau în ascensiune, cazul Chinei).

Lumea bipolară (Vest-Est/SUA-URSS) a devenit, pentru o vreme, unipolară (SUA-unica superputere, hegemonul mondial), dar cu tendința de a deveni multipolară (numărul pionilor/actorilor mondiali fiind variabil- fie superputeri, fie blocuri regionale).

Sferele de influență, ce au dominat lumea o vreme atât de îndelungată, n-au dispărut, așa cum se credea, odată cu căderea “cortinei de fier”, doar marile puteri au căutat și aplicat noi modalități de împărțire și stăpânire a lumii.

Conflictele, care de asemenea păreau a fi de domeniul trecutului, nu numai că n-au încetat, ci s-au accentuat și diversificat.

Pentru prima dată în secolul al XX-lea lumea a devenit un ansamblu unic, iar sistemul internațional s-a lărgit cuprinzând toată planeta. Un alt analist francez, François Thual, susține că, printre altele, Geopolitica ne învață să descifrăm actualitatea. Și anume, în cazul unui eveniment (tensiune, criză, conflict, război, negocieri, etc.), trebuie să știm să punem întrebările cele mai potrivite: Cine vrea? Cu cine? Cum? De ce?

Ca fenomen obiectiv în câmpul relațiilor internaționale, geopolitica s-a manifestat atunci când un stat (actor al relațiilor internaționale) a avut forța și capacitatea de a-și impune suveranitatea sau controlul și în alt spațiu decât cel pe care s-a constituit ca entitate politică de sine stătătoare.

Istoria antică oferă spre reflecție, dar și pentru analiză geopolitică două realități politice: una efemeră, Imperiul lui Alexandru cel Mare (356-323 î.Hr), și alta mult mai durabilă, Imperiul Roman.

În cazul ascensiunii imperiului elenistic, evoluția geopolitică este mai mult decât relevantă. Posesiunile moștenite de la tatăl său, Filip al II-lea, regatul Macedoniei și hegemonia ligii elenice, Alexandru le-a adăugat un teritoriu tot atât sau poate chiar mai mare decât imperiul ahmenid, din epoca maximei sale expansiuni, sub Darius I.

Așașar, în spatele cuceririlor fulminante ale lui Alexandru cel Mare, putem identifica un clar proiect geopolitic, realizat prin mijloace geostrategice, și anume de a reuni sub o singură autoritate toate popoarele care făceau parte dintr-o civilizație deja avansată.

Roma și-a datorat accensiunea și “mărirea” de la oraș-stat la imperiu universal înțelegerii perfecte a rolului pe care îl avea armata în

ecuația de putere și-n disputa cu rivalii săi pentru supremația pe uscat și pe mare.

Confruntarea dintre romani și cartaginezi a fost una decisivă, deoarece Mediterana însemna pentru puterile care-și disputau acest spațiu ceea ce avea să însemne Heartland-ul pentru Mackinder în Teoria geopolitică.

Într-adevar, în antichitate, cine a stăpânit Mediterana, a stăpânit lumea. Imperiul ce avea să fie întemeiat de Octavianus și care a atins apogeul sub Traian, se întindea de la Atlantic la Eufrat, și de la Marea Nordului la Deșertul Sahara.

Una dintre cauzele prăbușirii Imperiului Roman a fost și scăderea eficacității instrumentului militar. Roma n-a mai putut să țină raportul de putere în favoarea sa nici pe uscat și nici pe mare. Pe continentul european, valurile de migratori au împins treptat limes-ul vastului imperiu către interior până s-a prăbușit însăși Roma (476 d.Hr.), iar Marea Mediterană avea să devină, în următoarele secole, un spațiu de dispută dintre creștini și musulmani.

Globalizarea, de care se vorbește atât de mult în ultimii ani, a transformat profund mediul internațional, încât cunoașterea sa nu se mai poate face decât printr-o analiză interdisciplinară. Geopolitica și geostrategia nu pot lipsi din corpusul acestor discipline.

Dacă analizăm comunitatea de cercetare din domeniul geopoliticii de după cel de-al II-lea război mondial, evoluția geopoliticii prezintă două aspecte esențiale: o linie de continuitate și una de discontinuitate în modul de înțelegere și analiză a mediului internațional contemporan.

Bibliografie:

1. Chauprade A., Fr. Thual, *“Dicționar de Geopolitică”*, Editura Corint, București, 2003.
2. Hlihor Constantin, *“Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale”*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005.
3. Sava Ionel Nicu, *“Școala geopolitică germană”*, Editura Info-Team, București, 1997.
4. Tămaș Sergiu, *“Geopolitica-O abordare prospectivă”*, Editura Noua Alternativă, București, 1995.

CONTRADICTORIUL PRINȚ AL STEPTELOR: TIMUR LENK

*Prof.dr. Gheorghe Râncu,
Director C.T. Forestier – Câmpina,
Președinte Filiala Câmpina a SȘIR
Cezar Nicolescu - student*

Alegerea și abordarea studiului dedicat lui Timur Lenk – Tamerlan a avut la bază, la început, o curiozitate, ulterior o reală atracție pentru istoria medievală a popoarelor și statelor din Asia Centrală, cu precădere pentru ascensiunea și cuceririle lui Timur Lenk. Încă de la început ne-am confruntat cu diferența bipolară dintre mentalul și civilizația europeană și cea orientală, la fel de diferită în Evul Mediu, și de ce nu, și în epocile modernă și contemporană.

Pentru frontiera dintre sec. al XIII-lea și al XIV-lea, Asia Centrală, ca și cea a Extremului Orient, inclusiv și a Indiei prezintă un ascendent în planul civilizației materiale și spirituale față de Europa creștină, care după prăbușirea romanității occidentale, a etapei regatelor barbare, a fărâmițării feudale (sec. al IX-lea – al XI-lea), traversa centralizarea statală. Dezarmonic dezvoltat, economic și politic, continentul european se divizase confesional prin marea schismă din 1054, urmată de cea a romanității – catolice din sec. al XIV-lea. La polul opus, Orientul surprindea Europa prin lux, meșteșuguri și negoț, prin arhitectură și lumea artelor, dar mai ales prin afirmarea islamului și de aici a califatului arab (sec. al VII-lea- al X-lea), urmată de ridicarea și afirmarea triburilor nomade ale stepelor – triburile turanice și ulterior a tătaro-mongolilor din sec. al XIII-lea. Eurasia va aduce și va opune două civilizații, evident diferite, economic, politic, confesional și civilizație. La prima vedere Europa și Asia Centrală traversau în sec. al XIV-lea „aventuri războinice”¹ similare. Occidentul romano-catolic se confrunta cu epidemiile de ciumă, cu captivitatea babilonică a papei și o nouă schismă catolică, cu luptele dintre principii creștini italieni și mai ales cu războiul de 100 de ani, în timp ce Asia, în integralitatea sa continentală era dominată de imperiile stepelor în care expansiunea și cuceririle

¹ Manole, Neagoe, Attila, Gînghiz Han și Tamerlan, Ed. Meridiane, Buc., 1971, p. 255; vezi și Champdor, Albert, Tamerlan, Payot, Paris, 1942, p. 15-17; vezi și Blin Arnaud, Timur Lenk, Ed. Corint Junior, Buc., 2013, p. 78-82.

militare conturează un tablou generic, în care din punct de vedere confesional islamul domină Orientul Apropiat și Mijlociu.

În realitate cele două lumi sunt diferite confesional-religios, economic și politic. În Europa, quattrocento impune o treptată eliberare a rațiunii, delimitându-se treptat de dogmă. În următoarele două - trei secole, pe baza invenției din tehnică, prin cunoaștere și știință Europa va deveni motorul lumii. Pentru Asia Centrală, secolul timurid (sec. al XIV-lea) este dominat de religia islamică, în ideea de a nu se modifica nimic în dogmă, progresul fiind receptat ca o greșeală. Credința în Allah, unul din cei mai importanți stâlpi ai islamului, blochează calea cunoașterii, efortul este inutil pe acest segment, ceea ce rămâne este Jihadul, sub sceptrul căruia islamul se luptă, paradoxal, în interiorul său, dar și cu toți ceilalți. Conservând sharia (ca și în ultimele decenii) islamul, cu precădere cel fundamentalist, ultraconservator nu este direct interesat de progres.

Un ciclon de o teribilă forță, cel al nomazilor stepei avea să lovească Orientul Apropiat, Mijlociu și Extrem, amenințând, totodată și Europa. În panoplia marilor comandanți de după Genghiz Han, inclusiv a urmașilor săi, un loc aparte i-a revenit lui Timur lenk, denumit de europeni

Într-o Europă a cronicilor de curte, similare și Orientului, completate de mărturii și descrieri ale unor călători, negustori și învățați, cunoașterea istorică ridică ample și complexe probleme vizând sursele bibliografice ca urmare a diferențelor lingvistice, a autenticității și veridicității actului istoriografic. Această problemă se pune și astăzi cu precădere pentru un european, dominat de ideea de a se informa corect, pentru a cunoaște și înțelege istoria marilor imperii ale stepei, implicit pentru Timur Lenk.

Privind din această perspectivă istorică, cunoașterea epocii timuride, chiar centrată pe o istoriografie europeană, fie ea medievală, modernă sau contemporană, poate permite, pe de o parte înțelegerea a ceea ce au reprezentat „imperiile stepelor”, iar pe de cealaltă parte construirea unei imagini, mai aproape de realitate, a celui care a fost Timur Lenk. Această ipostază este legată evenimential istoric și politic de prăbușirea URSS în 1991, și de aici și a Republicii Uzbekistan, unde epoca lui Timur Lenk a fost readusă în actualitate, fapt de la sine înțeles. Istoriografiile rusă și chineză au interpretat diferit expansiunea mongolă și timuridă, inclusiv cea a marilor moguli.

Dacă există o reală literatură istorică dedicată lui Tamerlan, ea este cu precădere asiatică, de sorginte islamică, abordată de istoriografiile din

fostele republici unionale sovietice: uzbekă, tadjică, kazahă, afgană, kârkiză și turcmenă, completată de cercetările istorice rusești, chineze, indiene sau iraniene. Cunoașterea limbii ridică reale impedimente pentru o cercetare ce ar trebui să plece direct de la surse. Prin urmare, în studiul realizat ne-am canalizat atenția spre istoriografia europeană (franceză și engleză), demarând, mai întâi, de la lucrările generale pentru înțelegerea epocii timuride, și nu în ultimul rând pe cele speciale (de altfel foarte puține).

La curtea lui Timur Lenk s-au redactat diverse cronică în diverse limbi, arabă altaice sau persană (pashtu), fapt ce ridică reale cerințe lingvistice. Se vorbește chiar de o lucrare cu caracter memorialistic – Instituțiile – pusă pe seama lui Tamerlan, dar considerată apocrifă.

Astfel, informații despre imperiul timurid apar la diverși cronicari arabi, turcomani sau indieni fără precizarea numelui sau a lucrării, ci doar informația în sine. De aceea și istoriografia europeană, occidentală sau rusă s-au confruntat cu această complexă problemă a surselor primare. De altfel, chiar istoricul și juristul Abdul Rahman Ibn Khaldun (contemporan cu Tamerlan, magrebian, mort în 1406) ridiculiza exagerările cronicarilor de la curtea lui Timur Lenk². Istoricul arab făcuse parte din delegația ce a tratat capitularea Damascului în fața lui Tamerlan, timuridul având chiar o „întrevedere” cu Ibn Khaldun³. Magrebianul tunisian neagă, că în cadrul bătăliei de la Ankara, 1402, s-ar fi confruntat cca. un milion de soldați⁴.

Despre originea, curtea și expedițiile lui Timur Lenk au scris și istoricii/ cronicarii arabi Șeref ed Din, Ali Yezdî și Hafîz Abru, fie în proză sau în versuri, informațiile provenind nu din surse directe, ci prin intermediul unor lucrări generale despre sec. al XIV-lea și implicit epoca timuridă. Timur Lenk și epoca sa apar chiar și în cunoscuta „saga” islamică a celor „O mie și una de nopți”. De asemenea, la polul opus al imaginii timuride am remarcat și reliefaarea unui portret negativ la istoricul arab Ibn Arabchah și episcopul de Sultanieh, informații preluate prin și de la istorici europeni, deja menționați prin lucrările lor, precum: Grousset Rene, Champdor Albert, Manole Neagoe sau în diverse enciclopedii și lucrări de sinteză (menționate în Bibliografie).

² Ibidem, p. 281.

³ Grousset, Rene, *L' Empire des steppes*. Attila, Genghis Han, Tamerlan, Paris, Payot, 1941, reeditată la Paris în 1994, p. 527.

⁴ Ibidem; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., și Grecu, Vasile, Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341-1462)*, Ediție critică, Ed. Academiei RPR, 1958, p. 92-96.

Dintre sursele primare, contemporane curții și campaniilor timuride, accesibile nouă, ne-au atras atenția menționările făcute de cronicarul bizantin Ducas și mai ales cele ale ambasadorului spaniol Ruy Gonzalez de Clavijo, primit de Tamerlan la Samarkand. Astfel, constantinopolitanul Ducas ne-a lăsat informații despre campaniile, strategia, pustiirile provocate după 1402, în mod special despre bătălia de la Ankara și despre primirea lui Baiazid în cortul lui Timur Lenk, în timpul legendarei partide de șah dintre Timur și fiul său⁵. Interesantă și bogată în informații este și mărturia ambasadorului spaniol Ruy Gozalez de Clavijo, care descrie călătoria spre Samarkand, orașele întâlnite, viața economică, arhitectura, dar în mod special curtea, obiceiurile, luxul și primirea oferită de Tamerlan⁶.

Sursele primare, ca și bibliografia specială, centrată pe epoca timuridă, permit conturarea unor concluzii istoriografice, aproape de adevăr, dar inepuizabile și într-o continuă așteptare editorială. Asia a trăit și trăiește un clocot permanent, cu un islam agresiv pe care Europa încearcă de un mileniu să-l înțeleagă, să-l decripteze, și de ce nu, să se apere. Plecând de la această constatare, cu atât mai mult, interesul față de epoca timuridă, brutalitatea campaniilor lui Tamerlan, iar la polul opus, luxul și dezvoltarea artelor, atrag, în mod firesc, pe istorici, și nu numai. Ca orice operă clădită prin sabie⁷, imperiul timurid al stepelor s-a năruit fără metodă și organizare.

În planul istoriografiei și al unei bibliografii speciale, putem menționa și alți autori precum: Blin Arnoud, Marozzy Justin, Morel E., Abraham Constantine Mouradzea d` Ohson, Manz Beatrice Forbes, Martin Frutchman, Wilfrid Blunt, Edgar Knobloch și alții⁸. Autorii menționați abordează epoca timuridă vizând cu precădere: originea lui Timur Lenk, campaniile militare, cruzimea manifestată, pregătirea sa intelectuală, strategia, organizarea statală, construcțiile și artele, luxul și mecenatul său surprinzător față de cei instruiți în comparație cu duritatea manifestată față de cei cuceriiți.

Bibliografia specială parcursă permite specialistului cât și publicului larg să discearnă în acest interesant amestec de barbarie, cruzime, mecenat, gust pentru arte, lux, strategie și tactică, pragmatism

⁵ Grecu, Vasile, op. cit., p. 92-116.

⁶ Clavijo de , Ruy Gonzalez, Embassy to Tamerlane. 1403-1406, The Broadway, Travelles, 1928, New-York, reeditată în 2005, New-York, p. 118-156.

⁷ *** La Rousse, Istoria universală, vol. II, De la Evul Mediu la secolul luminilor, Ed. Univers Enciclopedic, Buc., 2006, p. 352.

⁸ Vezi Bibliografie.

și oportunism, dominarea supușilor prin forță, psihologie, cinism și lipsa oricărui scrupul.

Epoca timuridă, și de aici, implicit, Timur Lenk pot fi abordate și prin parcurgera unei bibliografii generale, care, fără a-l studia cu precădere, îl integrează în sintezele istoriografice dedicate analizei sec. al XIV-lea și sec. al XV-lea, în enciclopediile și tomurile de istorie universală, realizate în colectiv sau individual de către diverse universități sau instituții de cercetare istorică de pe diverse meridiane ale lumii⁹.

Nu putem, însă, să nu menționăm autori și lucrările lor, care pentru întreprinderea noastră asupra temei alese au fost adevărate cărămizi pe parcursul redactării: Halil Inalcik – Imperiul otoman. Epoca clasică: 1300-1600; Montran Robert – Istoria Imperiului otoman; Burry J.B. – vol. IV, The Eastern roman empire; Lavis Ernest și Ramband Alfred – Formation des grands etats, 1270-1492; Cahun Leon – Les revolutionness de l` Asie (...); Brend Peter – The Mongol empire; Jean Paul Roux – Histoire de l` empire mongol; Christophe Jaffrelot – Le Pakistan; N. Eliseeff – L` Orient musulman au Moyen-Age, etc.¹⁰. La acești autori străini se pot adăuga și studiile unor istorici români: Manole Neagoe, Grecu Vasile, Virgil Ciocăltan, Radu Manolescu, Ion Chirtoagă sau tomurile de Istoria Românilor redactate de Academia Română (pentru marea invazie a mongolilor – 1241), tomurile de Istorie universală a unor universități, facultăți de istorie, studii și articole aparținând unor mari istorici, precum Nicolae Iorga, Gh. Brătianu, A.D.Xenopol, B.P.Hașdeu etc.¹¹. Cunoașterea istorică este, firesc, infuzată și de istoria romanțată, plasând evenimentele și faptele între legendă și adevăr. Este și cazul lui Octavian Simu¹². Interacționând și conexând fantezia cu istoria, autorul îi aduce în prim plan pe Tamerlan și pe Sofur, vraci, medic, astrolog și sfetnic, care încearcă să îndulcească pornirile brutale și crude ale stăpânului său, încercând să scoată la suprafață și acele sensibilități specific umane. Octavian Simu, ca și cronicarii de curte, îl plasează pe cuceritorul timurid între legendă și realitate, hiperbolizând interpretarea dată înscrisului de pe placa de mormânt din mausoleul lui Tamerlan din Samarkand: „Când o să mă ridic din morți o să se zguduie

⁹ Ibidem.

¹⁰ Vezi Bibliografie, p.

¹¹ Ibidem.

¹² Simu, Octavian, Herghelia Verde. Însemnările vraciului Sofur despre Timur Lenk, Ed. Herald, Buc., 2008.

lumea”¹³, încercând interpretarea dată coincidenței cu dezgroparea mormântului din 1941 de către arheologul sovietic Mikhail Gerasimov, ca peste trei zile, 22 iunie 1941, URSS să fie atacată de cel de-al III-lea Reich.

Supunându-l analizei istorice, francezul Arnaud Blin îl caracterizează pe Timur Lenk ca un personaj mitologic, un fel de cavaler nomad al stepelor¹⁴. Istoricul A. Blin nu numai că îl compară cu Napoleon și Friederich cel Mare, cu Hitler și Stalin, scriind despre Tamerlan că „este un campion al distrugerii de tip terorist, al violenței politice organizate. Aceasta cel puțin până în sec. al XX-lea, când sistemul totalitar le-a permis lui Stalin, Hitler, Mao și alți politicieni să depășească recordurile (...). Distrugerile provocate de Timur Lenk sunt fără precedent în istorie. Acestea se înscriu într-o continuare a războiului și a politicii cu alte mijloace, dar reprezentând și un sfârșit în sine”¹⁵.

Privind retrospectiv sursele bibliografice, trebuie făcută precizarea conform căreia, cel care studiază personalitatea și epoca lui Timur Lenk trebuie să realizeze o obiectivă decantare între sursele istorice și cele care au la bază aspectul romanțat, benefic sau malefic, provenite din literatură, teatru, muzică sau arte. Pentru adevărul istoric pericolul vine dinspre aureola de-a dreptul legendară care s-a conturat în jurul lui Tamerlan. Suntem întrutotul de acord cu istoricul francez Arnaud Blin, care în capitolul „Mitul despre Timur Lenk” din lucrarea dedicată cuceritorului din Samarkand (lucrare citată, de altfel), explică nuanțat modul în care s-a construit, mai ales pentru europeni, în sec. al XV-XVII-lea un adevărat mit. Aceasta și pentru că în epoca sa, Timur Lenk nu a dispus de un adevărat istoric care să se ridice la măsura acțiunilor sale, cât mai ales să le înțeleagă și să le relateze în mod obiectiv. De fapt, această realitate a scrierilor istorice pentru sec. al XIV-XV-lea a fost o caracteristică a cronicilor de curte, redactate atât în Asia, cât și în Europa medievală.

Primele biografii se împart în două categorii¹⁶: panegiricul și pamfletul. Astfel Timur Lenk a solicitat redactarea „Cartea victoriilor” – Zafer Name, datată 1404 și scrisă de persanul Nizam-i-Shamps. 20 de ani mai târziu, o a doua a fost redactată de Sharif el Din, persan, participant la expedițiile lui Tamerlan¹⁷. Dacă cele două supraestimează

¹³ Ibidem.

¹⁴ Blin, Arnaud, op.cit., p. 15.

¹⁵ Ibidem, p. 134.

¹⁶ Ibidem, p. 51.

¹⁷ Ibidem.

și glorifică faptele, la polul opus (aspect deja menționat în Introducere), cronicarul Ahmad ibn Arabchah, prizonier al lui Timur Lenk creionează imaginea unui cuceritor sângeros și cumplit. Se adaugă la sursele istorice și acea autobiografie – apocrifă – descoperită mai târziu și intrată în istoriografie sub numele de „Instituții”.

Pentru Europa Occidentală primele texte referitoare la Tamerlan apar în jurnalul de călătorie a ambasadorului Castiliei la Samarkand – Ruy Gonzales de Clavijo¹⁸. European prin formația intelectuală, ambasadorul spaniol a fost mult mai interesat (ca și Marco Polo, înaintea sa) de a descrie specificul regiunilor străbătute, caracterul locuitorilor, civilizația, artele, modul de viață.

Un alt călător, germanul Johan Schiltberger, i-a făcut lui Timur Lenk un portret negativ, fapt explicabil, în sensul că, bavarezul făcea parte din curtea lui Bayazid, căzut și el prizonier alături de sultan în urma bătăliei de la Ankara – 1402¹⁹.

În literatura asiatică și europeană, la aproximativ un secol după moartea din 1405, victoria asupra lui Bayazid, bătălie care a avut consecințe benefice de moment pentru creștinătate, a reprezentat un real ecou la curțile regalităților europene. Astfel, după de R.G.de Clavijo (mort în 1412), alte texte biografice, scrise despre Tamerlan au aparținut lui Paulo Iovio și după el, lui Pero Mexia. Cei doi au pus în circulație legenda cuștii de fier în care a fost închis și transportat Bayazid, mit pentru care nu există argumente concrete, ci dimpotrivă, ele demonstrându-se a avea un caracter subiectiv²⁰. Paulo Iovio, episcop, a descris în aceeași manieră exagerată calitățile supraomenești ale timuridului. În Arhipelagul Britanic, în latină, apărea „Magni Tamerlani Schutarum imperatoris vita”, lucrare ce purta numele lui Petrus Peronidinus²¹.

Scrierile critice ale persanului Ibn Arabchah au fost traduse și publicate pentru prima oară în Europa de abatele Jean du Bec în 1577. Tot în plan literar, figura lui Timur Lenk i-a inspirat pe Abraham Ortelius, Montaigne, Cervantes, Marlowe și Shakespeare (ultimii doi în dramaturgie). Astfel, piesa de teatru „Tamerlan cel Mare” semnată de Marlowe, piesă în două acte, reprezentată scenic la The Rose Londra în 1587-1588 a avut un succes deplin, ea fiind vizionată și de tânărul

¹⁸ Ruy Gonzales de Cavijo, op. cit., p. 118-135.

¹⁹ Michel Jan, *Le voyage en Asie Centrale et au Tibet*, Paris, Ed. Robert Laffont, 1992, p. 123-130.

²⁰ Blin, Arnaud, op. cit., p. 54.

²¹ Ibidem, p. 56.

Shakespeare, care va prelua tehnica de construcție a personajului Timur Lenk realizată de Marlowe, dar aplicată la un rege englez – Henric al IV-lea.

Despre Timur Lenk au mai conceput opere dramatice: Luis Velez de Guevarra (Spania), englezii Charles Saunders și Nicholas Rowe, francezii Jacques Pradon și Voltaire, iar în planul istoriei universale Eduard Gibbon în a sa magnum opus „Histoire de la chute et du declin de l' Empire roman” publicată în 1776-1788.

Figura lui Tamerlan a devenit și subiect componistic pentru mari compozitori precum: Antonio Vivaldi, Francesco Gasparini, Leonardo Leo, Nicola Porpora, dar mai ales Georg Haendel.

Plecând de la aceste considerente am avut în vedere în primul rând, Modelul imperiului stepelor, în care ne-am propus să abordăm modelul impus de imperiul tătar-mongol al lui Genghiz Han, caracteristici, organizare administrativă, juridică și militară, campaniile militare și consecințele lor – toate un alfabet pentru imperiul timurid, pe care, fără a fi un mongol (descendent din clanul gingisharid, ci un turcmen) Tamerlan a încercat să-l pună în aplicare.

Comparația dintre cele două imperii ale stepelor va reliefa consistența în timp a imperiului mongol și efemeritatea celui timurid.

În al doilea rând am avut în vedere: portretul personajului, originea lui Timur Lenk, organizarea statală, de la cea administrativă și juridică la strategia și campaniile militare, artele și cunoașterea. Pentru noi, concluziile pot pune în evidență, că Tamerlan, deși s-a inspirat din tradiția mongolă și a încercat să se comporte ca un mongol, ca un stăpân al stepelor, a sfârșit ca un ultim cuceritor nomad²², fără a-și vedea roadele construcției militare întreprinse.

Deși și-a propus reînnoirea islamului, dar păstrând dogma neschimbată, Tamerlan s-a confruntat cu o Asie a muslim-ului, care în sec. al XIV-lea suferise noi interpretări ale versetelor coranice față de cele din sec. al VII-IX-lea. Deși campaniile au purtat amprenta islamului, ele au fost, paradoxal, îndreptate împotriva musulmanilor²³.

MODELUL IMPERIULUI STEPelor

Încă de la început, considerăm ca necesară precizarea conform căreia o înțelegere corectă a personalității și a epocii lui Timur Lenk nu se poate efectua fără o serie de considerente legate de modelul

²² Ibidem, p. 6-7.

²³ Ibidem, p. 8-9.

imperiului stepelor, de moștenirea, cuceririle, organizarea și mentalul societății ginghizhanide. Această afirmație se bazează pe o altă constatare concludivă, potrivit căreia cu Timur Lenk se trecea de la societatea nomadă a stepelor la societatea sedentară în Asia Centrală. Istoricul francez, Arnaud Blin consideră că, imperiul lui Tamerlan este ultimul mare imperiu al nomazilor în istorie și cu el ultimul mare cuceritor nomad²⁴.

Fără a fi fost un mongol, și cu atât mai puțin un descendent direct din familia, clanul lui Ginghiz Han, Timur Lenk și-a propus să se comporte, nu numai ca un mongol, ca un stăpân al stepelor, ci ca un adevărat ginghizhanist. Privind din perspectivă istorică pentru sec. al XIII-lea – al XVI-lea, Asia Centrală, și nu numai, s-a confruntat cu „aventură” unor mari cuceritori: Ginghiz Han (inclusiv urmașii săi), Timur Lenk și Babur, marele mogul.

Din „marele creuzet etnic al Eurasiei”²⁵ s-a revărsat spre Vest o importantă și complexă migrație a popoarelor stepei. Nomadismul ecvestru impus de călăreții stepelor avea să ducă, surprinzător de repede ca timp istoric, la crearea celui mai mare imperiu din istoria mondială, un adevărat mozaic²⁶ de popoare, confesiuni, limbi și civilizații. De la Pacific la Marea Neagră s-a impus, paradoxal, o singură ordine, cea mongolă.

Cronicarul Rachid ed Din reliefa că și Dumnezeu spune: „Voi crea un popor care va parcurge vastele spații ale pământului pentru a cuceri locuințele altor popoare. Popor teribil. Caii săi sunt mai ușori decât panterele, mai iuți decât lupii de seară (noapte)”²⁷. Contemporan cu marea ridicare și aventură mongolă, arhidiaconul Toma din Spalato le făcea următorul portret: „Înfățișarea tătarilor este îngrozitoare; ei au membrele scurte și trunchiurile mari, fața e lată (...). Nici apa cea repede nu-i poate opri; ei o trec înot călare”²⁸. Completându-l, parcă, un alt contemporan, bizantinul Nichefor Gregoras continua: „Tătarii sunt de neînving (...). Erau dibaci în mânăuirea arcului, arma lor de predilecție – săgetători incomparabili. Caii lor, fără de care nici n-ar fi putut exista victoriile tătarești, erau iuți, rezistenți și se mulțumeau, la nevoie, cu puțin. În luptă, tătarii se prefăceau adesea că se retrag pentru a silii pe

²⁴ Blin, Arnaud, Tamerlan, Ed. Corint Junior, Buc., 2013, p. 6-7.

²⁵ Academia Română, Istoria românilor, Ed. Enciclopedică, Buc., 2001, p. 438.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Grousset, Rene, L` empire des steppes. Attila. Gengis Han. Tamerlan, Payot Paris, 1941, p. 483.

²⁸ Giurăscu, Constantin, C., Istoria românilor, vol. I, Ed. Bic ALL, Buc., 2007, p. 278.

adversari să-i urmărească și când aceștia credeau că sunt victorioși, deodată se trezeau că sunt înconjurați și izbiți din toate părțile (...)”²⁹. Erau obișnuiți să rabde foamea, lipsurile, vicisitudinile reliefului și ale climei, făcând un real corp comun cu caii lor, urmându-și conducătorul și instinctul de nomad cuceritor³⁰.

Pentru epoca mongolă, majoritatea istoricilor care au abordat acest subiect, în mod special sau în cadrul sintezelor, au avut în vedere înțelegerea și explicarea factorilor climaterici, mentalul și duritatea rezistenței mongole, organizarea și animismul simplu, dar eficient, diviziunea socială și mai ales organizarea lor militară, într-o etapă ca cea a sec. al XIII-lea în care marea stepă a Asiei le este deschisă, neorganizată și nepregătită pentru a se opune hoardelor mongole. În același plan, istoricii epocii timuride au în vedere preluarea și aplicarea de către Tamerlan a experienței mongole pentru a se impune ca un puternic cuceritor și stăpân al stepelor.

Ca stăpân autocrat – Gînghiz Han s-a revărsat asupra Asiei, surprinzând prin rapiditatea mișcărilor pe mari spații geografice ale Eurasiei, ca și prin puțința de a transforma retragerea în ofensivă, în apariția neașteptată a armatelor, acolo unde adversarul se aștepta câtuși de puțin³¹. Clanul care reunea familiile și ulusul, bărbatul și familia sa, diviziunea socială, simplă dar neschimbată, rezistența lor extraordinară, supunerea clanului / tribului învins celui victorios, toate au dat consistență unității mongole în a se pune în mișcare în marea lor aventură de supunere a stepelor³². Gînghiz Han a înțeles și a exploatat la maximum acești factori și aceste dileme ale societății mongole³³, oferindu-le o singură soluție – cucerirea stepelor – din vârful arcurilor și a tropotului cailor. Continuând, am putea afirma ideea potrivit căreia, nomazii și-au impus eficacitatea reorganizării atacului împotriva populațiilor din Asia Centrală și chiar a Extremului Orient. Mongolii au învățat că prin atacul bine concertat ei pot lua drumul Asiei și ulterior al Europei. Ei au transformat marile întinderi cucerite într-un imperiu ce a

²⁹ Ibidem; vezi și Grousset, Rene, op. cit., p.517.

³⁰ La Rousse, Istoria universală, Vol. II, De la Evul Mediu la secolul luminilor, Ed. Univers enciclopedic, Buc., 2006, p. 284.

³¹ Giurăscu, Constantin, C., op. cit.; vezi și Grousset, Rene, op. cit.; Blin, Arnaud, op. cit..

³² La Rousse, op. cit., p. 284; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 155; Grousset, Rene, op. cit., p. 526; Manole, Neagoe, Attila. Gînghiz Han. Tamerlan, Ed. Meridiane, Buc., 1971, p. 255.

³³ Blin, Arnaud, op. cit., p. 11-17.

devenit proprietatea clanului ginghizhanizilor. Aceasta avea să devină o predilecție și pentru viitoarea aventură timuridă.

Scopul principal al sistemului militar era organizarea, dispunerea de o armată ușor de mobilizat³⁴. Se adaugă, aici, rapiditatea transmisiunilor, un adevărat sistem poștal, care-i va surprinde nu numai pe conducătorii Orientului, dar și pe cei ai Europei creștine. Această moștenire a circulației rapide a informației va fi, de altfel, aplicată și de prințul din Samarkand.

Din Manciuria și Mongolia, China și Persia medievală și până spre Munții Urali, Marea Neagră și Dunăre s-a întins și impus o singură autoritate – cea a Marelui Han și a urmașilor săi. Ca stăpân al celui mai mare imperiu, hanul „putea fi pașnic”³⁵, cu condiția de a i se accepta, nemijlocit, suzeranitatea. La cele menționate mai putem completa și interesantul spirit de toleranță religioasă manifestat de clanul ginghizhanid, ca și de Timur Lenk. În cuprinsul imperiului coexistau de la animiști la budiști, la budiștii lamaizi, confucianiști, la hinduși, creștini nestorieni și mai ales la musulmani. Geografic, însă, dacă imperiul stepelor lui Ginghiz Han s-a întins de la Pacific la Marea Neagră, imperiul timurid a fost mai mult unul al deșerturilor, al stepelor asiatice³⁶, inspirat de moștenirea mongolă (n.n.), cu un Timur Lenk care cucerise fără să organizeze, fără metodă, pentru ca statalitatea creată să fie viabilă în timp³⁷.

În istoria Asiei, ca și în cea mondială Temugin – Ginghiz Han, nu numai că a fost un mare cuceritor, dar ceea ce surprinde este modelul pe care l-a impus, nu doar personal, ca ani de domnie, cât și prin urmașii săi. Demarând de la forme primare de organizare ale societății mongole, dar preluând influențele chineze, ca formă societală, Marele Han a impus un model specific, viabil pentru cca. două secole.

Crescut și format în climatul aspru al stepelor, Ginghiz Han a impus această duritate tuturor popoarelor pe care le-a cucerit, chiar dacă civilizația acestora a fost superioară clanurilor stepei mongole. El a știut nu doar să promită, cât și să le dăruiască prada bogată a etniilor stepelor

³⁴ Champdor, Albert, Tamerlan, Payot, Paris, 1942, p. 15-23; vezi și Grousset, Rene, op. cit., p. 511 și Blin, Arnaud, op. cit., p. 118.

³⁵ La Rouse, op. cit., p. 346.

³⁶ Lavise, Ernest și Rambaud, Alfred, Formation des grands etats, 1270-1492, Ed. Saint-Michel, Paris, p. 945.

³⁷ Blin, Arnaud, op. cit., p. 6-7-8; vezi și La Rouse, op. cit., p. 352; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 211-223.

Asiei Centrale³⁸, cât mai ales să-și atragă loialitatea și fraternitatea consângeților.

Ca „stăpân universal”, Temugin a preluat valorile cunoștințelor și tehnologiei chineze puse „constructiv” pe spinarea cailor și călăreților mongoli. A instituit un sistem de scris, comercial, monetar și rute comerciale, controlate de călăreții săi. Siguranța acestor rute și măsuri a devenit regula de aur (n.n.) pentru siguranța unui imperiu care se năștea pe un teren nebătătorit din punct de vedere administrativ. Acest domeniu a avut, însă, la bază organizarea militară. Stindardul negru al părului de cal³⁹, impunea corespondența dintre soldați, care se completau reciproc (dacă din cei zece soldați - unul trăda – ceilalți nouă trebuiau să moară)⁴⁰.

Călăreți și arcași neîntrețuți, mongolii, neegalați în secolele următoare au surprins prin această tactică ce implica „armonia” educată dintre cal-călăreț-arc, în care fiecare componentă depindea de exercițiul repetat și supunerea totală educației militare primite.

Păstrând proporțiile cronologiei istorice, dar mai ales ca pregătire și instrucție intelectuală, Temugin și-a propus să-l depășească pe „arhitectul” zidului chinezesc She Huan – Tzi (Shi Hungdi) în a-și asigura imortalitatea peste vremuri.

Sucesiunea, urmașii săi cunoscuți, de altfel în istoriografia euroasiatică, nu reprezintă pentru noi o temă de urmărit, cât mai ales maniera prin care nomazii au supus pe sedentari. Răspunsul la prima vedere – este simplu – mongolii i-au studiat, le-au cunoscut imperfecțiunile organizării lor administrative, economice, sociale și militare, impunându-le chiar propriile lor slăbiciuni. Ginghiz Han a dispersat solidaritatea de clan, trib, impunând-o pe cea a „împrăștierii” triburilor în unități și subunități, în care comandanții proveneau din alte clanuri, dar erau numiți direct de către Marele Han⁴¹. De fapt, el a divizat armata în subsecțiuni ce creșteau progresiv de la arhani (10 militari) la zuuns (100) și la mingghani (1000), ajungând la tumensi (10.000 de militari)⁴². Prin această formă de organizare el evita trădarea ce se putea produce ca urmare a unității dintre șeful de trib/clan și

³⁸ Jean, Paul, Roux, *Histoire de l' Empire Mongol*, Ed. Gallimard, Paris, 2002; vezi și Blin, Arnaud, op. cit. și Grousset, Rene, op. cit., p. 484-487.

³⁹ Dominique, Faralle, *De Gengis Khan a Qoubilai Khan*, Paris, 2003, Payot; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 23-29; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 292-293.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Grousset, Rene, op. cit., p. 9-29; Vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 285 și Grecu, Vasile, op. cit., p. 88-90.

⁴² Ibidem.

supușii direcți ai acestuia. Controlul Marelui Han se impunea, astfel, mai puternic, în comparație cu cei care i-au jurat credință prin curiltai-ul din 1206. Pentru a se impune, Ginghiz Han le-a propus și promis mongolilor că au dreptul să stăpânească întreaga lume⁴³.

Fără a pune accentul pe o religie unică în imperiul stepelor, Temugin a înțeles necesitatea unei toleranțe religioase în care i-a amestecat pe musulmani, hinduși, budiști, creștini, lamaști și animiști – susținându-i pe clerici în ideea de a se îmbogăți. Era, de fapt, ideea centrală pusă la baza expansiunii mongole, în care imperiul ginghizhanid n-a ținut cont de religii, rase și etnii, cât mai ales de metoda – meritocrației⁴⁴ – bazată pe meritele personale, individuale, la baza căreia era pusă supunerea și aplicarea ordinelor pentru a urca treptele ierarhiei sociale. Codul său civil și militar, numit yassa s-a impus în imperiul stepelor, în care fiecare dintre supuși (exceptând clanul Temugin) putea atinge treapta ierarhică cea mai înaltă. Șefii religioși, artiștii, literații, arhitecții și savanții erau scutiți de taxe, dar în același timp deveneau cei care la solicitarea sa căutau, găseau și puneau în aplicare ordinele sale.

Jurământul de devotament și loialitate absolută, cunoscut și sub numele de anda⁴⁵, avea în vedere și rapiditatea culegerii și transmiterii informației, a comunicațiilor printr-un interesant sistem poștal, în care aplicarea și respectarea ordinelor devenea un real principiu de cetățenie civică⁴⁶, ca supus al imperiului.

Dincolo de cruzimea sa, copiată de altfel și de Timur Lenk, civilizația Asiei Centrale, atât de eterogenă și astăzi - politic, religios și fundamentalist - îl plasează pe conducătorul mongol ca pe cel mai mare stăpân al stepelor, ca restaurator coerent al Drumului Mătăsii, ca liantul politic și militar dintre Asia și Europa Orientală, ca lider asiatic medieval ce a topit credințe și idei, culturi și forme de organizare statală în ideea de imperiu universal⁴⁷.

⁴³ Blin, Arnaud, op. cit., p. 77; vezi și Grousset, Rene, op. cit., p. 471; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 287.

⁴⁴ Grousset, Rene, op. cit.; Vezi și Blin Arnaud, op. cit.; Manole Neagoe, op. cit. și Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 118-120.

⁴⁵ De Clavijo, Ruy Gonzales, op. cit., p. 118-127; vezi și Manole, Neagoe, op. cit. și Grousset, Rene, op. cit., p. 472; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 23-36.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Enciclopedia statelor lumii, Ed. Meronia, Buc., 2008, p. 686-689; vezi și Jean Sallier, Atlasul popoarelor din Asia Meridională și Răsăriteană, Ed. Niculescu, Buc., 2006, p. 175-182. De același autor vezi și Atlasul popoarelor din Orient, Buc., Ed.

Ginghiz Han și urmașii săi au creat cel mai mare imperiu din istorie, un cult militar adormit, dar și reînviat, o figură deja legendară de la cruzime până la toleranță, un părinte spiritual pentru mongolii și unele republici foste unional sovietice⁴⁸, dar la fel de detestat de alții. Omul și legenda s-au împletit prin toate articulațiile sale, inevitabil fiind ca un turcoman, în persoana lui Timur Lenk să nu îl copieze.

Cronologic analizând, între Ginghiz Han și Tamerlan, un secol și jumătate de istorie, cu toate implicațiile ce au decurs de aici, au făcut ca cele două imperii ale stepei, chiar plecând de la asemănări evidente, să fie construcții statale diferite. Omul și epoca au fost diferite, chiar dacă ambele personaje proveneau din ținutul stepelor.

Analizând din perspectiva istorico-sociologică, cele două imperii au paliere diferite de manifestare, chiar dacă la prima vedere, cel timurid și-a propus să-l continue pe cel ginghizhanid.

Chiar dacă disciplina și supunerea timuridă și-a propus să o copieze pe cea mongolă, ea nu a fost la fel de sigură și de bine gestionată⁴⁹. Kuriltaiul mongol era diferit de cel din Samarkand, la baza primului stând mental și religios shamanismul, budismul lamaist și tegrismul, în timp ce pentru cel timurid a fost islamismul⁵⁰. Dacă organizarea statală, militară, juridică și socială a societății mongole a reprezentat în sec. al XIII-lea un aspect de noutate, chiar și pentru civilizații vechi și cu tradiție, imperiul timurid a pășit pe urme deja cunoscute și aplicate. A le pune în continuare în aplicare s-a dovedit o neconvergență cu a doua jumătate a sec. al XIV-lea. Imperiul mongol de la Ginghiz Han și până la Kublai Han (Cubilai), respectiv din 1206 și până în 1294 s-a fragmentat în mai multe hanate, fapt pentru care, Timur Lenk, după cca. un secol de istorie, a preluat și s-a bazat pe experiența clanului Djagadai (unul dintre urmașii lui Temugin – aripa ginghizhanidă, „stinsă” deja la momentul ascensiunii sale). Practic, Timur Lenk a fost originar din vestul ulusului lui Djagadai, realitate politică, economică, socială și militară în care moștenirea mongolă se dispase printre stepe. O reclădire, o reîncercare de a impune un imperiu

Niculescu, 2006, p. 20-34; 148-171, inclusiv Lavisse, E. Și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 926-969.

⁴⁸ A se înțelege pentru uzbeki, turcmeni, kirkizi și cazaci, dar mai puțin pentru ruși, chinezi sau indieni.

⁴⁹ Grousset, Rene, op. cit., p. 10-11; vezi și Champdor, Alfred, op. cit., p. 137-140; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 288.

⁵⁰ Ezzati, D, The spread of islam, The Contributing Factors, London, p. 274; vezi și <http://ro.wikipedia>, Imperiul mongol, p. 2-25.

asemănător celui mongol s-a demonstrat a fi de la început o aventură. Epoca timuridă s-a demonstrat a fi un experiment eșuat ca durată în timp.

Istoricul francez Grousset Rene a denumit campaniile mongole ale lui Gînghiz Han și ale urmașilor săi ca o adevărată „cruciadă galbenă”⁵¹ pentru sec. al XIII-lea. Următorul veac (n.n.) a început din perspectiva timuridă ca o reorganizare a Asiei Centrale. Oamenii și stăpânii stepelor nu mai erau aceiași. Dacă imperiul mongol a unificat, surprinzător de repede, sub copitele cailor, teritoriile întinse din China și până în zonele slavone ale rușilor, imperiul timurid s-a lovit, pentru același spațiu geografic amintit, de state deja organizate, pregătite în a se confrunta cu o nouă ridicare a stepelor.

Fără a fi un urmaș direct al lui Gînghiz Han, Timur Lenk și epoca sa s-au mulat pe perioada fărâmițării feudale a Orientului Apropiat și Mijlociu, fapt ce l-a adus într-o confruntare directă militară⁵² cu sultanatele și emiratele islamice ale Asiei Centrale, dar și cu Hoarda de Aur, cu Imperiul otoman, cu India și China. Îndârjirea sa de mare cuceritor al stepelor dintre 1370-1405 nu s-a mai soldat cu expansiunea și de aici cu centralizarea Asiei, așa cum o realizase Temugin. Pe fondul dislocării statale a imperiului mongol, ca și al anarhiei feudale instalate în Asia Centrală⁵³, reeditarea operei lui Gînghiz Han nu mai era posibilă (n.n.). Marea întindere a stepelor trăia un alt clocot, o altă dimensiune istorică. Evenimentele nu au mai putut aduce în prim plan un nou imperiu, clădit pe același model, chiar dacă personajul luat în analiză a fost un mare cuceritor.

S-a impus ca un mare cuceritor, inteligent în tactica și strategia militară aplicată direct în teren, dar la polul opus: brutal cu adversarii, devenind legendar prin piramidele de crani pe care le ridica în orașele sau cetățile cucerite⁵⁴. În Cuvânt înainte de la lucrarea lui Blin Arnaud⁵⁵, Mihai Manea constata, corect, că nici un alt conducător asiatic al epocii feudale „nu a inspirat atâta teamă”⁵⁶, de aici și postarea sa

⁵¹ Grousset, Rene, op. cit., p. 9-29; vezi și Halil Inalcik, Imperiul otoman și epoca sa (1300-1600), Ed. Enciclopedică, Buc., 1996, p. 30-49; vezi și Mantran, Robert, op. cit., p. 44-46.

⁵² Champod, Albert, op. cit., p. 9-15; vezi și Grecu, Vasile, op. cit., p. 86-95; vezi și Lavissee, Ernest și Rambaud, op. cit., p. 927-963; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 300-302.

⁵³***La Rousse, op. cit, p. 352.

⁵⁴ Blin, Arnaud, op. cit., p. 9-10.

⁵⁵ Ibidem, p. 2-5.

⁵⁶ Ibidem.

„timpurie” în galeria „figurilor de ceară” (n.n.) a dictaturilor totalitare ale secolului trecut. Doi mari cuceritori ai stepelor asiatice s-au confruntat cu timpuri și societăți diferite, dincolo de fireștile și acceptabilele similitudini. Astfel, Gînghiz Han s-a confruntat cu adversari, care din punct de vedere al tehnicii s-au plasat pe picior de egalitate, dar care s-au lovit de raportul călăreț-arcaș, ce a îngenuchiat stătalitățile dintre Oceanul Pacific – Munții Urali – Volga – Marea Neagră. Peste mai bine de un secol, emirul din Samarkand nu și-a mai putut surprinde adversarii prin aceeași tehnică, cunoscută de altfel⁵⁷. La apetitul de cuceritor al stepelor, surprinde prin „gustul său pentru distrugere”⁵⁸, dar, surprinzător, prin acela de constructor, de mecenat pentru lumea artelor, meșteșugurilor și asupra acelora ce prospectau cunoașterea. Între cele două coordonate: militară și protector al artelor, prima, din lipsă de metodă și organizare i-a adus efemeritatea ultimului mare imperiu al stepelor (n.n.).

Istoria ultimelor decenii a produs și semnificative reorientări, cu certitudine mai puține pentru europeni, dar critice pentru actuala Rusie Federativă, ca și pentru China, pentru ca la polul opus să se supraliciteze legendara figură a stăpânului din Samarkand, așa cum se întâmplă în Uzbekistan. Statuile, portretele, manualele școlare, istoriografia și aproape întreaga cultură uzbekă poartă amprenta reînvierii memoriei lui Timur Lenk⁵⁹. Este firesc ca astăzi, după prăbușirea URSS, fosta republică unională, devenită Republica Uzbekistan să se afle în căutarea propriei identități.

TIMUR LENK: STĂPÂNUL STEPelor

Numit Timur sau Temur, Temir și ulterior Timur Lenk, latinizat, Tamerlan (cele două componente provenind din limba persană, „cel de fier” și „șchiop”)⁶⁰ s-a născut în Transoxiana (Țara de dincolo de râul Oxus) la 8 aprilie 1336, în orașul Keș, situat geografic la sud de Samarkand. Chiar dacă sunt unele semne de întrebare referitoare la data nașterii sale, atât contemporanii, cât și istoricii ulterioari fixează corect originea sa turcmenă și nu mongolă. De fapt, el nu a făcut niciodată un secret asupra originii sale, încercând, însă, prin căsătorie(i) să-și

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Maria Szuppe, „Timour et timurides dans l' historiografie safavide”, „L' heritage timourid”, nr. 3-4, Taskent – Aix en Provence, Edisud, 1997, p. 297-312.

⁶⁰ Blin, Arnaud, op. cit., p. 77; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 244; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 23-36.

construiesc o legitimitate mongolă, ginghishanidă. Marea familie a triburilor turcice, conservând tradiția stepelor impusă de mongoli, și-a însușit etapa postmongolă⁶¹. Imperiul mongol a fost absorbit de neamurile turcmene, în același spațiu geografic, dominat însă, în sec. al XIV-lea, de un islamism sunnit, îmbrățișat atât de monazi, cât și de sedentari.

Descendent din tribul Barlas, fiu al lui Taragai⁶², Timur Lenk se naștea, într-o manieră legendară, printr-o premoniție a imamului de trib, dar și a tatălui său, referitoare la tânărul prinț ce întindea sabia sa spre cele patru puncte cardinale, vis interpretat de Zaid el Din ca un viitor mare cuceritor⁶³.

Pasiunea pentru putere l-a împins de mic în a găsi soluțiile cele mai eficiente, de la joacă și întrecerile juvenile la cele de mare cuceritor. Transoxiana, făcea parte din fostul ulus al urmașilor lui Djagadai, care la începutul sec. al XIV-lea era disputat ca putere de cele 4 triburi/ clanuri, Arlad, Barlass, Djelair și Tiberdi⁶⁴. Transoxiana, ca și întreaga Asie Centrală, după căderea dinastiei mongole din China, era dominată de două puteri: cea spiritual-religioasă, islamul, reprezentat de ordinele religioase și aristocrația militară, care era acum condusă de marile „case” turcești, ce își căutau obârșii și înrudiri mongole.

De la vârsta de 7 ani, Timur se confrunta cu literele arabe, cu versetele coranice și copierea lor, dar și cu tradiționalitatea stepei: călăritul, trasul cu arcul, vânătoarea și luptele libere. Și-a dezvoltat de mic calitățile fizice, agilitatea, tenacitatea, curajul și în mod special studierea adversarului⁶⁵. Cuceritor de geniu, mecena al artelor și sprijinitor al savanților, șahist reductabil, constructor și administrator, Timur Lenk s-a remarcat prin cruzimea impusă celor care nu i se supuneau⁶⁶.

Deshumarea osemintelor sale din mausoleul acestuia din Samarkand, în iunie 1941, de către echipa de arheologi ruși, conduși de Mihail Gerasimov, reliefa, de fapt, un dublu handicap fizic, atât la

⁶¹ Ibidem, p. 83-86.

⁶² Grousset, Rene, op. cit., p. 8-9; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 86-87; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 244-245; vezi și Lavissee, Ernest și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 926-929.

⁶³ Manole, Neagoe, op. cit., p. 244; vezi și Lavissee, E. (...), op. cit., p. 30-36.

⁶⁴ Lavissee, E. (...) op. cit., p. 926.

⁶⁵ Blin, Arnaud, op. cit., p. 86-87; vezi și Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 100-102; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 245.

⁶⁶ Blin, Arnaud, op. cit., p. 22-23.

piciorul, cât și la mâna dreaptă, răni provocate încă din tinerețe⁶⁷. De asemenea, descrierile din epocă îl prezintă ca pe un bărbat cu talia de 1,70 m, dur în priviri, sobru în atitudine, capul mare cu părul roșcat, cu priviri când răutăcioase și iscoditoare, înșelătoare și disprețuitoare, când curioase dar și tăioase⁶⁸. La polul opus, unul din prizonierii săi, arabul Ibn Arabchah i-a alcătuit o imagine, un portret de om dur și nemilos, crud și sângeros⁶⁹. Majoritatea celor care l-au cunoscut îl descriu ca pe un bărbat mai mult grav decât destins și vesel, gânditor, perseverent în decizii, curtenitor cu înțelepții, dar nemilos cu adversarii. Juca șah, îl preocupau astronomia, dreptul public, istoria și medicina, religia și miturile, vorbind turca, araba și persana⁷⁰. Iubitor de artă, meșteșuguri și comerț, Tamerlan a făcut din Samarkand orașul și capitala asiatică ce a dominat Orientul pentru un secol. La polul opus, ca soldat și cuceritor a fost tenace, îndrăzneț, nemilos și crud, făcând din război o adevărată pasiune și credință⁷¹. Voința și perseverența, apropierea și identificarea cu militarii săi, cu privațiunile la care erau supuși, l-au impus ca pe un comandant admirat, dar și temut, atât de soldații, cât și de adversarii săi.

Nu am greși dacă am remarca , referitor la Timur Lenk, un adevărat geniu militar, tactician și strateg, adept al atacurilor rapide, al marșurilor forțate, trecând de la milă la cea mai dură brutalitate, ce lua forma piramidelor de cranii. Deși musulman în credință, n-a pregetat să-i înfrângă pe coreligionari, distrugându-le orașe și cetăți. Dacă mongolii, creatorii celui mai întins imperiu din istorie, au fost absorbiți cultural de cei pe care i-a cucerit, Timur Lenk – consideră istoricul francez Blin Arnaud – a impus „o renaștere a civilizației persane în Asia Centrală”⁷², dar paradoxal, un imperiu efemer ca durată (n. n.).

Cuceritor de excepție, Tamerlan n-a impus un șir de metode în organizarea imperiului său, petrecându-și aproape întreaga viață în războaie și campanii interminabile. Artist pe scena războiului, el știa să dea exemplu, inspirând încredere, simpatie, dar și autoritate până la cruzime, trecând de la privațiuni fizice de tot felul până la organizarea

⁶⁷ Boris Liapounov, *Surgis du fond des ages*, Moscova, 1970, p. 25; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 23.

⁶⁸ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., ...; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 23-24.

⁶⁹ Blin, Arnaud, op. cit., p. 24.

⁷⁰ Grousset, Rene, op. cit., p. 492. De același autor vezi și *Les Grands Hommes: L' Orient*, Paris, Lacroix, 1863, p. 181-183.

⁷¹ Blin, Arnaud, op. cit., p. 27.

⁷² Ibidem. p. 30.

de petreceri⁷³. De la obținerea puterii și până la poziția de mare cuceritor, el s-a dovedit a fi vârful de lance al djihadului islamic, preocupându-se mai puțin (abia spre 1403-1404) de succesiunea urmașilor și de perpetuarea imperiului.

De la vârsta de 17 ani preia locul tatălui său bolnav, pentru ca la 20 de ani să-și înceapă cariera politică și militară, intrând în serviciul emirului Kazgan, susținut fiind și de unchiul său, Hadji Barlas, dar și de Baiazid Djelair⁷⁴.

Ambasadorul spaniol Ruy Gonzales de Cavijo⁷⁵ menționa că tatăl lui Timur Lenk era de familie bună, înrudit prin sânge cu clanul Chagadai, dar ca nobil de mică proprietate. Solul castilian preluase o informație, care la data respectivă era deja prefabricată și instituită în statul timurid.

Ascensiunea sa a fost, ca întreaga viață, o adevărată aventură, parcurgând etape sinuoase, de la tâlhar, cerșetor și mercenar până la cea de mare cuceritor. Stăpânirea sa a început din Keș, oraș din Transoxiana (prima sa capitală) și s-a extins treptat în întreaga Asie Centrală, cu precizarea că, centrul puterii sale s-a mutat la Samarkand. De altfel, prima parte a acțiunilor sale politico-militare coincide, până spre 1373, cu ascensiunea spre putere. Rene Grousset reliefa, pentru această etapă, calitățile ce se puteau desluși la Timur Barlas: prudența calculată, logica rece a fiecărei acțiuni întreprinse, puterea de adaptare – trecând la ipostaze de cerșetor, tâlhar și mercenar – ca și tactica retragerii la timp pentru a reveni fulgerător pe câmpul de luptă⁷⁶. Ca orice nomad, om al stepei, și Timur Lenk s-a născut soldat, formându-și un adevărat cult față de război, de a se distinge prin curajul personal, disciplină de fier, caramaderie în luptă și armonia cavalerului stepei: călăreț-cal-arc⁷⁷.

Până la vârsta de 34 de ani (după unii autori – 40 de ani) el a câștigat puterea supremă în Transoxiana, trecând sinuos de la trădări la alianțe, de la înfrângeri (puține, de altfel) la victorii.

Aflată sub influență mongolo - djagadeistă, Transoxiana era o regiune strategică a Asiei Centrale, viu disputată între diverse clanuri turco-mongole. Pe la 1340, hanatul djagadeist se fragmentase în

⁷³ Grousset, Rene, op. cit., p. 19-31; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 292-303; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 118-137.

⁷⁴ Manole, Neagoe, op. cit., p. 246; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 15-23.

⁷⁵ Ruy Gonzales de Cavijo, op. cit., p. 110-111.

⁷⁶ Grousset, Rene, op. cit., p. 492-493; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 108 și în detaliu p. 76-118.

⁷⁷ Blin Arnaud, op. cit., p. 115; vezi și Grousset, Rene, op. cit., p. 492-495 și p. 19-31.

Transoxiana și Mongolistan, hanat mongol în teorie, dar în fapt o „confederație turcă”⁷⁸.

După domnia lui Khazan (1343-1346), Transoxiana trecuse sub stăpânirea lui Qazg Han (1347-1358) și apoi a lui Tugluq Temur din 1360. Hanul Qazg a exercitat o reală influență asupra lui Timur Lenk, care timp de cinci ani a fost apropiat de acest descendent al lui Ginghiz Han, această etapă prefigurându-l în complexa și sinuoasa sa formație politică din sfera apropiată puterii⁷⁹. Tânărul Timur Lenk s-a aflat și a fost implicat direct în disputele dintre hanul Qazg, unchiul său Hadji Barlas și Tugluq Temur (succesorul lui Qazg). După moartea hanului și cu precădere a unchiului său, ucis în somn⁸⁰, Timur a devenit stăpânul clanului Barlas. Supunându-se noului han Tugluq, el a devenit consilier extraordinar al viceregelui Transoxianeii – Ilias Hodja, fiul lui Tugluq, primind comanda a 10.000 de militari. A intrat repede în conflict cu Ilias Hodja, hotărând să opună rezistență acestuia, aliindu-se cu cumnatul său, Hussein. Împreună au pus, la început, bazele unei mici armate (1000 de militari). Într-una din luptele cu emirul din Seistan (Iran), Timur Lenk avea să fie rănit la picior și la braț, eveniment de la care se va trage și porecla de „cel șchiop”⁸¹.

Tânărul Barlas a ales calea militară, dar în primul rând pe cea de apărător al islamului, cerând sprijinul canoniștilor musulmani în numele „Binelui Public” – obținut, de altfel – fapt ce i-a dat legitimitatea comportamentului, exemplului dat de cei cinci califi „bine ghidați”⁸². Timur intra în etapa proscrisului, cea de cavaler rătăcitor, cerșetor și căpitan al tâlharilor. Din casa Barlas nu mai rămăsese nimic. În munții Khorassanului el a fost însoțit de soție, cumnatul său Hussein și soția acestuia, inclusiv de un mic număr de supuși. Timp de trei ani el a parcurs episoade de-a dreptul legendare, pe care le considerăm hazarde, greu de susținut cu argumente concret istorice⁸³. Treptat a reușit să ridice în jurul său mici nobili nemulțumiți, turci și iranieni, cu toții musulmani.

⁷⁸ Grousset, Rene, op. cit., p. 486.

⁷⁹ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 929-933; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 89-93.

⁸⁰ Blin, Arnaud, op. cit., p. 91.

⁸¹ Ibidem, p. 93.

⁸² Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 933-935.

⁸³ Pentru aceeași etapă vezi în Ibidem, p. 935-939, dar și Manole, Neagoe, op. cit., 248-256, inclusiv Blin, Arnaud, op. cit., p. 94-101.

Proiectul său, asiduu urmărit, viza cucerirea Transoxianeii, etapă derulată între 1363-1369⁸⁴. Cu multă abilitate, alături de Hussein, Timur Lenk nu și-a îndreptat atenția spre Samarkand, fieful ereditar al celor din neamul lui Djagadai, ci spre Khorassan, Turkestan și Buhara. Au urmat trei episoade militare, de la Podul de Piatră-fluviul Amu-Daria, victorie asupra lui Ilias Hodja, care avea să revină pentru a treia oară, în care timuridul a conlucrat cu cumnatul său Hussein. Stăpânirea asupra Transoxianeii avea, însă, să conducă și la apariția divergențelor dintre Timur-Hussein. Cei doi au decis să ajungă la un compromis, ca printr-o adunare generală (curiltai) să aleagă un nou rege (han), care să fie descendent din Gînghiz Han, dar care să poată fi și ușor manevrat. Acesta a fost șahul Kabil⁸⁵.

A doua bătălie - „ din mlaștini” - i-a opus, din nou, pe Ilias Hodja (20.000 de militari) și pe cei doi cumnați (6.000 de militari)⁸⁶. Bătălia s-a desfășurat la nord de fluviul Sâr-Daria, între Tașkent și Cinaz, în care Timur și Hussein erau pe punctul, chiar, de a-și pierde viața. Pentru timurid a fost ultima înfrângere. Sortii celei de-a treia confruntări s-au înclinat de partea lui Tamerlan. Ilias Hodja și-a propus atacarea și cucerirea Samarkand-ului, unde s-a lovit de opoziția clerului musulman, dar mai ales de o epidemie, care l-au determinat pe Ilias să ridice asediul. Reîntors în Mogolistan a căzut victimă unui rival⁸⁷.

Disparația lui Ilias Hodja a readus în prim - plan disputa dintre cei doi cumnați pentru stăpânirea Transoxianeii, ruptura instalându-se și odată cu moartea soției lui Timur Lenk, prințesa Aldjai-Tourkane, sora lui Hussein⁸⁸. După ce a cucerit cetatea Karshi, apărută de Musa, unul dintre generalii lui Hussein, Timur Lenk și-a înfrânt cumnatul, care s-a retras în cetatea Balkh, unde – consemnează cronicarii timurizi – Hussein a fost asasinat într-una din moscheiele orașului⁸⁹. După alți cronicari, mărinimos, Timur Lenk i-a permis cumnatului său să meargă în pelerinaj la Mecca, pe drum fiind ucis de supușii lui Tamerlan⁹⁰. Aflat în cetatea Balkh, la 10 ramazan 771 (8 sau 13 aprilie 1370) s-a proclamat rege, după unii, sultan sau emir, acumulând întreaga putere

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Blin, Arnaud, op. cit., p. 103.

⁸⁶ Ibidem, p.104.

⁸⁷ ***Istoria universală, vol. III, Buc., Ed. Științifică, 1960, p. 567-569; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 105.

⁸⁸ Lavisser, Ernest și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 930.

⁸⁹ Manole, Neagoe, op. cit., p. 255; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 85-93.

⁹⁰ Blin, Arnaud, op. cit., p. 107; vezi și Lavisser, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 943-944.

din 1370 și până la moartea sa din 1405, cărmuindu-și imperiul, dar neputând să se autointituleze Mare Han, în spatele lui Kabul Shah, marionetă mongolă, coborâtor din Ginghiz Han.

ORGANIZAREA STATALĂ

Sistemul său de guvernământ, o teocrație imperială, s-a bazat pe fostul drept mongol peste care l-a suprapus pe cel turc, puternic bazat pe sharia islamică⁹¹. Tamerlan a restabilit sharia pe baza canoanelor musulmane, rupând-o cu fostul Yassak prin impunerea propriilor regulamente. În sistemul său, ca suveran absolut, Timur Lenk nu mai depindea de legea civilă, fiind responsabil doar în fața lui Allah. În numele lui D-zeu și a credinței islamice el exercită întreaga putere, atât ca sultan/emir, cât și ca imam, „ministru al religiei”⁹². Era o nouă formă de contract între puterea imperială și cea teocratică. Fostul Yassak (adunarea generală) era desființat și înlocuit de Irade – voința personală, uns în stil musulman, ca vicar al lui Allah.

Subiecții noului imperiu sunt împărțiți în 12 clase, care încep cu descendenții profetului, casa regelui, teologii și apoi musulmanii obișnuiți, fie ei turci, arabi, persani sau mongoli. Practic, sub forme turcești de sec. al XIII-lea, Timur înlocuiește vechea societate cu un califat, făurindu-și în mod conștient o descendență mongolă ce cobora până la Ginghiz Han. L-a înlăturat pe Kabul Shah, înlocuindu-l cu Soiurghatmis, un descendent direct din Casa Ogodai (unul din fiii lui Ginghiz Han)⁹³.

Considerând vechea Yassak ca depășită, stăpânul din Samarkand avea nevoie de legi mai simple, clare și extrem de severe, de asanarea moravurilor, de o disciplină și de o supunere totală, de o armată și de o elită militară la fel de credincioasă și de supusă. Orice nesupunere, defecțiune în aplicarea ordinelor, trădare sau împotrivire erau reprimare brutale, pentru ca actul de credință și de loialitate totală să fie răsplătite regește⁹⁴. Chiar dacă cronicarul Ibn Arabchah l-a criticat pentru duritatea măsurilor sale⁹⁵, Tamerlan s-a erijat în apărătorul islamului și al lui Mahomed, ca adversar al erezilor musulmane. Politica, măsurile și

⁹¹ Lavisse, Ernest și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 944.

⁹² Ibidem, p. 945.

⁹³ Manole, Neagoe, op. cit., p. 256 ; vezi și Champdor, Alfred, op. cit., p. 85-93.

⁹⁴ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 130-132, 137; vezi și Lavisse, Ernest și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 945-946.

⁹⁵ Manole, Neagoe, op. cit., p. 258.

toate cuceririle militare le-a pus în și sub numele Profetului. În lucrarea apocrifă „Instituții”, Timur alegea pe imam, pe administratorul bunurilor bisericii, pe membrii înaltului cler musulman, pe muftiul din orașe și sate, fixând bunurile, proprietățile și veniturile pe care supușii săi urmau să le primească. Este practic vorba de o centralizare excesivă, ușor de controlat și eficient răsplătită, fapt care explică adeziunea totală a clerului bogat, ca și a supușilor loiali. A impus o autoritate de fier prin teroare și acte de o mare cruzime, în care intoleranța decurgea din faptul că el era unicul ales și misiunea sa era o completare a voinței lui Allah și a Profetului său.

Timur a invocat Coranul în numele misiunii sale divine, încercând să realizeze o simbioză constructivă între nomad și sedentar, între cadrul fizic, natural, cel al stepei, cu cadrul etnic, social și militar⁹⁶.

Primul dar făcut marelui cler musulman a fost acela de a-i concesa administrarea tuturor bunurilor, proprietăților (tarkans și tarkanliks)⁹⁷, inclusiv de a apăra credința în Allah. Pentru aceasta erau prevăzute onorarii și „pensii” față de teologi, seidri, sadriu, muftiului și legiștilor, curtenilor și administratorilor curții, cadiului pentru armată, pentru popor, oraș, cetate sau sat⁹⁸.

Timur a refăcut unitatea tribului, a clanului, astfel că, pe timp de pace soldatul stepei era cantonat în acele colonii militare de păstori, unde alături de familia sa redevenea nomad⁹⁹. Ulusurile timuride poartă, astfel, aceleași nume ale calnurilor: Kankli, Barlas, Djelair, Kirkiz, Khazan, Kiptchak, Arlad, Mangut, Kerait, Naiman etc.¹⁰⁰.

Noua administrație timuridă completează ulusurile menționate cu așa-numitele Oumak-Case nobile (40) dintre care 12 primeau privilegiul de Tamga (familii, case privilegiate, ca: Barlas, Tarkhan, Arghoun, Djelair, Mogol-Sai, Soldouz, Alad etc.¹⁰¹. Doar casa sa – Barlas – Timur Lenk a împrumutat-o cu patru marchizate și guvernăminte, cu 100 de companii ce înglobau oameni și arme, animale și bunuri, onorarii și venituri permanente. Celelalte 28 de Oumak-uri, care nu aveau tamga erau investite (investiți) șefi de triburi, clanuri, primind însărcinări militare și administrative, ele fiind întreținute tot de stat¹⁰². La toate

⁹⁶ Grousset, Rene, op. cit., p. 496-497.

⁹⁷ Lavisse, Ernest și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 946.

⁹⁸ Ibidem, p. 947.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem, p. 948.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 36-48.

acestea se adăugau bunurile provenite din războaie, jafurile la care erau supuse orașele și cetățile care nu se predau armatei lui Timur Lenk. De asemenea, venituri și bunuri importante proveneau și din răscumpărarea prizonierilor.

Întreaga sa politică internă a corespuns și a satisfăcut interesele aristocrației feudale, turco-mongolo-persane, atât nomadă, cât și sedentară, clanului Barlas, clericilor musulmani, conducătorilor militari, teologilor și legiștilor, artiștilor și savanților, meșteșugarilor și negustorilor bogați.

Proprietatea funciară feudală în epoca timuridă s-a numit soiurgal. De dimensiuni diferite, ea era dăruită unei persoane – șef de trib, clan, comandant militar, cu dreptul de a o lăsa moștenire, dar sub obligativitatea prestării serviciului militar în armata lui Timur Lenk, inclusiv a unui număr de călăreți. Proprietarul soiurgalului era scutit de impozite, căpătând, totodată, imunitate judiciară și administrativă. Funcționarii statului nu aveau voie să intre pe teritoriul soiurgalului.

Puterea absolută a lui Timur Lenk cuprindea și scaunul suprem de judecată. Ambasadorul castilian, Ruy Gonzales de Clavijo descrie în jurnalul său participarea în Samarkand la astfel de judecăți, în care decidentul era stăpânul suprem – Timur Lenk¹⁰³. Invitată la o astfel de judecată, solia europeană, spaniolă, asista la justiția aplicată primarului șef al Samarkandului, numit Dina, guvernator al curții imperiale, învinuit că ar fi luat măsuri oprimate față de locuitorii capitalei. Acesta a fost supus unei scurte judecăți, verdictul final fiind dat de Timur Lenk, spânzurătoarea fără întârziere¹⁰⁴. Bunurile acumulate pe nedrept au fost confiscate. Alături de guvernator a fost spânzurat și Burunday Mârza care intervenise pentru iertarea celui judecat, curtezan dispus să dăruiască lui Timur - 400.000 de pesantes/real de argint timurid¹⁰⁵. Tamerlan a răspuns că acceptă bucuros darul, dar că va avea același sfârșit precum Dina.

Un alt caz, judecat, la care a asistat Ruy Gonzales a fost cel îndreptat împotriva unui nobil, a cărui atribuțiune era îngrijirea celor 3000 de cai ai curții și care, la reîntoarcerea stăpânului său din campanie, nu a putut prezenta întreaga herghelie. Sentința a fost aceeași - spânzurătoarea¹⁰⁶. Alte cazuri povestite de Clavijo au vizat un măcelar

¹⁰³ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 131.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem.

din Samarkand, care fusese prins că vindea carne la suprapreț, marfă ilicită, ca și în cazul unor cizmari și vânzători de sandale¹⁰⁷.

Organizarea internă a fost centrată, fapt firesc, de altfel, pe latura militară. Timur Lenk, preluând modelul lui Ginghiz Han, și-a îndreptat toată atenția spre reforma militară. Hoardele sale nu-i mai vizau doar pe nomazi, cât și pe sedentari, recrutați din întreaga Asie Centrală. Armata era împărțită în două corpuri distincte: una era cea care participa la campanie (călăreții) și cea de-a doua era cea care avea misiunea de a apăra spatele frontului¹⁰⁸. Pe lângă cavalerie și pedestrași, balastierii, arcași și geniști, Timur Lenk a utilizat și artileriștii.

Militarii primeau soldă de la stat, uneori chiar înaintea campaniei ce se organiza, inclusiv dreptul de a prăda, jefui orașele, cetățile și pe toți cei care nu se supuneau stăpânului lor. Mai mult decât atât, soldații primeau ordin de a-i decapita pe cei ce se opuneau lui Tamerlan, neacceptând să se predea la ridicarea cortului alb. Este și cazul, amintit aici, la cucerirea în 1387 a orașului persan Ispahan, când au fost ridicate 28 de movile/piramide din capetele celor cca. 70.000 de prizonieri, exemplu ce poate fi dat și cu ocazia campaniei din India și cucerirea capitalei Delhi¹⁰⁹.

Armata timuridă i-a amestecat călăreț-cal-arcaș pe mongolii: keraiți, merkiți, haimani (tătari) cu selgiukizi, kaia, uzbeki, kirkizi, cazaci, cumani, uiguri etc. Călărețul nomad se baza pe arta vieții în șa, pe cal, harnașament și arcul cu săgeți, toate formând o osmoză, un trinom perfect¹¹⁰.

Baza întregii strategii era mobilitatea, retragerea mimată și revenirea pe neașteptate pe câmpul de luptă. Armata avea și unități specializate ce acționau pe principiul loviturii de șoc, a cărui obiectiv era distrugerea totală. Istoricii arab Ibn Khaldun accentua la oastea lui Timur Lenk forța de caracter, camaraderia în luptă, dârzenia și disciplina¹¹¹. De fapt, nomadul stepei asiatică trăia pe cal din fragedă copilărie, utilizând un arc, oarecum diferit față de cel european, dublu arcuit, mai puternic și mai rezistent, cu o grosime triplă a lemnului, fapt ce impregna săgeții, atât viteză, cât și precizie¹¹². Atât mongolii, cât și timurizii dispuneau de două tipuri de arcuri: scurt și lung, folosite la

¹⁰⁷ Ibidem, p. 132.

¹⁰⁸ ***Istoria universală, vol. III, p. 571.

¹⁰⁹ Blin, Arnaud, op. cit., p. 13 și p. 129; vezi și Champdor, Alfred, op. cit., p. 137-156.

¹¹⁰ Ibidem, p. 114.

¹¹¹ Ibidem, p. 115; vezi și Champdor, Alfred, op. cit., p. 137-156.

¹¹² Ibidem, p. 116-117.

tipurile diferite de atac, la care se adăugau sabia încovoiată, lancea și toporul. Erau utilizate, ca și în Europa, atât cavaleria ușoară, cât și cea grea, la care se mai adăugau infanteria de asediu și specialiștii în asedii. În anumite situații au fost folosiți și elefanții, cu precădere pe câmpurile de luptă deschise¹¹³.

Strategic și tactic, Timur Lenk se baza pe efectul atacului surpriză, pe vicleșug în spionarea, chiar psihologică a adversarului, pe atacul susținut, concertant, exploatând viteza calului, a ploii de săgeți, a balistelor în asedii, se pare, fără a fi dovedit, chiar și tunul (bombarda chineză). A combinat activ războiul clasic cu cel de uzură, cu cel psihologic, dar și cu cel al terorii, până la cel defensiv în aparență, susținut și de un număr important de fortificații, așa cum le-a descris și ambasadorul castilian Ruy Gonzales de Clavijo¹¹⁴.

Trupele sale erau eterogene etnic: de la perșii medievali, la turci, arabi, mongoli, indieni, azeri, georgieni, armeni și greci. Unitățile militare erau amestecate, inclusiv comandanții lor, tocmai pentru a se evita dezertarea sau trădarea la nivelul tribului sau a clanului, preluând de la mongoli sistemul decimal, cu unități de 10, 100, 1.000 și 10.000 de militari (tumen pentru ultimii)¹¹⁵. Solda se calcula avându-se în vedere numărul de cai pentru soldatul simplu sau în funcție de rangul militar. Astfel, comandantul unității de 10 militari primea de 10 ori mai mult decât soldatul simplu; cel al unității de 100 de militari, de 20 de ori în plus, în timp ce acela al unității de 1000, de 50 de ori mai mult¹¹⁶.

Predilecția spre masacre, distrugere totală și cruzime izvorâse și se înrădăcinase la nivelul stepei. El nu a făcut altceva, decât să le împingă până la paroxism și inimaginabil. Exemplele se găsesc în mai toate operele citate până acum.

Sistemul poștal, circulația informației și a ordinilor date au atins sub Timur Lenk o adevărată perfecțiune. Ambasadorul castilian descrie în amănunt acest sistem, modul de organizare, marea mobilitate a solilor și amenajarea stațiilor de înlocuire a cailor și a călăreților¹¹⁷. Prin acest sistem el era informat de orice atac sau mișcare strategică a adversarului, și cu atât mai mult, pentru a nu fi surprins.

¹¹³ Ibidem. p. 117.

¹¹⁴ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 129-133; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 123-125.

¹¹⁵ Jean-Paul Roux, Tamerlan, Paris, Fayard, 1991, p. 294.

¹¹⁶ Ibidem, p. 294; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 128.

¹¹⁷ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 179.

Forma continuă a campaniilor sale a avut drept consecință marile distrugerii pe care le-a provocat adversarilor. Grăitor, dar, totodată, demonic, minaretele de cranii erau dispuse cu fața către exterior, îngrozindu-i pe cei asediați¹¹⁸. Unii autori compară aceste masacre cu un adevărat genocid uman¹¹⁹.

În timpul campaniilor sale Timur îndura alături de soldații săi toate vicisitudinile climaterice, naturale și militare, pentru ca în timp de pace elita armatei sale să participe la serbările curții, fiind așezată la masa sa sau să asiste la primirea solilor.

În administrația civilă Tamerlan numea guvernatorii provinciilor, activitatea acestora fiind verificată o dată la trei ani¹²⁰. În fiecare oraș sau cetate erau ridicate: moschee, o școală publică, medrese (universități), bazare pentru comercianți, spitale, case de ajutor, drumuri interioare, poduri și fortificații. Meșteșugurile și comerțul erau două domenii economice privilegiate în statul timurid, la Samarkand ca și în celelalte orașe acestea fiind susținute de stat. De aceeași poziție privilegiată se bucurau: artiștii, poeții, savanții, istoricii și medicii, astronomii, ca și arhitecții¹²¹.

Concluzionând tema organizării statale, așa cum am remarcat în acest capitol, imperiul timurid a fost o veritabilă teocrație, o monarhie absolută, în care Timur Lenk a acționat ca un „locotenent” al lui Allah, încercând să reimpună imaginea foștilor califi, ca șefi ai statului, dar și ca mare imam al Profetului. Ideologia imperiului timurid a avut la bază religia islamică, Tamerlan acționând în numele ei, dar și ca apărător al musulmului. El a preluat ideologia djihadului, încercând să o impună la nivelul întregii Asii. Este cert un fapt că, nu a reușit peste tot, precum în cazul Chinei, Indiei sau al Asiei de Sud-Est.

Dacă nu a reușit în unificarea lumii musulmane, Timur Lenk a contribuit prin măsurile sale culturale la o adevărată renaștere culturală a islamului. El a încercat să provoace și să impună simbioza dintre sharia islamică și yassak-ul stepei, insistând pentru un compromis acceptabil între cele două coduri de legi asiatice. Am spune, altfel, că a căutat legitimitatea ambelor, contopite în misiunea sa de cuceritor și stăpân universal.

Timur Lenk a încercat să îl imite pe Gînghiz Han, atât în planul cuceririlor militare, cât și în problema organizării imperiului. În timp ce

¹¹⁸ Blin, Arnaud, op. cit., p. 138.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Manole, Neagoe, op. cit., p. 260.

¹²¹ Blin, Arnaud, op. cit., p. 35-48.

mongolul demara în opera sa de cucerire a lumii fără prejudecăți, Timur Lenk a oscilat între nomadul predispus spre a cuceri și spre a distruge și sedentarul care voia să construiască. Între cele două metode, rațiunea de stat a timuridului a eșuat în anii imediat următori de după dispariția sa.

Ca ultim mare cuceritor nomad al stepelor, Timur Lenk și-a petrecut întreaga viață în campaniile sale militare. Momentele de răgaz au fost acordate – câtuși de puțin – organizării imperiului și operei sale de mecenat în domeniul artelor. Cucerirea puterii politice în Transoxiana a fost nu doar un scop în sine, cât mai ales mijlocul prin care și-a dorit să-l urmeze și să-l continue pe Gînghiz Han, ca mare cuceritor al stepelor. Imperiul creat a fost mai puțin întins ca cel al Marelui Han și, totodată mai puțin consolidat¹²². Geografic, imperiul timurid, comparabil cu cel mongol, a reprezentat doar o treime. Timp de mai bine de trei decenii Timur Lenk s-a aflat în fruntea armatelor sale, fiind în mod firesc, comparabil cu marii cuceritori ai lumii, din antichitate și până în timpurile moderne, cu atât mai mult cu cât, înfrângerile sale au fost aproape inexistente (poate doar bătălia din mlaștini în fața lui Iliș Hodja).

O caracteristică a campaniilor sale a fost repetiția, dar, totodată, și o greșală, întrucât Timur Lenk a revenit de mai multe ori în teritoriile pe care le cucerise, ca și împotriva aceluiași adversar. Acest aspect a determinat ca succesiunea întreprinderilor militare să-i ocupe aproape întreaga domnie. O dovadă în acest sens este și prezentarea succintă a campaniilor sale militare:

- 1371-1372, invazia în Mogolistan (două);
- 1372-1373, invazia în Horezm (două);
- 1375, a treia campanie în Mogolistan și Horezm;
- 1380-1387, Timur Lenk cucerește Heratul, Khorasanul, Afganistanul, Iranul, Luristanul, Azerbaidjanul, Kurdistanul, Sultanye, Ispahan, Georgia, Shiraz (unele cucerite și anexate, altele doar invadate);
- 1389,1391, 1394-1395, patru campanii și tot atâtea victorii împotriva lui Tohtamăș (Toktamăș), hanul Hoardei de Aur;
- 1393, Mesopotamia cade sub stăpânire timuridă; cucerirea Bagdadului;
- 1394-1395, campanie în Georgia;

¹²² Ibidem, p. 119: vezi și alți autori menționați în lucrare, precum Champdor, Alfred, Manole, Neagoe, Lavissee, Ernest și Rambaud, Alfred, La Rousse și enciclopediile de istorie universală citate.

- 1398, Timur Lenk invadează Nordul Indiei și ocupă capitala Delhi;
- 1399, este organizată o nouă campanie în Georgia și în Irak;
- 1400-1401, campania din Siria; ocupă și devastează Damascul și din nou Bagdadul;
- 1400, cucerirea orașului Tbilisi și apoi Baalbek, înfrângându-i pe cavalerii mameluci din Alep;
- 1402, bătălia și victoria lui Timur Lenk de la Ankara împotriva sultanului otoman Baiazid;
- 1404-1405, ultima sa campanie, eșuată în China¹²³.

Cuceritor fără scrupule, Timur Lenk și armata sa au luat în galopul hoardelor turco-mongole întreaga Asie, de la China și India până spre Asia Mică și Marea Caspică, supunând și cucerind etnii diferite, state și religii, orașe și cetăți, toate după voința și ambiția sa de nemăsurat. Totul a fost supus și reluat din rațiunea sabiei, devenind în a doua jumătate a sec. al XIV-lea un adevărat calvar și un conducător de temut pentru Asia Centrală și nu numai.

Bogata bibliografie parcursă ne-ar putea permite să abordăm fiecare campanie militară. Intenția noastră, în contextul de față, este aceea de a face o tratare în sinteză, accentuând caracteristicile generale care au făcut din Timur Lenk un adevărat geniu militar, cuceritor, totodată. Pe bună dreptate - cuceritorul din Samarkand - a fost un blestem al stepelor.

Politica sa de cuceriri începe cu 1380 în Khorasan și se încheie în China, în ianuarie 1405. Fără clipe de odihnă el și-a condus armatele spre axele principale ale Asiei, uimind și stârnind admirația dar și frica, teama și spaima adversarilor săi. Timur Lenk trecea repede și nedisimulat de la starea de toleranță la accesele de furie și cruzime, aproape necontrolate. De la iertarea, ca urmare a supunerii și până la masacre n-a fost decât un pas. Distrugerile provocate cetăților, orașelor și statelor cucerite au fost urmate de o masivă depopulare umană, nemiîntâlnită nici la hoardele mongole. A folosit această metodă, urmată de cea a piramidelor de cranii la cucerirea Urgangi – capitala Horezmului, asupra orașelor din Persia și Georgia, Damasc și Bagdad, Ispahan din Iran sau Delhi din India. Mivilele de cranii nu erau altceva decât semnătura trecerii armatelor sale. Ca și în jocul de șah, care-i umplea clipele de răgaz, Timur Lenk căuta soluțiile cele mai neașteptate

¹²³ Ibidem, p. 122-135. Această succesiune a campaniilor timuride este prezentată, descrisă și analizată în lucrările de bibliografie specială, dedicate lui Timur Lenk.

și surprinzătoare, nu înainte de a-și spiona și studia adversarul. Tamerlan recunoștea în „Instituții” că „arta de a cuceri regatele era jocul de șah ... Studiam cu grijă, în minte, drumul care ducea spre cuceriri, chipul în care trebuia să atac, cum să mă retrag. Reflectam asupra conduitei pe care trebuia să o am față de soldați, în ce fel să mă port cu unul, ce ordin să dau altuia. Mereu în gardă ca să nu greșesc”¹²⁴. Deși a dedicat victoriile sale numelui lui Allah și al Profetului său, Timur Lenk a avut ca adversari pe proprii săi coreligionari, musulmanii. Totodată, la baza succeselor sale a stat disciplina de fier, mobilitatea, tactica și strategia, mulate pe realitățile geografice specifice.

Analizând campaniile militare ale lui Timur Lenk, istoricul francez Grousset Rene nu vede în ele decât o succesiune ilogică de acțiuni militare, reluate mereu, fără încetare¹²⁵. Cu toate acestea, analiza noastră este mai degrabă de acord cu aceea a altui francez, Arnaud Blin¹²⁶. Timur Lenk a fost adeptul războiului permanent, exploatând, mai mult, aspectul militar și nu cel politic. Este adevărat, însă, că aceste campanii implică o enumerare obositoare de ani, nume de bătălii, oameni și locuri, toate îngreunând înțelegerea corectă a planurilor timuride. În toate a existat o logică cronologică, chiar dacă Timur a trebuit să revină în teritoriile cucerite. Acest fapt s-a datorat neconcordanței dintre aspectul militar și cel politic. Cucerirea n-a fost urmată, întotdeauna, de organizarea noului teritoriu. Această idee am întâlnit-o în scrierilor mai multor istorici.

Baza acțiunilor sale a avut ca epicentru Transoxiana, și de aceea primele sale ținte au fost cele vecine: Mogolistan, Horezm, Iran, Afganistan, Kurdistan și Khorasan¹²⁷. El gândea atacul concertat, de la centru spre periferie, înlăturând principalele amenințări – exemplu Hoarda de Aur a lui Tohtamăș sau Imperiul otoman al lui Baiazid, creind în vecinătățile Transoxianei baza economică în vederea susținerii acțiunilor militare. Timur Lenk voia să instituie un echilibru de forțe, dar și o zonă de influență, un „cordon sanitar” în jurul Samarkandului, reședința imperiului. Această strategie nu s-a impus de la început, ci pe măsura evoluției evenimentelor¹²⁸, ca un plan ce se etapiza în funcție de

¹²⁴ Manole, Neagoe, op. cit., p. 261; vezi și Champdor, Alfred, op. cit., p. 93-106, 156-169; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 154-210.

¹²⁵ Grousset, Rene, op. cit., p. 497-498.

¹²⁶ Blin, Arnaud, op. cit., p. 149.

¹²⁷ Vezi: Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 16-17; Grousset, R., op. cit., p. 28-32; Manole, N., op. cit., p. 262-263 și Blin, Arnaud, op. cit., p. 146-153.

¹²⁸ Blin, Arnaud, op. cit., p. 150.

priorități și rezultate (n.n.). În acest plan s-au încadrat și primele sale campanii de după 1380 împotriva Mogolistanului și Khorasanului, vitale pentru securitatea Transoxianeii¹²⁹. Cele două campanii au fost urmate de cele din Iran, Afganistan și Khorasan, teritorii ce făceau parte din ulusul clanului Djagadai, al cărui urmaș Timur se considera drept descendent, fapt ce explică și căsătoria sa cu Tukul-Khanum (descinsă din familia lui Djagadai)¹³⁰.

În primii zece ani de domnie Timur Lenk a organizat patru campanii împotriva Horezmului și cinci în Turkestan. În Horezm este de menționat asediul împotriva capitalei – Urgangi, atunci când Timur se prezintă singur sub zidurile cetății, în bătaia săgeților, provocându-l pe emir care refuză să răspundă duelului. Ulterior orașul a fost distrus și pe locul său plantată o cultură de orez¹³¹. Mogolistanul și Turkestanul sunt supuse în 1389 și 1390. Khorasanul a căzut și el sub stăpânirea timuridă, date fiind marile culturi cerealiere și sistemul aferent de irigații¹³², necesare întreținerii armatei.

Un alt obiectiv l-a reprezentat Persia medievală, ce deschidea perspectiva spre Afganistan și Turkmenistan. El a înfrânt pe: kartizii din Herat, pe sarbadari și tribul Bjuan-i-Kurban. La Herat, împotriva șahului Miram, Timur a aplicat metoda minaretelor de craniu¹³³, pentru ca la Sarbadars, prizonierii să fie zidiți de vii în turnuri (2000 de oameni). În mai puțin de cinci ani oștile sale au cucerit Khorasanul și Seistan. Cronică Zafer Name menționează că populația capitalei Zarendj a fost decapitată. După Seistan a urmat cucerirea Kandaharului (Afganistan) în 1383. Din anul următor, 1384, Timur trece fluviul Amu-Daria, cucerind Mazenderan (unde sunt uciși și copiii de la sân)¹³⁴, urmat de Azerbaidjan și Georgia. Cu acest prilej este informat despre moartea șahului din Iran, Hodja și că urmașii acestuia își dispută succesiunea. Răscoala locuitorilor din Ispahan a fost crud înăbușită, 70.000 de capete au căzut, iar orașul a fost incendiat¹³⁵. Cruzimea soldaților lui Timur i-au determinat pe cei din Shiraz să capituleze, după

¹²⁹ J.P.Roux, op. cit., p. 82; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 152.

¹³⁰ Blin, Arnaud, op. cit., p. 153.

¹³¹ Manole, Neagoe, op. cit., p. 262; vezi și Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 950.

¹³² Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 128.

¹³³ Blin, Arnaud, op. cit., p. 157; vezi și Manole Neagoe, op. cit., p. 263.

¹³⁴ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 18-20; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 264.

¹³⁵ Manole, Neagoe, op. cit., p. 265; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 158-160.

ce fiul lui Timur, Shah Rokh i-a salvat viața tatălui său, ucigându-l pe shahul mosafereid - Mansur¹³⁶.

Invadarea Azerbaidjanului și a Georgiei, și de aici a Hoardei Albe au deschis episodul disputelor dintre Timur Lenk și hanul Hoardei de Aur, Tohtamăș. Confruntarea dintre cei doi s-a extins din 1388 și până în 1395, în toate cele patru bătălii, Tohtamăș fiind înfrânt. Disputa dintre statul timurid și Hoarda de Aur a fost, până la acea dată, cea mai grea încercare și acțiune militară pentru Timur. Paradoxul decurge din faptul că Tohtamăș găsisese refugiu la curtea din Transoxiana și mai mult decât atât, Timur l-a ajutat la ocuparea tronului Hoardei de Aur¹³⁷. Hanul Mamai fusese înfrânt la Kulikovo, în 1380, de Dmitri Ivanovici Donskoi și astfel, ascensiunea lui Tohtamăș a fost deschisă în Destăh Kăptchak (Hoarda de Aur)¹³⁸, tătarul având și susținerea lui Timur. Doi ani mai târziu, Tohtamăș (Toktamăs) dădea foc Moscovei (26 aug. 1382), pentru ca în 1387 să rupă legătura cu protectorul său, invadând Azerbaidjanul. Conflictul era ca și deschis. Timur se abătu în marș asupra Kăptchakului în 1389, atacând dinspre Turkestan și sudul Siberiei, înfrângându-l în 1391, urmărindu-l până spre Moscova și Riazan¹³⁹. O sută de mii de tătari au fost omorâți, atât în luptă, cât mai ales în încercarea acestora de a scăpa dincolo de Volga. Deși primise o grea lovitură, Hoarda de Aur nu fusese desființată, Timur neschimbând, prea mult, ordinea statală.

Tamerlan l-a subestimat pe Tohtamăș, care după plecarea oastei timuride și-a reorganizat forțele, a recuperat din teritorii, s-a aliat cu cneazul Moscovei și cu sultanul mameluc al Egiptului, redeschizând conflictul în 1394-1395¹⁴⁰. De data aceasta confruntarea a fost decisivă. Tamerlan, venit prin Caucaz, a atacat spre centrul hoardei, spre Sarai și Astrahan. Timur a primit chiar solia trimisă de Tohtamăș, ale cărei argumente nu l-au satisfăcut. Bătălia s-a dat pe apa Terek, unde Tamerlan era pe punctul de a fi ucis, fiind salvat de garda sa personală¹⁴¹.

¹³⁶ Grousset, Rene, op. cit., p. 28-32; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 160.

¹³⁷ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 952-954.

¹³⁸ Olteanu, Antoneta, Miturile Rusiei clasice, Ed. Paideia, Buc., 2004, p. 72-73.

¹³⁹ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 954; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 166-170; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 267-269.

¹⁴⁰ Grousset, Rene, op. cit., p. 488-490 și 501-515; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 176-177.

¹⁴¹ Manole, Neagoe, op. cit., p. 270-271; vezi și Grousset, Rene, op. cit., p. 491.

Tohtamăș a scăpat, fugind peste Volga, în timp ce Timur a distrus Astrahanul și capitala Sarai¹⁴². Deși atinsese vârsta de 60 de ani, marele cuceritor al stepelor nu s-a aplecat în reorganizarea statului tătar de pe Volga. Victoria sa împotriva lui Tohtamăș a favorizat refacerea Moscovei¹⁴³, astfel că, țarul Ivan cel Groaznic al Rusiei (1530-1584), copiindu-l pe Timur Lenk, a dat lovitura finală Hoardei de Aur. În ceea ce îl privește pe Tohtamăș, acesta a fugit la prințul Lituaniei, Witowt, pentru a sfârși în 1406 în Siberia, ucis de Shada Beg la Tiumen¹⁴⁴.

Prin înfrângerea lui Tohtamăș, Timur atinge apogeul puterii sale la vârsta sexagenară, și așa cum afirma un cronicar de curte „o ordine și o liniște de cimitir”¹⁴⁵ s-a instalat în imperiu. Era doar liniștea de dinaintea furtunii, în contextul în care Asia, cucerită de Timur Lenk se pregătea să dea în clocot.

În curiltaiul din 1398, Timur își informează curtea despre o nouă campanie, împotriva Industanului. Marele emir vorbea ca despre o adevărată cruciadă islamică asupra hindușilor necredincioși, deși nord-vestul Indiei era musulman. Informațiile epocii vorbesc de o armată de 92.000 de militari, altele de 120.000¹⁴⁶. Pundjabul este devastat, iar la Bhatnir, unde Timur a fost rănit, s-a produs un adevărat masacru, fiind luați peste 100.000 de prizonieri. Confruntarea cu sultanul din Delhi, Mahmud Ghouride s-a dat la 17 dec. 1398 și, deși locuitorii i-au deschis porțile orașului, masacrul și jaful au devenit litere de lege. Omorul și jaful au durat trei zile. Prada pagodelor a fost uriașă pentru toți soldații lui Timur Lenk, în vreme ce pe lângă zidurile orașului au fost construite piramide de crani¹⁴⁷. Vor trebui să treacă cca. 150 de ani pentru ca orașul să se refacă, paradoxal, aceasta s-a întâmplat sub Babur, un alt mongol.

În primăvara anului 1390, la Termez, Timur și-a regăsit familia, pentru a-și face o triumfătoare intrare în Samarkand, încărcat de o

¹⁴² Grousset, Rene, op. cit., p. 523; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 117; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 270-271.

¹⁴³ Olteanu, Antoneta, op. cit., p. 74-75.

¹⁴⁴ Blin, Arnaud, op. cit., p. 177.

¹⁴⁵ Manole, Neagoe, op. cit., p. 272.

¹⁴⁶ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 956-957; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 178-180.

¹⁴⁷ Manole, Neagoe, op. cit., p. 274-275; vezi și Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 956-957.

imensă pradă de război, în cinstea victoriei din cruciada islamică, ridicând și o moscheie comemorativă¹⁴⁸.

Episodul cel mai remarcabil, însă, din întreaga suită a campaniilor rămâne, dincolo de toate, Ankara – 1402. Confruntarea celor doi mari comandanți a fost precedată de atacul împotriva Siriei, de asediul Damascului și al Bagdadului unde se instalaseră turcii mameluci. Campania din Siria, ca de altfel, și cea din Asia Mică s-au derulat în ultima etapă a domniei lui Timur, care era tot mai mult dominat de ideea de a deveni califul Asiei musulmane. Aceasta implica să urmeze drumul pelerinajelor spre Mecca, Medina și Ierusalim, dar mai ales, de cuceririle mamelucilor din Siria și cele otomane din Asia Mică și Peninsula Balcanică. Mamelucii au reușit să atragă mai mulți emiri turcomani, vasali statului timurid și dispuși să se răscoale.

Pretextul campaniei lui Timur n-a fost unul religios, cât mai ales politico-militar, întrucât noul sultan din Alep, Faradj, urcat pe tron în 1399 își extinsese autoritatea în Armenia, Georgia și Siria¹⁴⁹. În fața celor două amenințări, conform obiceiului său, Tamerlan le-a tratat pe rând. Campania a început cu prădarea Armeniei, cucerind și masacrând locuitorii orașului Sivas¹⁵⁰. A luat, apoi, drumul Alepului pe care l-a supus asediului, masacrului și jafului. Cronica Zafer Name descrie dialogul dintre asediatori și asediați, bătălia de la 30 oct. 1400, dar și piramidele de cranii¹⁵¹. Ca un paradox al evenimentelor istorice, ambele armate strigau „Allah Akbar”, deși aparțineau aceleași religii, iar în timp ce se construiau piramidele de tigve și era dinamitată citadela, Timur Lenk discuta cu teologii din Alep. Nimic nu se schimbase în tipologia stărilor timuride. Alepul a fost prădat timp de 3 zile.

După Alep au urmat Damasc, Hama, Homs, Baalbek și Bagdad. Înainte de Damasc, sultanul Egiptului, Faradj s-a opus lui Tamerlan, preconizând chiar uciderea acestuia de către clanul Asasinilor, atentat eșuat, însă. Faradj a fugit în timpul nopții spre Cairo, astfel că a doua zi, locuitorii fostei mari capitale omeyade s-au trezit fără armată – circumstanță în urma căreia s-au predat, 25 dec. 1400. Episodul Damasc aduce în prim plan și primirea de către Timur Lenk a delegației din care făcea parte și istoricul din Magreb – Ibn Khaldun. Delegația a fost

¹⁴⁸ Grousset, Rene, op. cit., p. 180; vezi și în op. cit. și Blin, Arnaud; Manole, Neagoe; Lavissee, Ernest și Rambaud, Alfred.

¹⁴⁹ Blin, Arnaud, op. cit., p. 182; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 278-279.

¹⁵⁰ J.P.Roux, op. cit., p. 135. În Sivas și cronicarii turci descriu cruzimea oștirii timuride ce a îngropat de vii mulți locuitori.

¹⁵¹ Blin, Arnaud, op. cit., p. 185-186.

primită cu cinste, însăși Tamerlan stând cu capul descoperit. Episodul a fost relatat de istoricul Rene Grousset¹⁵².

Pentru viața locuitorilor din Damasc, Tamerlan a cerut 1 milion de dinari, Marele Emir promițând cruțarea orașului. Soldații săi însă au jefuit, masacrat și au luat mii de prizonieri, care au fost vânduți ca sclavi în Transoxiana. Printre ei s-a aflat, copil fiind, Ibn Arabchah, viitorul mare istoric arab, cel care va lăsa posterității un portret negativ al stăpânului din Samarkand¹⁵³. Din Damasc, conform episcopului de Sultanieh, prăzile din aur și argint, bijuteriile și mățăsurile au fost încărcate pe 800 de cămile¹⁵⁴.

A urmat Bagdadul, altă fostă capitală a califatului arab abbasid, care a ales rezistența în fața oastei timuride. Bătălia a durat 40 de zile și s-a încheiat cu cucerirea orașului celor „O mie și una de nopți”. Dacă poezii și savanții au fost iertați, din craniile multor locuitori s-au ridicat 120 de piramide¹⁵⁵.

Cum Siria și Mesopotamia nu mai prezentau o amenințare pentru imperiul lui Timur Lenk, acestuia i s-a prefigurat, inevitabil, confruntarea cu Baiazid Ilderâm. Doi generali de geniu, trecuți de a doua tinerețe, doi strategii ce se studiau reciproc aveau să se înfrunte, cu consecințe importante pentru Asia Centrală și Asia Mică, precum și pentru Europa creștină. Similitudinile dintre cei doi erau evidente: ambii erau turci, musulmani, comandanți de excepție, atât în plan tactic, cât și strategic, dispunând de cele mai importante forțe militare, ambii aureolați de victoriile anterioare, și de aici, de ambiții de invincibilitate, dominați de ideea că această confruntare avea să le fie decisivă. Doi poli de putere se excludeau reciproc, două săbii ale lui Allah aveau să se înfrunte.

Ca vârstă, cei doi combatanți se prezentau diferit: Timur Lenk era în jurul vârstei de 67 de ani, iar Baiazid cu 20 de ani mai tânăr¹⁵⁶. Amândoi purtau însemnele provocate de războaiele purtate, dar optica atacului era diferită. Invadatorul din Anatolia era Timur Lenk, în vreme ce defensivul a fost Baiazid. Timur a beneficiat ca suport de unitatea și disciplina armatei sale, în timp ce Baiazid s-a bazat pe o oștire eterogenă, ce îngloba și creștini.

¹⁵² Grousset, Rene, op. cit., p. 526-527; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 50; vezi și Lavisser, Ernest și Rambaud, Alfred, op. cit., p. 15-19.

¹⁵³ Manole, Neagoe, op. cit., p. 282.

¹⁵⁴ Ibidem.

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ Blin, Arnaud, op. cit., p. 193.

Campania și confruntarea de la Ankara, 1402, au fost amplu descrise, atât de martorii oculari și de cronicari, fie ei asiatici sau europeni, precum și de istoricii lumii moderne¹⁵⁷. Când Timur Lenk și-a făcut intrarea în Anatolia, Baiazid era preocupat de asediul Constantinopolului, pe care a fost nevoit să îl ridice, revenind în Anatolia cu oști turcmele, georgiene, anatoliene, azere, cu creștinii sârbi ai lui Ștefan Lazarevici și cu susținere din partea flotei¹⁵⁸. Timur Lenk venea dinspre Armenia, în fruntea unei armate formate din contingentele a 20 de sultani vasali¹⁵⁹, în care se regăseau: mongoli, perși, afgani, uzbeki, kirkizi, arabi, cazaci, turci, inzi, uiguri etc..

Dorind controlul absolut asupra Islamului, Timur era obligat să înlăture adversarul cel mai de temut de la momentul ascensiunii sale. A urmat un schimb de scrisori, inclusiv de solii, prin care cei doi s-au insultat reciproc¹⁶⁰. Cronica Zafer Name, referindu-se la scrisoarea lui Tamerlan, făcea trimitere la originea obscură a dinastiei otomane și la soția creștină a lui Baiazid¹⁶¹, în timp ce otomanul îl făcea „câine” și-l amenința că „îl va divorța de haremul său”¹⁶². Solia trimisă de Timur la Baiazid reliefa că, Asia se afla sub autoritate timuridă, comparându-l, la polul opus, pe Baiazid cu un „barcagiu turcoman”, naufragiat în abisul îngâmfării sale¹⁶³.

Pregătirea confruntării a implicat și problema efectivelor militare. Astfel, unele mărturii exagerate vorbesc de cca. două milioane de soldați pentru ambele armate; altele de 1.400.000 de timurizi sau de 800.000 și cca. 500.000 de otomani, pentru ca, mai aproape de realitate să fie : 140.000 de soldați pentru armata lui Timur Lenk și cca. 85.000 pentru armata otomană¹⁶⁴.

Sosit sub zidurile Ankarei, Timur și-a schimbat locul taberei sale, punându-l, doar în aparență, în avantaj pe Baiazid, care și-a plasat

¹⁵⁷ Halil, Inalcik, Imperiul otoman. Epoca clasică. 1300-1600, Ed. Enciclopedică, Buc., 1996, p. 58-60.

¹⁵⁸ Mantran, Robert, Istoria Imperiului Otoman, BIC ALL, 2001, Buc., p. 49.

¹⁵⁹ Grecu, Vasile, Ducas. Istoria turco-bizantină (1341-1462), Ed. Academiei RPR, Buc., 1958,

¹⁶⁰ Halil, Inalcik, op. cit., p. 58-59.

¹⁶¹ Grousset, Rene, op. cit., p. 528-531.

¹⁶² J. B. Burry, Cambridge medieval history, vol. IV, The eastern roman empire, Cambridge Press, 1923, p. 681.

¹⁶³ Manole, Neagoe, op. cit., p. 278.

¹⁶⁴ Blin, Arnaud, op. cit., p. 193; vezi și Ion Chirtoagă, Imperiul otoman și sud-estul european, Muzeul Brăilei, Ed. Albatros, Brăila, 2004, p. 19; vezi și Virgil Ciocâltan, Mongolii și Marea Neagră în sec. XIII-XIV, Ed. Enciclopedică, Buc., 1998.

trupele sale, atât spre apă, cât și spre înălțimile de la nord-vest de Ankara¹⁶⁵. Sultanul otoman a căzut victimă capcanei întinsă de timurid, fiind ferm convins de deznodământul favorabil al confruntării. Spionându-și adversarul, Timur Lenk a schimbat albia râului, deviindu-i cursul, fapt cu consecințe directe privind lipsirea de apă a adversarului. Baiazid a ordonat atacul imediat. De asemenea, Timur a reușit să-i cumpere pe tătarii din oastea sultanului, aceștia acționând pe flancuri, permițându-i emirului din Samarkand să-l încercuiască pe Baiazid, căzut prizonier¹⁶⁶.

Prezentată drept una din marile bătălii ale istoriei, lupta de la Ankara, 28 iulie 1402, a durat peste 10 ore, rând pe rând, tătarii și chiar fiii lui Baiazid părăsind câmpul de luptă. Rămas doar cu 300 de ieniceri, sultanul otoman, deși a încercat să fugă, a fost luat prizonier¹⁶⁷.

Timur Lenk a dovedit din nou talentul de bun strateg, psiholog, spion al adversarului, de regizor al întregii acțiuni, de viclean și bun negustor în cumpărarea de trupe din tabăra adversă. Pentru Tamerlan trofeul suprem era însuși Baiazid, devenind de-a dreptul legendară primirea prizonierului în cortul său. Episodul este povestit de cronicarul bizantin Ducas, de cronicarii săi de curte, de istorici precum Blin Arnaud, Manole Neagoe, Champdor Albert, Lavisser Ernest și Rambaud Alfred, Rene Grousset, lucrările lor fiind, de altfel, menționate anterior. Toți autorii reliefează faptul că Baiazid a fost tratat cu respect, inclusiv în timpul deplasării spre Samarkand¹⁶⁸, în pofida tuturor legendelor care s-au țesut (n.n.) în jurul acelei cuști în care prizonierul a fost transportat prin Asia (mort în 1403, suicid prin otrăvire, înmormântat în mausoleul de la Brusa).

În drumul său spre Samarkand, Tamerlan a fragmentat Imperiul otoman, a devastat și jefuit Anatolia, Georgia, refăcându-și, astfel, stăpânirea din vestul Asiei, rămânând popular și admirat în Asia Minor, copleșit de laudele cronicarilor săi, dar și de osmanlâieni, de teologii și legiștii musulmani, care-l declarau apărătorul și restauratorul unității islamice¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Manole, Neagoe, op. cit., p. 286; vezi și Halil Inalcik, op. cit., p. 51-60; vezi și Lavisser, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 839 și Blin, Arnaud, op. cit., p. 194-198.

¹⁶⁶ Grousset, Rene, op. cit., p. 531-533; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 287 și Blin, Arnaud, op. cit., p. 196-197.

¹⁶⁷ Ibidem.

¹⁶⁸ J.B. Burry, op. cit., p. 682-683.

¹⁶⁹ Lavisser, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 961. Tamerlan se întorcea pentru a 19 –a oară învingător la Samarkand, în luna Moharrem, 807 (iulie 1404).

Eșecul lui Baiazid la Ankara, 1402, a avut consecințe negative pentru sultanatul său, până la urcarea pe tron a unuia dintre fii, viitorul Mahomed I (Mehmed I), în 1413, dar favorabile pentru Imperiul bizantin, pentru statele și Creștinătatea ortodoxă din Balcani. Victoria lui Timur a salvat Constantinopolul pentru încă o jumătate de secol¹⁷⁰.

Cele două episoade din campaniile timuride împotriva lui Tohtamăș și Baiazid au adus în prim plan și relațiile lui Timur Lenk cu Europa. Victoriile sale împotriva celor doi au generat un viu interes, amestecat cu teamă, curiozitate și de ce nu cu admirație. Raporturile europenilor cu lumea islamică nu luaseră sfârșit odată cu ultimele cruciade ale sec. al XIII-lea. Europa creștină se simțea încă amenințată de maurii din Pen. Iberică, de cei berberi din Nordul Africii, de sultanatul fatimid și apoi mameluc din Egipt, pentru ca la jumătatea sec. al XIV-lea să se prefigureze pericolul otoman dinspre sud-estul continentului. Victoriile lui Tamerlan au pus în plan geopolitic posibilitatea unei alianțe politico-militare cu statul timurid. Înlăturarea amenințării mauro-berbere, sarazine și otomane ar fi putut aduce Europei „liniștea” necesară. Aceste motive au determinat Franța lui Carol al IV-lea, Spania lui Henric al III-lea, ca și orașele Genova și Veneția (ultimele două dezvoltau relații secrete cu Timur)¹⁷¹ să întrevadă o posibilă alianță. În 1402 Bizanțul obținuse o amânare, fapt conștientizat la Constantinopol, de aceea și aici interesul față de Tamerlan devenise primordial.

Dintre toate Spania s-a dovedit cea mai activă, fapt demonstrat și de ambasada, solia trimisă la Samarkand, condusă de Ruy Gonzales de Clavijo, între 1403-1406¹⁷². Jurnalul său de călătorie a fost pentru europeni cea mai interesantă pagină dedicată lui Tamerlan, fapt explicat de numeroasele traduceri realizate în Europa Occidentală până în sec. al XVII-lea, ca și de impactul avut în literatură, dramaturgie și în muzică¹⁷³. De fapt, curțile europene aveau în vedere și o posibilă amenințare din partea timuridului, dată fiind și originea sa turco-mongolă, inclusiv religia islamică. La rândul său, Tamerlan a întreținut relații economico-comerciale cu republicile italiene, trimițând la Paris și apoi la Londra, în 1403 pe călugărul dominican Jean, arhiepiscop de Sultanieh. Propunerile lui Tamerlan, după descrierea victoriei de la

¹⁷⁰ Ion Chirtoacă, op. cit., p. 20-21.

¹⁷¹ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 961.

¹⁷² Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 146.

¹⁷³ Blin, Arnaud, op. cit., p. 202-203, cu precădere a se vedea cap. Mitul despre Timur Lenk, p. 49-76.

Ankara, vizau mai mult interes pentru legăturile comerciale cu Europa Occidentală. Moartea lui Timur Lenk din 1405 a pus capăt proiectelor european-timuride, Eurasia revenind la problemele anterioare mării aventuri a celui care a fost Timur Lenk.

Pentru a 19-a oară, în plină glorie, cu o vârstă de cca. 69 de ani, aflat spre apusul carierei sale de cuceritor, Timur Lenk reintra triumfal în Samarkand, aducând cu sine un fabulos tezaur din imperiul lui Baiazid, inclusiv pe soția acestuia, Olivera și pe cele două fiice. Este momentul în care, deși bătrân și obosit, își propune să refacă fostul imperiu al lui Gînghiz han. Faptul că mai trimitea tribut la Kambalâk (Beijing) îl indigna, într-un moment istoric în care China sub dinastia Ming se afla într-o decădere evidentă.

Înainte de a pregăti campania împotriva Chinei, emirul din Samarkand a primit solia spaniolă condusă de Ruy Gonzales de Clavijo, și ca o coincidență, și pe cea chineză. Ambasadorul castilian de Clavijo relatează întâietatea acordată de Timur delegației creștine și disprețul arătat celei chineze¹⁷⁴.

Marele emir din Samarkand înțelegea foarte bine că Persia, Mesopotamia, Hoarda de Aur și Imperiul otoman nu puteau atinge măreția lui Gînghiz Han fără coroana chineză¹⁷⁵. Acesta avea să fie motivul ultimei sale campanii, cea din China. Cu o armată ce cuprindea, după unele estimări, cca. 150.000-200.000 de soldați, Timur părăsi Samarkandul la 28 dec. 1404¹⁷⁶. Ajuns la Otrar, epuizat și cuprins de frig, Tamerlan căzu la pat, stingându-se din viață la 19 ian. 1405 (7 chabon 807), la Otrar, la 400 km de Samarkand¹⁷⁷.

Medicul său, Fazl Oullah îi spusese anterior că orice speranță de însănătoșire era ca și pierdută, fapt ce l-a determinat să ceară cu limbă de moarte să i se ducă trupul la Samarkand, pentru a fi depus în mausoleul său¹⁷⁸. În ultimile zile de viață și-a chemat emirii, fiii și rudele pentru a-și stabili succesiunea, rugându-i ca strădaniile sale - imperiul stepei pe care l-a clădit – să fie continuate de urmași¹⁷⁹.

Pentru că primii doi fii, Djahangir și Omar Cheikh, muriseră, deja, primul în 1375, iar al doilea în 1391, Timur Lenk avea de ales între

¹⁷⁴ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 147-149.

¹⁷⁵ Blin, Arnaud, op. cit., p. 212; vezi și Manole Neagoe, op. cit., p. 290.

¹⁷⁶ Lavisse, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 962; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 218; vezi și Manole, Neagoe, op. cit., p. 290.

¹⁷⁷ Ibidem.

¹⁷⁸ Ibidem.

¹⁷⁹ Manole, Neagoe, op. cit., p. 291.

Miran Shah și Rokh Shah. Cum cel de-al doilea fiu, cel mai îndrăgit de tată, lipsea, muribundul l-a desemnat drept succesor pe Pir Mahomed, nepotul său, fiul lui Djahangir¹⁸⁰. Acesta a fost repede înlăturat de fiul unchiului său, șahul Miran, respectiv Khalil. În 1407, la rândul său, Khalil a fost înlăturat printr-o lovitură de palat de fiul lui Timur, Shahul Rokh, cel mai important succesor timurid¹⁸¹. Moștenitorii săi au fost incapabili să oprească regresul teritorial al imperiului timurid, deși ei au avut realizări remarcabile în plan cultural¹⁸², mai ales sub Shah Rokh și fiul acestuia Mahomed Tourgai, cunoscut în Europa sub numele de Oulug – Beg, cel care a construit în 1428 în Samarkand observatorul astronomic¹⁸³.

Prăbușirea imperiului timurid s-a datorat luptelor interne pe tema succesiunii, dar și ca urmare a faptului că, odată cu moartea lui Timur Lenk foștii săi supuși din Asia Centrală, atât turci, perși, cât și mongoli, s-au răsculat. Criza politico-militară s-a instalat în imperiul stepei, abia în 1526, având să se afirme un alt mare cuceritor, Babur, cel care a pus bazele imperiului marilor moguli din India.

Timur Lenk a realizat, dintr-o perspectivă mai mult militară, sinteza dintre nomazii de stepă, de etnie mongolă și sedentarii din Asia Centrală, din marea familie a triburilor turcice. Instabilitatea geopolitică a Asiei, în general, și a Asiei Centrale, în mod special, au grăbit fărâmițarea moștenirii timuride. Efemeritatea imperiului stepei s-a datorat și pe fondul în care, geniul și forța lui Timur Lenk au lipsit succesorilor săi. Dincolo de cruzimea și intoleranța de care a dat dovadă, inexplicabile cu gustul și rafinamentul pentru cultură și artă, Timur Lenk rămâne, în mod incontestabil, un mare cuceritor asiatic, alături de Attila, Gînghiz Han, Cubilai Han, Baiazid și Mahomed II, Babur și Akbar. Sub Timur Lenk, Asia Centrală a atins apogeul său militar, dar și cultural.

Domnia lui Timur Lenk n-a fost, doar, o suită de cuceriri și de campanii militare, în paralel totul fiind completat de o vastă operă de construcție, de mecenat asupra poezilor, istoricilor, savanților, inclusiv a artiștilor, indiferent de originea lor, de etnie sau de religie. Ambiția lui Tamerlan a fost de a transforma Samarkandul într-o veritabilă „perlă a

¹⁸⁰ Lavissee, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 962; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 221 și Manole, Neagoe, op. cit., p. 291.

¹⁸¹ Grousset, Rene, op. cit., p. 538.

¹⁸² Blin, Arnaud, op. cit., p. 220.

¹⁸³ Lavissee, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 963.

Orientului”¹⁸⁴, într-un centru economic, politic și spiritual, nod comercial pe Drumul Mătăsii, epicentru al Asiei Centrale.

Reședință, capitală a Transoxianeii și apoi a imperiului, Samarkandul era orașul în care Timur Lenk revenea, încărcat de nenumărate bogății, după fiecare campanie victorioasă. Capitala era un oraș cosmopolit, multietnic și religios, în care găseai în bazare toate meșteșugurile, de la cele productive la cele artistice, aparținând celor mai importante civilizații și culturi ale Asiei, și nu numai. Fiecare campanie însemna un aflux de poeți și savanți, de artiști și meșteșugari.

Istoria Samarkandului a fost și este una milenară, „un martor tăcut” al trecerii timpului, dar, totodată, o dovadă a măreției și splendorii sale de-a lungul epocilor revoluate. Încă din antichitate, grecii l-au numit Maracanda, prin el trecând, posibil, Cyrus cel Mare și Darius, însă în mod cert Alexandru cel Mare, în 328 î.Hr.¹⁸⁵. Orașul era descris în anul 631 d.Hr. de călătorul chinez Xuanzang pentru a fi distrus în sec. al XIII-lea de invazia mongolă. Ibn Battuta, mare călător și geograf, ajuns la Samarkand în 1335, constata că orașul încă nu își revenise după distrugerea provocată de hoardele mongole ale stepei. În timpul lui Timur Lenk și a urmașilor săi, Shah Rokh și Ulagh Beg, Samarkandul a cunoscut cea mai interesantă dezvoltare și înflorire din istorie. Sub Timur, capitala sa a devenit treptat o revanșă a sedentarului asupra nomadului. Prima etapă a Samarkandului timurid a avut caracteristici militare, amplasarea sa făcându-se pe un platou, fapt ce îi dădea aspectul unui oraș-cetate-fortăreață. Noul oraș, cu toate bijuteriile sale arhitectonice (palate, moschei și mausoleuri), cu bazare, grădini și fântâni se întindea pe o câmpie, fapt ce i-a permis o extindere nemaîntâlnită în Orient (peste 16 km).

Samarkandul era organizat ca un important centru comercial, adăpostind de-a lungul arterelor sale mai toate atelierele meșteșugărești, bazarele pentru negustori, locuințele, și în primul rând, sediul curții timuride¹⁸⁶. Bazarele orașului erau locul de schimb pentru negustori, veniți din toate colțurile Asiei, ca și din Europa, pe arterele capitalei „plimbându-se” elita intelectuală a Asiei, ca și arhitecții marilor mausolee Shah-i-Zinda și Gur-i- Amir, a moscheii Bibi Khanum, ca și a palatelor, grădinilor și fântânilor capitalei¹⁸⁷.

¹⁸⁴ Blin, Arnaud, op. cit., p. 211.

¹⁸⁵ Ibidem, p. 38.

¹⁸⁶ Manole, Neagoe, op. cit., p. 297-299.

¹⁸⁷ Simu, Octavian, Herghelia verde, însemnările vrăciului Șofur despre Timur Lenk, Ed. Herald, 2008. Deși personaj imaginar, construit de autor, părerea noastră este că

Samarkandul a cunoscut o adevărată renaștere economică, culturală și artistică, fiind și un oraș al universităților musulmane (medrese), loc de întâlnire al legiștilor și al studenților în Coran¹⁸⁸. Ambasadorul Ruy Gonzales de Clavijo numește meșteșugurile și artizanii acestora: bijutieri, armurieri, zarafi și negustori, măcelari, bucătari, croitori, arhitecți, grădinari, zugravi, pictori, constructori, cioplitori, cizmari etc.¹⁸⁹. Capitala timuridă a devenit un adevărat oraș-muzeu, loc, totodată, de întâlnire a marilor caravane, centru urban dar și militar, centru al diplomației Marelui Emir, aici fiind primite marile ambasade și solii.

Dincolo de toate, cea mai interesantă și mai pitorească descriere a orașului și a curții lui Timur Lenk rămâne cea realizată de ambasadorul castilian Ruy Gonzales de Clavijo. Jurnalul său de călătorie, 1403-1406, va reprezenta o adevărată frescă a momentului istoric (cu precădere pentru europeni și nu numai) în drumul său din Spania-Nordul Africii-Asia-Samarkand¹⁹⁰. Ambasadorul trece prin filtrul formației sale europene: descrierea călătoriei sale, orașele, cetățile, țările întâlnite, obiceiurile și mentalul locului, viața economică și socială, alimentația, organizarea administrativă, comerțul și viața culturală, escorta, tratamentul impus solilor, totul impregnat și de informații vizând originea, ascensiunea, cuceririle, și în mod special, curtea lui Timur Lenk din Samarkand¹⁹¹. Toate aceste descrieri, completate de alți autori, configurează o altă imagine a lui Tamerlan, dincolo de cuceritorul crud și sângeros, punând, cu atât mai mult, în antiteză pe nomadul cuceritor cu opera sa de construcții și de mecenat în domeniul culturii și al artelor¹⁹². Castilianul este dominat, obsesiv, în a descrie totul în amănunt, fapt ce face din jurnalul său principalul izvor informativ despre oamenii și locurile descrise ale civilizației contemporane lumii islamice a epocii timuride. Acordă, astfel, un spațiu important escortelor oferite ambasadei spaniole de către Tamerlan, ritualului de primire în orașe și cetăți, de-a lungul drumului parcurs până la Samarkand. Descrie modul în care ambasadorii erau primiți și tratați, inclusiv teama

acest Șofur nu era nimeni altul decât Sharif ed-Din, principalul cronicar de la curtea lui Tamerlan.

¹⁸⁸ Lavissee, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 956-967; vezi și Champdor, Albert, op. cit., cap. III, Samarkand, p. 36-48.

¹⁸⁹ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 226; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 42.

¹⁹⁰ Ibidem; jurnalul de călătorie trebuie parcurs în integralitatea sa, „da capo al fine”.

¹⁹¹ Ibidem.

¹⁹² Blin, Arnaud, op. cit., p. 38,48, 49-76; vezi și Champdor, Albert, op. cit., p. 36-48.

locuitorilor în fața prezenței escortei timuride¹⁹³. La rândul lor, membrii escortei, ca și conducătorii orașelor gazdă erau verificați de alți trimiși ai curții din Samarkand. Încălcarea regulilor de ospitalitate era grav pedepsită de însuși Timur Lenk. Sunt descrise orașele, modul de alimentare, mesele și alimentele servite, găzduirea și mai ales condițiile de cazare, de transport, inclusiv pentru zonele aride, deșertice¹⁹⁴. Ambasada era păzită, însoțită și organizată de membrii gărzii. Sunt avute în vedere și descrierile referitoare la activitățile economice, spirituale, la monumente și ritualuri, obiceiuri și tradiții, care la fiecare pas i-au surprins pe europenii iberici¹⁹⁵. Sunt supuse analizei psihologice etnii și culturi dintre cele mai diferite: magrebieni și apoi sarazinii egipteni din nordul Africii, turci, arabi, creștini nestorienii, armeni, greci, perși, indieni și mongoli¹⁹⁶. Delegația spaniolă remarcă nivelul civilizației musulmane, rămânând surprinsă de melanjul natural al culturii materiale și spirituale dintre civilizația societății de stepă, nomadă și cea urbană, sedentară¹⁹⁷. Ruy Gonzales de Clavijo conchide că, civilizația timuridă, începând de la Oxus și până la Samarkand, este una pregnant mongolă, deși arată că limba cea mai folosită este persana medievală (pashtu)¹⁹⁸. Orice solie, ambasadă nu putea traversa teritoriile imperiului timurid fără înscrisurile și garda date direct de către Timur Lenk.

La Tirmiz și Keș, fieful clanului Barlas, Ruy Gonzales a vizitat și mausoleul tatălui lui Tamerlan, inclusiv mormântul fiului cel mare al lui Timur, emirul Jahangir, moschee și palate și modul cum au fost tratați peste tot, cu cea mai mare curtoazie diplomatică, specific asiatică¹⁹⁹. La Tirmiz, zilnic, din ordinul lui Timur erau sacrificate 20 de oi, carnea gătită fiind împărțită săracilor, în memoria tatălui și a fiului său.

Ruy Gonzales descrie și emblema statului timurid, întâlnită la tot pasul, Leul și Soarele, inclusiv cele trei inele, care formau un triunghi ce semnifica faptul că Timur Lenk era stăpânul celor Trei Sferturi ale Lunii²⁰⁰.

¹⁹³ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 99-113.

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ Manole, Neagoe, op. cit., p. 297.

¹⁹⁷ Blin, Arnaud, op. cit., p. 202-203, 211-212.

¹⁹⁸ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 105-106.

¹⁹⁹ Ibidem, p. 108-109.

²⁰⁰ Ibidem, p. 110.

Ajuns la Samarkand, ambasadorul castilian rămâne surprins de modul de organizare al orașului, de fastul, luxul, opulența și strălucirea curții lui Tamerlan. De fapt, în 1403, după ruinarea Alepului, Damascului și a Bagdadului, Samarkandul devenise cel mai frumos și mai impunător oraș, capitală a Asiei Centrale. Ca reședință a imperiului Timurid, Samarkandul surprinde, nu doar prin întindere, lux, opulență și fast, cât mai ales prin melanjul etniilor, culturilor și al religiei, dar și prin arhitectura sa grandioasă, ce făcea să transpară eleganța, alături de aspectul despotice și tiranic²⁰¹. Pe lângă zidurile gigantice și construcțiile religioase și laice de dimensiuni colosale, se amestecau eclectic stilurile: chinezesc, indian, persan și turc într-o cromatică și o ornamentație, comparabile cu barocul flamboiant de factură europeană. Totul este completat de grădini luxuriante, fântâni, locuințe din piatră, gresie și mozaicuri, spitale, moschei și o mare de corturi multicolore, atât pentru membrii curții, cât și pentru uzul funcționarilor, a gărzilor și chiar a armatei permanente cantonate la periferia Samarkandului²⁰².

Ambasada spanolă a ajuns la Samarkand la 8 sept. 1403, parcurgând, până la primirea de către Timur Lenk, întregul ritual diplomatic al curții: de la remiterea scrisorilor de acreditare și înmânarea darurilor, trecând prin mai multe etape intermediare, până la prezentarea în fața Marelui Emir²⁰³. În cadrul „întâlnirii diplomatice” sunt descrise: primirea, ritualul curții, corturile familiei timuride, inclusiv cel al lui Timur, luxul, vestimentația, opulența artistică și „beția culorilor”, petrecerile oferite de Marele Emir, participarea la scaunul de judecată, prezentarea soțiilor și a familiei, inclusiv primirea delegației chineze, tratată în mod intenționat la o subclasă diplomatică, în comparație cu poziția oferită celei spaniole²⁰⁴. Ruy Gonzales descrie în amănunt primirea celor două delegații, reliefând disprețul lui Tamerlan față de împăratul chinez, căruia îi plătea tribut și în 1403. În derâdere, la Samarkand, împăratul Chinei era denumit Tanguz Chan – Împăratul Porc²⁰⁵.

La petrecerile organizate și dedicate delegației spaniole au participat membrii familiei, comandantii și funcționarii, elita intelectuală din Samarkand²⁰⁶. Uzanțele curții erau clare și stricte, totodată, neavând

²⁰¹ Manole, Neagoe, op. cit., p. 300.

²⁰² Lavissee, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 966-967.

²⁰³ Ruy Gonzales de Clavijo, op. cit., p. 114-116.

²⁰⁴ Ibidem. p. 117-147.

²⁰⁵ Ibidem. p. 118.

²⁰⁶ Ibidem, p. 128-129.

nimeni curajul să le încalce, și astfel, să aducă prejudicii imaginii de stăpânitor al Asiei, imagine pe care Timur Lenk și-o asuma în modul cel mai ostentativ. Au fost prezentate bazele și produsele acestora chiar de către producătorii sau negustorii lor²⁰⁷.

Actele de judecată, numite de dreptate se finalizau cu asistarea la proces, inclusiv la aplicarea sancțiunii de pedeapsă cu moartea: spânzurătoarea sau decapitarea²⁰⁸.

Delegației castiliene îi sunt prezentate, într-un ritual specific, cele opt soții ale lui Timur Lenk (1403), începând cu Khanum (soția – șefă a haremului), apoi Kuchik Khanum , Tukel, Chelpan Mulk, Mundasaga, Vengaraga, Ropa și ultima Khanum Jahwar²⁰⁹.

Fastul și belșugul, ospetele și petrecerile sunt amply descrise de Ruy de Gonzales, contribuind la conturarea imaginii celei mai mari curți imperiale din Asia Centrală la granița dintre sec. al XIV-lea și al XV-lea. Familia, curtea și supușii săi erau racordați unei ordini stricte, de neîncălcat, în care fiecare își avea locul și rostul său. Aceeași ordine strictă era impusă și locuitorilor, inclusiv armatei aflată permanent pe picior de război. Soldații și familiile lor erau, întotdeauna, pregătiți de campanie. Se trecea, intempestiv, de la viața de sedentar la cea de nomad și invers, de fapt, aceasta a fost și o caracteristică a domniei lui Timur Lenk.

La Samarkand, știința și artele au funcționat permanent, activitatea intelectuală, creațiile artistice, construcțiile și întreaga viață economică erau urmărite de simțul practic, de voința și de starea de moment a marelui stăpân, care atunci când era nemulțumit impunea dărâmarea, urmată de refacere, reconstrucție, restaurare și reabilitare.

Științele umaniste au fost bine reprezentate (istoria și literatura) de nume precum: Sharif ed Din, Rashid ed Din, Ali Yezdă și Hafiz Abru, Muslih-ad-Din, Hafiz, Ubeid-i-Zakani, Alisher Navoi sau Abd-ar-Rahman Djami²¹⁰. Artele majore, ca și cele minore participau la înfrumusețarea și splendoarea capitalei timuride: Poarta Turcoazelor, chioșcul cu frescele dedicate victoriilor, observatorul astronomic, băile și grădinile, capela lui Timur Lenk, Bag-i- Meidan (grădina esplanadei), cabinetul de porțelan, capela Echo, palatul tronului, papetăria, bazinul cu pești, palatul de cristal, grădina lui Zobeide, cele 12 turnuri și cele 40 de coloane, piața regală și Marea piață, caravanseraiul lui Ali Chir,

²⁰⁷ Ibidem, p. 130.

²⁰⁸ Ibidem, p. 130-131.

²⁰⁹ Ibidem, p. 136-137.

²¹⁰ ***Istoria evului mediu, vol. II, Buc., Univ. Buc., 1975, p. 122-123.

moscheiele și cu precădere mausoleul Gur-e Mir și moscheia Tilla-Khari²¹¹.

Pictura și miniatura, arta portretistică, inclusiv grupurile statuare, fântânile și bibliotecile încărcau capitala într-un spectacol cromatic, în care albastrul/bleul, verdele și auriul se contopeau într-un amestec fascinant²¹².

Cu epoca lui Timur Lenk limba turcă a triumfat în fața celei iraniene și a celei mongole, deși limba cultă uzitată la curte a rămas persana²¹³, în vreme ce populația vorbea turca. Începând chiar cu Timur Lenk, cu al său Teuzukat și continuând cu nepotul său Khalil, pot fi enumerați un număr impresionant de poeți ca: Seid-Ali-Hamadani, Khodja-Beha-ed-Din, Latfoullah, Kemal-el-din, Ahmed Kerman, Tefzani, Djezeri, Bokhari și încă mulți alții, autori în versuri, profesori, lexicografi, cronicari, fabuliști și filosofi, aproape toți necunoscuți în Europa²¹⁴.

Este cert că, reședința de la Samarkand reflectă epoca lui Timur Lenk din toate punctele de vedere: de la rafinamentul pentru frumos până la despotismul, crud și sângeros, de la cuceritorul megaloman și până la cel de amfitrion al artelor și al cunoașterii. O epocă și un personaj, o capitală și un imperiu al stepei, toate contradictorii, ce ridică și astăzi multe semne de întrebare. Astăzi, Samarkandul, al doilea oraș după Taskent, capitala Republicii Uzbekistan, poartă urmele, amintirea, măreția și violența lui Timur Lenk, reînviind nu numai memoria marelui cuceritor, dar și epoca sa și moștenirea lăsată posterității.

Parcurgerea, studierea bibliografiei speciale și generale ne-au permis conturarea, atât a personalității, cât și a epocii dominate de cel care a fost Timur Lenk – Tamerlan.

Secolele al XIII-lea și al XIV-lea aveau să aducă în prim plan ridicarea unui adevărat ciclon din Asia, care avea să lovescă cu o forță nemaîntâlnită marea întindere a stepelor din Mongolia și China, până spre Orientul Mijlociu și Apropiat, dar și până spre Munții Urali, Volga și Marea Neagră. Două imperii, mongol și timurid s-au afirmat într-o tulburătoare cucerire a stepelor, căreia i-au căzut pradă culturi și civilizații, popoare și state.

²¹¹ Lavissee, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 965-967; vezi și Blin, Arnaud, op. cit., p. 43.

²¹² Blin, Arnaud, op. cit., p. 43-44.

²¹³ Lavissee, E. și Rambaud, A., op. cit., p. 968.

²¹⁴ Ibidem, p. 969.

Sursele primare, ca și bibliografia specială și cea generală ne-au permis conturarea unor concluzii, cât mai aproape de adevăr, cu rezerva că informațiile existente pot fi oricând completate de noi apariții editoriale.

A surprins, încă de la început, existența celor doi poli opuși ai domniei lui Timur Lenk. Pe de o parte, succesiunea aproape neîntreruptă a campaniilor militare, cruzimea și brutalitatea, iar pe de cealaltă parte, luxul și opulența curții timuride, mecenatul din domeniul culturii și a artelor, construcțiile și obsesia lui Timur față de poeți și artiști, savanți și teologi.

A fost nevoie de o atentă decantare, pentru a depăși aureola legendară și romanțată, benefică și malefică, țesută în jurul lui Tamerlan, pentru a putea descifra și înțelege adevărul istoric. Pentru a putea înțelege epoca timuridă, ne-am propus în primul capitol să demarăm de la modelul imperiului stepei – cel mongol – pentru a-l putea reconstitui pe cel al lui Timur Lenk. Emirul din Samarkand s-a inspirat din modelul statului mongol și s-a dorit a fi un continuator, un adevărat cuceritor și stăpân al stepelor. Ceea ce a surprins a fost efemeritatea imperiului său, fapt ce ne-a determinat să surprindem cauzele ce au stat la baza acestui fenomen istoric.

Este cert faptul că Timur Lenk a fost ultimul mare cuceritor nomad, care, fără a fi un mongol (și-a creat descendența ginghishanidă), s-a comportat ca și Gînghiz Han, ca un atotstăpânitor al stepelor. Nomadismul mongol sau timurid, implicându-i, la cel de-al doilea și pe sedentari, a pus în mișcare milioane de oameni, supuși unei singure autorități, în care trinomul călăreț-cal-arcaș a stat la baza unei „aventuri” militare, nemaîntâlnite.

Eficacitatea, mobilitatea, curajul, violența și duritatea atacului, organizarea și supunerea totală față de comandant, vicleșugul și sistemul „poștal” al circulației informației au lovit ca un „trăsnet”, ca un fulger ce a cuprins cerul Asiei din China și până spre Volga. Într-un adevărat creuzet au fost amestecați: mongoli, chinezi, inzi, perși, uzbeki, kirkizi, turci, arabi și europeni, dar și religii precum: islamism, budism, lamaism, animism, hinduism, creștinism și creștini nestorieni.

Geografic, imperiul mongol a fost mai întins decît cel timurid, dar și mai bine organizat. Între cele două imperii un veac se așternuse cu toate transformările materiale și spirituale, politice și militare, cu mentalități și psihologii specifice.

Timur Lenk a cucerit stepa, dar fără a mai avea și timpul necesar pentru a o organiza. Disciplina și supunerea impusă de imperiul timurid,

chiar dacă a copiat-o pe cea mongolă, nu s-a ridicat și nu s-a gestionat la nivelul celei ginghizhaniste. Imperiul creat de Tamerlan a pășit pe urme deja cunoscute, dar, deși a fost vorba de același spațiu geografic, timpurile, statele și popoarele, noile forțe afirmate erau, acum, diferite și pregătite pentru o nouă confruntare. Stepele Asiei cunoșteau un alt clocot, al fărâmițării feudale, o nouă dimensiune istorică, în care toți se confruntau cu ceilalți.

La Timur Lenk surprinde apetitul său pentru distrugere, completat – paradoxal – cu cel pentru construcție și opulența desăvârșită. Între cele două coordonate, militară și culturală, prima, din lipsă de metodă și organizare a stat la baza efemerității ultimului mare imperiu al stepelor.

Pasiunea pentru putere, convergența dintre distrugător și constructor, cruzimea combinată cu iertarea și toleranța au fost coordonatele personalității timuride, trecerea de la o stare la alta succedându-se, de multe ori, fără logică, fapt care a surprins, dar a impus și o teamă, ce depășea spaima izvorâtă din atâta teroare. Soldatul și cuceritorul, mecenatul și protectorul artelor s-au implicat într-o aventură de proporții care surprinde și astăzi.

Proiectul său s-a impus treptat de pe șeaua calului și a scurtelor momente de răgaz acordate organizării statale. Imperiul timurid al stepelor a fost o reală teocrație, atât imperială (militară și politică), cât și religioasă islamică. Invocând islamul, pe Allah, Profetul și Coranul, Timur Lenk a încercat să impună o simbioză constructivă între nomad și sedentar. Puterea sa absolută s-a răsfrânt asupra întregii organizări statale, dar fără metodă și organizare a succesiunii (doar pe patul de moarte).

Combinând războiul clasic, ofensiv cu cel de uzură, Timur Lenk s-a obișnuit să-și conducă imperiul mai mult din șea și nu din tronul executiv al puterii din perioadele de acalmie. Ideea de pace a Asiei, atât de necesară, i-a lipsit în totalitate. Odihna a fost câte o etapă scurtă între cuceriri.

Deși a acționat în numele islamului, Tamerlan s-a confruntat cu proprii săi coreligionari, încercând să sudeze sharia islamică cu fostul yassak mongol. Rațiunea de stat a eșuat în această privință, chiar în perioada, imediat, de după dispariția sa . Campaniile militare i-au ocupat întreaga domnie, într-o succesiune obositoare pentru oricine i-a urmărit cuceririle. Cert este , însă, și faptul că Timur Lenk surprinde și astăzi prin curajul său, buna pregătire tactică și strategică, inteligență și vicleșug, spionajul și studierea adversarului, dar și prin cruzimea cu care construia piramidele de craniu. Geniul și forța spiritului său au lipsit

urmașilor, astfel că, luptele interne pentru puterea succesorală au stat la baza prăbușirii construcției sale imperiale.

Cuceritorul din Samarkand a avut la dispoziție o mașină de război, eficientă, disciplinată, extrem de mobilă și de dură, care la ordinul comandantului său a făcut din teroare arma-cheie a atacului. Agenții săi secreți erau trimiși înaintea trupelor pentru a răspândi zvonul referitor la faptul că, cei care nu se vor supune vor fi așezați în temutele piramide de cranii.

Timur Lenk rămâne alături de Attila, Gînghiz Han, Ogodai și Cubilai, Bayazid și Mahomed II, Babur și Akbar, ca unul din marii cuceritori din istoria Asiei, deopotrivă om de stat, general sclipitor, sângeros și crud și deopotrivă patron al artelor. După 1991, în Uzbekistan este venerat până la adulație.

La polul opus imaginii de cuceritor, sângeros, crud și intolerant se află și cealaltă ipostază timuridă, aceea a constructorului și a protectorului artelor, culturii și cunoașterii, un adevărat mecena al elitei intelectuale. Timur Lenk a făcut din Samarkand „o perlă” a culturii asiatice, cel mai mare oraș, nod economic și comercial, centru diplomatic și artistic al Asiei Centrale din a doua jumătate a sec. al XIV-lea și începutul veacului următor.

Samarkandul a devenit o revanșă a sedentarului în fața nomadului, dar care, paradoxal, redevenea nomad, soldat și familie, curte, indiferent de etnie, clan și religie. Capitala timuridă a devenit pentru câteva decenii „inima” economică, culturală și artistică, diplomatică și politică a Asiei. Pentru Samarkand, cuvântul de ordine era spiritul eclectic, de la artă și până la religii, mentalități și ritualuri, etnie și ideologie, elite intelectuale și diplomatice, meserii, profesii și domenii de activitate. Viața Samarkandului se caracteriza prin cea mai interesantă formă de opulență, de fapt, de stiluri arhitectonice, de o vie cromatică, de petreceri, de creativitate și gândire pragmatică, de limbi și culturi, toate conexate în jurul unei personalități, care surprinde și astăzi din toate articulațiile benefice și malefice puse în mișcare.

Bibliografie

1. Bibliografie specială

Alexandrescu-Dersca, M., M., La campagne de Timour en Anatolie, Variorum Reprints, 1977.

Aubin, Jean, Comment Tamerlan prenait les villes, în „Studia Islamica”, XIX, 1916.

- Blin Arnaud, Timur Lenk, Ed. Corint Junior, Buc., 2013.
- Blund, Wilfrid, The Golden road to Samarkand, Hamish Hamilton, 1973.
- Champdor, Albert, Tamerlan, Fayard, Paris, 1942
- Clavijo de , Ruy Gonzalez, Embassy to Tamerlane. 1403-1406, The Broadway, Travelles, 1928, New-York, reeditată în 2005, New-York.
- Frutchman, Martin, Pyramid of skulls: a novel of Timur, warrior and emperor, 2012.
- Grousset, Rene, L'Empire des stepes. Attila, Genghis Han, Tamerlan, Paris, Payot, 1941, reeditată la Paris în 1994.
- Grousset, Rene, Histoire de l'Asie, Paris, 1922.
- Kehren, Lucien, Tamerlane, l'empire du Seigneur de Fer, Paris, Payot, 1980.
- Manole, Neagoe, Attila, Genghiz Han și Tamerlan, Buc., Ed. Meridiane, 1971.
- Marozzy, Justin, Tamerlane: sword of Islam, conqueror of the world, Great Britain, Harper Collins Publisher, 2004.
- Morel, E., Les monuments de Samarcande et les ruines dans l'Asie Centrale, Lyon, 1909.
- Roux, Jean-Paul, Tamerlan, Paris, Fayard, 1991.
- Simu, Octavian, Herghelia Verde. Însemnările vraciuului Sofur despre Timur Lenk, Ed. Herald, Buc., 2008.
- Szuppe, Maria, Timour et timurides dans l'historiografie safavide, L'Heritage timuorid, nr.3-4, Taskent-Aix en Provence, Edisud, 1997.

2. Bibliografie generală

- *** Academia Română, Istoria românilor, Ed. Enciclopedică, Buc., 2001.
- Bouvat, L., L'Empire mongole, tome VIII, Paris, 1927.
- Brend, Peter, The mongol empire, London, Weidenfeld & Nicholson, 1976.
- Burry, J. B., The Cambridge medieval history, Cambridge at the University press, vol. IV, The Eastern Roman Empire, 1923.
- Cahun, Leon, Les revolutions de l'Asie. Les turs, la Chine, l'Iran, l'Asie Centrale, in Histoire generale du IV-e siècle a nos jours, tome II, Paris, 1925.
- Chirtoacă, Ion, Imperiul Otoman și sud-estul european (până în 1878), Ed. Istros, Muzeul Brăila, 2004.

- Ciocâltan, Virgil, *Mongolii și Marea Neagră în sec. XIII-XIV*, Ed. Enciclopedică, Buc., 1998.
- Eliseeff, N., *L'Orient musulman au Mayen Age*, Paris, Armand Colin, 1979.
- ****Enciclopedia statelor lumii*, Ed. Meronia, 2008.
- Ezzati, D., *The spread of islam. The contributing Factors*, London.
- Faralle, Dominique, *De Genghiz Han a Qoubilai Khan*, Payot, Paris, 2002.
- Giurăscu, Constantin, C., *Istoria românilor*, vol. I, Ed. Bic ALL, Buc., 2007.
- Greco, Vasile, Ducas. *Istoria turco-bizantină. 1341-1462*, Ediție Critică, Ed. Academiei RPR, 1958.
- Grousset, Rene, *Les grands hommes de l'Orient*, Paris, Lacroix, 1863.
- Halil, Inalcik, *Imperiul Otoman, Epoca clasică. 1300-1600*, Ed. Enciclopedică, Buc., 1996.
- ****Istoria universală*, vol. III, Buc., Ed. Științifică, 1960.
- ****Istoria universală*, La Rousse, vol. II, de la Evul Mediu la secolul luminilor, Ed. Univers Enciclopedic, Buc., 2006.
- Lavisse, Ernest și Rambaud, Alfred, *Formation des grands etats, 1270-1492*, Librăria Armand Colin, Paris, 1922.
- Liapounov, Boris, *Surgis du fond des ages*, Moscova, 1970.
- Manolescu, Radu (coordonator), *Istoria evului mediu*, vol. II, Buc., 1975.
- Mantran, Robert, *Istoria Imperiului Otoman*, Bic ALL, Buc., 2001.
- Michel, Jean, *Le voyage en Asie Centrale et au Tibet*, Paris, Ed. Robert Laffont, 1992.
- Montefiore, Simon, *Sebag, Monștrii*, Ed. Litera, Buc., 2009.
- Idem, *Ierusalim. Biografia unui oraș*, Buc., Ed. Trei, 2012.
- Olteanu, Antoaneta, *Miturile Rusiei clasice*, Ed. Paideia, Buc., 2004.
- Roux, Jean, Paul, *Histoire de l'Empire mongol*, Ed. Gallimard, Paris, 2002.
- Sellier, Jean și Andre, *Atlasul popoarelor din Orient*, Ed. Niculescu, Buc., 2006.
- Idem, *Atlasul popoarelor din Asia Meridională și Răsăriteană*, Ed. Niculescu, Buc., 2006.

BOIERI ȘI BOIERNAȘI DIN ZONA BREAZA-OCINA-BEZDEAD ÎN SECOLUL AL XIX-LEA ȘI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

*Prof. Gheorghe Stanciu
Breaza*

În secolul al XIX-lea, zona situată în partea de nord-vest a județului Prahova(Breaza-Ocina) și în partea de nord-est a județului Dâmbovița se afla în stăpânirea marilor familii boierești Cantacuzino(Gheorghe Grigore Cantacuzino zis Nababul, stăpân la Provița de Sus), Basarab Brâncoveanu(la Breaza-Ocina-Talea) și a lui Ștefan Belu și apoi a baronului Barbu Bellu(la Bezdead).

De departe, cea mai însemnată proprietate funciară, în secolul al XIX-lea, aparținea familiilor Bibescu-Basarab Brâncoveanu, domeniile lor întinzându-se mai ales în județele Dolj, Gorj, Olt, Vâlcea, Buzău, Mehedinți, Ialomița, Prahova,

Ilfov, Romanați și Dâmbovița. Cea mai mare parte a proprietăților funciare provenea din moștenirea domnitorului Constantin Brâncoveanu, o parte din aceste mari proprietăți trecând în patrimoniul marelui ban Grigore Brâncoveanu, pe de o parte, a Așezămintelor Brâncovenesci, a Spitalului Brâncovenesc, ctitorit de Safta, văduva lui Grigore Brâncoveanu, dar și a nepoatelor Elisabeta și Zoe, pe de altă parte. Proprietățile vor ajunge apoi în posesia lui Gheorghe Bibescu, prin căsătoria sa cu Zoe Brâncoveanu, iar după divorțul celor doi, între anii 1848-1892, patrimoniul va fi pus sub o Eptropie a Averiilor Doamnei Zoe Brâncoveanu(1805-1892).

După decesul doamnei Zoe Brâncoveanu, în anul 1892, moștenitorii din familiile Brâncoveanu și Bibescu vor evalua însemnata ei avere, vor desemna mai multe loturi de proprietăți, care vor fi trase la sorți, căutând să reglementeze cât mai corect succesiunea, despăgubind rudele care primiseră proprietăți de mai mică valoare.

Un „Tablou sinoptic de estimarea întregii averi a moștenitorilor Măriei Sale Doamnei Zoe Basarab Brâncoveanu”, întocmit în anul 1894, arată că averea răposatei cuprindea 16 moșii, totalizând 172 295 pogoane(66 388 ha, după delimitare, reprezentând 133 464,800 pogoane și stânjeni pătrați), la care se adăugau munții Clăbucetul Plaiului și Clăbucetul Azugii, plus casele aflate în București, respectiv Palatul brâncovenesc și casele din strada

Manea Brutaru(1).Moșia din Breaza cuprindea comunele Breaza de Sus și de Jos,Ocina și Talea și avea 13 928 de pogoane,înainte de delimitare,cu o populație de 7112 persoane,iar Comarnicul avea 17 141 pogoane și 5612 persoane.

Boiernașii din Breaza: Nicola Diamandi Saigiu și Costache Saigiu

În condițiile în care,la începutul secolului al XIX-lea,asistăm la o intensă acțiune de lichidare a proprietății țăranilor liberi(moșneni),mai ales a moșnenilor din Bezdead și acapararea acestor proprietăți de către marii proprietari locali, constatăm și fenomenul apariției și a altor pretendenți la statutul de mari proprietari, pe seama uzurpării proprietăților țărănești libere.

Treptat-treptat,pământurile moșnenilor din Bezdead trec în stăpânirea boierilor și a negustorilor.Toți cei care au scris despre moșia Bezdead,una dintre cele mai întinse moșii din județul Dâmbovița,au subliniat faptul că „primul care se infiltrează în acapararea moșiilor de la moșnenii bezdedeni,la începutul secolului al XIX-lea,este boierul Nicola Diamandi Saigiu,stăpân al moșiei Breaza ce se învecina pe latura ei de sud-vest cu Bezdeadul”(2).

Serdarul Nicola Diamandi Saigiu(scris și Nicolae Saegiu Diamant,semnând unele acte și Nicolaos Saizis,cu caractere grecești) se afirmă în anii tulburi ai războiului ruso-turc din anii 1806-1812,când ocupația de către cele două imperii și războaiele de pe teritoriul principatelor române au făcut să domnească aici anarhia și abuzurile în administrația țării,mai ales că tronul muntean a rămas mulți ani vacant.Dregători ai statului,mari și mici,puși de domnie să aplice obiceiul și pravila țării,își folosesc pozițiile și chiar aparatul de stat pentru a-și însuși moșiile moșnenilor prin violență.Cei mai mulți domni,cu stăpânire efemeră și nesigură,a căror grijă principală rămâne stoarcerea țării de bani pentru sultan și pentru ei înșiși,închid ochii în fața corupției și a silniciilor,câtă vreme slujitorii lor le procură banii așteptați.

Originea balcanică a lui Saigiu este sigură și numele său de împrumut este tot balcanic, „saigiu” sau „saegiu”era un mic dregător domnesc,însărcinat cu strângerea „dării oilor”în Principate pentru înaltul sultan,titularii dregătoriei fiind recrutați,de regulă,dintre refugiații din Balcani.Inițial,saigiu (scris și saingiu)desemna pe turcul trimis să strângă beilicul sau oieritul din țările române,care cumpăra oile cu fiat,adică cu prețul hotărât de Poartă.Prin extensie:omul stăpânirii însărcinat să numere oile pentru perceperea taxei(3).

Cu câștigul dobândit din dregătorie, Nicola Diamant, stabilit la Breaza, și-a cumpărat și titlul de serdar (sârdar) și de mic boier (4). Serdarul era un boier de clasa a III-a, care în Muntenia îndeplinea funcția de căpitan al menzilor (stațiile de poștă) și îngrijitorul conacelor, având sub conducerea sa o ceată de oșteni, salahori și carele de provizii.

Nicola Diamant, serdar și saigiu, cumpărase moșia Breaza după anul 1798, de la urmașii domnitorului Constantin Hangerliu și se împrumutase, pentru aceasta, la diverși creditori, cu mari sume de bani. Făcuse schimb și cu mănăstirea Mărgineni, dând moșia Frumoasa, de pe apa Vedei, din Teleorman, pentru niște „delnițe înfundate” pe care le avea mănăstirea Mărgineni la Breaza, pentru care avea „pururea gâlceavă”. Moșia din Teleorman aducea un venit de 2000 de taleri anual, față de 500 de taleri cât aveau părțile din Breaza ale mănăstirii Mărgineni.

Potrivit Catagrafiei oficiale de toți boierii Țării Românești la 1829, publicată de Ioan C. Filitti, despre boierul Nicola Diamant se menționează următoarele: „Neculaie Saegiu, născut în Ipir, 40 ani, sluger, fiu al lui Costache Saegiu, șade în Breaza, are moșia Breaza în Prahova și un petec de moșie Călinești și o vie la Bălțați”. Ipir este provincia Epir, aflată pe atunci în Imperiul Otoman, situată în nord-vestul Greciei și în Albania, de unde au venit intelectuali și comercianți în Principatele române (5). Așa cum am mai afirmat, el semna și cu forma grecească „Saizos” în unele acte de cumpărare a diverselor proprietăți (6).

Pentru a se infiltra în rândul moșnenilor din Bezdead, Nicola Saigiu Diamant profită de evenimentele care au loc, la începutul anilor 1800, în rândul obștei locuitorilor bezdedeni. Astfel, în jurul anului 1800, familia Șarangă, stabilită la Pietroasele-Buzău, revine la Bezdead, pentru a-și solicita moștenirea de la strămoșul lor Stan Șarangă. Zamfir Șarangă înaintează o jalbă domnitorului, în care se plânge că neamurile din Bezdead refuză să-i dea moștenirea cuvenită. În 1811, fiul său, Enache, și doi veri, Irimiia și Samoilă Șarangă reușesc, după mai multe judecăți, să aleagă părțile de moșie ale străbunicului lor, cotropite de Ilie Stătioiu Neblea și de membri ai neamurilor Nenciu și Urzică. În toamna anului 1811, urmașii primesc moșia lui Stan Șarangă, moșie care cuprindea opt livezi, cele mai multe în Urseiu, în partea de est al satului, în colțul sud-estic al Bezdeadului. Această moștenire va fi vândută, în decembrie 1811, serdarului Nicola Saigiu Diamant, pentru suma de 2400 taleri, apoi neamul Șarangă dispare definitiv din viața

satului. Dar părțile lor de moșie, în mâna familiei Saigiu, devin o armă redutabilă pentru realizarea planurilor micilor boieri din Breaza, făcând astfel prima spărtură (subl.G.S.) în sistemul obștei moșnenilor din Bezdead(7).

În noiembrie 1810, Nicola Saigiu cumpărase marginea moșiei Bezdead cuprinsă între Provița(Prahovița)-Vârful Sultanu-Vârful Lăzărești-Talea. În stăpânirea micului boier prahovean, acestui nucleu al unei noi moșii apărute, i se adaugă în 1811 vârful Voinii, în nord, și Marginea Puturosului, în sud, dăruită de moșnenii bezdedeni boierilor Saigiu. Prin viclenie și promisiuni, niciodată îndeplinite, Nicola Saigiu convinge pe membrii obștei să-i dăruiască, un codru de pământ care este sterp și necăutat” situat între Puturosu și Măgura, pământ care era stăpânit în devălmășie de moșnenii din Bezdead, Puturosu și Măgura. Această moșie, locuită de oameni din satul Puturosu, s-a numit Marginea Ocinei, mai apoi Ocina, nume ce sublinia vechea apartenență a teritoriului noii moșii la moșia Bezdeadului, în marginea căreia a apărut mica moșie a familiei Saigiu și satul de pe Provița. Și hotarul dintre județele Dâmbovița și Prahova s-a modificat cu această ocazie. Dacă înainte de anul 1810 hotarul urma cursul râului Provița, ce separa moșiile Bezdead și Breaza, după crearea moșiei Marginea Ocinei hotarul s-a deplasat spre vest, pe marginea noii moșii trecută la Prahova, vârful Sultanului-Măgura Mare-Talea(8).

Revenind la anul 1810, anul primelor achiziții din moșia Bezdeadului, trebuie să menționăm că, mai înainte, Nicola Saigiu dă moșnenilor un împrumut, „pentru angaralele satului”(9), cum declară preoții bezdedeni într-un zapis din anul 1811. Împrumutul a fost destul de mare, căci pentru a-l achita, moșnenii din Bezdead arendează moșia pentru șapte ani unor neguțători din Câmpina, pentru suma de 14 500 taleri.

Prin acest împrumut, serdarul Nicola obține dreptul de protimisic, alături de alți moșneni, având dreptul de a cumpăra părți din moșia Bezdead. Din acest moment, el își pune în practică planul de a-și forma o moșie proprie, la hotarul Bezdeadului cu Breaza, pe care să se sprijine material rangul lui de mic boier(10). Lista achizițiilor serdarului reiese din anaforaua boierilor divaniți din iunie 1817, zapisele de cumpărare fiind păstrate de familie pentru a-și justifica stăpânirea, nefiind trecute în condica moșiei Bezdead.

Deci, în noiembrie 1810, Nicola Saigiu cumpără Vârful Voinii, o lună mai târziu cumpără un mare codru de moșie din marginea Bezdeadului, ce avea să formeze trupul moșiei sale, numită încă de acum

Marginea Ocinei, „latul din apa Prahoviții până în Vârful Măgurii, și lungul din Vârful Sultanului până în Talea, unde într-aceste semne intră și muntele Vârful Voinii”.

Cumpărarea acestor terenuri este legată de împrumutul acordat comunității, care se simte obligată, în aprilie 1811, să acorde în dar lui Nicola Saigiu un imens codru de loc, Marginea Puturosului, cu jumătate de sat, pe care îl adaugă nucleului moșiei sale de pe Provița. În actul de danie moșnenii declarau că darul este făcut „pentru multe ajutoare și faceri de bine ce au văzut de la dumnealui serdarul”, pentru ca, în iunie 1817, la procesul cu fiul lui Nicola, moșnenii să solicite anularea darului, deoarece serdarul nu s-a ținut de cuvântul făgăduit, de a le da bani fără dobândă și să-i scutească de angarale și podvezi, iar la banii care i-au împrumutat, serdarul le-a luat „dobândă pentru dobândă, făcând dobândă capete”(11).

Nicola Saigiu, iar după moartea sa fiul lui, caută să-și extindă moșia spre valea superioară a Bezdeadului, peste Plaiul Tălii, prin cumpărarea de livezi, codri și funii în Talea, Costișata, Râmata și chiar în Urseiu. În primăvara anului 1811, Nicola Saigiu cumpără o întinsă livadă în Talea și mai ales muntele Muscelul, cumpărat de la neamul Găgeștilor (Gagiu). În decembrie 1811 cumpără părțile de moșie ale Șărăngeștilor și în iulie 1812 cumpără întreaga moștenire a lui Popa Tatu, de la Matei Dolete. Pentru moștenirea lui Matei Dolete din Bezdead, Nicola Saigiu a plătit 6600 taleri, moștenire care transferată boiernașului din Breaza, va constitui, în anii următori, una dintre cele mai importante pricini ale prăbușirii obștei moșnenilor din Bezdead. Având drepturi de moșnean în Bezdead, Nicola Saigiu putea să se folosească de dreptul de vecin al unei moșii, vecinul având întâietate în a cumpăra și chiar a ataca actul făcut altuia(12).

Cu aceste două achiziții, pentru care a plătit moștenitorilor lor peste 9000 de taleri, boierul brezean spera să devină stăpânul întregii moșii. În anii 1811-1812, moșnenii bezdedeni se plâng că se găsesc „în grele datorii la boierii brezeni, cu punerea hrisoavelor emanet, din care era aproape să ne prăpădească de tot” și că „umbra sărdar Nicola să le-o robească moșia cu totul”.

La sfârșitul anului 1812, Nicola Saigiu moare, iar fiul său, serdarul Costache, de la mijlocul anului 1815 și în 1816 reîncepe achiziția de terenuri. În câteva luni, Costache Saigiu cumpără peste zece livezi, cele mai multe în Talea, tot atâtea sfori în vatra Bezdeadului și în Râmata și un vast codru de loc pe Cricovul Dulce, la hotarul cu noua moșie a familiei Saigiu. Din acest moment, din vara anului 1816, devine tot mai

aspră confruntarea dintre Costache Saigiu și Ștefan Belu, marele logofăt, pentru moșia Bezdead.

Ștefan Belu este al doilea care se insinuiază și acaparează pământurile în Bezdead, începând să cumpere chiar de la familia Saigiu. El se prezintă ca un apărător al bezdedenilor, în pricina lor cu Saigiu, pe care-l acuzau, la stăpânire, că îi înșelase. La început, Ștefan Belu cumpără pământuri prin intermediul vechililor lui, trecându-le apoi pe numele lui, după 1816. Curând, el acaparează toată moșia Bezdead.

Acest Ștefan (Ștefanache) Belu, ajuns vel vistier, logofăt al Țării de Sus, era cuțovlah venit din Bitola, căsătorit cu Elena Bălcescu. În 1812, când a venit Caragea ca domnitor, el era cântăreț în strana dreaptă la biserica Episcopiei. Grec, vorbea bine limba română. El fusese desemnat în 1812, din Țarigrad, ca venind Caragea pe tron, să-l facă vel vistier căci va fi bine servit (13). În 1817, Zoîța Bălăceanca a zidit biserica de pe moșia sa, Tătăraștii și a numit moștenitor pe biv vel logofătul Ștefan Belu, cu îndatorire ca să îngrijească și de biserică, ceea ce el n-a făcut și mai târziu a observat lucrul acesta chiar Zoîța, care a recunoscut chiar atunci ce păcat a săvârșit făcându-l moștenitor pe acest străin. Actul caracterizează de minune pe acest Ștefan Belu.

În catagrafia boierilor caftanlâi, făcută după cererea generalului Kiseleff, este menționat: la 1769 e născut la București (?), boierul de clasa I, Logofătul de Țara de Sus, Ștefan Belu, care la 1829, sept. 11, ședea în București, având vârsta de 60 de ani (14).

În lupta sa cu Ștefan Belu, pentru moșia Bezdead, serdarul Costache Saigiu înaintează o jalbă lui Ioan Caragea, domnitorul Țării Românești, susținând că el deține protimisul moșiei, încălcat de dregătorul Ștefan Belu, apoi îi aduce la judecata divanului țării pe moșneni, pentru alegerea moșiei lui din dosarele Șărângeștilor și ale popii Tatu. Procesele din 1817 și 1819 vor fi pierdute și de moșneni și de Costache Saigiu. Dar, conform unui document din anul 1832, Costache Saigiu a acceptat un aranjament cu Ștefan Belu, prin care, pentru suma de 60 000 de taleri, renunță la moștenirea lui popa Tatu și a Șărângeștilor, cumpărată de tatăl său, Nicola Saigiu, cu numai 9000 de taleri în anul 1812. Anul 1817 pune capăt ambițiilor familiei Saigiu legate de Bezdead și lăsa drum liber marelui logofăt Ștefan Belu, să preia aproape întreaga moșie a moșnenilor bezdedeni.

Moșia rămasă serdarului Costache Saigiu se limita la nucleul ei inițial din marginea satului dinspre Provița, cumpărat în anul 1810, căruia i s-a adăugat codrul de loc din Marginea Puturosului și părțile de moșie dobândite în Talea, Râmata, Costișata, în vatra

Bezdeadului și Urseiu. Nemulțumit de aranjamentul făcut sub presiune, serdarul Costache revine cu o nouă jalbă în 1832, către ocupantul rus al țării din anii Regulamentului Organic. Face istoricul conflictului dintre cele două părți, principala vină adusă logofătului Ștefan Belu, încă în viață, fiind că a încălcat dreptul de protimisis deținut de Nicola Saigiu din 1810, amintind și de atitudinea partizană a domnitorului Caragea în conflictul său cu marele logofăt.

Ștefan Belu, având puterea banului, încheie un nou compromis cu micul boier brezean, punând capăt definitiv conflictului. Serdarul Costache Saigiu renunța la toate părțile de moșie, cumpărate de el în anii 1815-1816 în Talea, Râmata, Costișata și în vatra Bezdeadului și la dreptul său de protimisis pentru suma de 40 000 taleri și-i înapoia toate zapisele dosarelor popa Tatu și Șărăngeștilor și ale achizițiilor din Bezdead, răscumpărate de Ștefan Belu. În acest fel, el obținea de la Ștefan Belu un total de 100 000 taleri, în afară de moșia dobândită de tatăl său, Nicola Diamant Saigiu, de la moșneni. Această moșie, denumită Marginea Ocinei, ulterior Ocina, își avea limitele, potrivit documentului din 1832, „însă din Valea Brodului în vârful Sultanului, merge la rădăcina mesteacănului înherat drept în vârful la Lăzărești, pă slemne în drumul carului, pă drum în vârful Măgurii i pă Plaiul Teiului, până în Talea, și apucă la vale pă apa Prahoviții”.

Afacerea boiernașilor din Breza s-a încheiat într-un mod favorabil lor. Pentru o investiție, care nu a depășit mai mult de 20-25 000 de taleri, ei au devenit stăpânii unei moșii proprii și au primit 100 000 de taleri de la Ștefan Belu, cei care au plătit marele lor câștig, au fost însă moșnenii din Bezdead, cu moșia și libertatea lor(15).

Din nefericire, pentru Costache Saigiu, după moartea tatălui său, Nicola Saigiu Diamant, el este asaltat de creditorii care-l împrumutaseră pe serdar, când cumpăraseră moșia Breza: vistierul Alexandru Nenciulescu, Theodor Văcărescu, Catinca Minoica, Dimitrie Costache și Ion Ralet, Ioan Răducanu Treistianu. Moșia va fi cumpărată cu 18 000 taleri de către vel vistierul Scarlat Grigore Ghica, apoi va trece în proprietatea doamnei Zoe Bibescu născută Mavrocordat, adoptată de banul Grigore Ghica în anul 1824. După divorțul de Gheorghe Bibescu, va semna Zoe Basarab Brâncoveanu. Ea va moșteni și conacul din Breza al slugerului Nicola Saigiu Diamant. Acest conac, construit din bârne de stejar pe temelie de piatră, fusese construit de marele spătar Toma Cantacuzino cu ajutorul meșterilor locali. Conacul, confiscat după 1711, va fi dăruit vel logofătului Iordache Crețulescu de către Nicolae Mavrogheni, fiind cumpărat în anul 1798 de Constantin Hangerliu. De la

acesta va trece în stăpânirea slugerului Nicola Saigiu Diamant, apoi a vel vistierului Scarlat Grigore Ghica și, în sfârșit, în proprietatea familiei Basarab Brâncoveanu(16).

Singura urmă a familiei Saigiu, în Breaza, era reprezentată de biserica cu hramul Sfântul Gheorghe și Sf. Împărați din Breaza de Jos, ctitorie din anul 1830 a lui Costache Saigiu, fiind zugrăvită la anul 1844 de pictorul Radu Vintilescu(17). Istoricul Mihai Sorin Rădulescu, într-o recenzie la cartea lui Stelian Brezeanu despre moșnenii din Bezdead, menționa că „urmele acestei familii(Saigiu, n.n.G.S.) se păstrează la Breaza, pe Valea Prahovei, unde au ctitorit biserica principală din oraș”(18). Nu era biserica principală, mai veche este cea din anul 1777, din Breaza de Sus, biserica din 1830, din Breaza de Jos, ctitoria lui Costache Saigiu era mai vizibilă, așezată între trei străzi, fiind și mai aspectuoasă. Din păcate, ea nu mai există, fiind demolată(!) în vara și în toamna anului 2014 de către cei doi preoți parohi, Dinu Cosmin Victor și Ciubotaru Cătălin. Cei doi tineri preoți fuseseră numiți la această biserică la 1 aprilie 2011 și, inițial, printr-un pliant redactat de ei și difuzat printre enoriași, anunțaseră doar acțiunea de renovare a bisericii pentru care solicitau sprijin financiar. Deși monument istoric, înregistrat în Lista monumentelor istorice din 1956 la nr.2372, având și o interesantă istorie, mai mult datorită ctitorului ei de la 1830, nefiind în stare avansată de degradare, ca altele, biserica nu a putut fi salvată de cei care sunt dornici de a fi noi ctitori, de a fi iconomi stavrofori, și de a beneficia și de alte onoruri bisericesti, deșarte în fond(19). Prin demolarea bisericii de la 1830, dispăre orice urmă a activității familiei Saigiu din Breaza, orașul devenind mai sărac în monumente istorico-religioase, mai sărac în monumente istorice, în general.

Boiernașii din Ocina: Radu Novian, Ștefan Sihleanu, Severa Novian-Sihleanu

Din moșia lui Nicolae Saigiu Diamant și a fiului său, Costache Saigiu a rămas doar partea situată la vest de Ocina, râu care-și ia numele de Provița, după confluența acestuia cu pârâul Valea Târsei. Această proprietate este vândută familiei Pală, care, prin Alexandru Pală, o vinde, pe la 1868, lui Enache Stati(State) zis și Enache Maxen. A rămas apoi în proprietatea doamnei Ana Stati(State), de la care va trece la Severa Stati, căsătorită cu Radu Novian. Familia Novian va desfășura o intensă și meritorie activitate având ca scop ridicarea situației materiale și morale a locuitorilor de pe moșia lor, Ocina(20).

Radu Novian(1853—1903),căsătorit cu Severa Stati,proprietara moșiei Ocina,a fost profesor de geografie la Gimnaziul Matei Basarab din București,gimnaziu care și-a început activitatea în anul 1878.În consiliul profesoral din 11 februarie 1878,colectivul didactic al școlii a hotărât ca noua denumire a gimnaziului să fie Cantemir Vodă,transformat apoi în Colegiul Național „Cantemir Vodă”.Această hotărâre a fost aprobată de către toți profesorii școlii,în frunte cu directorul Pană Constantinescu,printre profesorii semnatori fiind și Radu Novian.

Mai târziu,Radu Novian s-a făcut remarcat prin faptul că a călătorit dincolo de Cercul polar de Nord,în anul 1897,ajungând până în arhipelagul Spitzbergen(Svalbard).A fost printre primii români care au călătorit în aceste locuri,cel mai cunoscut fiind Bazil G.Assan(1860—1918),care a călătorit cu un an înainte,în 1896,în Arctica iar în 1898 va face un voiaj în jurul Pământului,timp de cinci luni(21).

Experiența trăită de Radu Novian în această călătorie și mai ales în Norvegia,o va prezenta în cadrul unei conferințe intitulate „Școala și biserica în Norvegia”,conferință ținută la Societatea de Geografie din București în anul 1898.Ziarul „Epoca” din 29 ianuarie 1898,la rubrica „Litere,Știință,Artă”,publica proiectul conferințelor ce se vor ține în acel an de comitetul Societății Geografice,stabilite pentru trei zile,care vor fi fixate ulterior,după ce se va obține,„Înalta Majestații Sale aprobare”.Pentru ziua a treia era planificat și Radu Novian cu conferința intitulată „Asupra culturii poporului norvegian”(22).

Cu un an înainte,în anul 1897,Radu Novian publicase în revista,„Literatură și artă română:idei,simțire,formă” nr.2,articolul „Școala și biserica în Norvegia”în care, la începutul articolului preciza:„Rândurile de față sunt impresii personale de călătorie din ținuturile vizitate de noi,între Cristiania și Spitzberg,în vara anului trecut”(23).

Conferința ținută la data de 9 martie 1898 va fi publicată într-un mic volum,apărut în două ediții:în 1898 și în 1904,cel din 1904 având,în plus,o prefață de C.Rădulescu-Motru și un portret al lui Radu Novian(24).

Despre această conferință,din martie 1898,o strănepoată a soților Novian,jurnalista Irina Dimiu,implicată în procesele de restituire a proprietăților străbunicilor ei,după 1990,scria:„Radu Novian și soția lui,Severa,străbunica mea,au fost primii români care au trecut Cercul polar de nord la numai un an după cucerirea Polului Nord(în 1897,și tot cu „Fram”,nava lui Nansen).Ei au adus din călătorie o mulțime de

fotografii, ce au fost prezentate ca ilustrație la conferința ținută de Societatea Geografică din București, la 9 martie 1898. Mai știu că principele Ferdinand a asistat la acea conferință despre „Școala și biserica din Norvegia” și că i-a remarcat deja pe străbunii mei ca fiind excentricii care se plimbau la Șosea în sandale, fără ciorapi! Revăzând camera (din Palatul Cotroceni, subl. ns. G.S.) și citind despre ea, n-am putut să nu mă gândesc că poate existența ei a fost parte din răsunetul expediției străbunilor mei...” (25).

După călătoria din Norvegia, sub influența celor văzute aici, soții Novian au căutat să transforme localitatea Ocina după modelul comunelor norvegiene pentru această făcând o serie de donații de terenuri și sprijinind construirea unor clădiri noi, pentru școală, primărie, cămin cultural și pentru o nouă biserică. În anul 1902, soții Novian părăsesc Capitala și se stabilesc la Ocina, unde întâia deziluzie încercată a fost „starea morală a preotului și halul material al școlii” (26). Abia începute primele acțiuni ale soților Novian, când se întâmplă nenorocirea: în anul 1903 moare Radu Novian!

Geograful Alexandru Dimitrescu-Aldem (1880—1917), un apropiat al soților Novian, care a fost la Ocina și a alcătuit o importantă lucrare despre această comună, lucrare tipărită în anul 1905, alesese pentru pagina de titlu un motto din spusele lui Radu Novian: „Adevărata reformă a instituțiilor se face prin schimbarea omului interior, prin perfecționarea conștiinței lui de a face din împlinirea datoriei legea voinței. Orice reformă cât de ideală rămâne fără nici un efect și nici că se poate aplica, dacă sufletul național nu e preparat și dispus în acest sens”. Și Aldem continua scriind: „Blajin și mistic mi se înfățișează chipul bunilor și adevăraților Români. Așa mi-l amintesc eu pe Radu Novian și memoriei lui închin această lucrare” (27).

Vechea școală din Ocina era o insalubră cameră de 9 mp (3 X 3m), astfel că, la 12 februarie 1903, soții Novian cedează clădirea hanului din mijlocul satului pentru a fi transformată în școală, la care se adaugă și 3675 mp de teren, cultivat cu pomi fructiferi din soiuri nobile. La 24 ianuarie 1904 se finalizase construcția școlii, despre care, până în ultimul moment al existenței sale, grav bolnav fiind, Radu Novian se interesa de stadiul execuției lucrărilor. Noua școală avea trei săli de clasă, sală de lucru și cancelarie pentru doi învățători. Mobilierul donat școlii provenea de la pensionul din București, ținut de soții Novian, mobilier din care s-a mai donat și altor școli și instituții din alte localități din vecinătate, chiar și mulți ani mai târziu (28). Într-un proces verbal din 25 iunie 1903, primarul din Ocina, notarul și cei șase consilieri

semnau pentru primirea, cu ocazia punerii pietrei fundamentale a școlii, a mobilierului donat de Radu Novian pentru școala primară(29). Din acest mobilier, se va dona și altor instituții din Ocina și împrejurimi: pentru infirmeria provizorie înființată la Ocina (pentru care Severa Novian primea, la 2 aprilie 1905, mulțumiri de la Luca Elefterescu, prefectul județului), pentru primăria din Ocina, mobilier donat infirmeriei din Breaza de Sus. Anterior, în anii 1902—1903, soții Novian au donat teren și bani pentru a se construi un nou local pentru primăria comunei, au donat pentru noua biserică din Ocina, construită în 1887, a cărei zugrăvire se făcuse pe cheltuiala lui Radu Novian, bani și obiecte s-au donat și primăriei din comuna Talea. În 1906, Severa Novian donează îmbrăcăminte pentru elevi și 36 de aparate de gimnastică pentru școală, donațiile în bani și îmbrăcăminte pentru elevii săraci continuând și în anii următori. După anul 1903, anul decesului lui Radu Novian, activitățile filantropice pentru ridicarea morală și materială a comunei vor fi continuate de Severa Novian, singură, timp de mai bine de un deceniu.

În cimitirul Bellu din București, lui Radu Novian i se ridică un monument funerar, executat de sculptorița Milița Petrașcu(30). La 25 aprilie 1905, administrația Casei Școalelor comunica Severei Sihleanu că, urmare a adresei sale din 23 martie 1905, s-a aprobat ca școala ce a fost construită împreună cu soțul, în comuna Ocina, județul Prahova, să poarte inscripția, „Radu și Severa Novian”, dispoziție comunicată și prefectului județului(31). În 1905 se înființează și al treilea post de învățător, ca urmare a creșterii numărului de elevi care frecventau, acum, școala. Revista, „Albina” din 16 octombrie 1905 semnală acest fapt în cronica săptămânii, sub titlul, „O faptă românească”: „La școala din comuna Ocina, județul Prahova, ministerul a înființat un al treilea post de învățător. Înființarea acestui nou post de învățător se datorește în totul d-nei Severa R. Novian, proprietara moșiei Ocina, care s-a devotat cu totul propășirii și ridicării comunei Ocina la nivelul comunelor din țările cele mai ridicate în cultură și civilizație. În adevăr, această școală atrage admirația tuturilor celor ce o vizitează; ea poate rivaliza cu succes cu cea mai bine întocmită școală urbană, și aceasta mulțumită numai sacrificiilor făcute de d-na Severa R. Novian”(32). Dar mai era mult de făcut pentru schimbarea mentalităților, în rândul localnicilor.

Filosoful C. Rădulescu-Motru(1868—1957), care prefațează a doua ediție a cărții lui Radu Novian, tipărită în anul următor morții sale, în 1904, a fost printre cei care s-au bucurat de ospitalitatea familiei

Novian, la Ocina. În lucrarea sa, „Cultura română și politicianismul” (1904), folosește pentru a exemplifica termenul de „zor”, de „iureș”, ritmul în care lucrează țăranul român, spre deosebire de cel din Occident (muncă tenace, desfășurată în ritm continuu), o situație văzută de el la Ocina: „Nu am teamă, domnule—îmi zicea vara trecută primarul din Ocina (comună lângă Sinaia), căruia eu îi atrăsesem atenția că întârziase cu cositul fânului—, nu am teamă: mâine dimineată până în prânz totul e gata”. A doua zi, deși era duminică, cuvintele primarului meu se adevăriră. Vreo 150 de țărani, bărbați, femei și copii, în cântece și chiote, deteră până în prânz fânul gata. L-au cosit de clacă, cu iureș. Deșteptul primar s-a ales cu plata a vreo câțiva decalitri de țuică. Fă acum pe neamț să priceapă o așa muncă pe care o găsim la țăranul nostru!” (33).

În ziarul „Adevărul” din 21 ianuarie 1906, la rubrica „Adevărul în țară” este relatată ampla festivitate de la inaugurarea oficială a podului peste apa Proviței, între comunele Breaza de Sus și Ocina. S-a săvârșit o slujbă bisericească de către preoții David Popescu și Eremia Ionescu, au ținut cuvântări învățătorul-preot Samson Popescu și prefectul județului Prahova, Luca Elefterescu, iar învățătorul I. Mircescu din Breaza de Sus a venit cu corul sătesc din această comună. După solemnitate, majoritatea celor prezenți, în frunte cu prefectul, au pornit într-un lung convoi de sănii spre comuna Ocina, în urma unei „invitații speciale a d-nei Silvia Novianu, proprietara moșiei. La sosire furăm întâmpinați, pe pragul splendidului său castel (subl. ns. G.S.) de însăși d-na Novianu, care a făcut cu desăvârșită grație, onorurile casei. A urmat un dejun copios, animat...” (34). Printre comeseni, corespondentul ziarului enumeră pe: Luca Elefterescu, prefect de Prahova, Samson D. Popescu, preot și învățător comuna Breaza, Nicolae Focșăneanu, primarul comunei Breaza, ing. Lupu, dr. Nicolau, medicul primar al județului, I. Nicolau, revizor școlar, C. Dobrescu, directorul învățământului primar de la ministerul cultelor, Bucur Spirescu, inspectorul general al învățământului primar, V. Bălășescu, prim procuror de Prahova, L. Vornea, directorul general al Serviciului Contencios al ziarului Adevărul, D. Ștefănescu, judecător Câmpina, I. Popescu, avocat Ploiești, Grigore Bădescu, inspector comunal, C. Ionescu-Lungu, conferențiar al Casei Școalelor, I. Mircescu, învățătorul comunei Breaza, d. Covănescu (corect: Comănescu), primarul Ocinei, Stoica Nedelcu, primarul Proviței, I. Radu Apostol conductor, I. T. Ionescu, primarul Câmpinei, Lucian Boltus, subadministrator Prahova, căpitan Chirițescu, inginer șef Bălțeanu, d-nele Silvia (Severa) Novianu, gentila

găzduitoare și Constantinescu, d-ra Marioara Focșăneanu și alții. După terminarea mesei, s-a vizitat școala comunei Ocina, care este și sediul cercului cultural din localitate. Au vorbit, în asistența unui mare număr de săteni, Ionescu-Lungu, Bucur Spirescu și prefectul Luca Elefterescu, care „au relevat meritele d-nei Silvia Novianu, care aduce neîncetat îmbunătățiri comunei”(35).

Despre alte acțiuni ale Severei Novian, din acești ani de văduvie, găsim alte interesante relatări în presa vremii. Ziarul „Tribuna” din Arad, în numărul de miercuri, 18 aprilie/1 mai 1907, la rubrica „Din România” menționa următoarele: „M. S. Regina și A. S. R. Principesa Maria au binevoit a primi în audiență pe d-na Severa Radu Novianu, filantropa proprietară a moșiei Ocina, din județul Prahova, care s-a devotat cu totul binelui obștesc, și care s-a reîntors de două zile de la Băilești, unde, ca soră de caritate a dat îngrijiri răniților. D-na Novianu va pleca zilele acestea în Egipt și Palestina spre a vizita institutul de surdo-muți. Se știe că d-na Novianu a oferit societății, Vatra Luminoasă Regina Elisabeta” un teren de pe moșia sa spre a se stabili acolo proiectata colonie de orbi”(36).

Nu știm dacă s-a stabilit, la Ocina, vreo colonie de orbi, dar știm că a funcționat aici o colonie de vacanță a atelierelor comunale. O adresă a Primăriei orașului București, serviciul administrativ, din 24 noiembrie 1910, mulțumea d-nei Severa Novian pentru sprijinul acordat coloniei de vacanță a atelierelor comunale, stabilite la Ocina, cu prilejul aflării ei în vilegiatură. Adresa era semnată de inginerul Mihail Popovici, dirigintele coloniei de vacanță, și de Dr. Botescu, primarul Capitalei(37). Cât despre răniții îngrijiți la Băilești de Severa Sihleanu, în aprilie 1907, aceștia erau, desigur, victime ale represiunilor din timpul răscoalei din acel an, dar despre care nu știm alte lucruri.

La data de 1 octombrie 1907, Severa Novian „proprietară la Ocina” primește medalia Răsplata muncii pentru învățământul secundar, clasa I, brevetul nr. 113 fiind semnat de regele Carol și de Spiru Haret, ministru secretar de stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor. Va mai primi și alte importante distincții, după primul război mondial, ca urmare a activităților desfășurate pe timpul acestuia: în 1921 i se conferă „Crucea Regina Maria”, clasa a II-a (brevetul nr. 188 din 5 mai 1921) „pentru activitatea remarcabilă depusă în timpul ocupației la spitalul „Regina Elisabeta” precum și în scopuri de binefacere, dirijând personal 16 cantine”(38). Din partea Crucii Roșii Americane, prin Comitetul pentru România, cu o intensă activitate în anul 1919, primește „Recunoașterea nr. 67” la 26 mai 1920 pentru ajutorul acordat Crucii

Roșii Americane,ca interpret și intermediar,ca directoare de cantine,și pentru că a oferit o porțiune din casa sa la completa dispoziție a C.R.A.ca sanatoriu și loc de odihnă pentru personalul C.R.A.,,arătând prietenia cea mai dezinteresată acelor dintre ai noștri care erau bolnavi sau istoviți”(39).A urmat,la 29 mai 1920,decorarea cu medalia de argint pentru serviciul personal adus Crucii Roșii Americane în timpul războiului, medalie atunci instituită,numărul total distribuit în Europa „netrecând de 50 ”!

Dar,cum vom vedea ulterior,Severa Novian devenită,după a două căsătorie,Severa Sihleanu,nu a avut parte numai de onoruri,dealtfel meritate,ci și de bârfe și acuzații neîntemeiate,privind activitatea din timpul războiului.

După o îndelungată perioadă de văduvie,Severa Novian se va recăsători(în 1918?) cu Ștefan Sihleanu,un descendent al familiei poetului Alexandru Sihleanu(1834—1857).

Ștefan Sihleanu(1 februarie 1857—14 octombrie 1923) era de formație biolog,cu studii superioare la Napoli,doctor în zoologie și în drept.Printre primele publicații științifice ale sale menționăm:De pesci electrice et pseudo-electrice,Napoli,1876; Lacurile Africei ecuatoriale și descoperirile lui Stanley,1877; Principii de zoologie generală,1881-1882, 1870-1887; 18 ani de istorie financiară, 1889 (cf. Enciclopedia română, vol.3, autor Dr. C. Diaconovich, Sibiu,1904). Din anul 1888,era profesor universitar de zoologie medicală la facultatea de medicină din București.A fost președinte al Ateneului Român iar între anii 1895—1900,director al Teatrului Național din București și director general al teatrelor(1901—1905).Anterior,fusese director în Ministerul Finanțelor(1881—1888) și secretar general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice,din anul 1895.Înzestrat cu o cultură temeinică,cu serioase studii universitare făcute în Italia,ca om politic liberal a intervenit rareori în discuțiile publice.Cuvântările pe care le-a rostit,fie în calitate de președinte al Ateneului Român,fie în altă calitate,au fost întotdeauna sobre(40).

La a 60-a aniversare a lui Spiru Haret,prietenii și colaboratorii i-au alcătuit un volum omagial.Intitulat,„Lui Spiru C.Haret Ale tale dintru ale tale”:la împlinirea celor șasezeci de ani”,volumul masiv,de 1228 pagini, a apărut la Tipografia și Editura Institutului de Arte Grafice „Carol Gobl” din București,în anul 1911.În acest volum,semnează și Ștefan Sihleanu un articol despre „Conservatoriile de muzică și artă dramatică”(41).

Severa Novian,devenită acum Severa Sihleanu,își continuă activitatea pe linie culturală și filantropică,bucurându-se de atenția și prețuirea multor personalități ale vremii,cultivând relații inclusiv în înalta societate a vremii(42).Continuă să facă importante donații,către diverse instituții:în decembrie 1922,donează gimnaziului din Câmpina bani pentru a se construi un liceu, și tot în decembrie 1922 donează 2000 lei Comitetului școlar județean.În aprilie 1927,donează 1000 lei Centrului Caselor Naționale iar în ianuarie 1928 donează 2000 lei comitetului școlar al liceului Mihai Eminescu din București pentru a se construi o nouă clădire.La 8 martie 1928 primește o adresă de mulțumire de la Fundațiile Culturale Regale-Muzeul Alexandru Saint-Georges pentru donația unui bust al lui Ion C.Brătianu,în marmură,executat de Ioan Georgescu în 1891,comandat de Ștefan Sihleanu.La 7 iunie 1929,Academia Română,prin I.Bianu,directorul Bibliotecii Academiei,mulțumește pentru cele 1008 volume,cărți rare și din domeniul istoric „din biblioteca răposatului D-voastră soț”,cărți donate de Severa Sihleanu.Academia Română mai primește și alte donații,dovadă fiind adresa din 13 noiembrie 1937 prin care mulțumește pentru că „odată cu publicațiile dăruite în septembrie 1925,a căror listă i s-a înmănat la timp”,Academia mai primește în dar de la Severa Sihleanu,volume și scrisori autografe dintre care menționăm:cărți religioase(octoih mic din secolul XVIII,minuni și vieți ale sfinților etc.) dar și 12 manuscrise grecești cu conținut divers,un volum manuscrise slavone,scrisori autografe(o scrisoare autografă a lui G.Garibaldi din 24 martie 1876 adresată lui Ștefan Sihleanu,două scrisori autografe de la Dora D/Istria din 17 mai 1876 și 29 noiembrie 1884,o scrisoare autografă a lui C.Bolliac din 28 octombrie 1874 către Șt.Sihleanu(Patan),o scrisoare a lui Iosif Vulcan din 4 octombrie 1902 adresată lui Sihleanu.În 7 martie 1933,Biblioteca Ion I.C.Brătianu din București mulțumea pentru donația de 28 volume primite,dintre care 18 volume erau din „La geografie universelle”de E.Reclus,adresa de mulțumire fiind semnată de Elisa Brătianu(43).

Pentru ocineni,Severa Sihleanu face importante donații și după anul 1920.Astfel,la 30 iunie 1926,primarul comunei Ocina,I.Comănescu,în numele consiliului comunal mulțumea pentru,„înzestrarea cu pământ de pe moșia D-voastre,făcută pentru văduvele și orfanii de război din comună”(44).În mai 1931,donează școlii din Ocina 5000de lei,în noiembrie 1933 donează primăriei materiale pentru a se repara podurile spre județul Dâmbovița iar pentru

a se construi casa parohială donează 5000 lei parohiei Ocina, în septembrie 1934 și din nou, în august 1935, tot pentru parohie(45).

În anul 1922, cu un an înainte de decesul celui de-al doilea soț, Severa Sihleanu cumpără în București, pe strada Paris nr.40, un teren de 617mp (lotul nr.147 din Parcul Bonaparte), unde va construi în 1926 o casă de locuit compusă din două corpuri de clădire. Această construcție este cunoscută sub numele de „casa norvegiană”, realizată după modelul caselor norvegiene și va constitui una dintre principalele revendicări ale moștenitorilor Severei Sihleanu, după anul 1990, cum vom menționa spre sfârșitul prezentului articol(46). În amintirea călătoriei făcute în Norvegia, în anul 1897, după circa 30 de ani, și după călătorii făcute în alte țări, Severa Sihleanu a construit această casă, iar la cumpărarea terenului a cerut să fie trecută, alături de soț, în autorizația de construcție. Feministă din convingere, atunci când dona terenuri unor țărani de pe moșia ei din Ocina, insista să fie trecută și soția pe actul de donație, nu doar capul familiei.

Severa Sihleanu s-a manifestat și ca publicistă talentată, lăsând interesante relatări într-un volum intitulat, „Note și desmințiri asupra amintirilor D-nei Sabina Cantacuzino”, apărut în anul 1938 la Editura Cartea Românească. Apariția acestei cărți era semnalată în „Universul literar” din 11 iunie 1938, și se menționa că se va tipări în curând și a doua ediție din volumul, „datorat d-nei Severa Sihleanu”(47). „Acest volum este pornit din dorința de a restabili o seamă de adevăruri pe care cartea d-nei Cantacuzino le-a prezentat altfel de cum erau”, se arată în nota din „Universul literar”. În continuare, se menționa: „Scrisul d-nei Sihleanu este pe un ton de fină ironie care ne face să regretăm că domnia sa a așteptat acest prilej spre a deveni-fără voie, cum ține să sublinieze-autoare. Zice românul în înțelepciunea lui că „tot răul e spre bine”. A trebuit să vadă lumina tiparului un volum în care d-na Sihleanu să se afle calomniată, ca să apară o nouă scriitoare. Lăsând la o parte valoarea literară, pe care autoarea nu a dorit-o cărții sale, se cuvine să observăm că sunt în scrierea aceasta puneri la punct necesare și adevăruri ce trebuiau rostite hotărât, așa cum sunt rostite aici. Prin pana doamnei Severa Sihleanu se face dreptate unor oameni cari nu se mai pot apăra și evenimente de covârșitoare importanță își recapătă adevărata semnificație. Pentru trecutul apropiat, denaturat în scrierea d-nei Cantacuzino, aceste „Note” sunt nu numai bine venite, dar și de strictă necesitate”(48).

Volumul amintit mai sus, scris de Severa Sihleanu, este o replică la cartea Sabinei Cantacuzino(1863—23 august 1944), soră cu Ionel

Brătianu, carte intitulată „Din viața familiei Ion C. Brătianu” (vol. I, 1821-1891; vol. II, 1914-1919; o ediție nouă a apărut la Editura Humanitas, în anul 2013). În volumul al II-lea, despre anii de război, Sabina Cantacuzino face o serie de afirmații despre diverse personalități ale vremii, afirmații care s-au dovedit a nu fi totdeauna corecte. Au urmat reacțiile celor amintiți în volum, unele dintre „desmințiri” fiind publicate în cartea Severei Sihleanu, în partea a doua, cuprinzând anexe la lucrare (cartea cuprinde circa 90 de pagini, dintre care 43 de pagini reprezintă anexele, textul propriu-zis cuprinzând doar 47 de pagini). Printre cei care au formulat critici („desmințiri”) la cartea Sabinei Cantacuzino, unele dintre ele publicate în ziarele vremii, sunt menționați în anexe: Elena Perticari Davila (în „Lupta” din 23 decembrie 1933), Dr. Carol (Pia) Davila, fiul Dr. Carol Davila (în „Lupta” din 3 ianuarie 1934), Mihail S. Kogălniceanu, nepotul lui Mihail Kogălniceanu (în „Epoca” din 29 decembrie 1933), Korybut Woroniecka, fosta soție a lui Take Ionescu, apărând memoria acestuia (în „Dimineața” din 10 ianuarie 1934). Alexandra Fălcoianu, una dintre persoanele lezate de afirmațiile Sabinei Cantacuzino, îi va intenta proces acesteia, în anul 1937, și va publica ea însăși un volum de memorii: „Din Zile Grele”, cum menționează într-o scrisoare adresată Severei Sihleanu (49). Despre Severa Sihleanu, Sabina Cantacuzino afirmase: „...d-na Severa Sihleanu, văduva lui Ștefan Sihleanu când se ducea la Ocina mânca la masă cu ofițerii germani, circula cu ei în trăsură și când a aflat că cumpărau oi cu 5 lei bucata a pornit cu ei și a profitat de ocazie a-și popula staulele”.

Severa Sihleanu este nevoită să vină cu explicații asupra insinuărilor autoarei, arătând că, în primul rând, nu era văduvă în anul 1916, soțul ei decedând în anul 1923. Nici vorbă de plimbări cu trăsura și mese cu ofițeri.... „Am mâncat la țară și am circulat în trăsură cu ofițerii germani? D-șă de sigur, știe că în timpul războiului nimeni nu era „la țară”, adică la acel conac mare sau mic, cu soare și glicine, unde vin mosafiri sgomotoși și dornici de petrecere sau liniște câmpenească. Pe acele vremuri, era regim de ordonanțe cari oferereau alegerea între viață sau amenda deoparte, și rechiziționare de fructe, cereale, păsări, animale, rămășițe de orice fel, s au muncă obligatorie, pe de altă parte. Nu era timp de reflectat sau alte posibilități; era executare cu scrâșnirea dinților și sacrificiu până la extrem” (50). Și continua ideea: „Pe acele vremuri nu a avut toată lumea norocul, ca să-i zic așa, de a se înțelege cu ofițerii...., la moșia mea venea un feldwebel, cu care nu-mi amintesc să fi călătorit cu trăsura veche, cu pânze, ce-mi rămăsese, dar mai puțin nu-l

văd cerând amabil permisiunea să mă însoțească. Erau soldați în teritoriul ocupat și abuzau din plin de această situație. La țară, acolo unde controlul superiorilor nu era imediat, unde nu se putea apela la d-l Tzigara sau Marghiloman, situația era mult mai brutală. Dacă în București d-na Sabina Cantacuzino, era deranjată de agenții cari căutau lemne sau mai știu eu ce, la țară veneau la orice oră, loveau cu patul puștii în poartă și... îți aveai musafiri nepoftiți în casă, la cotet, la masă sau la grajd, adică acolo unde voiau să vină pentru rechiziții sau control. Dela această și până la civilizată „masă cu ofițerii”, este o mare distanță” (51).

Explică, apoi, și actul nepatriotic și profitabil al cumpărării oilor, „spre a-mi popula staulele”. După intrarea trupelor inamice în țară, s-au ridicat de la moșie și vitele ce mai rămăseseră nerechiziționate de armata română, iar în 28 ianuarie 1917 o ordonanță oprea comerțul cu vite, deci rechiziție și interdicție de a cumpăra, nu puteai posedea nimic. La începutul verii anului 1918, era aceeași situație, și s-a rechiziționat fânul de pe moșie, pe care avea obligația de a-l cosi cu oamenii de care dispunea. Neavând cu ce să-i hrănească, a obținut autorizația de la comandamentul Etapei Mobile 260 din Câmpina, de a cumpăra 28 de oi, din care a făcut pastramă pentru lucrători, păstrând patru oi, pentru care a primit ausweis spre a nu fi rechiziționate. Și încheia: „Aceasta este pactizarea și afacerea „cu oile”! (52).

Departa de a pactiza cu inamicii, Severa Sihleanu și-a făcut pe deplin datoria, după cum menționează în paginile cărții sale. A lucrat efectiv la spitalul nr. 108 (azilul de bătrâni) din data de 1 septembrie și până la 9 decembrie 1916, până la transformarea în spital de contagioși, când a venit la conducerea spitalului Alexandra Fălcoianu, care le-a mulțumit doamnelor pentru munca lor, dar le-a rugat să nu mai vină la spital, din cauza pericolului de contaminare cu boli infecțioase. Fiind obligată să se ocupe de moșia de la Ocina, să păstreze ce nu s-a distrus și nu s-a luat, a reușit să scape din lagăr numeroși prizonieri din comuna Ocina, sub pretextul că sunt necesari pentru muncile agricole, astfel readucându-i la familiile lor. Ca un fapt anecdotic, arată că mulți copii din acest sat au avut o îmbrăcăminte ciudată, confecționată din perdelele care-i mai rămăseseră.

După război, în urma stăruințelor personale, a venit pe Valea Prahovei dr. Gedeon Wells, profesor la Universitatea din Chicago și șef al Crucii Roșii Americane din România, care a consimțit să înființeze o secțiune de ajutor pentru alimentare și îmbrăcăminte, care a început cu comunele Ocina, Talea și Provița de Sus, și s-a extins apoi până la Predeal. În tot acest timp, Severa Sihleanu a condus aprovizionarea celor

16 cantine care, timp de aproape cinci luni, au hrănit circa 10 000 de persoane, zilnic. În anexele cărții sunt reproduse două articole din presa vremii, care redau amploarea acestei activități desfășurate pe Valea Prahovei de către Crucea Roșie Americană, în anul 1919. Într-un articol din „Voința Prahovei” nr.33 din 16 noiembrie 1919, cu titlul, „Ajutoarele acordate de Crucea Roșie Americană prin colonelul Emerson” se scriu următoarele: „În urma stăruințelor depuse de harnica și neobosita Doamnă Severa Sihleanu zeci de mii de copii săraci, văduve de război, orfani, din comunele de pe valea Prahovei, Șotriile, Telega, Câmpina, Brezele, Sinaia, Poiana-Țapului, Bușteni, Predeal, Provițele, Ocina și Talea au fost scăpați din ghiara mizeriei și a foametei prin ajutorul cantinelor și alimentelor distribuite de la 28 Noiembrie 1918, până la 10 Septembrie 1919; aceste alimente au fost date de către „Crucea Roșie Americană” iar nobilul și energicul reprezentant al crucei Roșii, Colonelul Emerson, nu a ezitat nici o dată să pue tot ce a avut la dispoziție pentru a veni în ajutorul acestei populații nevoiașe”. Arăta că la distribuirea, „acum de curând”, de îmbrăcăminte, bocanci, albituri pentru invalizi, văduve și orfane din comunele Comarnic, Teșila și Cornu, a asistat la distribuire „chiar M.S.Regina”. Se mai menționa, din nou, cum „copii, văduvele și invalizii nu vor uita niciodată de buna și energica D-na Sihleanu care pe ploaie le dedea hrană” (53). Ziarul „Dacia” din 14 februarie 1920, sub titlul, „Crucea Roșie Americană în județul Prahova”, prezenta alte aspecte ale acestei activități, precizând că în cursul lunilor iunie, iulie și august 1919, Crucea Roșie Americană „în urma intervențiilor stăruitoare ale d-nei Severa Sihleanu proprietară în județul Prahova, a întreținut 16 cantine în 16 sate și orașe de pe văile Prahova, Doftana și Provița și anume: Predeal, Azuga, Bușteni, Poiana-Țapului, Sinaia, Breaza de sus, Capul Câmpului, Breaza de jos, Podul Vadului, Ocina, Provița de sus, Talea, Șotriile, Lunca Mare, Telega și Câmpina”. Se preciza că aceste cantine au funcționat sub directa supraveghere a d-șoarei Weic, americană și a d-nei Severa Sihleanu, distribuindu-se zilnic pâine și hrană caldă la aproape 10 mii de suflete, bărbați, femei și copii.

Afară de cantine, Crucea Roșie Americană a distribuit gratuit îmbrăcăminte și alimente în aceste 16 sate precum și în satele Teșila, Cornu, Comarnic și Provița de Jos, și anume: mantale, rochii, ciorapi și împletituri de lână, lână toarsă, flanele, rufărie de tot felul pentru toate vârstele. S-au distribuit bocanci noi și vechi invalizilor și văduvelor de război, și pe la case s-a distribuit lapte condensat, orez, săpun, chibrituri, piepteni, compoturi în

cutii ș.a.(54).Se încheia cu concluzia că,în modul acesta, „s-au îndestulat și îmbrăcat în 20 comune aproape 30 mii de locuitori săraci.Distribuirii de îmbrăcăminte și alte obiecte s-au făcut și la Ploești și la spitalul dela Bușteni-Azuga.Astfel,„Crucea Roșie Americană” a alinat suferințele multor oameni nevoiași și neputincioși”(55).

S-a subliniat,de către toți cei implicați în aceste activități, rolul activ și dezinteresat al Severei Sihleanu, care scria la sfârșitul cărții sale:„Am ajutat școli, biserici și biblioteci, văduve și orfani, infirmerii, în fine ori unde am crezut că pot fi de folos semenilor mei; am contribuit cât am putut ca străinii să ne cunoască drept un popor activ, cinstit și civilizată așa cum cred din suflet că este adevărat”(56).

Printre ultimele știri despre Severa Sihleanu, înainte de decesul său, în anul 1946, mai menționăm pe cea apărută în anul 1943 în revista „Siguranța”. Într-un articol intitulat, „Despre țigani”, semnat Doctor Paulian („Siguranța”, dec. 1943, p. 13), citim următoarele: „Lângă Marsilia scrie Dr. Paulian- , în Camarga, țigani sunt denumiți, „Romanicelli”. Această denumire a făcut pe unii răuvoitori să-i considere pe țigani ca exponenți ai Românilor- care ar fi de origine țigănească. Un fapt și mai grav s-a petrecut acum câțiva ani pe vaporul, „Resolut”, cu care călătorea și o doamnă româncă. Cum voiajul cu „Resolut” durează în jurul lumii între 4-6 luni, pe vapor se țin ședințe și conferințe literare. La una din ele, un englez, prof. Lomp de la col. 4(?), vorbind de Români, a spus că ei se trag din țigani, deoarece, „Romanicelli” sunt de origine românească și indiană. Atunci doamna româncă s-a suit pe scenă și a combătut cu energie pe englez. Era doamna Severa Sihleanu (subl. ns. G.S.) (57).

După cum se vede, confuzia români= romi (țigani), în ochii europenilor occidentali (ca și a rușilor, de pildă) este veche, nu doar după 1990, când țigani (romii) români au invadat Europa. Începuse să se folosească încă de pe atunci, din perioada interbelică și denumirea de romi pentru a denumi populația țigănească, așa cum arăta un cercetător român contemporan al acestei probleme (vezi Ion Chelcea, *Țigani din România. Monografie etnografică*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1944, 310 pag.).

După moartea Severei Sihleanu, survenită în anul 1946 (la înmormântare va rosti o cuvântare Alexandrina Fălcoianu, o prietenă din tinerețe a defunctei), unic moștenitor va deveni Radu Dimiu, fiul său adoptiv. În anii 1947-1949 se trece la lichidarea moșierimii și a proprietății moșierești, prima etapă fiind exproprierea aplicată în urma reformei agrare din 23 martie 1945. Legile ulterioare au tot rupt din

proprietatea privată, care în anul 1949, prin decretul 83 din 2 martie, va fi desființată total (marea proprietate funciară, în anii 1947-1948, mai continua să fie reprezentată de cele 50 ha rămase foștilor moșieri, de fermele private și de păduri). Decretul 83/1949 scotea pe proprietari, în miez de noapte, din conacele aflate pe proprietățile lor, aceștia primind domiciliu obligatoriu pe raza altor județe, iar toate bunurile și conacele au trecut în patrimoniul statului (58). Va urma decretul nr. 92 din 19 aprilie 1950, în vigoare de la 20 aprilie 1950, privind naționalizarea unor imobile, care lovea și în proprietățile deținute la orașe de foștii moșieri.

Conacul din Ocina al urmașilor Severei Sihleanu va fi confiscat de stat, aici funcționând, o vreme, o secție exterioară a Spitalului de boli pulmonare din Breaza, apoi va fi transformat în tabără de vacanță pentru pionieri și școlari sub denumirea de tabăra „Măgura Prahovei”. Ca peste tot, conacul a fost devastat și bunurile au fost împrăștiate, furate sau distruse, principala furie a locuitorilor ocineni pentru care atâtea lucruri bune făcuse fosta proprietară, îndreptându-se asupra cărților din conac.

Medicul Mihai Petrescu din Breaza, fost medic generalist la dispensarul din comuna Adunați (Ocina) până în anul 1985, povestea că, din conac, toate cărțile-dar și alte documente și acte-, au fost aruncate în curtea conacului, unde au fost incendiate și au ars zile în șir. În acest timp au fost cu grijă întoarse cu furca de către autorii incendierii, ca nu cumva să scape vreo carte nearsă! Bibliofil pasionat, medicul Mihai Petrescu, în timpul vizitelor sale la pacienții din comună, observa unele obiecte mai deosebite, care-ți „săreau în ochi” în diverse case. Despre acestea, proprietarii spuneau că provin „din casa cucoanei”, dar medicul nu a găsit niciodată cărți la locuitorii ocineni. S-a dovedit, astfel, inspirată ideea Severei Sihleanu de a dona cărți din biblioteca personală diverselor instituții de cultură, cum am arătat mai sus. Se pare că au fost singurele cărți salvate din biblioteca sa de la conacul din Ocina.

Conacul de la Ocina este, astăzi, nelocuit și autoritățile locale îl prezintă ca fiind în „reparație capitală”, un alt fel de a defini abandonul total al clădirii. Așa cum l-am văzut, la 23 august 2015, cu ocazia unei excursii documentare pe traseul Breaza-Adunați (Ocina)-Bezdead, făcută cu scopul definitivării prezentului studiu, conacul se prezintă destul de bine, la prima vedere. Este, însă, acoperit doar parțial, o parte a acoperișului, spre răsărit, lipsind cu desăvârșire, ceea ce duce la degradarea construcției în ansamblu. Ferestrele erau fără geamuri, iar de o parte și alta a scării de la intrare crescuseră un nuc și un zarzăr. În curte, două mese de ciment pentru jocul de tenis mai aminteau de vechea destinație, de tabără pentru școlari.

Moștenitorii Severei Sihleanu, de drept, ai lui Radu Dimiu, și-au orientat principalele cereri de retrocedare către proprietățile din București, mai ales către imobilul din strada Paris nr.40, sectorul I („casa norvegiană”). Pentru această proprietate, care a aparținut Severei Sihleanu, moștenitorii Dimiu Constantin Sergiu, Dimiu Daria și Dimiu Irina s-au zbatut timp de 12 ani și pentru care s-au derulat peste 100 de procese(59). Moștenitorii au motivat că terenul, în suprafață de 617mp, din strada Paris nr.40 a fost cumpărat de Severa Sihleanu la data de 28 martie 1922, reprezentând lotul nr.147 din Parcul Bonaparte. În baza autorizațiilor de construire din 1923 și 1926, eliberate de Primăria Municipiului București, Severa Sihleanu construiește pe acest teren, o casă de locuit compusă din două corpuri de clădire. Prin decretul nr.92 din 19 aprilie 1950 (în vigoare de la 20 aprilie 1950) privind naționalizarea unor imobile, imobilul este preluat de către stat de la Radu Dimiu, fiul adoptiv al Severei Sihleanu. Prin sentința definitivă a Judecătoriei sectorului 1, București, din 29 septembrie 2005, moștenitorii lui Radu Dimiu intră în posesia imobilului, fiind moștenitorii legali ai adevăratului proprietar. Imobilul fusese cumpărat de la stat, de familia Poenaru Victor și Elisabeta, statul aflându-se în posesia imobilului fără un titlu valabil(60).

Nici după anul 1990, moștenitorii Severei Sihleanu (respectiv, ai lui Radu Dimiu), nu vor fi scutiți de abuzuri și surprize neplăcute. Astfel, în 2 octombrie 1998, vila din Intrarea Moneasa, care aparținuse magistratului Dimiu, naționalizată în baza decretului nr.92/1950, deși magistrații erau exceptați, îi este oferită procurorului colonel Arthur Ricardo Dumitrescu, ca recompensă pentru „rezolvarea” anchetei afacerii „Țigăreta 2”. Moștenitorii de drept, Dimiu Constantin Sergiu, Dimiu Daria și Dimiu Irina, urmaseră calea legală a restituirii, judecându-se imediat după revoluție cu Consiliul General al Municipiului București. Pe 1 iulie 1998, din dispoziția primarului Viorel Lis, directoarea SC Herăstrău Nord (fost ICRA), Iulia Asaul și șefa biroului locativ le aduc la cunoștința proprietarilor că instituția a repartizat vila col. Arthur Ricardo Dumitrescu, și că vila a fost vândută chiriașului pentru 26 milioane bani cash. Aceasta, deși se știa, inclusiv de A.R. Dumitrescu, că există un proces pe rolul instanței și totul este ilegal(61).

Moștenitorii depuseseră notificări în termen pentru a obține despăgubiri în conformitate cu legea 10 și pentru două imobile care au aparținut bunicilor lor, două case naționalizate și ulterior demolate, una situată în Calea Dorobanților nr.116 și alta pe intrarea, dispărută

acum, Moraviei (Tighinei) nr.8. La 24 martie 2009, Irina Dimiu trimitea o sesizare Primăriei București în această problemă, în care arăta că a fost de nenumărate ori în audiență, a făcut nenumărate reveniri, dar nu a primit niciun răspuns, deși au trecut atâția ani, fără să se soluționeze dosarele. Nici până în prezent nu a primit răspuns la această sesizare (62).

În anul 2010, moștenitorii Severei Sihleanu reușiseră să intre în posesia a aproape două treimi din „casa norvegiană”, inclusiv a clădirii anexă, unde erau garajele și deasupra locuințele servitorilor, construcții dăruite de foștii chiriași, revoltați că pierd șansa de a cumpăra o casă care nu le aparținuse și pe care statul nu avea dreptul să o vândă, deoarece naționalizase familiei casa de pe strada Paris la nr.4, nu de la nr.40. Proprietarii au plătit impozitele convenite și pentru clădirea care nu știau că le fusese distrusă, și pentru restul de casă, în care locuiau alții, care nu se dădeau duși din ea.

Casa în stil norvegian are panta abruptă a acoperișului, hornurile înalte, specifice zonelor cu zăpezi mari dar și cu ornamente de lemn la fațadă, tipic românești. Ferestrele au carioaje în partea superioară, susținute la interior de glasvandurile cu carouri. Deși ridicată în una dintre cele mai scumpe zone ale orașului, de un arhitect important al epocii, Duiliu Marcu, casa utilizează cele mai bune materiale ale momentului doar la partea de structură (planșee de beton armat), dar nu și la decorații, nu are marmură, stucaturi și lambriuri (63).

Proprietarii au făcut reparații de igienizare, dar clădirea este pe lista monumentelor istorice. Are avantaje, de pildă scutirea de impozit pentru clădire, dar în rest au o serie de restricții la lucrările de reparații care necesită o serie de aprobări. Casa are nevoie de izolare termică, podul și acoperișul trebuie refăcute, de asemenea gardul împrejmuit. Sunt necesare fonduri serioase, zeci de aprobări și avize. Instituirea noțiunii de monument istoric presupune păstrarea unor clădiri considerate reprezentative, dar statul român nu îi ajută pe proprietarii acestor case să le restaureze și să le mențină într-o bună stare de funcționare.

Note:

1. S. Știrbu și colab., Aplicarea reformei agrare din 1864 și din 1921 pe moșia Bibescu din Comarnic, județul Prahova, în „Studii”, an 3, nr.3, iulie-septembrie 1950, pp.97-132.

2. Stelian Brezeanu, Moșnenii din Bezdead-Dâmbovița (1620-1820), Editura Meronia, București, 2008; Victor Davidoiu, Monografia comunei Bezdead, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2013, p.46.

3. Lazăr Șăineanu, Influența orientală asupra limbei și culturii române, II, Vocabularul. I. Vorbe populare, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1900, pp.307-308. Saigiu (și varianta saegiu, din tc. sayci). În cântecele dobrogene și oltene, sub formele saigi și saigen (saigesc = a număra și confisca oile - în poezia populară; saigie = sarcina saigiului, în cântecele dobrogene); saigit = saigie; saigi-bașa = vâtaful saigiilor.

4. Ibidem, pp.319-320. Lazăr Șăineanu îl considera rang de boierie de a doua clasă. Tot el, la cuvântul serdărit menționa: gloaba vitelor ce intrau prin vie în județul Râmnic (venitul serdarului în Muntenia). Sensul inițial, la turci, era de comandant al ienicerilor dintr-un district (și serdar-aga). „Catagrafia oficială de toți boierii Țării Românești la 1829”, publicată de Ion C. Filitti în „Revista Arhivelor”, seria I, vol. II, nr. 4-5 (1927-1929), pp.290-359, arată că existau, la 1829, 62 boieri de clasa I, 119 de clasa a II-a și 273 de clasa a III-a (care cuprinde: serdari, medelniceri, slugeri, pitari, șetrari și cluceri de arie). Vezi Dan Berindei, Irina Gavrilă, Analiza situației clasei dominante din Țara Românească în temeiul catagrafiei din 1829, în „Revista de istorie”, tom 36, nr.4, 1983, pp.349-362; Idem, Mutații în sânul clasei dominante din Țara Românească în perioada de destrămare a orânduirii feudale, în „Revista de istorie”, tom 34, nr.11, 1981, pp.2029-2046. Vezi și Ion B. Bobescu, Mecanismul de guvernare al Țării Românești înainte de Regulamentul Organic, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, fasc. II, vol. X, 1909, pp.314-323.

5. www.viataromaneasca.eu/arhiva/63-viata-romaneasca-11-12-2009/10-cronica-literara/514_istorie_sociala_in_subcarpatii_munteniei (accesat 08.03.2015).

6. Stelian Brezeanu, op.cit., pp.464-468 (Doc.51, 1838. Alegerea hotarelor moșiei Bezdead sub stăpânirea căminarului Dimitrie Belu; copie, semnată de Nicolas Saizis - semnătură cu caractere grecești).

7. Stelian Brezeanu, op.cit., p.275.

8. Ibidem, p.82. Vezi Gheorghe Stanciu, Podu Vadului. Pagini de monografie, f.e., București, 2015, pp.185-189 (despre Nicola Saigiu și ctitoria sa din Breaza de Jos).

9. Stelian Brezeanu, op.cit., p.289. Angaralele sunt prestații în muncă față de Domnie, podvezile erau obligații la transporturile cu carele în slujbă, tot față de Domnie.

10.Gheorghe Stanciu,op.cit.,p.187.

11.Stelian Brezeanu,op.cit.,p.281.

12.Se referă la dreptul de protimisis(azi:preemțiune),aplicat la înstrăinarea unor terenuri.

13.Ștefan D.Grecianu, Genealogiile documentate ale familiilor boierești.Din scrierile inedite ale lui Ștefan D.Grecianu,vol.2,Tipografia „Cooperativa”,București,1916,pp.409-411(familia Belu).

14.Ibidem,p.411.Logofătul Țării de Sus,în Țara Românească,era administratorul justiției în Oltenia,iar logofătul Țării de Jos era pentru județele de dincoace de Olt.Ei numeau pe toți impiegații justiției:judecătorii departamentelor și ai județelor,pe toți condicarii sau grefierii,afară numai de membrii Divanului veliților boieri,divan din care făceau și ei parte(cf.Ion B.Bobescu,op.cit.,p.319).

15.Stelian Brezeanu,op.cit.,p.284.

16.Mihai Apostol, Monumente prahovene,Editura Prahova.Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova,Ploiești,1997,p.47.

17.Radu Vintilescu(1815-1903),pictor de biserici și icoane.A pictat,de la 1848 și până în 1903,biserici,icoane și steaguri mortuare,existente în număr foarte mare,ce stau mărturie în lăcașurile sfinte din Ploiești și din județul Prahova.În Câmpina a pictat „Biserica de la lac”.Vezi Mihaela Vintilescu, Ignorarea picturilor bisericești în anii comunismului,în„Memoria”,nr.1-2(66-67),2009,pp.171-178.

18.Mihai Sorin Rădulescu, Istorie socială în Subcarpații Munteniei,în „Viața românească”,nr.11-12/2009.

19.Despre biserica din Breaza de Jos,demolată în anul 2014,ca și despre cea din cartierul Podu Vadului,demolată în anul 2002(adevărat record,pentru Breaza,la demolarea bisericilor,după anul 1989!),vezi Gheorghe Stanciu,op.cit.,pp.172-190.

20.ALDEM, Satul Ocina și locuitorii ocineni,Tipografia Nicu D.Miloșescu,Târgu Jiu,1905,p.15.

21.Valentin Borda, Călători și exploratori români,Editura Sport-Turism,București,1985,pp.33-36.Radu Novian nu este menționat în această lucrare-dicționar.

22.„Epoca”,seria a II-a,anul IV,nr.670,joi,29 ianuarie 1898,p.2.

23.„Literatură și artă română:idei,simțire,formă”,anul 2,partea I,1897,pp.347-364.Cristiania este vechea denumire a orașului Oslo.

24.Radu Novian, Școala și biserica în Norvegia,Conferință ținută la Societatea Geografică din București,în seara de 9 martie 1898 sub presidenția M.S.Regelui,Imprimeria Statului,București,1898, 22

pagini.Ediția a II-a,cu portretul autorului și o prefață de C.Rădulescu-Motru,Atelierele grafice I.V.Socec,București,1904,44(-47)p.,1 f.portret.
www.biblacad.ro/bnr/brmautori.ph(acces.13.05.2015).

25.24 life.ro/cotroceniul-regal(acces.26.07.2015).Irina Dimiu,27 mai 2015,recenzie la "Cotroceniul regal" de Diana Manolache,Editura Curtea Veche;se referă la o cameră în stil norvegian din Palatul Cotroceni.

26.ALDEM,op.cit.,p52.

27.Ibidem,p.2.Alexandru Dimitrescu-Aldem(1880,Buhuși—1917,București),geograf român.Adept al teoriei ciclului geografic de eroziune.Contribuții în geomorfologie(„Dunărea inferioară între Tr.Severin și Brăila”, „Asupra teraselor aluvionare”).A susținut în 1911 o lucrare de dr.despre comuna Grădiștea din județul Călărași.Este autorul unor opere cartografice privind structura etnică a teritoriilor românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea,rămase în manuscris din anul 1915,reunite și publicate postum,într-un mic volum de tiraj redus,intitulat:„Al.Dimitrescu-Aldem(1880-1917).Viața și opera”,Tipografia Concordia,Arad, 1945,29 p.,6 pl.Autorul volumului:profesorul Petre Coteț(1914-1988).Vezi Radu Săgeată, Direcții și tendințe în Geopolitica românească din perioada interbelică, în „Analele Asociației Profesionale a Geografilor din România”,vol.2,nr.2,2011,pp.5-16.Despre Petre Coteț,vezi Veselina Urcu, Centenar Petre V.Coteț,în „Memoria Oltului”,anul III,nr.6(28),iunie 2014,pp.38-49.

28.Vezi Marcela Fera-Măciuceanu, File din istoria Liceului teoretic „Nicolae Grigorescu”din Câmpina.1919-1994,f.e.,Câmpina,1994,p.23:„Primul material didactic,aparate de fizică,a apărut în școală din donația unei învățătoare,d-na Sihleanu de la școala elementară din Ocina(sat lângă Breaza) în primul an de existență al școlii”.

29.Severa Sihleanu, Note și desmințiri asupra amintirilor d-nei Sabina Cantacuzino,Cartea Românească,București,f.a.(1938),

pp.68-69.Enumerarea mobilierului donat de Radu Novian comunei Ocina,conform procesului verbal din 25 iunie 1903,întocmit de primarul și de consilierii comunei.

30.www.timpul.md/articol/iurie-colesnic-cea-mai-inzestrata-femeie-sculptor(acces.29.01.2015).

31.Severa Sihleanu,op.cit.,p.71.Școala din comuna Adunați(Ocina) va reprimi această denumire în anul 2013.

32. „Albina”, revistă enciclopedică populară, an 9, nr.3, 16 octombrie 1905, p.76.

33. C. Rădulescu-Motru, Personalismul energetic și alte și alte scrieri, Editura Eminescu, București, 1984, p.53.

34. „Adevărul”, an XVIII, nr.5901, sâmbătă, 21 ianuarie 1906, p.3.

35. Ibidem, p.3.

36. „Tribuna”, 18 aprilie/1 mai 1907, p.3.

37. Severa Sihleanu, op.cit., p.72.

38. Ibidem, p.83.

39. Ibidem, p.87.

40. Ștefan Sihleanu este menționat în „Dicționarul contimporanilor” tipărit de Dinu R. Rosetti în 1898 și evocat de Dem. Paulian în „Un om de elită: Ștefan Sihleanu (1 febr. 1857-14 oct. 1923). Prelegere ținută la Universitatea Ateneului Român în ziua de 5 martie 1943”. Prelegerea a fost tipărită într-o broșură de 17(20) pagini, la Tipografia Cultura, în 1943. A fost confundat, se pare, cu Al. Sihleanu, politician din Focșani, în unele publicații (vezi notele Martei Anineanu la volumul „V. Alecsandri, Scrisori, însemnări”, ediție îngrijită de M.A., Editura pentru literatură, București, 1964, VII+274 pag., „Să fie celebrul Șt. Sihleanu, remarcat de I.L. Caragiale în cronicile sale parlamentare din „Timpul” drept bufonul Comisiei Deputaților, căruia prietenii îi spuneau Patan?”). Severa Sihleanu donează în anul 1937 Academiei Române, între altele, o scrisoare autografă a lui Cezar C. Bolliac, din 28 octombrie 1874, către Ștefan Sihleanu (Patan)! Vezi Severa Sihleanu, op.cit., p.78. Vezi https://wikisource.org/wiki/O_carte_pretioasa (acces. 20.06.2015).

41. Lui Spiru C. Haret, „Ale tale dintru ale tale”: la împlinirea celor șasezeci de ani, Tipografia și Editura Institutului de Arte Grafice, „Carol Gobl”, București, 1911, pp.663-666.

42. Vezi scrisoarea Severei Sihleanu către Martha Bibescu, scrisoare datată București, 23 noiembrie 1930, cuprinzând amintiri prețioase despre cel care a fost C.B. Thomson, prieten statornic al poporului român, legat printr-o sinceră afecțiune de Martha Bibescu (apud Alexandru Dragomirescu, Universul epistolar al Marthei Bibescu, Editura Fundației „Gheorghe Cernea”, Ploiești, 1997, p.127). „Universul” din 20 noiembrie 1937: „M.S. Regina Maria a primit în audiență, la Palatul Cotroceni, pe d-na Severa Sihleanu dela Ocina, ieri la ora 12. Sănătatea M.S. Regina Maria se îmbunătățește pe fiecare zi”.

43. Severa Sihleanu, op.cit., pp.77-78, 81.

44. Ibidem, p.76.

45. Ibidem, pp. 20-23.

46. Într-o emisiune din mai 2015 a canalului TV Trinitas intitulată „Preoți slujitori în parohii sărace”, realizată în comuna Adunați (fostă Ocina), actualul preot paroh vorbea despre Radu Novian, care ar fi avut „o casă de vacanță în Norvegia” (!), aberație susținută și de ceilalți participanți la emisiune. Auzise, probabil, de „casa norvegiană” din București, casă construită de Severa Sihleanu după 1923, când era văduvă pentru a doua oară. Deși localnic, preotul atât știa despre ilustra familia Novian, apoi Sihleanu. Că datorită acestei familii s-a ridicat și s-a pictat noua biserică, s-a construit casa parohială, s-au primit donații în bani și obiecte pentru biserică unde el este paroh, toate acestea îi erau complet necunoscute! Aceeași ignoranță și în site-ul școlii din Adunați, care din anul 2013 a primit denumirea de școala gimnazială „Radu și Severa Novian”. Citim în acest site, creat la 14.12.2012 și actualizat la 19.04.2015, la istoricul localității (copiat după cartea lui Aldem din 1905), că așezarea aparținea slugarnicului (sic!) Nicolae Săigiu din Breaza, partea de est fiind luată de „domnitorul Brâncoveanu” (!). Slugerul Saigiu devenit slugarnic, era deposedat de moșie în 1830, de către domnitorul Brâncoveanu, care era mort din 1714. (www.scoli.didactice.ro/scoala-cu-clasele-Iviii-adunati - acces. 22.04.2015).

47. „Universul literar”, anul XLVII, nr. 17, sâmbătă, 11 iunie 1938, p. 4.

48. Ibidem, p. 4 („Cronica mărunță”).

49. Severa Sihleanu, op. cit., p. 66.

50. Ibidem, p. 37.

51. Ibidem, p. 38.

52. Ibidem, p. 40.

53. Ibidem, p. 74 („Voința Prahovei” nr. 33/19 noiembrie 1919).

54. Ibidem, p. 75.

55. Ibidem, p. 76.

56. Ibidem, p. 43.

57. www.academia.edu/3806932/Rom_sau_Tigan_Dilemele_unui_etnonim_in_spatiul_romanesc_ISPMN_Fundatia_Soros_Romania (acces. 14.07.2015).

58. Vezi Steluța Chefani-Pătrașcu, Moșieri teleormăneni (1864-1949). Mărire și decădere, Editura Renaissance, București, 2011.

59. www.romanialibera.ro/stil-de-viata/casa-mea/casa-de-inspiratie-norvegiana-181733 (acces. 02.10.2014).

60. www.spete.info/231-dosar-proces (acces. 22.04.2015).

61. www.corectnews.com/node/51694(acces.28.07.2015).

62. www.domnuleprimar.ro/30440-Dorim-solutionarea-dosarelor(acces.26.07.2015).

63. www.romanialibera.ro/stil-de-viata/casa-mea/casa-de-inspiratie-norvegiana-181733(acces.02.10.2014).

CHARLES DE GAULLE, UN NAPOLEON AL SECOLULUI AL XX-LEA

*Prof. Elena Vasile
Școala Gimnazială Centrală - Câmpina*

Charles Andre Joseph Pierre Marie de Gaulle, s-a născut la Lile la 20 noiembrie 1890, într-o familie normandă la jumătatea drumului între nobilimea de spadă și burghezia catolică, solid înrădăcinată în Franța de Nord. Tatăl său provine dintr-o familie aristocrată cu rădăcini în Burgundia și Normandia, iar mama sa Jeanne Maillot provenea dintr-o familie de burghezi bogăți din Flandra unde se află și orașul Lile.

Familia de Gaulle invoca printre strămoșii săi pe Richard de Gaulle sau Waulle care ar fi deținut funcția de scutier în timpul lui Philippe Auguste și pe Jehan de Gaulle, care înțelept ar fi fost împotriva bătăliei de la Azincourt⁽¹⁾. Acest Jehan de Gaulle a opus rezistență timp de doi ani englezilor la Vire, în vestul Normandiei, înainte de a se exila la Bourgone.

Despre semnificația numelui detalii se regăsesc în lucrarea lui Jean Lacouture, care a elaborat o biografie generală a mareșalului de Gaulle⁽²⁾. Din punct de vedere simbolistic se spune că numele de Gaulle provine din gallus, numele vechilor gali care luptă împotriva stăpânirii impuse de generalul Caesar.

Spre mijlocul secolului al XVIII-lea, familia s-a instalat definitiv la Paris, străbunicul lui Charles a fost numit procuror al Administrației Regiunii Franceze. Familia lui Charles se află stabilită la Paris de mai bine de un secol și jumătate, locul unde se va naște cel care va conduce Franța, Generalul Charles de Gaulle. Familia lui de Gaulle făcea parte din marea nobilime militară franceză, dar cu trecerea timpului va înlocui sabia cu condeiul. În familia lui de Gaulle, toată lumea scrie, toată lumea citește⁽³⁾. La șaisprezece ani Charles de Gaulle a luat singurul premiu pentru literatură.

În sânul familiei, tânărul Charles beneficiază de o educație solidă, necesară viitorului său politic și militar. Tatăl său, Hanry de Gaulle îi vorbește mereu despre Tacit, Seneca și Racine, dar lui Charles nu-i plac decât trei scriitori, Corneille, Edmund Rostand și Bergson, modelul generației sale.

Datorită tatălui său, de mic, Charles a demonstrat un interes deosebit pentru istorie și filosofie. Își va face studiile primare la Școala comunității creștine Tomas d'Aquino din Paris iar apoi la Colegiul Catolic Stanislas din Paris. Familia lui Charles are o veche origine militară în spate; el alege să fie militar și continuă practic tradiția familiei.

În anul 1909 face parte din armată, va absolvi Academia Militară de la Saint-Cyr în anul 1912, al treisprezecelea din 221 de elevi ai promoției sale. Alege Regimentul 337 infanterie din Arras pe care-l comandă Phellipe Petain, pe care Jean Pouget în lucrarea "Un anume capitan de Gaulle" îl caracterizează drept un „vlăjgan cu mustață albă ai cărui ochi albaștri subjugă bărbații și seduc femeile”⁽⁴⁾.

Se vehiculează în literatura de specialitate dedicată lui Charles de Gaulle că în perioada cât a activat în Armată au existat doi de Gaulle. Primul este bine crescut, mai curând sfios, un catolic practicant, merit armatei, nu atât prin tradiție de familie, cât prin influența unui tată îndrăgostit de propria țară și care considera că nu există carieră mai nobilă decât aceea de a sluji țara.

În lucrarea sa „Memoires de guerre, l'appel 1940-1942”, generalul afirma că această instituție se încadra printre „cele mai importante lucruri din lume”⁽⁵⁾. Practic această concepție a sa avea să prevadă responsabilitatea ce îi va reveni peste timp, când își cheamă compatrioții la lupta pentru eliberarea Franței împotriva ocupației naziste. Scotea în evidență importanța Armatei în viața unei mari puteri așa cum își dorea el să fie Franța, atât în perioada interbelică, cât și după cel de-al Doilea Război Mondial. În repetate rânduri, în special în perioada interbelică, când celelalte puteri europene puneau accent pe dezvoltarea industriei de armament, cerea cu insistență motorizarea armatei franceze. „Cu toată ploaia de critici și de ultraje ce i se aduceau cu seninătate și chiar cu o speranță ascunsă, el simțea zilele când totul avea să depindă de dânsa”⁽⁶⁾.

Al doilea de Gaulle vizează aspectul și determinarea omului politic, liderul puternic ce nu se sfiște să critice vehement clasa politică „mentalitatea deficientă, ideologia găunoasă, cât și nepăsarea celor aflați la putere ce lipsiseră Armata de toate mijloacele necesare”. De Gaulle face o descoperire uimitoare „războiul viitorului nu va arăta cu cel al tranșeeelor, tehnica schimbă toate datele conflictului, de vreme ce mașinile ne guvernează destinul, e momentul să încredințăm unor unități specializate, cavaleria blindată-grija de a străpunge frontul dușman”⁽⁷⁾.

La începutul nazismului, în lucrarea sa „Spre o armată de carieră”, apărută în anul 1934, de Gaulle intuiește aproape într-un mod profetic războiul pe care îl va purta Hitler: „vor fi de ajuns 3000 de tancuri, masate pe un front de cincizeci de kilometri susținute de aviație, pentru a deschide breșa prin care vor năvăli trupele motorizate”⁸⁾. Cartea este un insucces în Franța, ea scandalizează parlamentarii francezi, care trăiesc cu teama de pretorien și de militarul cu cizme. Nu-și convinge camarazii de arme, dar această carte se bucură de un succes remarcabil în Germania și în URSS.

La 18 iunie 1940, Charles de Gaulle s-a făcut manta pentru Franța⁹⁾; acum se demonstrează calitățile sale de lider, ambiția sa de a avea un moment de măreție. Situația sa de eliberator al Franței este destul de ciudată, deoarece cei mai mulți oameni politici francezi și conducători de stat ai vremii nici nu știau de existența sa, iar cei mai mulți francezi exilați la Londra nu puteau avea încredere în el.

„Chiar și la Londra, cu puține excepții, cei mai mulți cunoscuți francezi nu s-au alăturat Franței libere. Mulți au ales să fie trimiși acasă, alții și-au dedicat loialitatea Vichy-ului, iar dintre cei care s-au opus capitulării, mulți și-au oferit serviciile guvernelor britanic sau american, puțini au fost oamenii care să răspundă cerințelor mele”¹⁰⁾.

În perioada mandatului prezidențial de Gaulle și-a exprimat dorința ca Franța să devină o mare putere postbelică, opinia lui era total diferită de ceea ce propusese compatriotul său Jean Monnet. Cei doi oameni politici s-au cunoscut la Londra în momente dramatice pentru viitorul Franței și anume se produsese capitularea acesteia în fața Germaniei hitleriste.

Monnet ajunsese în Anglia pentru a avea sprijinul premierului englez W. Churchill în vederea creării unei uniuni confederale franco-britanică, iar de Gaulle să capete sprijinul militar al englezilor împotriva lui Hitler. Este surprinzător faptul că relațiile dintre cele două personalități vor deveni deficitare în perioada postbelică. Monnet nu dorește să se alăture lui de Gaulle, iar acesta din urmă nu vede cu ochi buni acea uniune franco-britanică.

Care au fost motivele acestei relații deficitare? Unul dintre motive este acela că de Gaulle este un om al acțiunii hotărâte, îndrăznețe, un om al războiului, iar Monnet un om al interdependenței, al negocierii. Monnet credea că în relațiile internaționale, importante sunt eforturile colective, pe când de Gaulle se concentra exclusiv pe rolul Franței.

În „Memorii de război” de Gaulle explică deosebirea de viziune asupra creării unei uniuni între Franța și Anglia: „Greșiți când înființați

o organizație care poate părea în Franța ca fiind sub protecția Angliei”(11). Vedea o Europă unită dar, sub egida Franței.

Note:

1. Pierre de Boisdefre, Și totuși de Gaulle, Ed. 100+1 Gramar, Buc.1997, p.20
2. Idem, p.20
3. Ibidem, p.31
4. Ibidem, p.59
5. Charles de Gaulle Memorii de război, chemarea 1940-1942, Ed. politică, Buc.1969,p7
6. Ghiță Ionescu, Lideri într-o lume interdependentă, oameni de stat, Adenauer, de Gaulle, Thatcher, Reagan, Gorbaciov. Ed. All, Buc. 2000
7. Pierre de Boisdefre op. cit. p. 60.
8. Ghiță Ionescu, op. cit. P.108
9. Idem, p.108
10. Ibidem, p.102
11. Ibidem, p.104.

**DIN ISTORICUL UNIVERSITĂȚII
“ ALEXANDRU IOAN CUZA “ – IAȘI
(ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL)**

(continuare la articolul din numărul 5 al Anuarului Filialei Câmpina a
Societății de Științe Istorice din România)

Prof. Victoria Vâlcu

Anul 1914 marca împlinirea a 54 de ani de la înființarea primei Universități a României Moderne. În cei peste 50 ani instituția ieșeană oferea imaginea unei comunități academice profesionalizate, cu pregătire temeinică și cu o ofertă educațională variată la toate cele 4 facultăți: Drept, Științe, Litere, Medicină .

Izbucnirea primului război mondial a fost urmărită cu deosebită atenție de întreaga opinie românească. Un amplu curent se pronunța pentru participarea alături de Antanta (Franța, Anglia , Rusia) în vederea eliberării Transilvaniei și a Bucovinei , alte cercuri politice, mai restrânse aveau în vedere intrarea României în război alături de Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Italia), motivând pericolul reprezentat de Rusia și insistau asupra eliberării mai întâi a Basarabiei.

Dincolo de anumite nuanțe, întreaga suflare românească urmărea realizarea idealului național prin unirea tuturor Românilor. Cele două universități (Iași – 1860 și București – 1864) nu au rămas în afara dezbaterii care a luat uneori forme aprinse . Universitatea din București în frunte cu rectorul prof. Thoma Ionescu (fratele lui Tache Ionescu) a adoptat moțiunea semnată de 58 profesori care cereau intrarea imediată în război alături de Antantă.

Marea întrunire a lumii universitare bucureștene din 26 septembrie 1914 s-a pronunțat cu hotărâre în acest sens.

La universitatea din Iași, confruntările s-au declanșat repede, mai ales că profesorul C.Stere, rectorul din februarie 1913 se declara din ce în ce mai deschis pentru intrarea României alături de Puterile Centrale, în pofida calității sale de șef al Organizației Județene Iași a P.N.L. . Majoritatea profesorilor se pronunța pentru intrarea în război alături de Antantă. Profesorul A.D. Xenopol, președintele secției ieșene a Ligii Culturale, publica în cotidianul bucureștean “Adevărul “ un răsunător articol intitulat *Cu niciun preț cu Austria* , articol reprodus de Nicolae Iorga în “ Neamul românesc “ . A.D. Xenopol revenea asupra problemei aflate în centrul atenției publice, încredințând tot „ ADEVĂRULUI “

din 6 septembrie 1914 articolul “ *În ceasul suprem* “ prin care îndemna intrarea României alături de Antantă, în acțiune pentru “descătușarea fraților noștri , pentru unirea lor cu noi într-un stat mare românesc”.

La 8 septembrie 1914, în sala Pastia a avut loc adunarea secției ieșene a Ligii Culturale. S-a adresat regelui o telegramă semnată de mai mulți profesori universitari, între care A.D.Xenopol, I. Găvănescu, A.C.Cuza, prin care se comunica dorința românilor de a-și face datoria în realizarea aspirațiilor naționale “ prin unirea noastră cu frații noștri din Austro-Ungaria “. Moțiunea trimisă guvernului insista pentru declanșarea acțiunii care să asigure întemeierea României mari.¹

În lunile septembrie- decembrie 1914, s-au desfășurat mai multe consfătuiri, senatul și marele colegiu universitar au dezbătut această problemă; de asemenea organizațiile studențești s-au implicat puternic, toate acestea având un puternic ecou în presa vremii .

C. Stere își explica pe larg poziția : “ În caz de biruință a Rusiei, noi trebuie să renunțăm pentru totdeauna la cele 2 milioane de suflete din Basarabia și suntem cel puțin condamnați să ajungem o enclavă rusească, să cădem în vasalitatea de fapt a puternicului Imperiu care vrea în stăpânirea sa cheile Mării Negre și să domine în Balcani. Acesta, repet, e minimum de rele ce ne așteaptă “. ²

În aceeași perioadă s-a produs, fără a se anunța oficial, ruptura sa de I.C.Brătianu. Profesorii Universității din Iași au continuat să se angajeze în ampla acțiune a Ligii Culturale, care a intrat într-o nouă fază prin transformarea sa în “ Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor “ . Astfel, la 15 februarie 1915, Liga a organizat la Iași o mare întrunire în sala “ Sidali “, cerându-se intrarea în război alături de Antantă . La propunerea lui I.Găvănescu, președinte al Adunării, a fost proclamat Vasile Lucaciu conducătorul ligii. Oratori de seamă precum: I.Grădișteanu, Octavian Goga , A.C. Cuza, N.Filipescu și Nicolae Iorga au insistat pentru angajarea imediată în bătălia pentru Transilvania.

“ Federația Unionistă “(organism ce uea, din septembrie 1915, Partidul Conservator N.Filipescu , Partidul Conservator Democrat – Tache Ionescu , Membri ai Ligii, transilvăneni și bucovineni aflați în țară), a organizat ample acțiuni menite a determina guvernul să intre în acțiune . ³

Imediat după declanșarea războiului, numeroși români din Transilvania și Bucovina au trecut în regat din cauza măsurilor represive luate de stăpânirile respective, măsuri devenite foarte dure

după intrarea României în acțiune. O parte a venit dintr-un început la Iași, după cum alții au venit aici în cadrul marelui refugiu din toamna anului 1916. În aceste condiții, la Iași s-a constituit Comitetul Național al Românilor emigrați din Austro-Ungaria, organism deosebit de activ în etapa finală a luptei pentru întregirea României .

După 2 ani de intense acțiuni diplomatice, România a intrat în război alături de Antantă, imediat după recunoașterea drepturilor asupra teritoriilor românești aflate sub ocupația Austro-Ungariei . În noaptea de 14 spre 15 august 1916, respectiv 27-28 august 1916 trupele române au primit ordin să treacă frontiera și să declanșeze ofensiva în Transilvania (“ Treceți batalioane române Carpații “ !).

La Iași, evenimentul a fost primit cu mare entuziasm și deosebită încredere. Plecarea trupelor pe front a fost însoțită de entuziasmul general al populației. Pe străzile de la Copou la gară, pe trotuare, pe grilaje, pe la ferestrele tuturor etajelor, în balcoane, pe uși și chiar pe acoperămintele, nenumărați locuitori stăteau “ cum puteau ținând fiecare în mână buchete frumoase de tot felul de flori. De-a lungul traseului se puteau auzi strigăte de „ Ura Să trăiți fraților , Să vă întoarceți cu bine, Să îndepliniți România Mare “!⁴

În cadrul unei mobilizări generale, în campania din 1916-1917 au participat numeroși intelectuali ieșeni, studenți și cadre didactice ale universității. Din regimentul 13 infanterie “ Ștefan cel Mare ” au făcut parte peste 30 de cadre didactice între care : N.Costăchescu, Mihai David, Ion Borcea, Petre Andrei.

N.Costăchescu, devenit comandant de companie a participat direct în primele luni la operațiile militare și ne-a lăsat pagini impresionante pentru greutățile zilelor de război în tranșee, alături de soldați .⁵

Ca orfan de tată, profesor Petre Andrei era scutit de încorporare; cu toate acestea s-a înrolat voluntar și , la 20 martie 1915 , a fost repartizat la regimentul 18 infanterie. În iulie – septembrie 1916 a urmat cursurile școlii de ofițer de la Târgoviște, iar la 1 octombrie 1916 a fost trimis la regimentul 13 Infanterie “ Ștefan cel Mare “. Înainte de a ajunge la regiment, Petre Andrei îi scria mentorului său, Ion Petrovici, rânduri emoționante : “ Azi(20 octombrie 1916) plec pe front, așteptam mai de mult această bucurie și în sfârșit a venit[...] vă asigur că voi ști să mânuiesc arma tot așa de bine ca și termenii și axiomele filosofice, voi aplica concepția filosofică că viața nu prețuiește prin ea nimic, ci valoarea ei provine din idealul în slujba căreia este pusă . Idealul nostru

este atât de mare și sfânt, încât vedeți domnule, nu mă neliniștește deloc gândul morții “ .⁶

Și alți universitari, precum C.Popescu, G.Vârsan, C.Motăși, Al.Myller, Traian Bratu, V.Vâlconici au fost mobilizați în diferite unități și servicii ale Armatei. În vremuri de grele încercări, cu mii de răniți și cu o epidemie nemaiîntâlnită de tifos exantematic, studenții și profesorii facultății de medicină au lucrat la Iași și pe fron, în spitale de campanie, în ambulanțe punându-și viața în primejdie.

Dintr-o situație întocmită la mijlocul decenului al 4-lea, rezultă că marea majoritate a profesorilor și conferențiarilor fuseseră angajați într-un fel sau altul în războiul pentru întregirea neamului.

În condițiile dominației străine peste două treimi din teritoriul României, de la sfârșitul anului 1916, orașul Iași a devenit capitala statului român și centrul refacerii “ un simbol de rezistență națională “ cum l-a numit Nicolae Iorga. Aici au venit: Familia Regală, Parlamentul, Guvernul, Reprezentanții Puterilor Antante, Misiunea Franceză, numeroase persoane particulare. În această situație orașul a trebuit să facă față unor greutăți nemaîntâlnite. De la 75 de mii locuitori, populația a sporit la 300 de mii. Efortul a fost cu atât mai mare cu cât orașul nu cunoscuse o dezvoltare edilitară deosebită și nu dispunea de un fond de locuințe capabil să adăpostească un spor așa mare de populație. A urmat o iarnă grea, s-a respimțit puternic lipsa alimentelor, a combustibilului și a medicamentelor. Aglomerația și lipsa condițiilor sanitare necesare au condus la izbucnirea unei teribile epidemii de tifos exantematic, caracterizat ca “ un periculos dușman intern “ .⁷

Autoritățile centrale au fost găzduite în clădirile diferitelor instituții, ale unor particulari, funcționând în condiții improprii. Regele(Ferdinand 1914-1927) și-a stabilit reședința de lucru în fosta reședință a domnitorului A.I.Cuza din strada Lăpușneanu. Adunarea deputaților și-a desfășurat lucrările în sala Teatrului Național, Senatul în Aula Universității din Palatul de la Copou, președintele Consiliului de miniștri, I.C.Brătianu s-a instalat într-o clădire de pe strada Lascăr Catargiu. Mai mulți parlamentari și miniștri au locuit în Palatul Mitropolitan. Guvernul nu avea o reședință propriu-zisă, ministerele fiind dispersate în diferite clădiri. Unele ședințe și dezbateri s-au desfășurat la reședința Premierului într-un salon de la Teatrul Național, în locuința primarului Gheorghe Mârzescu, devenit ministru, aflată pe bulevardul Carol. Marele cartier general s-a instalat în locul Școlii Militare pe același bulevard (Carol) .

În mai multe încăperi ale universității ieșene au funcționat diferite direcții și servicii ale Ministerului de Război. Spațiul unor laboratoare a fost ocupat de o parte a ministerului Instrucțiunii Publice și a Cultelor (Direcția Învățământului Secundar și Superior, Cabinetul Ministrului ș.a.) și de Direcția Sănătății Publice. Sala cea mare a seminarului facultății de Litere și Filosofie a găzduit Serviciul Muncilor Agricole din Ministerul Agriculturilor și Domeniilor. Câteva camere au fost puse la dispoziția “ Cerecetașilor” și Crucii Roșii. Laboratorul de chimie medicală de la Facultatea de Medicină a fost ocupat de Cenzura Poștală. Aula universității a găzduit pe lângă dezbaterile senatului o serie de conferințe ținute de personalități ale culturii românești care mobilizau energiile în vederea rezistenței și a realizării idealului național. Profesorii I.Ursu și I.Găvănescu care s-au distins în cadrul acestei acțiuni, au făcut parte din Consiliul Național al Unității Române înființat la Paris (3 octombrie 1918), organism cu o largă reprezentare a românilor, având misiunea de a face cunoscută cauza românilor în Occident (președinte Tache Ionescu, vicepreședinte Vasile Lucaciu, Octavian Goga, doctor C.Angelescu, Jean T.H. Florescu). În condițiile aspre ale războiului, cursurile universității s-au întrerupt aproape 2 ani .

Prin semnarea preliminarilor de pace dintre Puterilor Centrale și România (Buftea - martie 1918) s-a produs demobilizarea unor părți însemnate ale armatei române. În această situație numeroși tineri, ofițeri și subofițeri și-au exprimat dorința de a li se aproba înscrierea în anul I la una din facultățile universității din Iași sau, după caz, să fie reînscrise pentru continuarea studiilor întrerupte de participarea la război.

Imediat după încheierea preliminarilor de la Buftea s-a pus problema revenirii în București a unora dintre instituțiile sau serviciile centrale ale statului.

Conducerea universității a sperat în eliberarea măcar a unor săli de curs și laboratoare spre a trece la pregătirea reluării activității universitare.!

Va urma!

Bibliografie

1. „ Evenimentul “ 10 septembrie 1914; V.Netea, C.G. Marinescu, “ Liga culturală “ și Unirea Transilvaniei cu România , Iași, 1978 p.265
2. C.Stere, România și Războiul european în “viața românească”, volum XXXV, nr.10-12, 1914 , p207-230

3. Ion Bulei, Conservatori și conservatorism în România, București 2000, p461-462

4. N. Bogdan, Iașul, Leagăn al unirii neamului românesc. Amintiri și însemnări din 1916-1918

5. Nicolae Costăchescu „Jurnal de front(1916-1917). Studiul introductiv și îngrijirea ediției – Constantin Cloșcă, Iaș, 2007, p.194

6. Introducere la volumul Petre Andrei, Jurnal, Memorialistică, Corespondență, ediție îngrijită de Petre P. Andrei, Valeriu Florin Dobrinescu, Doru Tompea, Iași 1993, p.8

7. Ion Agrigoroaiei, Opinia Publică și Starea de Spirit în Vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri Iași 1916-1918, Iași, 2004, p.50-r.m.

“ Condițiile de viață extraordinar de grele pentru cel puțin 90% din locuitorii fostei capitale a Moldovei aveau drept efect – își va aminti profesor Iorgu Iordan, îmbolnăvirea și poate moartea celor incapabili să reziste [...] Mi se întâmpla să văd aproape zilnic chiar pe strada Lăpușneanu camioane enorme încărcate cu cadavre, care fiind puse claie peste grămadă, se trădau ca să zic așa, desi era chipurile acoperite cu prelate, prin faptul că vreun picior sau vreo mână spânzurau peste marginea lăzii camionului “ (Memorii, vol.I, București 1976, pag 288).

CÂMPINA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX- LEA (1900-1914)

*Prof. Marius Zaharia
Școala Gimnazială „B.P.Hașdeu” - Câmpina*

Conform legii comunale adoptate în timpul domniei lui Al. I. Cuza, Câmpina era, în 1865, singura comună urbană din “Plaiu Prahova” (1). Localitatea era formată din cătunele “Tergu Câmpina, Piața Câmpina, Brosce, Șotriile, Lunca Mare”, având 370 de case, 413 familii și 3 biserici (2).

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea orașul era cunoscut ca stațiune balneo-climaterică, fiind vizitat de numeroși bucureșteni, în special vara. Trecerea la exploatarea modernă a petrolului, spre sfârșitul aceluiași secol, va transforma Câmpina într-un oraș industrial, modern, cosmopolit, datorită prezenței specialiștilor de origine străină.

La începutul secolului al XX-lea, societatea “Steaua Română” avea rolul cel mai important în extracția și prelucrarea petrolului din zona Câmpina. În 1901, producția schelei Câmpina era de 107.551 tone (3). Producția maximă s-a atins în anul 1910 cu 333.382 tone, reprezentând 24,7% din producția întregii țări în anul respectiv (4).

La 1 ianuarie 1907 erau în funcțiune 154 de sonde, mai multe fiind doar în zona Buștenari-Recea, și anume 544 (5).

Bogăția zăcămintelor din zonă a fost dovedită și de erupția sondei numărul 65 a societății Steaua Română, aflată pe platoul Bucea, în anul 1905. Sonda a atins la 380 m. un zăcământ care a aruncat o coloană de țiței de la această adâncime până la 120 m. de la gura sondei. Producția ce s-a putut strânge din această erupție, care a durat aproape 30 de ore, a fost 14.000 tone (6).

Referindu-ne la exploatarea petrolului câmpinean, putem observa că societățile cu rol important în această activitate, Steaua Română, Traian, Astra Română, având capital majoritar străin, au contribuit la modernizarea orașului, dar în goana lor după profit au exploatat la maxim aceste resurse, practic epuizându-le, declinul începând după Primul Război Mondial.

La 31 martie 1906, lucrau în industria extractivă a petrolului, la Câmpina și Poiana-Vrăjitoarea, 951 oameni, dintre care 45 erau străini (7).

În domeniul prelucrării petrolului exista, din 1897, rafinăria societății Steaua română, considerată la înființare cea mai mare din Europa. În anul 1907 aceasta prelucra 361.213 tone, fiind urmată la nivelul țării de Vega din Ploiești cu 155. 742 tone (8). În acel an, rafinăria avea 3.739 lucrători și 262 funcționari (9). Pentru deservirea rafinăriei, Steaua Română a făcut și o fabrică de acid sulfuric.

În localitate mai funcționau Atelierele Centrale, înființate în 1898, uzina electrică, înființată în 1905, fabrica de bijuterii a contesei Martha de Blome, fiica prințului Dimitrie Barbu Știrbei, înființată în 1910 și turnătoria fraților Ziptzer, înființată în 1911 (10).

Între 1900-1914 au funcționat pentru perioade mai mici sau mai mari de timp, tipografiile: I. Baboianu, Mircea Ionescu, Muntenescu și Gologan, Gutenberg (proprietar M. Gheorghiu), Moritz Sigmann și Steaua Română (11).

Impactul produs asupra câmpinenilor de avântul luat de exploatarea petrolului reiese dintr-o relatare a unui vizitator al localității, făcută în 1907, pe baza celor auzite într-o cafea, înainte de un congres al petrolului.

“ Și așa mi s'a comunicat în toată seriozitatea, cum lunile trecute au sosit la Campina, în cel mai strict incognito, trei renumiți geologi : unul german, unul englez și celălalt francez, și după niște explorări efectuate tot atât de discret, au stabilit pozitiv că zăcămintele cele mai bogate de petrol din întreaga țară românească s'ar găsi dedesubtul platoului, pe care se află clădit orașul Câmpina. Ei mi-au dat și o dovadă : cică pe lângă Câmpinița, unde „Steaua Română” posedă rafineria ei grandioasă, un locuitor, care începuse să sape un puț de apă, ar fi dat deodată, la o adâncime de puțini metri, de petrol și că acum scoate de acolo pe fiecare zi atâtea și atâtea butoaie de păcură. Constatarea geologilor misterioși va avea, așa m'au asigurat noii mei amici, rezultatul următor: încă zilele acestea se va crea în străinătate o societate pe acțiuni cu un capital de 2112 miliarde lei citește : miliarde și lei, nu nuci care va cumpăra întreg orașul Câmpina, în a cărui rază firește că acum nu se pot face săpături după petrol, și 'l va și darâma spre a pune pe teritoriul astfel netezit câteva mii nu exagerez de loc de sonde. Congresul, au adăugat informatorii mei, va sluji pentru a convinge pe capitaliștii voioși de a se pune în capul noii întreprinderi de exacitate anti - și sinclinalelor stabilite de geologii lor și pentru perfecționarea afacerii. La întrebarea mea cam naivă : ce se vor face actualii locuitori ai Câmpinei după ce vor fi goniți din oraș cu pungile pline de bănet, mi s'a răspuns foarte calm : că se vor stabili pe colina de

la nord, acolo unde se află acum câteva clădiri noi, adică dincolo de linia ferată Câmpina-Doftana, și vor ridica cu iuțea americană un oraș nou nouț.” (12).

În ceea ce privește învățământul, existau două școli primare (13) dar și o școală germană, care avea și grădiniță și care a fost frecventată și de elevi români (14).

În 1904 a fost înființată Școala de maiștri sonori, considerată prima de acest fel din lume și care depindea de Ministerul domeniilor (15). Conform regulamentului școlii, numărul elevilor era limitat la maximum 60, dintre care 15 ca bursieri, iar durata cursurilor era fixată la 22 luni. Primele 6 erau destinate învățământului practic, următoarele 10 celui teoretic, iar ultimele 6 aveau atât conținut practic cât și teoretic (16).

În 1907, absolvenții școlii adresau o plângere ministrului domeniilor în care arătau că nu pot găsi locuri de muncă fiind preferați străinii, dar acuzau și condițiile grele de lucru. Ei solicitau modificarea regulamentelor privitoare la industria petrolieră astfel încât să aibă prioritate la angajare și îmbunătățirea condițiilor de muncă (17).

În ceea ce privește dinamica populației, în anul 1899 Câmpina avea 3779 locuitori (18). În anul 1901 în localitate s-au înregistrat 17 căsătorii, 3 divorțuri și s-au născut 156 de copii (76 băieți, 80 fete), din care 136 legitimi și 20 nelegitimi sau găsiți (19). Era o tendință demografică pozitivă, numărul nașterilor fiind mai mare decât cel al deceselor cu 44 (20). Dintre cei căsătoriți 26 (15 bărbați și 11 femei) au știut să semneze în registre iar 8 (2 bărbați și 6 femei) nu au știut (21). În anul 1902 s-au înregistrat 46 căsătorii, deci o creștere spectaculoasă față de anul precedent (22).

Conform recensământului din decembrie 1912, populația Câmpinei era de 8.525 locuitori deci dublu față de sfârșitul secolului al XIX-lea (23). Numărul bărbaților români era de 2797, dintre care 2.298 știutori de carte iar 499 analfabeți (24). Erau și 1089 de bărbați străini, din care 955 știutori de carte și 134 analfabeți (25). În ceea ce privește femeile de origine română, numărul lor era de 2187, din care 1305 știutoare de carte și 882 analfabete (26). Numărul femeilor de origine străină ere de 974, dintre care 752 știutoare de carte și 222 analfabete (27). Această statistică arată poziția încă inferioară a femeilor, analfabetismul fiind mai răspândit în rândul acestora.

Procentul știutorilor de carte era de 75,4%, mai mare decât în orașul Ploiești, unde era de 65,9 %. În această privință, Câmpina era

depășită în județul Prahova doar de Sinaia, care avea un procent de 78,4% (28).

În ianuarie 1913 existau în oraș 1067 clădiri, dintre care 958 particulare, 80 aparținând societăților industriale și comerciale (cele mai multe din județul Prahova, în Ploiești fiind doar 22) și 29 aparținând instituțiilor publice (29). Dintre acestea, 155 aveau un etaj și 7 erau cu 2-3 etaje (30). Erau 219 clădiri pe kmp. iar densitatea populației era de 1746,9 locuitori pe kmp. (31).

Procesul de modernizare prin care trecea localitatea este dovedit și de introducerea primelor posturi telefonice, și anume 9 în 1902, numărul lor ajungând la 15 în 1905 (32).

Calea ferată juca un rol important în ceea ce privește legătura dintre oraș și capitala țării. În anul 1910, un bilet de tren pe ruta București-Câmpina, pentru tren accelerat, costa 10 lei și 90 bani la clasa I și 7 lei și 90 bani la clasa a II-a. În ceea ce privește trenul de persoane, un bilet costa 9 lei și 10 bani la clasa I, 6 lei și 55 bani la clasa a II-a și 4 lei și 50 bani la clasa a III-a (33).

În ceea ce privește activitatea culturală se remarcă apariția unor gazete locale. Prima de acest fel a fost "Câmpina", apărută în perioada 1894-1904 (34). În intervalul octombrie 1904-martie 1905, apare ziarul umoristic intitulat "Gurița" (35).

Dorința multor câmpineni de a sprijini cultura reiese și din donațiile făcute societății „Steaua”, coordonată de Spiru Haret și care avea ca scop "întinderea învățaturii în popor prin tipărirea și răspândirea de scrieri, publicații morale, patriotice și de folos practic" (36). Printre cei care au fost, în anii 1905-1906, cotizanți ai acestei societăți s-au numărat: Victor Rădulescu, viitor primar al orașului, învățătorul Anastasie Scripcă, N. N. Boeru, Elisabeta Iliescu, dar și clubul funcționarilor "Steaua Română" (37).

În numerele revistei "Albina", din anii 1906-1907, apărea publicat un apel făcut de comitetul pentru înființarea unei biblioteci populare la Câmpina, adresat librărilor, editorilor și autorilor din țară, în scopul donării de cărți și reviste (38). Președinte al comitetului era B. P. Hasdeu, iar între membrii se regăseau I. T. Ionescu, primarul orașului și Anastasie Scripcă, care era directorul Școlii de băieți numărul 1, dar și casier și bibliotecar al noii instituții (39).

În anul 1908, s-au pus bazele societății muzicale "Ciprian Porumbescu" (40). În anul următor, aceasta s-a transformat în Ateneul popular "B. P. Hasdeu", care a organizat periodic conferințe urmate de șezători (41).

Pe plan sportiv, câmpineanul N. Niculescu s-a numărat printre cei 7 provinciali (din 20 de concurenți) care au participat la turul Munteniei pe bicicletă în anul 1912. El a terminat pe locul 2 prima etapă, desfășurată pe ruta București-Alexandria (42). În clasamentul general s-a clasat pe locul al IV-lea, câștigând medalia de bronz argintat și 200 lei (43).

În anul 1909, are loc la Câmpina primul meci de box din țara noastră, al doilea eveniment de acest fel având loc la București, în același an (44).

Referitor la viața politică, cea mai mare influență o avea în localitate Partidul Național Liberal. Membru de frunte al acestuia era Dem I. Ștefănescu, considerat primarul care a început programul de modernizare a orașului (45).

Câmpina fiind și un important centru muncitoresc, s-a dezvoltat mișcarea socialistă și cea sindicală. La 25 aprilie 1905, a avut loc în casa Mariei Aricescu o mică adunare care a dus la constituirea cercului socialist "România muncitoare" și la alegerea comitetului de conducere al sindicatului lucrătorilor petroliști din Câmpina (46).

În perioada de care ne ocupăm au avut loc și acțiuni sociale, în special revolte și greve. Astfel, la 15 ianuarie 1902, peste 100 de lucrători de la schelele Bucea și Gafița ale societății "Steaua Română" s-au răzvrătit împotriva inginerului șef și i-au bătut pe logofeții care luaseră apărarea acestuia (47).

În februarie 1905, peste 200 de lucrători de la rafinăria societății "Steaua Română" au intrat în grevă, obținând îmbunătățirea condițiilor de muncă (48).

În luna ianuarie 1912, a început greva muncitorilor de la Atelierele "Creditul petrolifer", care au demonstrat pe străzile orașului (49). Deznodământul a fost unic în felul său : atelierele au fost vândute, iar noul proprietar a demontat utilajele și le-a transportat la Ploiești (50).

În concluzie, se poate afirma că la începutul secolului al XX-lea, Câmpina, deși nu era un oraș mare, se caracteriza printr-o evoluție dinamică, fiind una dintre cele mai moderne localități ale țării.

Note

1. Indicele comunelor României după noua organizare a legeri comunale, Bucuresci, Imprimeria Statului, 1865, p. 67.
2. Ibidem.
3. Mihail Pizanty, Aria exploatării petrolifere în România, Tiparul „Cartea românească”, București, 1938, p. 35.

4. Ibidem.
5. Vintilă I. C. Brătianu, Scrieri și cuvântări, vol. II, București, Imprimeriile Independența, 1938, p. 25.
6. I. Tănăsescu, V. Tacit, Exploatarea petrolului în România, Institutul de Arte Grafice "Carol Gobl", București, 1907, p. 23.
7. Ibidem, p. 78.
8. Ion Șt. Baicu, Din istoria social-democrației în Valea Prahovei, Editura Prahova, Ploiești, 1996, p. 40.
9. Arhiva I. C. P. T. Câmpina, Fond Steaua Română, dosar nr. 44/1907, f. 6.
10. Silviu Dan Cratochvil, Monografia orașului Câmpina, 1990, p. 52-53.
11. C. M. Rîpeanu, N. I. Simache, Istoricul tipografiilor prahovene, în Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova, II, Ploiești, 1969, p. 119.
12. "România economică", 09, nr. 33-34, 26 august, 1907, p. 435-436.
13. Anuarul statistic al României, București, Imprimeria statului, 1912, p. 460
14. Alin Ciupală, Șerban Băleanu, Câmpina, bătrânul târg îmbracă haine noi, Editura Sprinten Informar Ploiești, p.9.
15. Silviu Dan Cratochvil, op. cit., p.112.
16. „România economică”, 07, nr. 37, 18 septembrie 1905, p. 208-209.
17. Idem, 09, nr. 40, 14 octombrie 1907, p. 536.
18. Anuarul statistic al României, 1912, p.18.
19. Mișcarea populației României în anii 1901-1903, București, Tipografia George Ionescu, Anexe, p.3.
20. Ibidem.
21. Ibidem, p. 12.
22. Ibidem, p.55.
23. Statistica știutorilor de carte din România, București, Stabilimentul de Arte Grafice Albert Baer, 1915, p. 4-5.
24. Ibidem, p. XXX-XXXI.
25. Ibidem.
26. Ibidem.
27. Ibidem.
28. Ibidem, p. XXXV.
29. Statistica clădirilor și a locuințelor din România, Cartea Românească, Carol Gobl, 1920, p.15.
30. Ibidem, p. 59.
31. Ibidem, p.15.
32. Dare de seamă asupra mersului serviciilor de poștă, telegraf și telefon, București, Imprimeria Statului, 1906, p. 131.
33. „Calendarul Minervei pe 1910”, Editura Minerva, București, p. 44.
34. Gherasim Rusu Togan, coord., Spiritualități câmpinene, Editura Premier, Ploiești, 2009, p. 88.
35. Ibidem, p. 86.
36. „Albina”, 09, nr. 39, 25 iunie 1906, p. 1068.
37. „Albina”, 09, nr.3, 16 octombrie 1905, p. 84.
38. „Albina”, 10, nr. 05, 29 octombrie 1906, p. 142.
39. Ibidem.
40. Cecilia Caraboi, Ateneul popular „B. P. Hasdeu”, în Anuarul Societății de Științe Istorice din România, filiala Câmpina, 2011, p. 16.

41. Ibidem.
42. „Gazeta ilustrată”, Anul I, no 37, 25 august 1912, Editura Socec, București, p. 4.
43. „Gazeta ilustrată”, 01, nr. 38, 1 septembrie 1912, p. 4.
44. [https:// www. luptători. ro](https://www.luptatori.ro), accesat la 30.07. 2015.
45. Constantin Dobrescu, Mihai Rachieru, Ion Șt. Baicu, Viața politică prahoveană, 1918-1938, Documente, Scrisul prahovean-Cerașu, 2000, p. 312.
46. Ion Șt. Baicu, op.cit., p. 198.
47. Ibidem, p. 197.
48. Ibidem.
49. Ibidem, p. 222-223.
50. Ibidem, p. 223.

Bibliografie

I.Documente

- 1.Arhiva I. C. P. T. Câmpina, fond Steaua Română, dosar nr.44/1907.
2. Anuarul statistic al României, 1912.
3. Dare de seamă asupra mersului serviciilor de poștă, telegraf și telefon, București, Imprimeria Statului, 1906.
4. Dobrescu, Constantin, Rachieru, Mihai, Baicu, Șt. Ion, Viața politică prahoveană, 1918-1938, Documente, Scrisul prahovean-Cerașu, 2000.
5. Indicele comunelor României după noua organizare a legii comunale, Bucuresci, Imprimeria Statului, 1865.
6. Mișcarea populațiunii României în anii 1901-1903, București, Tipografia George Ionescu.
7. Statistica clădirilor și a locuințelor din România, Cartea Românească, Carol Gobl, 1920.
8. Statistica știutorilor de carte din România, București, Stabilimentul de Arte Grafice Albert Baer, 1915.

II. Presă

- 1.”Albina”, anii 1905-1906.
- 2.”Calendarul Minervei pe 1910”.
3. “Gazeta ilustrată”, anul 1912.
- 4.”România economică”, anii 1905, 1907.

III. Lucrări și studii

- 1.Baicu, Ion Șt., Din istoria social-democrației în Valea Prahovei, Editura Prahova, Ploiești, 1996.
2. Brătianu, Vintilă I. C., Scrieri și cuvântări, vol. II, București, Imprimeriile Independnța, 1938.

3. Caraboi, Cecilia, Ateneul popular "B. P. Hasdeu", în Anuarul Societății de Științe Istorice din România, filiala Câmpina, 2011.
4. Ciupală, Alin, Băleanu Șerban, Câmpina, bătrânul târg îmbracă haine noi, Editura Sprinten Informar Ploiești.
5. Cratochvil, Silviu Dan, Monografia orașului Câmpina, 1990.
6. Pizanty Mihail, Aria exploatării petrolifere în România, Tiparul "Cartea Românească", București, 1938.
7. Rîpeanu, C. M., Simache N. I., Istoricul tipografiilor prahovene, în "Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al jud. Prahova", II, Ploiești, 1969.
8. Rusu Togan, Gherasim, coord., Spiritualități câmpinene, Editura Premier, Ploiești, 2009.
9. Tănăsescu, I., Tacit, V., Exploatarea petrolului în România, Institutul de Arte Grafice "Carol Gobl", București, 1907.

